
BATI AVRUPA'DA SOSYAL DEMOKRASİ

TÜRKİYE SOSYAL EKONOMİK
SİYASAL ARAŞTIRMALAR VAKFI

BATI AVRUPA'DA SOSYAL DEMOKRASİ

Çeviri:
Yurdakul Fincancı
(TÜSES Yönetim Kurulu Üyesi)

1991, İstanbul

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Sunuş	<i>William E.Paterson-</i> 1 <i>Alastair H.Thomas</i>
Almanya'da Sosyal Demokrasi	
BÖLÜM I	
Alman Sosyal Demokrasisinin Kaynakları (1835-1875)	<i>John Breuilly</i> 9
BÖLÜM II	
İmparatorluk Almanyasında SPD (1871-1914)	<i>Susan Tegel</i> 15
BÖLÜM III	
Erfurt Sentezi ve Reformizmin Yükselişi	<i>Carl E.Schorske</i> 19
BÖLÜM IV	
Savaş ve Devrim Sırasında SPD (1914-1919)	<i>Geoff Eley</i> 25
BÖLÜM V	
Alman Politikasında ve Toplumda SPD (1919-1929)	<i>Detlef Lehnert</i> 33
BÖLÜM VI	
Weimar Cumhuriyetinde Sendikalar	<i>Klaus Schönhoven</i> 37
BÖLÜM VII	
Mülteci ve Mukavemetçi SPD (1933-1945)	<i>Anthony Glees</i> 41
BÖLÜM VIII	
1945'den bu yana Alman Sosyal Demokrasisi	<i>William Carr</i> 47
İngiltere İşçi Partisi	<i>Lewis Minkin-</i> 57 <i>Patrick Seyd</i>
Fransız Sosyalist Partisi	<i>D.S.Bell-</i> 79 <i>Byron Criddle</i>
Belçika Sosyalist Partisi	<i>Xavier Mabilie-</i> 103 <i>Val R.Lorwin</i>
Avusturya Sosyalist Partisi	<i>Melanie A.Sully</i> 109
İSVEÇ I	
Sosyal Demokrasi	<i>Richard Scase</i> 115
İSVEÇ II	
Sosyal Demokrasinin Pratiği	<i>Henry Milner</i> 123
Norveç İşçi Partisi	<i>Knut Heidar</i> 135
Danimarka Sosyal Demokrat Partisi	<i>Alastair H.Thomas</i> 141

ÖNSÖZ

Dünya hızlı bir değişim süreci yaşıyor. Hemen her toplumda insanlar sürekli arayış içinde. Çoğu ülkede toplumlar hızla yapı ve doku değiştiriyor. Değişiklik istemlerine ayak uyduramayan ve değişime önderlik yapamayan yönetimler ve liderler gidiyor, yerlerine yenileri geliyor. Bu yaygın değişim süreci gelişmiş iletişim teknolojisi sayesinde hemen herkesin oturma odasına girebiliyor. Bu anlamda dünya o denli küçüldü ki "global village" (evrensel köy) yakıştırması yapılır oldu.

Böyle bir ortamda bir çok ülkede sosyal demokrat iktidarlar değişime öncülük görevini başarıyla yapıyorlar. Türkiye başta olmak üzere diğer bir çok ülkede ise iktidar sorumluluğunu üstlenmeye hazırlanıyorlar.

Sorunları benzeşmeye başlamış bir dünyada ülkeler kendi içlerine dönük kalma lüksüne sahip değiller. Birbirlerinin deneyimlerinden, hatalarından ve başarılarından çıkarabilecekleri önemli dersler olabilir. Bu nedenle TÜSES Dünya'daki gelişmeleri hem bir tarih perspektifinden hemde ileriye dönük olarak ele almayı öncelikli işlevlerinden biri olarak görüyor. Size sunmakta olduğumuz Batı Avrupa'daki Sosyal Demokrat deneyimin aktarıldığı bu kitapta böyle bir düşüncenin ürünü.

Bu kitabın Sunuş yazısı ile İngiltere, Belçika, Avusturya, Norveç ve Danimarka sosyal demokrasileri hakkındaki yazılar William E. Paterson'la Alastair H.Thomas'ın editörlüğünü yaptığı *Social Democratic Parties in Western Europe* adlı kitaptan; İsveç sosyal demokrasisi hakkındaki birinci yazı yine aynı kitaptan; İsveç'le ilgili ikinci yazı Henry Milner'in *Sweden: Social Democracy in Practice* adlı kitabından; Fransız sosyal demokrasisi hakkındaki yazı D.S.Bell ile Byron Criddle'in *The French Socialist Party* adlı kitabından; ve nihayet Alman sosyal demokrasisiyle ilgili yazının 3'üncü bölümü Carl E.Schorske'nin *German Social Democracy* adlı kitabından, diğer bölümleri ise Roger Fletcher'in *Bernstein to Brandt* adlı kitabından, Türk okurlarını ilgilendirmeyeceği düşünülen ayrıntılar ayıklanarak ve özetlenerek çevrilmiştir.

Bu çeviriyi özenle yapan Vakfımız Yönetim Kurulu üyesi sayın Yurdakul Fincancı'ya içtenlikle teşekkür eder, sizlere de en iyi dileklerimi sunarım.

Doç.Dr. Korel Göymen
TÜSES Yönetim Kurulu Başkanı

SUNUŞ

*William E. Paterson -
Alastair H. Thomas*

Batı Avrupa siyasal tarihinin geçen yüzyıldaki ana özelliği, bugün bizim Sosyal Demokrasi diye kabul ettiğimiz örgün fikirleri benimsemiş siyasal partilerin kuruluşu ve gelişimidir. Sosyal Demokrasi kavramıyla kastettiğimiz şey, toplumun daha az ayrıcalıklı kesimlerinin yararını gözeten sosyal ve ekonomik reformların demokrasi, özgürlük ve parlamento düzeninde güdülmesi inancıdır. Neyin Sosyal Demokrasi olduğu, neyin olmadığı tartışmaları uzundur; genelde dönüp dolaşıp aynı noktaya gelir. Bu tartışma esas itibariyle, Sosyal Demokrasi'nin geniş ve dar anlamları üzerinde döner. Avrupa Sosyalist partileri içindeki birçok kişi için, Sosyal Demokrasi özel bir içeriğe sahiptir. Crosland'ın saydığı beş Sosyal Demokrat ilke üzerinde pek fazla görüş ayrılığı yoktur sanırız. Bu beş ilke **siyasal liberalizm, karma ekonomi, sosyal refah devleti, Keynesci ekonomi ve eşitlik inancıdır**. Bazıları içinse Sosyal Demokrasi, sadece demokratik sosyalizmdir ve komünist olmayan tüm sol partileri kapsar. Ama Avrupa Komünizminin ortaya çıkışından ve bazı çok önemli Avrupa Komünist partilerinin parlamentolu demokrasiyi benimsemelerinden bu yana, ikinci ölçüyü ayakta tutmak çok güçleşmiştir. Bu kitapta benimsenen ölçü, Sosyalist Enternasyonal üyeliğidir.

Sosyal Demokrat partilerin çoğu, ondokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde, genel oy hakkının giderek genişlediği dönemde kurulmuştur. O zamanki Sosyal Demokrasi, 1914'den önce politik yapıda muhalefet rolünde tutulmuştur; anti kapitalist ve enternasyonalist fikirleriyle dikkati çeker. 1914'de savaşın patlak vermesi, bu fikirlere bağlılığın çelimsizliğini göstermiştir. Savaş çıktıktan sonra, belli başlı bütün partilerin liderleri gözünde, yurtseverlik ve küfredilen kapitalistlerle dayanışma dahil olmak üzere ulusal dayanışma, enternasyonal dayanışmadan daha çok ağırlık kazanmıştır. 1918'de "eski düzen" in çökmesinden sonra, Sosyal Demokratlar, ilk hükümet deneyimini yaşamışlardır. 1916-17 yılındaki Fin Sosyal Demokrat hükümeti tek istisnadır. Ne var ki, Birinci Dünya Savaşının sonunda sadece eski otokrasilerin çöküşüne tanık olunmakla kalmamıştır; savaş sonrasında, 1917 Sovyet Devriminin başarısının da etkisiyle, Batı Avrupa ülkelerinin hemen tümünde, sosyalist amaçları devrimci araçlarla elde etmeye kendini adanmış komünist partiler kurulmuştur.

Böylece Fransa'da, Jean Jaurés'nin 1914'de bir suikaste kurban gitmesiyle zaten zayıflamış olan SFIO (Fransız Sosyalist Partisi), 1920'deki Tours kurultayın-

da büyük bir çoğunluğun Üçüncü Enternasyonal'e (Komintern) bağlanma ve ayrılarak Fransız Komünist Partisini kurma kararından büyük bir darbe yemiştir. Komünist Partilerden gelen tehdit öyle bir durum yaratmıştır ki, Sosyal Demokrat Partiler ve politikacılar, enerjilerini, savundukları sosyalist amaçları gerçekleştirecek çabalardan çok, mevcut parlamenter kurumlar ve rejimlerle özdeşleştikleri demokrasiyi savunmaya hasretmek zorunda kalmışlardır.

Aynı zamanda, 1919'da kurulan Üçüncü Enternasyonal'in Sosyal Demokrasiye karşı güttüğü amansız düşmanlık, İkinci Enternasyonal'i yeniden canlandırmıştır. 1930'larla 1940'larda, uzun erimli önemini kanıtlayacak olan bir gelişme, başka deyişle sosyalizmin iki ayrı biçimi arasındaki bölünme böylece ortaya çıkmıştır. 1919'dan sonra Sosyal Demokrasi, kendini genelde komünizmin muhalifi olarak tanımlamağa başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşında ise Sosyal Demokrat partiler, Birinci Dünya Savaşı döneminde olduğunun tersine, uluslararası sınıf dayanışmasıyla yurtseverlik arasındaki gerginliği yaşamamışlardır. Çünkü yurtseverlikle ideoloji, ikisi de aynı yönü gösteriyordu. Bunun iki istisnası Almanya ve İtalya'dır. Ama bu iki ülkede de Faşist rejimlerin yapısı, o ülkeler Sosyal Demokratlarının, düşmanı desteklerken dahi kendilerini yurtsever hissetmelerini mümkün kılmıştır.

Bütün bu gelişmeler çerçevesinde, 1945'e gelindiği zaman, Sosyal Demokrat partiler, Batı Avrupa'nın en kavi siyasal gücü olacakları inancını veriyordu. Bölgenin büyük bir kesiminde ya iktidar partisi oldular, ya hükümet koalisyonunda yer aldılar. Buna karşılık Muhafazakar ya da Sağ partiler, savaş ve işgal nedeniyle itibardan düşmüşlerdi. Sosyalistler ise ulusal direniş hareketlerindeki önemli payları nedeniyle, İngiltere'de de savaş dönemi koalisyon hükümetine katılışları sonucu, 1930'larda sarsılan itibarlarını yeniden kazanmışlardı. Fakat Fransa ve İtalya dışında, Solun meydan okuyuşu, göreceli olarak zayıftı. Öyle de kalması olasıydı. Çünkü Batılı müttefikler ve özellikle Birleşik Amerika, Batı Avrupa'nın önemli bir kesiminin yönetiminde pay sahibiydi.

Bu nedenledir ki, İngiltere İşçi Partisi, anahtar niteliğinde önemli bir parti haline geldi. Kıta Avrupasının deneyimlerinden uzak ya da onlar için hiçbir şey ifade etmez olduğu dönemlerin tersine 1945'deki İşçi Partisi zaferi, çok önemli sayılıyordu. İngiltere'nin, kapitalizm ve komünizme alternatif çıkarmakta önderlik edeceği umuluyordu. 1789 Büyük Fransız ve 1917 Büyük Sovyet devrimlerinin ihracıyla paralellikler kurulmaktaydı. Ernest Bevin, 1945 İşçi Partisi kurultayında yaptığı konuşmada, İngiltere'nin, Sosyal Demokrat Batı Avrupa için "üçüncü kuvvet" te başı çektiğini söylediği zaman, bu umutlar iyice palazlanacaktı. Ama, eskiden olduğu gibi Amerikan parasal yardımına tümünden bağımlı olan İngiltere hükümeti, Avrupa'nın öteki yörelerinde Sosyal Demokrat doğrultuda bir değişikliğe önayak olma kapasitesinden ve iradesinden yoksun olduğunu kısa sürede gösterdi. 1947'ye gelindiğinde, Amerika'nın Avrupa'yla ilişkisi giderek daha belirginleştikçe, durum demokratik sosyalist güçlerin aleyhine döndü.

İskandinavya'da 1950'ler uzun bir Sosyal Demokrat iktidar döneminin başla-

masına ya da sürdürülmesine tanık oldu. Ama Avrupa'nın öteki kesimlerinde 1950'ler Sosyal Demokrasi için iç açıcı değildi. Muhafazakar ya da Hristiyan Demokrat partiler yükseliyordu. Ancak Guy Mollet'in yönetimindeki 1956-57 Sosyalist ağırlıklı hükümetiyle Fransa dikkate değer bir istisnaydı. Gerçekten de Sosyalist Parti, 1944 Eylülü ile 1958 Haziranı arasında kurulan 27 hükümetten 21'ine katılmış, beş hükümete de Başbakan vermişti. Ama Mollet hükümetinin Siiveyş hareketına katılışı ve Cezayir siyaseti, Sosyalist Partinin, Batı Avrupa Sosyal Demokrat Partileri arasında yalıtılması sonucunu vermişti.

Sosyal Demokrat Partilerin karşılaştığı güçlüklerin genel nedenlerini bulmak güç değildir. Çoğu Batı Avrupa ülkesinde 1950'li yıllar, sürekli artan refahın ve anti-komünizm olgusunun etkilediği yıllar olmuştur. Bu iki olgunun darbeleri, Sosyal Demokrat partileri, hem seçim sandığında, hem entellektüel alanda savunmaya zorlamıştır. Öyle ki, 1950'lerin sonuna doğru birçok kişi "ideolojinin sonu" geldiğinden söz eder olmuştur. Hatta kimileri, Sosyal Demokrasinin, en azından Batı Avrupa'da bir sandık gücü olarak adım adım öleceği kehanetinde bulunmuştur.

Avrupa politikasını tahlilleriyle tanınan Otto Kirchheimer, Sosyal Demokrasinin başarısını yaratan önemli önkoşulların ortadan kalktığını göstermeğe çalışmıştır. Kirchheimer özelleştirmeye dönüş, proletaryanın sayıca azalmakta oluşu, yeni yetenekli işçiler orta sınıfı, beyaz yakalı işçiler ve devlet memurlarının oluşturduğu orta katmanlar gibi konularda birçok yazı yayınlamıştır.

Bu tahlillerin dayandığı kanıtların yaygınlığı, öne sürülen görüşlerin eleştirisiz kabulünü zorluyordu. Bu görüşler, refahın genişlemeğe devam edeceği varsayımına dayanmaktaydı. Bu tahliller, Sosyal Demokratların karşılaştığı güçlükleri de abartmaktaydı. Bu gelişmeler gerçi Sosyal Demokratların Muhafazakar rakiplerine yarıyordu ama, Sosyal Demokratlardan çok Komünistleri vuruyordu.

Sosyal Demokratların 1950'lerdeki düş kırıcı sandık yenilgileri, sonunda temelli dönüşümler yapmaları gereğini ortaya çıkardı.

Sosyal Demokrat Partiler öteden beri seçmen desteğine, taktik bir amaç olarak önem vermişlerdi. İlk dönemlerde üye sayısının artırılması ve bu üyelerin, işçi hareketi çerçevesinde eyleme sokulması, bu taktik amaç kadar önemliydi. Bu partilerde üyenin, partiye oy veren seçmene oranı hayli yüksekti. Ama 1950'lerin sonuna doğru artık durumun bu olmadığı görülüyordu. O nedenle Batı Avrupa Sosyal Demokrat Partilerinin çoğunda, özellikle sanayi işçisini hedef alan parti "hareket modeli"nin yerine "halk partisi modeli" benimsendi. Sosyal Demokrat Partiler artık toplumun her katmanına yönelik, her seçmeni kazanmağa çalışan partiler haline dönüştüler. Bu kavramın en başarılı olduğu ülkeler Avusturya ve Almanya'dır. Ama partilerin tümünü şöyle ya da böyle etkilemiştir. İngiltere İşçi Partisi'nde ise, Parti lideri Hugh Gaitskell'in çevresinde önemli bir grup, Partiyi modernleştirmek için girişimde bulunmuşlar, 1918 tarihli Parti tüzüğündeki 4'üncü maddenin, "üretim araçlarının ortak mülkiyeti" maddesinin çıkarılmasını istemişlerdir. Ama bu girişim başarısız kalmıştır. Buna benzer bir başka

başarısızlık, Anthony Crosland'ın önerisidir. Crosland, İngiltere İşçi Partisinin, "kasketli" kol işçisi imajının sosyal açıdan uygunsuz düştüğünü öne sürerek, Partinin, bir halk partisi kimliği yaratmasını salık vermiş, ama başarılı olamamıştır.

1960'larda Sosyal Demokrat partilerin talihi bir ölçüde gülmeğe başladı. Sosyal Demokratlar, hükümete, giderek artan ölçüde katılır oldular. Ama görünürdeki bu başarıya, kamuoyu hoşnutsuzluğu eşlik etmeğe başladı ve hemen hemen Batı Avrupa ülkelerinin tümünde Partinin yönetiminde artan sorunlarla karşılaşıldı. Federal Almanya'da SPD, İngiltere'de İşçi Partisi, bunun çarpıcı örnekleriydi.

Bu paradoks, yani hükümete katılmanın Partide sorunları arttırması, çeşitli nedenlere bağlanabilir. Bunlardan ilki, muhalefetten hükümet konumuna geçmenin yarattığı güçlüklerdir. Parti liderliği, artık, muhalefetteki gibi program çıkışları ya da eleştirileriyle değil, eylemiyle yargılanıyordu.

İkincisi, uluslararası çevredeki olaylarla, özellikle detantın (bloklararası yumuşamanın) etkileriyle ilgilidir. 1960'ların başında, gönüllü ya da gönülsüz olarak NATO'yu tanımları, Sosyal Demokrat partilerin, belirleyici karakteri haline gelmişti. Nötr ülkelerle İtalya Sosyalist Partisi bunun dışındadır. Stalin'in yadsınması ve onu izleyen detant, Sosyal Demokrat partilerin NATO'yu tanımlarını alttan torpilleyen bir gelişme olmuştur; hemen hemen bütün Sosyal Demokrat partilerin sol kanadında gerginliğe yol vermiştir. Viyetnam savaşı dolayısıyla Amerikan yönetiminin meşruiyetinin artık yadsınmağa başlaması da bu gerginliği koyulaştırmıştır. Bazı durumlarda bu gelişmeler, bölünmeye neden olmuştur. İskandinavya'da Sosyalist Halk Partilerinin ve Sol Sosyalistlerin ortaya çıkışı böyledir. Daha sonraki dönemde, Avrupa Komünist partilerindeki tutum değişikliği, bu sorunu daha da tırmandırmıştır. Gariptir ama, bazı Sosyal Demokrat partiler, sol kanatlarındaki bu gerginlik nedeniyle, NATO'ya karşı tutumlarını yeniden gözden geçirmeyi düşünürken, İtalya Komünist Partisi NATO'yu, sözle bile olsa kabul etmiştir.

İç ve dış olayların kesişme noktalarından bir başkası, en azından iki partiyi, İngiltere İşçi Partisi ile Norveç İşçi Partisi'ni büyük bir gerginliğe atan neden, Avrupa Topluluğu'na katılma olayıdır. Her iki ülkede de referandum önemli bir rol oynamıştır. Norveç'de referandum kampanyası Partide gerginliği tırmandırmış ve Norveç'lilerin "hayır" yanıtı, İşçi Partisi'nin hükümet kanadınca güdülen siyasetin reddi kabul edilmiştir. Bunun tersine İngiltere'de, referandum, hükümetin Avrupa Topluluğu'na girişte büyük bir çoğunlukla desteklendiğini göstermiş, böylece İşçi Partisi'nin bu girişi kabulüne olanak sağlamıştır.

Sosyal Demokratların hükümet oluşundan kaynaklanan sorunların izahında, bir üçüncü öge, Yom Kippur savaşını izleyen dünya ekonomik gerilemesidir. Değişen ekonomik ortam, özellikle iktidarda olan Sosyal Demokrat partileri büyük gerginlik içine atmıştır. Bu gerginlik özellikle İngiltere, Danimarka, İrlanda ve Portekiz'de hissedilmiştir.

Sendikalar ve Sosyal Demokrat Partiler

İngiltere'de, sendikaların İşçi Partisine organik bağlarla bağlı oluşunun, bütün Batı Avrupa Sosyal Demokrat partilerinin karakteristiği olduğu varsayılır. Gerçekte yakın bir organik bağlantı ancak İngiltere'de mevcuttur. Öteki Avrupa partilerinde ise, parti karar organlarına sendikaların erişmesini mümkün kılan düzenlemeler yapılmıştır. Avrupa'daki birçok Sosyal Demokrat parti denemiş ve İngiltere İşçi Partisi modelini reddetmiştir. Partilerde sendikalarla hizipçiliğin birbirini etkileyişinin üç ilginç örneği verilebilir. İngiltere'de giderek artan sendika militanlığı, 1970'lerin ilk yıllarında belli başlı birçok sendikada, liderlerin değişmesi sonucunu vermiştir. Bu gelişmeden de İşçi Partisinin sol kanadı kazançlı çıkmıştır. Federal Almanya'nın SPD'sine gelince... Alman Sendikalar Konfederasyonu (DGB) ile SPD liderliği arasında, gerçi resmî bir iç-bağ yoktur ama, sendikalar Parti içindeki hizip çekişmesinde öteden beri rol oynayagelmisler ve sağ kanadın Partide yönetimde kalmasını mümkün kılmışlardır. Hollanda'da Sendikalar Federasyonu (NVV) Partideki hizip çekişmesinde negatif bir rol oynamıştır. Sendikalar Federasyonu'nun hizip çekişmesine müdahale etmeme kararı, Yeni Sol'un başarısını hazırlamıştır.

Parti Programları ve İdeoloji

Sosyal Demokrat partilerin programları geleneksel olarak iki amaçla hizmet eden bir araçtır. Birincisi siyasal sistem içinde partinin kimliğini vurgular; ikincisi, parti içindeki farklı eğilimleri bütünleştirir. Ayrıcı özellikleri olan bir parti programında kimliğin vurgulanışı, nisbî seçim sistemi çerçevesinde çok partili bir düzeyde çalışan partiler için oldum olası çok önemli görülmüştür. Çünkü böyle bir sistemde partiler, herşeyden önce, yandaşlarına hizmet için vardırılar: "Bütünleşmiş Kitle Partisi" kavramı, bu anlayışın sonucudur.

Sosyal Demokrat partilerde kimlik, normal olarak, marksizmin bazı ilkelerine bağlılık biçiminde kuramsal olarak ifade edilir. Bu geleneğin terkedilişine ve **Halk Partisi** ya da **herkese açık parti** modelinin benimsenişine eşlik eden şey, ciddi bir program faaliyetidir. Bunun en bilinen örneği de Alman SPD'sinin Bad Godesberg programıdır. **Herkese açık parti** modeline açılan yayılım ateşinin yoğunluğu, parti programlarına duyulan ilgiyi canlandırmıştır. Bu, özellikle Federal Almanya, Hollanda ve Danimarka'da gözlenmiştir.

Halk Partisi modelinin benimsenişi, seçim endişelerini, parti çalışmalarının göbeğine oturtmuştur. Ayrıca politika belirleme işinin, profesyonellere, kamuoyu yoklaması ve pazar araştırmasında uzmanlaşmış danışmanların tavsiyesine dayalı karar veren parti liderliğine bırakılması gerektiği görüşünü beraberinde getirmiştir.

Parti Üye Kompozisyonunda Değişiklik

Tüm partilerde, üyelerin daha çok orta sınıf, daha az işçi sınıfı mensubu oluşuna doğru, gözle görülür bir değişim vardır. Parlamento ve hükümet üyeleri ara-

sında bu eğilim daha belirgindir. Sosyal Demokrasinin değişen doğasını, giderek üyeliğin orta sınıf kimliğini almasına bağlayanlar vardır: "Burjuva üyeler akını arttıkça" derler, "parti daha az militan hale gelir ve eşitlik ilkesini, hak etme ve sosyal devlet çizgisiyle yorumlayanların gözünde partiyi daha çekici hale getirir." Ilımlılık nedeni olarak, işçi sınıfı liderlerinin burjuvalaşmasından farklı biçimde, bu süreç, parti liderlerinin, göreve gelmeden önce orta sınıf mensubu olmalarını gerektirir. Gerçekte Sosyal Demokrat partilerin üye yapısının sınıfsal niteliğiyle Partinin doğası ve yönetici kadrosu arasındaki ilişkiler çok daha örgündür. Parti üyelerinin ve liderlerinin sosyal sınıfı, birçok değişken ögeden sadece biridir. Partilerarası yarışın özelliği, seçim sisteminin türü, ülkedeki sosyalist geleneğin doğası da etkin ögeler arasındadır. Bu nedenledir ki, üyelerinin ve liderlerinin öteki partilere bakış daha çok orta sınıftan olmasına karşın, Fransız Sosyalist Partisi (PS) diğerlerinden daha soldadır. Aynı biçimde, Olof Palme de çok seçkin bir sosyal ortamdan geldiği halde, İsveç Sosyal Demokratlarını daha sola çekmiş bir lider olarak kabul edilir. Sosyal Demokrat partilerin kompozisyonunda 1960'ların sonuna doğru başlayan değişimin daha derinliğine tahlil edilmesi gereği ortadadır. Birçok partiye üye akını, sadece orta sınıftan olmuş değildir. Onun yanı sıra genç ve genelde öğrenci hareketlerinde aktif kişiler de Sosyal Demokrat partilere girmiştir. Danimarka'da olduğu gibi, bu genç grubu, bu sosyal grubu Sosyal Demokrat partiye çekemeyenler, üyelerinin hayatıyetini yitirmişler ve kendi sollarındaki partilere bakışla daha çok gerilemişler, seçim şansları azalmıştır. Ayrıca, Norveç ve Hollanda'da olduğu gibi, orta sınıf kavramının da daha yakından irdelenmesi gereklidir. Bu sınıfın sadece marksist tahlillerdeki klasik burjuvayı kapsadığı artık düşünülemez. Bu sınıf şimdilerde, kamu kuruluşlarınca çalıştırılan ya da bilgisayar mesleğini seçen yeni kategorileri de içeriyor. Bunların siyasal davranışları, orta sınıfın daha yerleşik kategorilerinden esaslı ölçüde farklılık gösterebilir; kol işçilerinden daha radikal olabilirler.

Seçim Stratejisi - Hedef Kim?

Sosyal Demokrat partiler geçmişte bu soruyu kendilerine sorma gereğini pek duymazlardı. Tek amaç sanayi işçisini temsil etmek ve harekete geçirmektir. 1950'lerin sonuna doğru, seçim başarısının, bütün partilerde öncelik kazanması, dar sınıf partisi olma niteliğinden uzaklaşma sonucunu verdi. İşgücü içinde mavi yakalılar oranının düşmesine, buna karşılık beyaz yakalılar oranının artmasına dikkatle eğilinmesi gerekti. Bunun yanı sıra mavi yakalıların geri kalanları burjuvalaşma sürecinde görünüyordu. Bu işçilerin, mal edindikçe, orta sınıf değerlerine yakınlaştıkları, hatta sol partilere oy verme oranlarının giderek düştüğü, burjuvalaşma savının sonucu olarak öne sürülüyordu.

Seçim stratejisine yaklaşımdaki değişiklik çok dikkat çekiciydi. Örneğin İngiltere İşçi Partisi, 1964-70 döneminde Harold Wilson'ın liderliğindeyken, "hükümet partisi" olarak takdim edilmekteydi. Partinin geleneksel destekçilerine ve sendikalara karşı, özellikle 1966 deniz adamları grevinde ya da sendika reformu-

nu öngören önerilerde olduğu gibi, sert davranmak da seçimler açısından çok akıllıca sayılmaktaydı. Bu değişim, Sosyal Demokrat partilerin çoğu için, hatta merkez-sol strateji güden İtalyan Sosyalist Partisi için bile geçerliydi.

Daha sonraki yıllarda bazı değişiklikler olmuştur. Yeni üyeler, partilerinin salt seçim endişesiyle yaptığı değişikliğe cepheden hücum etmişlerdir. Partiyle bütünleştirebilmek için, bu üyelere bazı ödünler verilmesi gerekmiştir. Bu arada dikkate değer bazı gelişmeler de gözlenmiştir. Birçok ülkede sendikaya üye olan beyaz yakalılar sayısı, sürekli olarak artmıştır. Bu gelişme karşısında orta sınıfın proleterleştikten ve geleneksel olarak ayrıcalıksız sınıfın silahı olduğu düşünülen grev silahını benimseyişlerinden söz etmek moda olmuştur. Bu arada burjuvalaşma kavramı da daha eleştirel bir gözle irdelenmeğe başlanmıştır.

Birçok partinin üye yazmak üzere hedef seçtiği grup, bu yeni orta sınıf olmuştur. Bu sınıf, geliriyle ve daha çok büro ve bilgisayarlılık mesleğinde çalıştırılışıyla belirlenir. Ama onun yanı sıra bir başka belirleyici öge, radikal işçi sınıfı değerlerini koruyuşudur. Bir yandan partinin geleneksel kol işçisi desteğini korurken, bir yandan da bu yeni sosyal grubu partiye çekme gereksinimi, İsveç Sosyal Demokrat Partisinde görüldüğü gibi, birçok partiyi, "sert-yumuşak" karma-sı bir strateji gütmeye itmiştir.

Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) örneği ise, orta sınıf oyları kazanmağa dönük stratejinin bazı sınırları olduğunu göstermektedir. Sol kanattan ciddi bir rekabet olmayışı, SPD'yi Bad Godesberg programından bu yana, çabalarını, orta tabakalar üzerinde yoğunlaştırmağa yöneltmiştir. Bu çaba birçok kez seçim zaferi getirmiştir. Ama 1976 seçimleri, bu doğrultuda artık pek az ilerleme sağlanabileceğini göstermiştir. Çünkü hem Hristiyan Demokratlar (CDU) hem Hür Demokratlar (FDP) bu sınıf içinde sağlam kökler salmıştır.

Sosyal Demokrat İkilem

Batı Avrupa Sosyal Demokrat partilerinin temel sorunu, Sosyal Demokrat değerler çevresinde sadece siyasal değil, ama onun yanı sıra sosyal ve ekonomik konsensüs sağlamaktır. Bu konsensüse ulaşmak her zaman güçlük göstermiştir.

Dünya ekonomik bunalımının patlak verışı ve Avrupa'nın ekonomik çevresinde müzminleşmesi, Sosyal Demokrasinin açığa çıkardığı bazı gerginlikleri gidermenin güç olduğunu göstermiştir. Batı Avrupa Sosyal Demokrasisinin yüzyüze geldiği ikilemleri beş temel grupta toplamak mümkündür.

● Herşeyden önce, kendi saflarındaki bazı kişiler bile, Sosyal Demokratların temsili parlamento kurumlarına bağlanışını, yasama organlarının genel olarak kabul edilen başarısızlıkları karşısında, artık yersiz görmektedirler.

● Bir başka ikilem şudur: Partilerin, ekonomide daha geniş merkezî kontrol öngören politika önerileriyle, daha geniş bir desantralizasyon öngören ve katılımcı demokrasi isteyen güçlü akımlar arasında temel bir gerginlik vardır.

● Bir başka ikilem, kar paylaşımı ve işçiler için sermaye yaratımı ve yüksek vergilerle tam çalıştırma yüklenimi arasındaki gerginliktir. Çünkü o uygulamalar

yatırımları geriletmekte, tam çalıştırmayı engellemektedir. 1970'lerin ilk yıllarında sıfır büyümeden yana olanlarla tam çalıştırma anlayışından yana olanlar arasındaki tartışmalarda bu ikilem çok açık biçimde gözlenmiştir.

● Dördüncü ikilem, işsiz kalmış işçiler ve onlara ek olarak sosyal devletten yardım alanlar ile bir işi olan işçiler arasındaki ikilemdir. Örgütlü emeğin güçleri, sendikalar, normal olarak işi olan işçilerin çıkarlarını daha kuvvetle savunurlar. Buna karşılık sosyal demokrat politikacıların işsizler ve ayrıcalıktan yoksun olanlar için duyduğu endişeler, genelde ters yönü gösterir. Bu ikilem İngiltere'de 1975-76'da çok kuvvetle hissedilmiştir.

● Nihayet bir diğer ikilem, Sosyal Demokrat partilerin enerji sorununa yaklaşımlarıyla ilgilidir. Bu alandaki ayrılık, enerji kaynaklarını azami ölçüde kullanmak isteyenlerle, aton ve petrol kaynaklarının yoğun biçimde kullanılmasını bazı çevresel nedenlerle kabul etmeyen Sol kanat arasındadır.

Sosyal Demokrat partilerin Batı Avrupa hükümetlerine geniş ölçüde katılımı, bu partilerin kimliği ve yöneltisiyle ilgili birçok sorunu maskeleymiştir. Yine de birbiriyle çatışan amaçlar arasındaki gerginlik, Sosyal Demokrasinin süregelen özelliklerinden biridir. Ama bunun, dramatik ölçüde seçmen erozyonu yaratacağını gösteren bir belirti de yoktur.

ALMANYA'DA SOSYAL DEMOKRASİ

BÖLÜM I

Alman Sosyal Demokrasisinin Kaynakları (1835-1875)

John Breuilly

1848 ayaklanmalarından önce kullanılmağa başlayan sosyal demokrasi terimi, ondokuzuncu yüzyılın sonuna doğru içermeye başladığı özel siyasal anlamı henüz kazanmamıştı. O nedendir ki, sosyal demokrasinin sonradan kazandığı anlamı, anlatmağa çalıştığımız bu ilk dönemleri de kapsıyor sanmamak önemlidir.

Ondokuzuncu yüzyıl ortasında yaşayan sosyal demokratlar, sosyal ve ekonomik sorunların doğrudan üstesinden gelinmedikçe, salt siyasal demokrasinin, özgürlük ve mutluluğu arttırmayacağı kanısındaydılar. Ama demokratik siyasal istemleri desteklemeyi de sürdürüyorlardı. Gerçi amaçlarla yöntemler konusunda kendi aralarında bölünmüşlerdi; açık değillerdi. Ama temelde sosyal demokrasiyi destekleyenlerin ortak görüşünü oluşturan şey, sosyal reform ve siyasal demokrasi kavramlarının elele yürümesi gerektiği inancıydı.

Böyle düşünenler epey yaygındı. Ama ne belli bir yörede kümelenmişlerdi, ne etkin bir örgütleri vardı. 1848 Almanyası 39 ayrı devletten oluşuyordu. En önemlileri Avusturya ve Prusya'ydı. Bu devletlerden hiçbirinin anayasası yoktu; parlamentolu siyasal bir sistemleri yoktu; söz, toplanma, yayın ve örgütlenme özgürlüğünden yoksundular. Bu koşullarda, açık örgütlerin siyasal değerleri ortaya koyması, o değerler için toplumdan destek istemesi olanaksızdı. Ekonomi henüz tarımın egemenliği altındaydı. İmalat sanayii diye ne varsa, o da, küçük zenaatkar üretimi ya da kırsal kesim üretimi olarak yoğunlaşmıştı. Birçok küçük üretim birimini kapsayan "fabrika"lar, emek gücünün pek az bir bölümünü çalıştırıyordu. Bu "fabrika"lar, çoğu zaman geleneksel çalışma yöntemlerini bir merkezde toplamış kuruluşlardan başka birşey değildi. Marx gibi bazı düşünürler yeni teknoloji ve fabrika üretiminden müthiş ölçüde etkilenmişlerdi. Ama bu tür üretim biçimi Alman ekonomisinde henüz çok az önem taşıyordu. Alman ekonomisinde daha önemli olan şey, rekabetin ve piyasa için üretimin artış biçimiydi. Buna ek olarak bir de emekçilerin, sayıları giderek artan biçimde, emeklerini, ücret karşılığı satmaya başlamalarıydı. O zamanlardaki hızlı nüfus artışı da bu gelişmeyi çabuklaştırıyordu.

Bu çerçevede, sosyal demokrat düşünceleri ilk benimseyen emekçiler, zenaatkarlar oldu. Bunlar belli bir meslek öğrenmiş, oldukça nitelikli, genelde küçük işliklerde çalışan, ileri teknolojiye bağımlı hale gelmemiş kişilerdi. Bu emekçiler,

özellikle de ustalar, işgücü piyasasındaki rekabetin ve ticarî sermayenin küçük iş yerlerini ele geçirmeğe başlamasının, üzerlerinde yeni baskılar yarattığını görüyorlardı. Saygın ve güvenli bir yaşam beklentisi içindeydiler. Sorunlarını tartışma ve birlikte davranma olanağını veren örgütleri vardı. Geniş niteliksiz işçiler ordusuna, fabrikalarda iş bulabilmiş küçük işçi elitine ve dağınık tarım işçilerine bakışla, bu zenaatkarlar, örgütleri sayesinde yeni fikirlere, örgütlü karşılık verebilme gücündeydiler. Zenaatkarlar, yeni ve temelli değişikliklerle karşı karşıya olduklarını seziyorlardı. Sosyal Demokratların geliştirdiği yeni fikirlerin, içinde bulundukları güç duruma ışık tutmağa ve davranış biçimlerini belirlemeğe yardımcı olacağını görüyorlardı. Bu zenaatkarlar, yüzyüze geldikleri aşırı rekabeti gözler önüne sermek için, ilk sosyalistlerin anti-kapitalist anlayışını pekalâ kullanabilecekleri inancındaydılar.

Sosyal Demokrat yeni fikirler, ilkin, Almanya'dan ayrılmış olan Alman zenaatkarları etkiledi. Gezgin ustalar önce Londra'da, Paris'de ve İsviçre'nin bazı kentlerinde, 1830'ların sonuna doğru dernekleşmeğe başladılar. 1844'den itibaren de bazı Alman kentlerinde eğitim dernekleri kurma olanağına kavuşuldu. Gerçi bu dernekler daha çok eğitim üzerinde yoğunlaşıyordu, ama gizli siyasal tartışmalara da elveriyordu. Bu dernekleri, genelde orta sınıf mensupları yönetiyordu. Sözcüğün modern anlamında sınıf örgütü değildi bu dernekler. Bazı dernekler, durumu değiştirmek için eğitime ağırlık verilmesinden yanaydı. Bazıları kooperatif üretim gibi, o sıralarda moda olan bir anlayışı, dernek çalışmalarının temeli gibi görüyordu. Bazı dernekler ise ani ve kanlı devrimler dahil, siyasal yöntemlere başvurulması gereğine inanıyordu. Hiçbiri, siyasal parti ya da sendika kurmak gibi bir fikri savunmuyordu.

Orta sınıfların önderlik ettiği politik örgütler, örneğin Liberaller, Demokratlar ya da Katolikler o yıllardaki politik muhalefeti kendi tekelleri altında tutmaktaydılar. Gerçi örgütlenmiş işçi sayısı o dönemde epey arttı ama, bunların çoğu zenaatkardı; üstelik emekçilerin pek küçük bir bölümünü oluşturuyorlardı. En sağlam ve en çok politik bilinç taşıyan örgüt, Marx'ın ait olduğu Komünist Lig ise, bir küçük gruptan ötede değildi.

Başarısız Devrime Tepki (1850-1862)

1848 ayaklanması, başladığı hızla siliniverdi. Kuşkulu görünen örgütler, yönetimi yeniden ele geçiren hükümetlerce bastırıldı. Sansür geri geldi; daha etkin bir siyasi polis kuruldu. İçinde işçilerin yer aldığı örgütlerden ayakta kalabilenler sadece eğitim dernekleri, kooperatifler ve bazı yardım kuruluşlarıydı. Dahası var: Kooperatifler giderek orta sınıf örgütü ve işletme niteliğine büründüler. Eğitim dernekleri de memurlar gibi orta sınıf katmanlarını kabule başladılar; sınırlı siyasal rollerini yavaşlattılar.

Ne var ki, 1848 ayaklanmaları yine de önemli değişikliklere yol verdi. Prusya'da ve daha başka bazı devletlerde, bir tür anayasal ve parlamenter düzen, yetkileri ve seçmen tabanı sınırlı da olsa, ortaya çıktı. Yöneticiler, aşağıdan gelen

baskıları, tehlikeli boyutlara ulaşmadan yatıştırmak gerektiğini görüyorlardı.

1850'ler, imalat kesiminin hızlı gelişimine tanıklık etti. Hükümetler ekonomik liberalizme ödün verme gereğini duydular. Genişleme ve ekonomik liberalizm ise işçi hareketini etkiledi. 1860'lardaki ekonomik sıçrayış, nitelikli işçilerin pazarlık gücünü arttırdı ve grevlerin genişlemesine yol verdi. Ekonominin liberalleştirilmesi, işçi örgütlerini baskı altında tutmayı giderek güçleştiriyordu.

Bu gelişmelerin ilk ve temel siyasal etkisi, liberalizmin yeniden canlanmasıydı. Büyüyen ve giderek kendine güvenmeğe başlayan orta sınıf, siyasal gücünü arttırmak için yeni parlamentolardan yararlanmağa başladı. Orta sınıfın siyasal önderlerinden bazıları, kendi politikaları için bir taban desteği sağlamak amacıyla, işçi kooperatiflerine ve eğitim derneklerine yardımcı olmağa başladılar. Çünkü bu örgütlerin sağ ya da sol anti-liberal düşüncelere yem olmasını istemiyorlardı. 1850'lerin sonuna doğru, çoğu zenaatkar olan örgütlü emekçiler, giderek büyüyen bu liberal hareketi desteklemeğe başladılar. Sosyal Demokrat ya da sosyalist fikirler, gerilere itildi. İşçiler arasında çok tutulan Liberal önderlerden Hermana Schulze-Delitzsch ekonomik liberalizmde ısrarlıydı; devletin ekonomiye müdahale etmemesini savunuyordu. Schulze-Delitzsch özel kooperatiflerin geliştirilmesi gerektiğini kuvvetle vurguluyordu. Böylece Liberalizmi, zenaatkarların esinleriyle ilişkilendiriyordu.

İlk İşçi Partisi Dönemi (1862-1875)

Giderek genişleyen liberal hareketin ayağı ilk kez 1860'larda Prusya'da sürçtü. Prusya Kralı, Orduyu büyütmek, askerlik süresini uzatmak istiyordu. Bu düşünceye Liberaller karşı çıktı. Ordunun etkinliğini arttırmanın, Liberal egemenliğindeki Parlamentonun gücünü zayıflatacağından korkuyorlardı. Ne var ki, 1848 ayaklanmalarının anısı henüz taze olduğu için de halkı Krala karşı kıskırtmaktan çekiniyorlardı. Bir yandan örgütlü işçilerin desteğini arıyorlar, ama bir yandan da siyasal herhangi bir eyleme girişmeğe yanaşmıyorlardı. Liberallerin bu ürkekliği işçi örgütlerinin sabrını taşımağa yetti ve ilk işçi partisi olan **Bütün Almanya İşçileri Derneği** (Allgemeiner Deutscher Arbeiter-Verein) ya da kısa adıyla **ADAV**, Mayıs 1863'de Ferdinand Lasalle'in başkanlığında ortaya çıktı.

Lasalle, liberallere karşı duruyor, siyasal demokrasi ve devlet destekli kooperatiflere arka çıkmak için işçi sınıfını harekete geçirmeğe çalışıyordu. Lasalle'in özel çabası, zenaatkarların egemen olduğu bir işçi hareketi yaratmaktı; zenaatkarları liberallere karşı durmağa itmek istiyordu. Amacı zenaatkarları, bağımsız bir siyasal partiye yönlendirmek, ama aynı zamanda tüm işçi sınıfına seslenmeğe çalışmaktı. Lasalle'in bu siyasal eylemi kısa sürecek, 1864 yazında bir düelloda öldürülecekti.

Örgütlü zenaatkarların çoğunluğu Lasalle'in partisine katılmadılar. Liberallerle daha geniş, daha güvenli, daha vaadkar bir siyasal hareket içinde kalmayı yeğlediler. Hatta Liberallerle birlikte davranırken dahi kendilerine özgü sosyal çıkarları ön planda tutmayı sürdürdüler. Liberalleri, daha demokratik yüklenimler altına

girmeğe zorluyorlardı.

ADAV'ın kuruluşundan bir ay sonra Haziran 1863'de, daha çok bir tepki niteliğinde Alman İşçi Dernekleri Ligi (Verband der deutschen Arbeitervereine) ya da kısa adıyla VDAV kuruldu.

ADAV daha çok Kuzey Almanya'da, özellikle de Prusya'nın Rhineland ve Hamburg yöresinde etkindi. Buna karşılık VDAV Güney ve Orta Almanya'da özellikle Saksonya'da örgütlenmişti. VDAV'ın amacı, geniş bir Liberal hareket içinde, emekçilerin çıkarlarını savunmaktı.

1866-67 olayları bu iki örgüt üzerinde önemli etkiler yaptı. Prusya'nın Avusturya'yı yenmesi, ulusal soruna, yani Alman devletlerinin birliği sorununa Prusya'nın getirdiği çözümün doğrultusunu gösteriyordu. VDAV, Prusya toprakları dışında daha iyi örgütlüydü ve bu çözüme karşı çıkıyordu. ADAV ise, Prusya'nın Alman birliği sorununa bu yaklaşımını destekliyordu. Bu iki örgüt arasındaki ayrılık giderek genişledi.

Prusya'nın 1867'de kurduğu Kuzey Almanya Konfederasyonu, Main nehrinin kuzeyindeki Alman devletlerinin çoğunu aynı çatı altına çekmişti. Konfederasyon parlamentosu kurulmuştu. Gerçi işçi sınıfından yana olduğunu öne süren siyasal örgütler ilk seçimlerde çok az oy desteği gördüler, ama parlamentonun kuruluşu, sınıf temeline dayalı partilerin ortaya çıkmasını teşvik eden bir gelişme oldu.

Kuzey Almanya Konfederasyonu'nun kuruluşu, Liberalleri bölen dramatik bir gelişmeye yol açtı. Bazı Liberaller Bismarck'ı destekledi. Çünkü Bismarck, ulusal sorunu çözmüş bir kişi olarak görülüyordu. Bazı Liberaller Bismarck'a karşı durmayı sürdürdüler. Ama onlar da bölünmüşlerdi. Etnik Nasyonalizm, Politik Katolisizm ve işçi sınıfına seslenmek gibi siyasal duygular, 1860'larda popüler Liberalizmi tahtından indirmeğe koyuldu.

Bu koşullarda VDAV'ın ana gövdesi, ADAV'dan (Lasalle'ci Parti) kopan bir grupla birlikte 1869'da kendi siyasal partisini, Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni (SDAP) kurdu. SDAP'deki ADAV egemenliği ve işçi sınıfına seslenme gereksinimi, sosyal ve siyasal istemleri yeni Partinin öyle bir biçimde vurgulaması sonucunu verdi ki, Liberallerle hatta Radikal Demokrat gruplarla ittifak yapma olasılığı çok güçleşti.

SDAP, Marx'ın çok gönül verdiği Enternasyonal Emekçiler Derneği'ne üye olmuştu. Gerçekte Marx, ADAV'a karşıydı. Çünkü ADAV, sosyalizmin, ancak kapitalist gelişme temelinde utkunluğa ulaşabileceğini, o nedenle de ekonomik ve siyasal ilerlemeyi hızlandırmak için işçilerin Liberallerle ittifak kurmaları gerektiğini görmek istemiyordu. Marx, SDAP'nin öncelik verdiği birçok konuya eleştirel bir yaklaşım içindeydi; örneğin SDAP'nin demokrasiye, sırf demokrasi olsun diye inandığı görüşündeydi; SDAP'nın Prusya aleyhtarlığını ve sınırlı sosyal görüşünü eleştiriyordu. Aslında bazı konularda ADAV Marx'a, SDAP'dan daha yakındı. Örneğin ADAV'ın ücretlilere açıkça ayrı ve ilerici bir sınıf olarak yaklaşması yada liberal ve proleter demokrasilerin, son çözümde, birbiriyle uz-

laşmazlığına inanması gibi konularda ADAP, Marx'a daha yakındı. Ne var ki Marx, SDAP önderlerine, August Bobel'le Wilhelm Liebknecht'e daha yakındı. Ama, onlar üzerindeki Marx etkisinin abartılmaması gerekir.

ADAP ve SDAP, birbirleriyle çatışan bu iki küçük parti, giderek büyüyen sendikacılıktan ve grev hareketlerinden yararlanmaya çalışıyorlardı. ADAP, grevlerin kuramsal olarak işçilere pek az yarar sağlayacağı görüşünde olduğu halde, onları siyasal temelde destekliyordu. Ne var ki, ADAP'ın yapısı çok kuvvetli bir merkezîyetçiliğe dayanıyordu ve otoriterdi. Sendikaları kendisine bağlamağa çalışınca, onları örgüte yabancılaştırdı. SDAP ise daha gevşek bağlarla bağlı bir örgüt olarak gelişmişti; bağlı sendikaların ya da yerel siyasal grupların özerkliğini daha hoşgörüyle karşılıyordu. Liberallerin, sendikaları etkileme çabaları, sonunda orta sınıfın grevlere düşmanlığı nedeniyle çöktü.

Ne var ki, bu farklılıklara karşın, çeşitli güçler, iki örgütü birbirine yakınlaşmağa itiyordu. Genel oy hakkının kabulüyle, her iki parti de işçi sınıfına seslenen bir parti kurma gereksinimini benimsemişti. Devlet müdahaleciliği ya da sendikaların rolü konusundaki görüş ayrılıklarının salt kuramsal olduğu görülüyordu. Hükümet çevrelerinden olduğu kadar orta sınıf Liberal hareketten gelen düşmanlık karşısında, bu iki partinin, aralarındaki farklılıkları unutmaları doğrultusunda örgüt kademelerinden baskılar geliyordu.

Ekonomik canlılığın 1873-74'de sönmesi, grevlere ve sendikalara karşı alınan önlemlerin daha da etkin biçimde uygulanması sonucunu verdi. Bu da işçilerin, tüm dikkatlerini politikaya çevirmelerine yol açtı. Bunun yanı sıra Bismarck'la liberaller arasındaki ortaklığın güçlü egemenliği, hem Prusya devletine hem Liberalizme karşı, işçilerin en ivedi birliğini gerektiriyordu.

Tüm bu baskılarla yüzyüze kalan iki partinin önderleri, tek bir partide birleşmek üzere 1875'de Gotha'da biraraya geldiler. Birlik ihtiyacı, kusursuz bir programdan daha önemliydi. Özellikle siyasal demokrasinin ve sendikal hakların daha geliştirilmesine ilişkin SDAP görüşleri, üretici kooperatiflerine devlet desteği gibi Lasalle'ci fikirlerle paçal yapıldı. Neyin reformlarla, neyin devrimle elde edilebileceğine açıklık getirilmedi. Londra'da oturan Marx, bu programın tutarsızlığına öfkeden ateş püskürüyordu. Eski rejimle, büyüyen orta sınıfın, yani feodalizmin kalıntılarıyla, tomurcuk veren kapitalizmin, başka başka düşmanları temsil ettiğini ve aynı kefeye konmaması gerektiğini, programın görmezden gelmesine Marx köpürüyordu. Ne var ki, Marx, birleşme görüşmelerinde SDAP'nin, Lasalle'ci fikirleri kabullenme ölçüsünü de abartmaktaydı. Çünkü o fikirler, SDAP içindeki birçok kişiye hiçbir zaman tümünden yabancı değildi.

Sözün kısası 1875'e gelindiğinde Almanya tek bir işçi partisine kavuşmuştu. Onun halefi, oy desteğini daha çok kent işçi sınıfından alan marksist programlı, dünyanın en büyük partisi, 1914'de ortaya çıkan Sosyal Demokrat Parti'dir. İlk sosyal demokrasiyi kavrayışımızı, bu bilgilerin etkilememesi çok güçtür. Doğu Almanyalı yazarlar, bu hareket içindeki devrimci marksist akımı vurgularlar. Batı Almanyalı tarihçiler daha demokratik ve reformcu görüşler üzerinde yoğunla-

şırlar. Her iki görüş de o dönemi anlamamızı çarpıtır. 1875'de ortaya çıkan parti gerçekte, kendini devrime adanmış, sanayi işçisinin partisi değildir. O gelişme daha sonra olacaktır. Fakat parti, aşamalı (progressive) reformların ardında olan ılımlı işçilerin partisi de değildir. Demokrasi ve serbest pazara karşı birçok sınırlama yüklemine altına girmiş, daha çok zenaatkar türünden işçilerin, küçük siyasal grubudur. Sanayi işçilerinin kitlesel partisi haline nasıl dönüştüğü ayrı bir konudur.

BÖLÜM II

İmparatorluk Almanyası'nda SPD (1871-1914)

Susan Tegel

1890'a Kadarki Dönemde Parti

Almanya'nın birleştirilmesinden dört yıl sonra, 1869'dan bu yana iki ayrı örgüte bölünegelmiş olan Alman işçi hareketi birleşmiştir. 1890 yılında Parti, adını **Sozialdemokratische Partei Deutschlands** - Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne (SPD) çevirmiştir. 1914'de parti, sadece Almanya en geniş siyasal partisi olmakla kalmıyor, aynı zamanda dünyadaki en geniş sosyalist parti haline de geliyordu.

İşçi hareketinin bütünleşmesini, hükümetin güttüğü siyaset de teşvik etmişti. Almanya'nın bağımsız ilk işçi partisi, Bütün Almanya İşçileri Derneği (ADAV) kurulmuştu. İlk önderine atfen Lasalle'ciler diye anılırdı. Bu Parti, 1869'da, Wilhelm Liebknecht ve August Bobel tarafından Eisenach'da kurulduğu için Eisenach'cılar diye bilinen Sosyal Demokrat İşçi Partisi'yle birleşmişti. İki Parti Gotha'da 1875 yılında birleştiği zaman, Marx yeni programı eleştirdi. Bu eleştiri-yi sonradan 1891'de Engels, **Gotha Programının Eleştirisi** adı altında yayınlamıştır. Marx, yanlış olarak, "Marksist" Eisenach'cılarını, sayıca fazla olan Lasalle'cilere teslim olduklarını varsayıyordu. Gerçi Liebknecht bir zamanlar Marx ve Engels'le birlikte Londra'da sürgünde yaşamıştı ve gerçi Bobel de Marx'ın bazı yazılarını gönülden benimsemekteydi, ama ne kişisel ne yazınsal dostluk, bu iki önderi marksist yapmamıştı. 1870'lerin sonu yaklaşırken marksizm, en iyimser bakışla, pek az kişi tarafından, o da el yordamıyla kavranmıştı. Üstelik, başka kuramları dışlar biçimde yayılmıyordu.

Almanya'nın birleştirilmesinden sonra Bismarck, yeni kurulmuş İmparatorluğa karşı çıkanları hedef aldı. Bunlar bir yandan Katoliklerdi, bir yandan oyunu 1874 seçimlerinde yüzde 3'den yüzde 7'ye çıkarmış Sosyal Demokratlardı. Baskı artırıldı. 1877 seçimlerinde, birleşik partinin oyu yüzde 9'a yükseldi. Ertesi yıl artarda Kaiser'i hedef alan iki suikast girişimi, Bismarck'a, Sosyal Demokrat Partiyi yasa-dışı sayma fırsatını verdi. Suikastçılardan hiçbiri Sosyal Demokrat değildi. Ama üç yıl süre yürürlükte kalma koşuluyla bir Sosyalizmle Mücadele Yasası çıkarıldı. Yasa ondan sonra dört kez daha uzatıldı ve ancak 1890'da yürürlükten kaldırıldı. Bütün Sosyal Demokrat örgütler ve hemen hemen gazetelerin tümü ve tüm yazımsal yayınlar yasaklandı. Yasayı eyaletlerdeki polis uyguluyordu. Prusya'da yasa çok şiddetle uygulandı. Güneyde ise uygulama o kadar sert değildi.

Sosyal Demokratların çoğu, ya cezaevine atıldılar, ya sürüldüler, ya da başka ülkelere göçtüler. Bismarck bir yandan bunu yaparken, bir yandan da başka hiçbir yerde henüz benzeri görülmemiş bir sosyal güvenlik düzeni kurdu; ancak, çalışanları koruyucu nitelikli yaşamayı, çalışma koşullarını düzenleyici alanlara genişletmeyi reddediyordu. İşçiler, siyasal kurtuluş hareketinde çıkar görmekten yüz çevirmemiş ve babacan, fakat genelde baskıcı devlete sığınmamışsa nedeni, Bismarck'ın bu tutumudur.

Bismarck, Sosyalizmle Mücadele Yasasını çıkardıktan sonra Parti bir ölçüde yeraltına inmiştir. Hem yasallığın sınırları içinde çalışmaya gayret etmiştir; hem de gizli bir yeraltı dağıtım örgütü kurarak, ilkin İsviçre'de, daha sonra, Alman hükümetinin İsviçre'ye baskısı üzerine, Londra'da **Der Sozialdemokrat** adlı dergiyi yayınlamıştır.

Sosyalizmle Mücadele Yasası deneyimi Partiyi radikalleştirmiştir. Marksizm artık Partiye sızabilirdi. Devlete duyulan Lasalle'ci güvencin yanlış olduğu ortaya konmuştu. Gotha Programı, özgür bir devlet ve sosyalist toplumu, ücret sisteminin ve tüm sömürünün ortadan kaldırılmasını güvence altına alacak genel oy hakkı gibi **"tüm yasal araçlar"**ın kullanılması gereğini vurgulamaktaydı.

Yeni koşulların üstesinden gelebilmek için Gotha Programındaki bu **"yasal"** sözcüğü 1880'de metinden çıkartıldı. Partinin çevreden soyutlanıp yalnız bırakılması, kurtuluşun, sadece işçi sınıfının misyonu olduğu görüşünü güçlendirmişti. Gerçi marksizm yükselmeye başlamıştı ama, bu yükselişi abartmamak gerekir.

Sosyalizme Mücadele Yasasının bir başka etkisi ise parlamentarizme ağırlık verilmesiydi. Partinin aktif liderliği, zorunlu olarak Parlamento grubunun elindeydi. Bu grup Partinin başarısını, sandıktaki başarıyla ölçmeye başlamıştı. Böylece bir yandan reformcu bir uygulamanın koşulları yaratılırken, bir yandan da Parti radikalleşmekteydi.

Kitle Partisine Dönüşüm (1890 - 1914)

1890'da Sosyalizme Mücadele Yasasının yürürlük süresinin sona ermesi, Sosyal Demokratların parya statüsünü ortadan kaldırmadı. Henüz **"içimizdeki düşman"** olarak görülmeğe devam ediyorlardı. Parti üyeleri, hele hele **"kahramanlık yılları"**nı atlatmayı ve ayakta kalmayı başarabilmiş eski kuşak, baskıcı yasaların yeniden geri getirilebileceği korkusunu içinden hiçbir zaman atamadı. 1894 yılında, Sosyalistlerin oy hakkını ellerinden alacak bir **Yıkıcılık Yasası** ile bile tehdit edilmişlerdi. Polis tacizi sürüyordu. Her yerde hazır ve nazır olan siyasi polis, Sosyal Demokratların toplantılarını dağıtabiliyordu. Sosyal Demokratlar sık sık yalan yere tanıklık ya da hükümdara hıyanet suçlamasıyla mahkemeye veriliyordu. Hele ikinci suçlama, Sosyal Demokrat gazeteciler için adeta meslek hastalığı gibiydi.

Almanya'nın birleştirilmesi, 1850'de başlayan sanayileşmeyi kolaylaştırdı. 1870-1890 arasında Almanya hayli sanayileşti. 1870'lerde Alman halkının yüzde 65'i tarımdan geçiniyordu. O yılı izleyen 20 yıl içinde doğudan batıya, kırsal kesimden kentlere iç göç oldu. Kentlerle sanayi bölgelerine çekilen göçmenler ma-

denlerde, ağır sanayide, demiryolu yapımında, kanal açılmasında ve genelde yapı sanayiinde çalıştırılıyordu. Kentleşme ve nüfus artışı - artış 1870-1914 arasında bir kat olmuştu- konut darlığını ciddileştirdi; kiralara ve gıda maddesi fiyatlarının artmasına yol açtı. Sanayileşme ekonomik yapıyı olduğu kadar sosyal yapıyı da dönüştürdü. Sanayi işçisi sınıfı genişledi; 1887-1914 arasında sanayi işçisi sayısı bir kat arttı.

Bir kısmı babacansa da Alman sanayicileri genelde *laissez-faire* (bırakınız yapsınlar) görüşünü savunuyordu; çalışma koşullarının devletçe düzenlenmesine karşı çıkıyordu. Hepsi, işçilerini despotça yönetiyordu. Herhangi bir siyasal ya da sendikal faaliyet tehlikeli sayılıyordu; en sert biçimde cezalandırılıyordu.

Sanayi işçisi sınıfı giderek, kendi çıkarlarını temsil ettiğine ve kendilerine bir tür dayanışma duygusu ve umut aşıladığına inandığı Sosyal Demokrat Partiye yakınlaşmaya başladı. Böylece 1890'dan sonra SPD kitle partisi haline dönüştü. Yasa-dışı yıllarda Partinin gördüğünden daha fazla zarar gören ve işçi hareketinin siyasal kanadına dayanmak zorunda kalan sendikalar, giderek canlandılar. Bu canlanış başlangıçta etkin değildi. Ama üye sayıları ve gelirleri arttıkça ve Partinin gelirleriyle üye sayısını geçtikçe, etkileri de arttı. 1913'de Bebel'in ölümünden sonra ise sendikalar, Parti önderleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip hale geldiler.

Reform Olasılıkları

1891'de Parti Erfurt'da yeni bir program kabul etti. Erfurt Programı iki bölüme ayrılmıştı: **İlkeler ve İstekler...** Kautsky tarafından hazırlanan **birinci bölüm**, burjuva kapitalist toplumunun, sınıf savaşımı yoluyla, üretim araçlarının sosyalist mülkiyeti düzenine kaçınılmaz geçişinin marksist tanımını içeriyordu. **Eduard Bernstein'in** hazırladığı **ikinci bölüm** ise reform istemlerini kapsıyordu. Bu istemlerin kökeni Aydınlanma Çağında ya da başarısız 1848 devrimindeydi. Bu istemlerden hiçbirisi 1918'den önce yerine getirilmedi. İstemler arasında 20 yaşından büyük bütün kadınlar ve erkekler için doğrudan **genel oy hakkı** (Reichtag için sadece 25 yaşından büyük erkekler oy verebilirdi), **nisbî temsil**, **ulusal gelirlerin yeniden bölüşümü**, **referandum** gibi doğrudan demokrasi; söz ve toplanma özgürlüğü, kadınlara karşı yasalarda öngörülen ayrımcılığa son, muvazzaf ordunun kaldırılması, devletin ve eğitimin laikleştirilmesi, serbest tıbbî bakım, kademe gelir vergisi, sekiz saatlik çalışma günü türünden, çalışma yaşamına ilişkin istemler yer alıyordu.

Erfurt Programının bu iki bölümü, biri kesinkes marksist, diğeri reformist bu iki bölüm birbiriyle tutarlı mıydı? Herşey bir yana Marx, demokratik istemlerin gündeme getirilmesine karşı değildi; eğer bu istekler yerine getirilirse, tam anlamıyla gelişmiş bir burjuva toplumunun ortaya çıkacağına, ondan da sosyalizmin doğacağına inanırdı. Programın iki bölümü arasında bir çatışma vardı; ama herşey hangi bölüme ağırlık verileceğine ya da bölümlerden birinin dışlanıp dışlanmayacağına bağlıydı.

Reformistler, çağdaşlarınca sık sık "revizyonist" diye tanımlanırdı. Ama reformizmin, revizyonizmden önce gelişi bir yana, ikisi arasında önemli bir ayrım vardı. Revizyonizm, Bernstein'ın marksist kuramı revize etme çabalarıyla yakından bağlantılıydı. Bernstein, İngiltere'de sürgündeyken, 1896-1898 yılları arasında Neue Zeit gazetesinde çıkan bir dizi yazısında ve daha sonra 1899'da yayınlanan **Sosyalizmin Önyargıları** başlıklı yapıtında marksist kuramı güncelle getirme gereğini önermişti. Ne var ki, Bernstein'ın görüşleri Partinin 1899 ve 1903 kurultaylarında ezici bir oy çoğunluğuyla reddedilmişti. Kuramı pratikle uzlaştırma ya da kuramı, reformist pratiği kapsayacak biçimde revize etme çabası göstermesine karşın, Bernstein, Reformistlerin desteğine de sahip değildi. **Reformistler kuramla ilgilenmiyorlardı**. Kautsky'vari olsun, ya da Bernstein vari olsun, kuramsal düşüncelerin pratiği sınırlamasını istemiyorlardı. Revizyonizm, sık sık, tüm marksist olmayanları kapsayacak bir terim olarak kullanılmıştır. Oysa reformistlerle revizyonistler arasında önemli farklılıklar vardı. Hatta revizyonistlerin kendi aralarında bile farklar vardı. Revizyonist aydınlar, güney Almanya politikacıları, partinin ve sendikaların çoğu yetkili ve görevlisi, şu ya da bu konu üzerinde bazan ayrı düşünmekle birlikte, genelde Partinin sağ kanadında yer alıyorlardı; reformist taktikleri genelde destekliyorlardı.

Partiyi devrimci yoldan alakoyan reformizme muhalefet, Partinin sol kanadından geliyordu. Bunların başında da anarşizmden esinlenen, parlamentarizme karşı olan ve daha 1890'larda ortaya çıkmış Jungen (Gençler) vardı. Rosa Luxemburg ve Parvus (Alexander Helphand) gibiler, Rus imparatorluğundan gelmiş sürgünler, daha 1890'larda Bernstein'a karşı çıkmaya başlamışlardı. Rosa Luxemburg daha o tarihlerde, bütçeye oy verilmesi gibi reformcu pratiğe karşı duruyordu. 1905 Rus devrimi radikal bir dalgalanmaya ve kitlesel grev çağrılarına yol vermişti. Sonra 1909-1910'da, Prusya seçim sistemini protesto hareketi, kitlesel grevlere gösterilen ilgiyi yeniden canlandırmıştı. Bu durum, revizyonizmin ve reformizmin, farklı renkler taşıyan muhalifleri arasına ikilik sokuyordu. Çünkü Kautsky için SPD "devrimci" bir partiydi ama "devrim yapıcı" bir parti değildi. Kautsky parlamento taktiklerini ve yıpratma savaşını destekliyordu. Sol, Bremen ve Berlin gibi kentsel alanlarda güçlüydü; ama Kuzey Almanya'nın her kesiminde aynı güçte değildi. Radikalizm, Rosa Luxemburg'la eş anlamlı değildi. Radikalizm, mutlaka marksizm anlamına da gelmiyordu. 1914'e kadar Parti, Rosa Luxemburg'u da içine alan devrimci sol ile Karl Liebknecht'in de aralarında bulunduğu **ortanın solu** grubu arasında bölünmüştü. Devrimci sol parlamentarizme düşmandı; kitlesel hareketleri tırmandırmak ve Almanlara "Rus gibi konuşma"yı öğretmek istiyordu. Devrimci sol oldukça yalıtılmıştı. Ortanın solu ise, Reichstag SPD grubundaki "Radikaller"i de kapsayarak daha etkindi ve Parti, revizyonizmi ve bazı reformist pratiği reddetse bile, reformizmin gizli gizli Partiyi ele geçirmekte olduğu gerçeğine karşı uyanıktı.

BÖLÜM III

Erfurt Sentezi ve Reformizmin Yükselişi

Carl E. Schorske

Bismarck öfkesinin dizginlerini koyuverinceye kadar Alman Sosyalistleri marksizme yaklaşmış değildirler. Bismarck'ın baskıcı yasaları, özellikle 1878-1890 arasında yürürlükte kalan Sosyalizmle Mücadele Yasası, Sosyalistleri, hareketi korumak üzere yasa-dışı yöntemlere zorlamıştır.

1880'ler boyunca devrimci eğilim giderek artmıştır. Sürgündeki ilk kurultayda, 1880'de İsviçre'de, Sosyalistler, amaçlarını "tüm yasal yollar"dan izleyeceklerine ilişkin ibareyi programdan oybirliğiyle çıkarmışlardı. Üç yıl sonra Kopenhag kurultayı, Partinin devrimci olduğunu, amacını parlamenter yöntemlerle gerçekleştirmeye dönük hiçbir "düş" görmediğini ilan etmiştir.

Bu güç yıllarda kent işçi sınıfı giderek devlete yabancılaşıyordu. Sosyalist İşçi Partisi içinde, parlamenter yöntemleri, proletaryanın davasını ilerletmenin *nafile* aracı diye suçlayarak anarşizme yaklaşan sol kanat devrimci bir muhalefet de giderek kuvvetlenmekteydi.

Bu gelişmeler, Parti programının yeniden gözden geçirilmesi gereğini zorluyordu. Hükümetin baskıyı arttırmasından korkan, o nedenle de kışkırtıcı olmağa çalışan Parti liderliği herhangi bir radikal dönüşüme direniyordu. Gerçi Parti kurultayı 1887'de yeni bir program hazırlanması için liderliğe yetki vermişti ama, Sosyalizmle Mücadele Yasası'nın yürürlükten kalktığı 1890 yılına kadar liderler, bu konuda hiçbir girişimde bulunmadılar.

Ancak Parti yeniden yasal statüye kavuştuktan sonra yeni program üzerinde çalışmalara başlandı. 1891 Erfurt programı böylece ortaya çıkmış ve Alman İmparatorluğu çökünceye kadar da yürürlükte kalmıştır.

Erfurt programı, marksizmi, Alman Sosyal Demokrasisinin amentüsü olarak kabul etmiştir. Yandaşlarının kabul ettiği gibi, marksist kuram, o tarihsel döneme özellikle uygundu. Sosyalizme ulaşmak için gerekli **objektif** tarihsel koşullarla, sosyalizmi gerçekleştirmek için gerek duyulan proletaryanın **sübjektif** iradesi arasında yaptığı ayrımla marksizm, baskı döneminde Sosyal Demokrat Parti tabanında gelişen devrimci kinle, devrimci olmayan bir dönemdeki reformcu taktikleri **uzlaştırmayı** mümkün kılmişti.

Erfurt programı iki bölüme ayrılmıştı. Birinci bölüm sosyal gelişme kuramını ve uzun erimli amaçları içeriyordu. İkinci bölüm, Sosyal Demokrat Partinin kapitalist toplum çerçevesi içinde gerçekleştirmeye çalışacağı öncel amaçları sıralıyordu.

Belli ki Komünist Manifesto'dan etkilenen birinci bölüm, kapitalist toplumun gelişimi konusunda karanlık bir tablo çiziyordu. İşçilerin üretkenliği artarken, te-kellerin gelişmesi, insanları kendi emeğinin ürünlerini dermekten alakoyacaktı. Proletarya ve batmakta olan orta sınıf ancak "artan güvensizlik, sefalet, baskı, başeğdirilme, aşağılanma ve sömürülme" bekleyebilirdi. Program giderek şiddetini arttıran bir ekonomik bunalıma düşüleceği ve burjuvaziyle proletarya arasında "her zamankinden daha acı" bir sınıf çatışması olacağı tahmininde bulunuyordu. Bu sorunların çözümü tekti: "Özel ellerdeki kapitalist üretim araçlarının - toprağın, madenlerin, ham maddelerin, makinelerin, ulaşımın, sosyal mülkiyete dönüştürülmesi."

Programın ikinci bölümü, kapitalist toplum çerçevesi içinde yerine getirilmesi beklenen bir dizi istemi içeriyordu. Erfurt programının siyasal amaçları, Gotha programınıninkinden çok farklı değildi: Kadınlar dahil 20 yaşın üstündeki bütün yurttaşlar için genel oy hakkı; nisbî temsil; referandum ve parlamenterleri geri çekme hakkı; Reich'da, eyalette ve yerel yönetimde kendi kaderini tayin hakkı; resmî görevlilerin doğrudan halk tarafından seçilmesi; dolaysız kademeli gelir vergisi ve öteki demokratik reformlar.

Ekonomik bölüm ise sekiz saatlik çalışma günü; sosyal güvenlik idaresinin, çalışan sınıf temsilcileriyle genişletilmesi; örgütlenme hakkının güvenceye alınması; 14 yaşına kadarki çocukları çalıştırmanın yasaklanması, vb...

Erfurt programı, işçi sınıfının sayıca artmakta, bilinççe gelişmekte olduğu, ancak iktidar için henüz hak iddia edemeyecek kadar zayıf bulunduğu, devrim havası taşımayan bir dönem için düşünülmüştü. İdeale ancak sosyal bir devrimle ulaşılabilirdi. Bunun barışçıl mı yoksa kavga yoluyla mı olacağı programda belirtilmemişti. İşçilerin ivedi çıkarları, emeğin ekonomik ve siyasal gücü örgütlenerek, kapitalist toplum içinde gerçekleştirilebilirdi.

Bu iki amacı birbirine bağlayan şey, gerek marksist kurama, gerek Erfurt programına göre, bizzat kapitalizmin gelişmesiydi. Kapitalizm, bir yandan işçileri yalıtırlar ve sıkıntıya sokarken, bir yandan da onların kafasında sosyalizm gereğini ve amaçları gerçekleştirme iradesini uyandıracaktı.

Hem ideali hem materyeli, hem devrimi hem reformu içeren işçi hareketinin gerçek kompozisyonu açısından Erfurt programı bir uzlaşma temeli oluştuyordu.

Devrimcilerle idealistlere program gerçekte "sabırlı olun" diyordu, "Henüz zamanı değil. Anımsayın, tarih sizin yanınızdadır." İşçilerin ivedi gönenme-

siyle ilgilenen reformistlere ise program "Reformlar ilk amaçtır. Onları izle. Ama unutma, onlar için savaşmalısın. Silahın, parlak yeni topluma inancındadır. Bunu görmezlikten gelme." diyordu.

Bernstein Revizyonizmi

Sosyal Demokrasinin ve sendikaların içinde geliştiği ortamın koşulları, Parti'nin Erfurt programıyla benimsediği sosyal kuramın geçerliği üzerine kuşku çekti. Sosyal Demokrasi, giderek artan bir sefalet ve işsizlik ortamında değil, ama o zamana kadar eşi görülmemiş bir refah ortamında genişliyor, geliyordu. 1890'larda sınai yoğunlaşma arttıkça işçi ücretleri yükselmişti.

Erfurt programı, "burjuvaziyle proletarya arasında giderek daha acı bir sınıf savaşımı" kehanetinde bulunurken, 1890'larda Werner Sombart'ın "sosyalist salgın" niye nitelediği gelişme, işçi sınıfına duyulan sempati ve müdahaleci ekonomi, burjuvazinin geniş bir kesimini silip süpürmüştü. Bernstein, marksist kuramı işte böyle bir ortamda revize etti.

Londra'daki sürgün yıllarında İngiliz Fabyanlarının etkisi altında kalan Eduard Bernstein, bir zamanlar inandığı ortodoks marksizmin çağdaş gerçekleri açıklamaya artık yeterli olmadığı sonucuna vardı.

Bernstein, saldırısını Marx'ın kapitalist gelişmeye ilişkin önermelerinden en temellisine yöneltti. Bu önerme, üretim sistemiyle değişim biçimleri arasındaki uzmazlığın, kapitalist ekonomide giderek artan bir anarşi yaratacağı görüşünü içeriyordu.

Marx'ın giderek gelişen bir anarşi gördüğü yerde, Bernstein giderek gelişen bir düzen görüyordu. 1873'den bu yana dünyanın ekonomik bir bunalıma düşmüş olmasından yola çıkarak Bernstein kendi kuramını yarattı.

Bernstein'a göre kapitalizm, gelecekte büyük ekonomik bunalımlara yer bırakmayan bir kendini duruma uyarlama kapasitesi geliştirmişti.

Yeni kredi mekanizmaları, karteller aracılığıyla pazarın rasyonel denetimi, dünya pazarının yoğun sömürülüşü, kapitalist ekonominin hemen hemen kesintisiz genişleyişinin temel öğeleriydi. Bernstein aynı zamanda, zenginliğin daha adil bölüşümü yönünde bir eğilim de gözlemişti.

Kapitalist gelişmenin "çökeceği" varsayımını içeren kuram yerine iyimser bir gelişme kuramı koyan Bernstein, bundan felsefi sonuçlar da çıkarmak durumundaydı; yani diyalektik materyalizmden dönmesi gerekiyordu.

Marx'ın "soyutlamaları"nın, daha sonraki ekonomik gelişmeyle yalanlandığına inandıktan sonra Bernstein artık, sosyalizmi, kapitalist gelişmeden zorunlu

olarak çıkacak bir sonuç olarak göremezdi.

Sosyalizm ancak, özgür, rasyonel bir kararın sonucu olarak gelebilirdi. Kapitalizmin gelişmesiyle "ekonomik güçlerin temel etkisi" zayıfladığına göre, bireyler ve tüm uluslar, arzuları hilafına onları zorlayan ihtiyacın etkisinden kendilerini özgürleştirebilirlerdi. İdeolojik ve ahlaki öğeler, eskiye bakışla daha bağımsız bir davranış için, daha geniş bir çerçeve yaratabilirdi.

Sosyalist bir topluma ulaşmak için, Bernstein ve revizyonistler, böylece esas olarak bireyin ahlak duygusunu geliştirmeye ağırlık verdiler. Ancak ahlak duygusu, Hegel'de ve Marx'da olduğu gibi, diyalektik biçimde, çarpışan çıkarların sonucu olarak ortaya çıkmaz; kendi iç enerjisinden yararlanarak maddi gelişme sonucu serbest kalır.

Revizyonistler böylece, sosyalizme yönelişin temelini objektif çıkarlar yerine subjektif ideale kaydırırlar. Böyle yaparak Hegel yerine Kant'ı, felsefi rehberleri haline getirmişlerdir.

Bernstein'in kuramında, ekonomik süreç sosyal çıkar çatışmalarını tasfiye ettikçe, mantık ve ahlak duygusu daha büyük özgürlük kazandığı için, proletaryanın, "insanlığı, zorunluluğun sultasından özgürlüğün egemenliğine taşıma" görevi de ortadan kalkmaktadır. Özel çıkarın karşısındaki ortak çıkar güçlendikçe, her durumda, idealizm ve hakkaniyet duygusu çiçeklenir.

Marx'ın gözüyle sosyalizm, kapitalist gelişmeye proletaryanın negatif tepkisi olarak ortaya çıkarken, Bernstein'de kapitalizmin idealistik ürünüdür. Başka deyişle sosyalizme yöneliş, kapitalist refaha pozitif bir bağımlılıkla bağlanmıştır.

Bu durumda çalışan sınıfın düşmanı kapitalizmin kendisi değil, kapitalist devlet değil, fakat mantığın ve sosyal adaletin ışığını görmeyi inatla yadsıyan küçük bir özel çıkar grubudur.

Bu küçük çetenin gücünü kırmanın kurumsal silahı politik demokrasidir. Bu silah sayesinde her sınıftan iyi niyetli insanlar, sosyal düzeni, çoğunluğun çıkarına düzenleyebilirler.

Bu kavramsal çerçevede devrim gereksizdir. Sadece gereksiz değil, üstelik olanaksızdır.

Olanaksızdır çünkü devrim, ne kapitalizm olmaksızın yapabilir, ne kapitalizmin etkin bir biçimde işlemesi için gereksindiği kesinliği güvenceye alabilir. Devrim, bu çelişki çerçevesinde kendini, hiçbir biçimde kurtarılamayacak ölçüde tahrib eder.

Ne var ki, Marx'ın ekonomik determinizminden insanın özgür iradesini kurtarma azmiyle yola çıkan Bernstein, o özgür iradeye başka bir temel sınırlama getirmiştir. Bu, proletaryanın kapitalist ekonomiye bağımlılığıdır. O bağımlılık öylesine kesin ve tamdır ki, proletaryanın, kapitalizmi rahatsız edecek belli başlı bir

girişimde bulunmasını, saf dışı bırakır.

Bernstein Sosyal Demokrat Partiye, bütün çabasını, hemen gözünün önündeki elde edilebilir amaçlara yöneltmesini salık vermiştir. Bu amaçlar, sorumlu bir parlamento hükümeti, serbest sendikaların ve kooperatiflerin geliştirilmesi, yerel sosyalizmin genişletilmesidir.

Bu amaçların izlenmesi halinde, Bernstein, Sosyal Demokrasiyi burjuvazinin geniş bir kesiminin destekleyeceğini öne sürmüştür.

Ama bu desteği kazanmak için, Partinin, modası geçmiş devrimci laf ebeliğinden kendini kurtaracak cesareti göstermesi ve ne ise öyle görünmesi, yani demokratik sosyalist bir reform partisi olduğunu ortaya koyması gerektiğini belirtir. Bernstein'ın revizyonizmi böylece, Erfurt programında yer alan reformizm için kuramsal bir alternatif oluşturmuştur..

Bernstein, çelişkileriyle kendi yıkımını hazırlayan bir kapitalizmin yerine, refah yoluyla daha üst bir sosyal örgütlenmeye yönelen kapitalizmi koymuştur. Diyalektik materyalizmin yerine progressiv idealizmi geçirmiştir. Devrimin zorunluluğu ve olasılığı kavramını yıkmış, politik ve sosyal reformu araç olmaktan amaç olmağa dönüştürmüştür.

Radikaller, Bernstein doktrininin Parti tarafından resmen tanınmasını önlemişlerdir. 1899'da Parti kurultayı Erfurt ilkelerini ve sınıf savaşımı fikrini teyid etmiş, **"Partinin mevcut devlete, sosyal düzene ve burjuva partilere karşı ta-
kındığı zıtlığı değiştirecek ya da gölgeleyecek her çaba"** yı reddetmiştir.

Fakat ne bu karar, ne de 1901 kurultayına sunulan benzer bir başka karar taslağı, revizyonist görüşlerin yayılmasını gemleyememiştir. Parti, üye sayısını ve birliği çok önemli gördüğü için, azınlığı ihracetmeyi düşünmemiştir.

1903'de Sosyal Demokrat Partiye Reichstag'da 81 sandalye kazandıran büyük seçim başarısından sonra tartışma daha geniş bir taktik aşamasına girmiştir. Reformistler, Partinin sadece bir proleter partisi olduğu için değil, ama aynı zamanda orta sınıfın liberal kesiminin temsilcisi olduğu için de kazandığını savlıyorlardı.

Sosyal Demokrat politikanın buna göre yeniden ayarlanmasını istiyorlardı. Bernstein'ın önderliğindeki revizyonist kuramcılar, Sosyal Demokrat milletvekillerinin Reichstag'daki Liberal partilerle, pratik reformlar için daha çok işbirliği yapmasını öneriyorlardı.

İki yıldır süregelen ekonomik durgunluğun ve seçim zaferinin canlandırdığı sol kanat ise revizyonist saldırıyı 1903'deki Dresden kurultayında bir kez daha geri püskürttü.

Ünlü Dresden kararı, Partinin o zamana kadar yayınladığı en geniş, revizyoniz-

mi kınama kararıydı. Karar revizyonist çabaları, "düşmanın üstesinden gelerek iktidarı fethetme politikasının yerine, mevcut düzenle uzlaşma politikasını koyma" girişimi olarak takbih ediyordu. Karar, sınıf karşıtlıklarının artmakta olduğu fikrini teyid ediyor, Sosyal Demokrasinin burjuva hükümetlere katılmasını ilke olarak reddiyordu.

BÖLÜM IV

Savaş ve Devrim Sırasında SPD (1914-1919)

Geoff Eley

Birinci Dünya Savaşının patlaması, Alman toplumunda işçi hareketinin yerini muğlaklaştırdı. İşçi hareketi, "içimizdeki düşman" gibi görülüyordu artık; var olduğu iddia edilen dış saldırıya karşı, Almanya'nın güvenliğini yüce tutan ve savaş süresince Burgfrieden'i ya da ülke içindeki ateşkesi sürdüren geniş yurtsever cephenin bir parçası haline geldi. İşçi sınıfı hareketinin, ulusal topluma meşru bir öge olarak böylece girişi, Alman siyasal yaşamında yeni toplasmalara yol verdi. Bu gelişme Liberaller açısından, genişleyen imalat sanayii yapısına, sınırlı bir sosyo-politik reforma, birleşmiş bir işçi hareketine dayalı yeni ve ömürlü bir taban olabilirdi. Sağ kanadın en büyük korkusu da buydu. Böylece ortaya çıkan çıkar çekişmesi, Sosyal-Demokratlar için, o zamana kadarki sosyalist siyasal geleneği kınamak ve sosyalist parti tabanında güçlü bir kavgaya sebep olmaı. SPD'nin bu duruma yaklaşımı, 1918-1919 devriminin yolunu çizmekte belirleyici bir öge olacaktı.

Savaş Sırasında Politika

SPD'nin yeni konumu, açığa vurulmamış, ileriye dönük bazı hesapların ipuçlarını veriyordu. Avrupa'da ve sömürgelerde Almanya'nın kuracağı egemenliğin yaratacağı yararları savunurken, artık eski sınıf tahlillerini yadsıyan ve işçi sınıfının kurtuluşunu sosyal-empyralist bir ülke olmakta gören anlayış, bu ileriye dönük hesaplardan biriydi. Bu görüş *Sozialistische Monatshefte* adlı dergide kristalize olmuştu. Dergi zaten 1914'den önce de bu görüşleri benimsemekle ün yapmıştı. Ama SPD liderlerinin ana gövdesi için temel dürtü makul düşünüşlü, sınıf bilincini elden bırakmayan bir pragmatizmdi. Kuşkusuz bu düşünce milliyetçilikle yüklüydü. Sol kanat muhalefet, bu yaklaşımı, "1914 fikirleri" ya da "sosyal yurtseverlik" diye adlandırırđı. Bu pragmatik görüş, işçi sınıfının yurtseverliğine güvenilebileceğini göstermeye karşılık olarak reformlar yoluyla bir dizi iyileştirmenin sağlanabileceğini hesabediyordu. Savaşın ilk günlerinde, hükümetle görüşmelerde, önde gelen SPD reformistlerinden Eduard David'in söylediğı gibi, savaş çabası için herşeyini veren, inançlı yüzbinlerce Sosyal Demokrat, karşılığında kendi arzularının kabul ve teslim edilmesini bekliyordu. Bu nedenle hükümetin, işi lafta bırakmayıp büyük bir siyasal jest göstermesi önemliydi.

Bunun anlamı esaslı bir sosyal reform paketinin yanı sıra Prusya'da uzun süredir istenen genel oy esasının benimsenmesiydi. Sendikalar açısından da bu isteğin anlamı, yasal olarak benimsenmiş toplu pazarlık sistemi ve savaş ekonomi-

sinin yönetiminde sendikalara da söz hakkı tanınmasıydı. Her iki halde de, savaşın olağanüstü koşullarında verilen ödünlere, işçi hareketini ulusal topluluğa kabul açısından ömürlü bir temel olacağı düşünülüyordu. "Masum" milliyetçi dürtüler, bu reformist hesapların ayrılmaz parçasıydı. Reformistler, Sosyal-Demokrasiyi "ulusal demokrasi"ye dönüştürmekten, işçi hareketini "monarşist" sulara çekmekten, "monarşinin yönetiminde bir tür parlamentolu hükümet" yaratmaktan söz ediyorlardı. Bu yeni yaklaşımın en kararlı ve tutarlı yandaşları, 1914'de hükümetle temasa geçtiler. Aralarında ulusal sendika liderliği de vardı. Bu hizip Reichstag'daki Parti grubunun tutumunu ve SPD açıklamalarının tonunu hızla belirleyici bir öge haline geldi. Dahası var. Bu hizip, savaş koşullarını ve devlet makamları üzerindeki etkinliklerini, Parti içinde sol kanatla hesaplaşmak için kullanmağa da çoktan hazır dılar. Daha 1915'in başlarında Karl Kautsky, sendikanın ve sağ kanadını, tüm parti mekanizmasında denetimi ele geçirmekte olduğundan yakınıyordu; muhaliflerine karşı bu hizbin, terörizme başvurmakta hiçbir ölçü tanımadığından ve SPD'yi marksizmden arındırma şansını yakaladığından söz ediyordu.

İlk başta 4 Ağustos 1914'de Reichstag'da savaş ödenekleri konusunda yapılan oylamada Partinin sol kanadı azınlığa düşürüldü: Savaş ödeneklerine karşı olan SPD milletvekillerinden 14'ü çoğunlukla birlikte oy kullandılar. Karl Liebknecht'in sürüden ayrılarak tek başına savaş ödenekleri aleyhine oy kullanması içinse 2 Aralık 1914'ü beklemek gerekecekti. Fakat sol kanat SPD milletvekilleri bazı SPD kalelerini harekete geçirmeğe başlamışlardı. Parti içinde geniş bir hoşnutsuzluk hızla yayılıyordu. 1914 sonbaharında ilk belirtiler görüldü; SPD Stuttgart'da bölündü. 4 Ağustos 1914 kararları üzerine, küçük bir radikal grup, Rosa Luxemburg'un Berlin'deki evinde toplanarak durumu gözden geçirmişti. 10 Eylül 1914'de de Liebknecht, Luxemburg, Franz Mehring ve Clara Zetkin, Partinin resmi çizgisine karşı çıkan bir bildiri yayınladılar. Bu bildiri İsviçre, İsveç ve İtalya'nın sosyalist basınında yer aldı. Bu bildiri gerçi Almanya'da önemsenabilir bir destek bulmamıştı ama, yine de alternatif siyaset, en azından böylece belirlenmiş oluyordu. Nitekim 20 Mart 1915'de üçüncü kez savaş ödeneği istendiği zaman Liebknecht'in yanı sıra Otto Rühle de karşıt oy kullanacak, ayrıca 30 SPD milletvekili çekimser kalacaktı.

1915 baharı önemli gelişmelere tanık oldu. Gıda maddesi darlığı ve karne usulünün getirilmesi, çoğu kadınlardan oluşan bir topluluğun Berlin'de savaş aleyhtarı gösteriler yapmasına yol açtı. Daha sonra 5 Mart 1915'de SPD'nin önde gelen sol kanat mensupları Enternasyonal Grup'u kurdular. Bu muhalefetin, ilk örgütlü çekirdeği idi; yayın organı da Die Internationale idi. Grup, Haziran başlarında yayınladığı broşürle, Partiyi, SPD'nin savaş öncesi programı temelinde sınıf savaşımını yeniden başlatmaya çağırdı. Bu çağrı, ılımlı muhalefeti de Parti liderliğinden uzak kalmağa zorladı; Bernstein, Haase ve Kautsky yayınladıkları "Günün İsterleri" başlıklı bildiriyle bu tutumlarını açıkça ortaya koydular. Bu durum karşısında Parti liderliği de konuşma gereğini duydu ve 23 Haziran 1915'de

yayınladığı bildiriyle **toprak ilhakını** öngören savaşı benimsemediğini açıklamak zorunda kaldı.

Böylece ilk kez SPD'nin sağ kanat lider kadrosu parti önünde bir ölçüde avantajlı duruma düşmüş oluyordu. İlk başlarda savaşı desteklemek için gösterilen gerekçe - Çarın saldırısına karşı ulusal savunma gerekçesi - artık pek çelimsiz görünüyordu. Aralık 1915'de beşinci kez istenen savaş ödenekleri için yapılan oylamada Parti grubu biraz daha dengeli bölündü: Ödenekler için oy veren 58 milletvekiline karşı 38 SPD milletvekili red oyu kullandı. Bu beşinci oylamada 18 SPD milletvekili daha karşıt oy kullanarak Liebknecht'e katılmıştı. Üstelik 24 milletvekili de çekinse kalmıştı.

Bu gelişmeler çerçevesinde Parti solu, enternasyonal bir cephede yeniden yapılanma hareketine girdi. Ama Bolşevikler'in tersine, ne Luxemburg'un çevresindeki aşırı radikaller, ne de savaşın kaypak muhalifleri, mevcut **Sosyal Demokrat gelenekten** kopmak istiyor değillerdi.

Sonunda bölünme sağ kanattan geldi. 12 Ocak 1916'da Liebknecht, Reichstag Parti Grubundan atıldı. Rühle de dayanışma amacıyla istifa etti. 24 Mart 1916'da hükümetin ek bütçe tasarısına karşıt oy kullanan 18 SPD milletvekili daha Parti Grubundan ihraç edildi. Bu 18 milletvekili, bunun üzerine, mevcut Parti yapısı çerçevesinde çalışmak üzere **Sosyal Demokrat Çalışma Grubu**'nu kurdular. Bu arada **Enternasyonal Grup**, örgütünü güçlendirmekteydi ve **Spartacus** adını almıştı. 21-23 Eylül 1916'da yapılan olağanüstü parti kurultayından sonra Parti yönetimi, sol kanadın kalelerine karşı harekete geçti ve yasal olmayan bir biçimde **Vorwärts** gazetesine el koydu. Muhalefet 7 Ocak 1917'de ulusal bir kurultay topladı. SPD yönetimi bu kurultaya katılanları da Partiden atınca, yeni bir parti kurmaktan başka çare kalmadı. **Bağımsız Sosyal Demokrat Parti (USPD)** 6-8 Nisan 1917'de Gotha kurultayında böylece kuruldu.

Sol'da Bölünme

Alman solu içinde artık dört grup ya da akım vardı. **Birincisi** SPD ya da SPD çoğunluğuydu. Parti mekanizmasında ve parlamento grubunda üslenmişti. Giderek sendikalara bağımlı hale geliyordu. 1917'ye gelindiğinde SPD liderleri artık parlamenter gelişimin ve sosyal reformun aşamalı gerçekleştirilmesi görüşüne sıkı sıkıya bağlanmışlardı. Eski materyalist kesinlikler - tarihin şaşmaksızın kendi yanınızda olduğu inancı - sürüyordu; ama bu görüşler şimdi artık bir tür uygar, sivil sorumlulukla ve yurtseverlik cazibesiyle, tüm ulusun kaderini SPD'nin omuzlarında taşıdığı inancıyla çiftleştirilmişti. Bu yaklaşım her seferinde bir uzlaşma mantığına yol veriyordu. O mantık da SPD politikalarını "**devletin mevcut çıkarları**"nın mihengine vuruyordu. Kaçınılmaz olarak da Partinin radikal çıkışlarının çoğunun ateşini küllüyordu. Bu yaklaşım savaş koşullarında, parti liderliğinin önceliklerine, emperyalist demesek bile, çok koyu bir milliyetçi renk katıyordu. Daha rahatsız edici olanı şuydu: Liderliğin bu yaklaşımı, SPD'yi, sadece kendi sol kanadının savaş aleyhtarlığına karşı çıkanların safına itmekle kalmadı;

işçi sınıfı tabanındaki gayri resmi militanlığın giderek sesini yükseltmesine de karşı çıkmaya itti. Parti liderliği, savaş sonrasında reformist çeki paraya çevirmeye ehlîkonu kararlıydı. Ama bunu yapabilmek, sadece hükümet ve varolan düzenin güçleri üzerinde sürekli baskı uygulamayı gereksindirmekle kalmıyordu. Aynı zamanda genel işçi sınıfı isterlerini tasmaya bağlı tutmayı da gereksindiriyordu. Gözle görülmese bile bu yaklaşım SPD'yi işçi sınıfının jandarması haline dönüştürüyordu.

Buna karşılık, Alman solu içindeki ikinci grup, **USPD**, aşırı ölçüde tutarsız ve dağınık bir oluşumdur. Partinin liderleri açısından SPD'den bölünmek, iyice düşünülüp ortaya konmuş politik bir temele değil, moral bir temele dayanıyordu. Yeni Partiyi bir arada tutan şey, saldırganlık niteliği ortada olan bir savaşta SPD'nin hükümetle işbirliği yapmasına duyulan hoşnutsuzluktu. İşçi yığınları için giderek baskıcı bir nitelik alan hükümet politikalarının desteklenmesine ve işçi hareketinin onur duyulan geleneklerini elden çıkaran uzlaşmacılığa duyulan rahatsızlık. Ama **USPD**'nin liderleri, mevcut hareketten sürekli olarak kopmayı da hiç arzu etmiyorlardı. Ayrılıkçılığı, SPD'nin yeni iç rejiminin amansızlığı empoze etmişti. **USPD**, aslında SPD'nin sızlayan vicdanıydı.

Üçüncü grup, **Spartacus**'ün devrimci çevreleri ve aşırı sol, alternatif siyaset açısından daha tutarlıydı; ama sağladığı popüler destek pek de önemsenir türden değildi. Spartakistler küçümsenmemelidir. Grubun etkinliğinin ölçüsü, sadece üye sayısı değildir. Toplumun kolayca kıskırtılmağa hazır bulunduğu bir ortamda, normal toplumsal yaşamın savaş nedeniyle kesintiye uğradığı bir dönemde, bir avuç ajitatörün kararlı öncülüğü hayli iş başarabilir. Spartakistler, siyasal bilince ulaşmış işçilerin tutunduğu sosyal demokrat geleneklere bağlı kalmışlardır. Bu açıdan bakıldığı zaman, **Bremen Solu** diye bilinen grup, tam bir bölünmeye daha büyük ölçüde hazır oluşuyla, sosyal demokrat gelenekten daha radikal bir kopuşu temsil etmekteydi. **Almanya'nın Enternasyonal Sosyalistleri (ISD)**'yi kuranlar da bunlardır.

Sol içindeki dördüncü grubu belirgin biçimde tanımlamak daha güçtür. Çünkü bunlar, savaşın sürüp gitmesine tabandan muhalefet edenlerdir. Savaşın ortaya çıkardığı temel güçlükler, bu grubun oluşumunu izah eden nedenlerden biridir. Ama hoşnutsuzluğun önemli kaynaklarından biri de savaş ekonomisinin işçi sınıfında yarattığı değişikliklerdir. İşgücünün çalışma koşullarının giderek ağırlaştırılan bir düzenlemeye bağlanması, bu değişikliklerden sadece bir tanesidir. 1916 Aralık ayında onaylanan Yardımcı Hizmetler Yasası bu değişiklikleri tepe noktasına çıkarmıştır. Bu yasa sendikaları kabullenmekte bir adım daha ileri gidiyordu ama, bunun bedeli, emek pazarının giderek daha büyük ölçüde **militarize** edilmesi idi.

Bunun yanı sıra, sendikalı vasıflı işçi azınlığı, hızlı eğitilmiş yarı vasıflı ya da vasıfsız işçilerin savaş sanayiine doldurulmasıyla adeta bir bataklığa gömülmüştü. Böylece savaş, sadece işçi hareketini, yeniden biçimlenme sürecinde olan işçi sınıfının tümü karşısında daha değişik bir ilişki içine sokmakla kalmamıştı; işçi

sınıfı hareketinin en denenmiş destekçilerini -metal sanayiindeki vasıflı erkek işçileri- savaşın etkilerine öfke duyar hale getirmişti. Emek gücünün sosyolojisiindeki bu değişiklik, 1916-1918 arasında tabandan gelen militanlığın anahtarlarından biridir. Çünkü hem daha önce örgütlenmemiş olan "yeni" emek gücü, hem de siyasal bilince ulaşmış "eski" emek gücü, mevcut işçi hareketi kurumlarının yiyip yutabileceği cinsten olmayan zor lokmalar olduklarını gösteriyorlardı. Yeniler, işçi hareketinin 1914 öncesi geleneklerine uyarlı değillerdi; eskiler ise savaş ekonomisinin o geleneklere zarar verdiğini görüyorlardı. Bu anlamda savaş dönemi koşulları, işçi sınıfı hareketinde çelişkin etkiler yarattı. Merkezden düzenlenen savaş ekonomisinin korporatif yapısı sendikalara, bir yandan SPD liderliğine, bir yandan da devlete dahil olarak ve hükümet politikasıyla sanayide, yönetim kararlarına katılarak gerçek kazançlar sağladı. SPD'nin sağ kanadı için, bu durum, siyasal bir sermayeydi. Bu sermaye, savaş sonrasında reformlara dönüştürülebilirdi. Ama tabandaki işçiler için bu kurumsal kazançlar güçlük, zorluk, sıkıntı anlamına geliyordu. Uzun savaşın, yaşam standardı üzerindeki felaketli etkileri bir yana, resmi işçi hareketinin adım adım yerleşik düzene uyarlanması, işçilerin tezgah başındaki sendikal çıkarları pahasına sağlanmıştı. Savaş ekonomisinin giderek daha fazla ölçüde kurala bağlanması ve denetimi, sağ kanat SPD liderleri ve sendika bürokratları için "sosyalizm" demekse, işçi için, daha fazla çalışmak, fabrika kurallarının askıya alınması, daha düşük güvenlik standardı ve temel sendikal hakların gözardı edilmesi demekti.

Halkın radikalleşmesinin kaynağında bu çelişki yatar. İşçi hareketinin lider kadrosu, elde edilen kazançları anayasal bir reformla güçlendirmeyi ve parlamentolu yönetime varmayı arzu ederken, tabandaki militanlar daha radikal amaçlara yöneliyorlardı. SPD liderliğinin amaçlarına ulaşması barışı gerektiriyordu; ama savaşa muhalefet, artık, savaşın eşit olmayan yükler getirişine saldırı görüşüyle ayrılmaz biçimde birleşmişti. İşçi hareketinin anti-kapitalizm yaklaşımını eleştirilerini yeniden canlandırma eğiliminin temelinde de bu anlayış vardır. Haziran 1916'daki protesto hareketleriyle, Ocak 1918'deki metal işçileri grevi arasında gelişen militan halk hareketi, yeni davranış biçimleri aramağa başlamıştır. Metal işçileri grevi bittiği zaman, artık geride bir örgüt vardı: Berlin Devrimci İşçi Temsilcileri Komitesi...

Kasım Devrimi

Sol, Kasım 1918 devrimine girerken, gruplaşmalar işte böyleydi. Almanya'nın Ekim-Kasım 1918'deki askeri yenilgisiyle İmparatorluk düzeni çökerken, solun bölünmüşlüğü hızla ortaya çıktı. SPD'nin sağ kanadı, siyasetinin amaca ulaşmasını, anayasal düzene geçişte görüyordu. Almanya'yı anayasalı bir monarşiye dönüştüren ve 28 Ekim 1918'de onaylanan yasa, SPD liderliğini tatmin etmişti. Parlamento egemenliği, sosyal reformun geleceğini güvence altına alır görüşündeydiler. Oysa Kasım 1918 başlarında halkın radikal çözümlere yönelişi, tepeden inme reform fikrinin pabucunu dama atmıştı. Ama Kiel ve Wilhelmshaven'de de-

nizcilerin isyanı, Almanya'nın geri kalan kesimlerinde işçi ve askerlerin zincirleme başkaldırısı, Münih'de 7-8 Kasım'da bir devrim hükümeti kurulması, Kayzer'in tahttan vazgeçmesi, SPD'nin bakış açısını değiştirmemişti. SPD liderliği bir kurucu meclis toplanmasını istiyor, düzenli bir geçiş için kaleyi korumağa çalışıyordu. Doğal ki, bunu yaparken, savaş yıllarının SPD liderlerine egemen olan mantığı kendini yineliyordu: Yurtseverce bir disiplin ve kamu düzenine saygıyı vurguluyorlardı; kitlesel harekete karşı duyulan korkuyu körüklüyorlardı; solun sorumsuzluğuna ve kıstırtmalarına hakaretle karışık ateş yağıdırıyorlardı; eski düzenin temsilcileriyle pratik uzlaşmayı öneriyorlardı.

SPD liderlerinin, devrim sırasındaki davranışlarından kuşku duyduklarını gösteren belirtiler pek yoktur. Buna karşılık, SPD liderliğinin sol kanattaki muhalifleri, aynı kararlılığı gösteremiyorlardı; olanaksız ve desteksizdiler. Ekim ayının göreceli olarak serbest ortamında USPD, Berlin'deki İşçi Temsilcileri Komitesiyle yakın ilişkiler kurarak daha güçlü bir profil yakaladıysa da SPD'ye alternatif olabileceğine inandırmaktan uzaktı. Spartakistler ve aşırı sol çok parçaya bölünmüştü; destekten yoksundu. Liebknecht'e, geniş bir popüler saygı gösteriliyordu. Ama Liebknecht, devrimci konumunu zedelememe düşüncesiyle öylesine doluydu ki, yeni geçici hükümette yer almaya yanaşmadı.

Bu durumda, tayin edici rolü SPD oynuyordu. SPD ile USPD arasındaki görüşmeler sonunda 9-10 Kasım gecesi **Halk Vekilleri Konseyi** kuruldu. Konsey'de sola dengeli bir yer verilmişti: Üç kişi SPD'den, iki kişi USPD'den, bir kişi de Berlin İşçi Temsilcileri Komitesinden Konsey'e alınmıştı. 10 Kasım günü Berlin'de toplanan işçi ve asker temsilcileri, geçici hükümeti onayladılar ve dengiyi gözeterek, bir İcra Komitesi seçtiler. Gerçi işçi ve asker temsilcileri toplantısında sol kanat, genel sosyalist kararları, "**kapitalist üretim araçlarının hızla ve tam olarak sosyalizasyonunu**", onaylattı ama, günün koşullarının gerektirdiği sınırları belirleyen yine de SPD idi.

Geçici hükümetin ilk haftasında bu gerçek açıkça ortaya çıktı. Dahası var. SPD sağ kanat liderlerden Ebert, orduyla bir "**ittifak**" kurdu. Bu ittifak, "**bolşevizm**"e karşı ortak bir cephe kuruyor ve asker konseyleri eliyle ordunun demokratikleştirilmesini boşa çıkarıyordu. Bunun yanı sıra devlet memurlarının kendi makamlarında kalmaları isteniyordu. Hükümet bürokraside temizlik yapmak üzere herhangi bir girişimde bulunmadı. Bundan da önemlisi 12 Kasım'da yayınlanan ayrıntılı program, sosyalist önlemlerden hiç söz etmiyordu. Son olarak sendikalar, büyük işverenlerle 15 Kasım'da bir anlaşmaya vardılar. Anlaşma sekiz saatlik işgünü resmen tanıyor, ama daha radikal olan devletleştirme önerisini bir yana bırakıyordu.

Soyut olarak bakıldığında Ekim-Kasım dönemindeki değişiklikler, etkileyici bir başarıdır. Somutta ise bu başarılar, birşeyleri boşa çıkarmağa çalışıyordu. İlk muhalefet, politik sol ile -USPD, Spartakistler ve radikal uçtaki diğer gruplarla- sınırlandı. Üstelik tabanın ezici çoğunluğu, savaş dönemindeki yaraların sarılmasından ve birlikten yanaydı. Pratikte bu eğilim, SPD'nin işine yaradı. SPD

ile USPD arasında yeniden patlak veren çekişmeler sonunda SPD, yerleşik düzenin giderek toparlanan kuvvetleriyle saf tutmağa koyuldu ve sonuçta USPD'nin hükümetten çekilmesiyle noktalandı.

Devrimin Bilançosu

Yapay olarak SPD stratejisi çok büyük bir başarı kazanmıştı. Halk Vekilleri Konseyi'nin kuruluşundan İşçi ve Asker Konseyleri kongresine, bu kongrenin Merkez Konseyi'nin seçimine ve USPD'nin sonunda Halk Vekilleri Konseyi'nden çekilmesine kadar her konuda, SPD gayet tutarlı biçimde, USPD'yi manevralarla altetmişti. SPD, aynı biçimde Berlin'deki Konsey hareketinin merkez organlarını da denetim altına almıştı. Dahası var. Sendikalar da, işçi ve işveren kuruluşlarının merkezi iş topluluğu denen ortak çalışma ittifakı (ZAG) aracılığıyla, kendilerine, güçlü ve güvenli, korporatif bir yer edinmişlerdi. En önemlisi de Kurucu Meclis, tartışmaların yapıldığı tek yer haline getirilerek, devrim sürecinin bütün parlamenter-demokratik parametreleri denetim altına alınmıştı. Devrimi daha "Bolşevik"ce görmek isteyenler, bunun için de temsili parlamenter sistemi bir yana bırakarak, proletarya diktatörlüğü esasına dayalı ve gücünü konseylerden alan tam sosyalist bir hükümet çağrısında bulunanlar, işçi hareketinin forumlarında, hep ufak bir azınlığa indirgenmişlerdi. Bu süreçte tepe noktasına Ocak 1919'da varıldı. 5-13 Ocak tarihlerindeki Spartakist kalkışması bastırıldı ve dört gün sonra da Ulusal Meclis seçimleri yapıldı. Sonuç, seçmenin SPD'yi onayladığını gösteriyordu. SPD oyların yüzde 37.9'unu almıştı. 421 üyelikten 163'ünü kazanmıştı. Alman Demokratik Partisi yüzde 18.5 oyla 75 üyelik, Katolik Merkez de yüzde 19.7 oyla 91 üyelik elde etmişti. SPD böylece açık bir cumhuriyetçi çoğunluk temeline ulaşmış oluyordu. Buna karşılık USPD sadece yüzde 7.6 oyla 22 üyelik kazanmıştı. Almanya'nın Enternasyonal Sosyalistleri (ISD) ile Spartakistlerin Ocak 1919'da kurduğu Alman Komünist Partisi (KPD) seçimleri boykot etmişti.

Bir başka açıdan bakıldığında zaman, SPD'nin başarısı çok fazla güvenilebilir bir başarı değildi. Herşeyden önce, gayet katı bir anayasacılık stratejisine sıkı sıkıya tutunarak ve sosyalist girişimleri gelecekteki parlamento çoğunluğunun oluşmasına bağlayarak SPD liderliği, partinin ilk kuruluşundan bu yana yerleşik düzene dönük Sosyal Demokrat eleştirilerin gereğini yapma fırsatını elinin tersiyle itmişti. Ordunun ve bürokrasinin sosyo-politik gücüne, onunla bağlantılı "sınıfsal adalet" sistemine, Junkerlerle kapitalist büyük burjuvazinin özel ekonomik temele dayalı toplumsal gücüne el atılmamıştı. Militarizmle karşı karşıya gelmeyi reddederek, bürokrasiyi ve yargıyı yeniden yapılandırmayı savsaklayarak, kapsamlı bir toprak reformuna karşı çekinsek kalarak, sosyalizasyonu gözardı ederek SPD liderliği, cumhuriyetçi siyasal düzeni, sağlam bir sosyal temelden yoksun bırakmıştı. Bir tür anayasacı sorumlulukla ve yurtseverlik misyonuyla eli ayağı bağlanan, Sosyal-Demokratlar dışındaki yığınların disiplinsiz davranış güdülerine karşı duyduğu endişelerle kendini gemleyen SPD'nin görünümü, ılımlı ya-

salcılıktan başka birşey değildi.

İkincisi, devrimci süreci, dar bir anayasacılık patikasına sokmak, halk hareketinin esinlerini gemlemeyi gerektiriyordu. Oysa İşçi Konseyleri, devrimin popüler demokratik canlılığının ana gövdesi haline gelmişti. Esinlerini Sovyet Bolşevik devriminden alan başkaldırma politikası ile SPD'nin yasalcılığı arasında "üçüncü yol"u hareket üssü haline getirmek amacıyla, İşçi Konseyleri potansiyelinden yararlanmak için çok girişimde bulunuldu. Ama SPD'nin sağ kanat liderlerinden Ebert ve arkadaşları, bu demokratik popüler çıkışları kullanmakta hiçbir düş gücüne sahip olmadıklarını gösterdiler. Daha ileri ölçüde demokratlaşmanın kurumsal kaldıraçları ve enerjisi bu İşçi Konseylerindeydi. Daha fazla demokratlaşmayı savsaklamanın, Weimar Cumhuriyeti'nin mukadder sonu açısından ne kadar hatalı olduğu ilerde görülecekti. Ne var ki SPD sadece bu olumlu fırsatı kaçırmakla kalmadı. Partinin yeğlediği kendi stratejisi, İşçi Konseylerinin kökünden tasfiyesini gerektiriyordu. Karşıdevrimci mantık, SPD liderlerinin, yerleşik düzen temsilcilerine bağımlılığını daha da arttırmaktaydı. Parlamenter anayasacılık türünden bir demokrasi adına, bir başka tür demokrasi bastırılıyordu.

Kitlelerin radikalleşmesi de kaynağını bu çelişkiden almaktaydı ve SPD'nin başarılarını boşa çıkaran bir doğrultuda gelişmekteydi. Bunun işaretleri daha 1919 Ocak ayında Berlin'de ve geniş sınai yörelerde ortaya çıkmıştı. Solun bastırılması sürdüğü ve hükümet de sosyalizasyon konusunda kararlı davranmadığı için işçi sınıfının SPD'ye gösterdiği bağlılık giderek sallanmağa başlamıştı. SPD pratiği ile işçi sınıfının esinleri arasındaki açıklık giderek büyüyordu. Nitekim Haziran 1920 seçimlerinde SPD'nin yüzde 21.6 oranındaki oyuna karşılık USPD yüzde 18.6 oy oranına yükselmişti. Alman Komünist Partisi (KPD) de yüzde 1.7 oranında oy elde etmişti. İşçi hareketinin geleneksel sınai kaleleri olan yörelerde, SPD'den uzaklaşma eğilimi daha da belirgindi. SPD, çıkarlarını temsil ettiğini sürekli savladığı işçi sınıfına artık sadece bir ucundan sahipti. Bunun sonucudur ki, SPD artık sadece vasıflı, daha çok orta yaşlı erkek işçilerin, sendikalaşmış saygın özü adına konuşabiliyordu. Daha genç, daha az vasıflı ve daha az düzenli çalıştırılan işçilerse gözlerini başka siyasal odaklara çevirmişlerdi. Sürekli bölünmüş bir işçi sınıfı, devrimin tek sonucu değildi.

1918-1919 döneminin gerçek trajedisi, maksimalist bir sosyalist devrimi zorlamakta başarısız kalınmış olması değildir. Böyle bir devrimin soyut yararları belki sonsuza dek tartışılabilir. Ama devrimin aşırı ölçüde kanlı uzun bir iç savaş olmaksızın ayakta duramayacağı da açıktır.

Bu sonucun çok pahalı olduğu görüşü, savunulabilir bir sosyalist konumdur. O dönemin asıl trajedisi, SPD'nin aşırı ölçüde meşruiyetçi oluşu, demokratik bir toplumun nasıl olması gerektiği konusunda vurdumduymaz bir düş eksikliğiyle malul olması ve muhafazakar bir anlayışa girmesidir. SPD, itibardan düşen eski rejimin otoriter temellerini yıkarak ve Konsey hareketinin ortaya çıkardığı popüler enerjiyi kullanarak 1918'de demokrasinin sınırlarını esaslı biçimde genişletme fırsatını yakalamıştı. Ne yazık ki daha ileri aşamalara dönük bir reformizm şansı israf edilmiştir. SPD kendi demokratik standartlarıyla sınıfta kalmıştır.

BÖLÜM V

Alman Politikasında ve Toplumunda SPD (1919-1929)

Detlef Lehnert

1920'lerde Almanya'da, Sosyal Demokrat politik eylemi belirleyen üç temel karar vardır. Bu temel kararların ön koşulları Weimar Cumhuriyetinin kurulduğu yılda ortaya çıkmıştır.

Birincisi, SPD milletvekilleri çoğunluğunun desteği olmasaydı, parlamento-nun, Versailles Barış Antlaşmasını onaylaması mümkün olamazdı. Birinci Dünya Savaşında Almanya'nın yenilmiş olduğu gerçeğini kabullenme sorumluluğunu ne sağcı partiler, ne Liberal Alman Demokratik Partisinin çoğunluğu sırtlanmak istiyordu.

Gerçi ilk SPD Şansöliyesi Scheidemann, bu yüzden istifa etmiş ve sert barış koşullarının ilk şok etkisiyle Ulusal Mecliste yürek paralayıcı bir eda ile şöyle haykırmıştı: **"Kendini ve bizi bu zincire vurmak üzere kalkacak her elin kuru-ması gerekir."**

Ama barış koşullarına duyulan bu ilk öfke, beş yıl önce dünya savaşının dizginlerini boşaltmaya karşı başlatılan protesto nasıl kısa sürede yatıştıysa, tıpkı onun gibi hızla kayboldu. Çünkü şiddetli sözcüklerle kaleme alınmış karar tas-laklarının pratik sonuçları çok yıldırıcıydı.

Savaş ödeneklerini reddetmek nasıl olanaksızsa, Versailles Antlaşmasını reddetmek de o kadar olanaksızdı. Başka deyişle hem alışlagelen Sosyal Demokrat parti faaliyetlerini sürdürmek, hem de iç ve dış hasımlara böylece meydan okumak, olabilir gibi değildi.

İkincisi, devleti parlamenter demokrasi biçiminde örgütleme kararı, seçimler sırasında, daha 19 Ocak 1919'da SPD'nin girişimiyle alınmıştı. Çünkü böylece kurucu Ulusal Meclisi toplamak mümkün olacaktı. 11 Ağustos 1919'de SPD, DDP (Alman Demokratik Partisi) ve Merkez Partisi oylarıyla kabul edilen Weimar Anayasası, 1848 devriminin eski ideallerini yasalaştırıyordu.

Zaman zaman burjuva demokratlarla girişilen sözlü tartışmalara karşın, bu idealler çok uzun yıllar SPD'nin program modeli olarak kalmıştı. Sarsılmaz ulusal egemenlik ilkesinin eşit oy hakkıyla (tek erkek tek oy ve artık o tarihlerde tek kadın tek oy hakkı) çok geniş kapsamlı biçimde özdeşleştirilmesi, Sosyal Demokrat geleneğe öylesine demir atmıştı ki, Kasım devrimi sırasında kurulan İşçi ve Asker Konseyleri, sağlam devlet kurumları olarak değil, o anda ortaya çıkmış tartışma kurulları gibi görülüyordu.

Sosyalist Sol'un ve Komünistlerin öngördüğü İşçi ve Asker Konseyleri, seçmen tabanı olarak özellikle fabrika işçilerini görüyordu. Bu nedenle de ancak proletarya diktatörlüğü olarak işleyebilirdi. Bu ise, dış politikada karşılaşılan şiddetli çatışma koşullarının ülke içi siyasal yaşamda tekrarlanması demek olurdu.

Hem burjuvaziyi oy hakkından yoksunlayarak siyaset uyruğundan çıkarmak, bir yandan da ezici çoğunluğun dört yıllık bir savaştan sonra şiddetle özlediği dış ve iç yatışmayı böyle bir girişimle aynı zamanda sağlayabilmek düşünülemezdi.

Üçüncü olarak, önde gelen sendikalarla işadamları arasında 15 Kasım 1918'de varılan bir anlaşma sınıfsal uzlaşmanın yolunu çizmiş, "mülksüzleştirilenleri mülksüzleştirme" görüşünün her türlüşünü reddetmişti.

Gerçi Parti ve sendika söylevleri, üretim araçlarının sosyalizasyonu amacının bir yana konmadığını belirtmekten geri durmuyordu ama, Sosyal Demokratların 1920'lerdeki pratik politikasını belirleyen slogan, sosyalizsyondan çok sosyal politika idi.

Özel mülkiyete geniş çaplı müdahaleyi reddeden mantık, Versailles Antlaşmasını onaylayan ve parlamentolu demokrasiyi savunan politik gerçekçilikle aynıdır: Bir iç savaş riskini göze almaksızın temelli mülksüzleştirme önlemlerine başvurmayı, SPD uygulanabilir görmüyordu. Sonuç olarak, daha başından itibaren, bu kuvvet denemesi, spekülasyon konusu olmaktan çıkarıldı.

Versailles Antlaşmasını Weimar Cumhuriyetinin dışa ilişkin koşulu, parlamentolu demokrasiyi içe dönük koşulu, refah devletini de sosyal koşulu sayarsak, Vorwärts'ın Genel Yayın Yönetmeni Friedrich Stampfer'in 1924'de dediği

gibi, Sosyal Demokratlar kendilerini "Cumhuriyetin Devlet Partisi" diye güvenle sunarken çok haklıydılar.

Çünkü başka hiçbir parti barış antlaşmasının koşullarını yerine getirmeye, anayasanın metniyle ruhuna ve sosyal-politik sınıf uzlaşmasına SPD kadar tutarlı ve sonuna dek sadık kalmadı.

Demokratik Politika Kültüründen Yoksun Parlamentarizm

SPD'nin, parlamentolu demokrasi lehindeki kararlı partizanlığı, bir yandan radikal solun İşçi ve Asker Konseyleri ve diktatörlük modelinin gerçekleştirilmesi şansını, daha başından, 1918-1919'da tasfiye etmişti ama, Alman burjuvazisinin Partiye iyi gözle bakmasını da pek sağlayamamıştı. 1924 federal seçimlerine gelindiğinde Sosyal Demokratlar, orta sınıfta yer alan potansiyel bir oy blokunu - ağırlıklı olarak küçük rütbeli memurlar ve bağımsız kişiler- yitirdiler.

Oysa 1919'da tarım işçileriyle birlikte Partinin oyunu, savaş öncesine göre önemli ölçüde artıranlar bu küçük burjuvaziydi.

Parlamentoya karşı hızla gelişen hoşnutsuzluk, Sosyal Demokrat işçilerin yaklaşık üçte birini, geri dönmeyecek biçimde Komünistlerin (KPD) safına iterken, SPD'nin sadık anayasacı koalisyon ortağı partilere de burjuva çevrelerinde epey zarar verdi.

Bilinen tarihsel geçmiş çerçevesinde bakıldığında zaman, SPD dahil Weimar partilerine yöneltilen, uzlaşmaya yeterince hazır değiller ve yönetimde kararsızlık gösteriyorlar suçlamalarının haklı olduğu su götürür.

Çünkü, 1923'e kadar, partilerarası uzlaşmaya dayalı bir uygulamayı bütün taraflar iyi niyetle benimsemişler ve bunun aşırı ölçüde yüksek bedeli olarak da marjinal, hatta düzenli taraftar birçok seçmeni aşırı sağ ya da solun protesto partilerine kaptırmışlardır.

Koalisyon politikasının olumsuz deneyimi, SPD'nin 1924-1928 arasında muhalefet statüsünü kabul etmesini kolaylaştırmıştır. İşte bu dönemdir ki, örgütü pekiştirme ve seçmen gözünde giderek tutulur olma fırsatını SPD'ye vermiştir.

SPD muhalefetteyken de, göreceli bile olsa cumhuriyetin istikrar kazanması için katkıda bulunmaktan geri durmamıştır. Ama bu istikrar, savaş, devrim ve enflasyonun getirdiği olaylarla dolu bir on yılın ardından, sadece aldatıcı bir normallikti. Bu arada milliyetçiler ve bir ölçüye kadar sağcı burjuva partisi olan Alman Halk Partisi (DVP) demokratik anayasal düzene muhalefet etmekteydiler.

Militan sağcı cumhuriyet aleyhtarlığını parlamento rutini içinde öğütme görevi, doğal olarak, politik elite ait bir görev sayılmış, Weimar sistemini halk ara-

sında pop lerleştirmenin reçetesi olarak kullanılamamıştı.

Bu duruma bakarak, demokratik politik kültürü kitlelerin vicdanında sağlamca yerleştirmek için SPD'nin gerekli adımları attığından kuşku duymak haksız sayılmamalıdır.

BÖLÜM VI

Weimar Cumhuriyetinde Sendikalar

Klaus Schönhoven

Sosyal Demokrat işçi hareketi açısından bakıldığında zaman, Weimar Cumhuriyeti'nin tarihi, suya düşen umutların tarihidir. 1918-1919 döneminde, gerici sağın ve radikal solun direnişine karşın, Alman Sosyal Demokrasisi tarafından gerçekleştirilen demokratik parlamenter sistem, on yıl içinde un-ufak olup dökülmüş ve sonunda Nasyonal Sosyalist diktatörlük eliyle tasfiye edilmiştir. İş çevreleriyle işbirliği ederek cumhuriyetin sosyal temellerini sağlamlaştırmayı amaçlayan sendikaların bu doğrultudaki stratejisi de, faşistlerin 1933'de iktidara gelişinden çok önce 1920'lerde başarısızlığa uğramıştır.

Bu durumda hiç kuşku yoktur ki, demokratik sosyalizm güçleri, kurdukları cumhuriyeti kurtarabilecek kadar güçlü olmamışlardır. Ama Weimar demokrasisinin başarısızlığında suçun büyüğünü SPD'ye ve gerek üyelik, gerek program açısından SPD ile yakın bağlantı içinde olan Hür Sendikalara yüklemek hata olur.

Bunalım döneminde işçi sınıfı hareketinin gerek politik kanadı, gerek sendika kanadı, sadece kendi başına, anti-demokratik kampın saldırılarına göğüs gerecek irade gücünü gösterebilme yeterliliğine sahip olamamıştır. Sosyal Demokrat cumhuriyet kurucularının değişime inancı çok zayıf gelişmiştir. Sürekliliğe çok fazla inanmışlar, monarşiden demokrasiye geçiş döneminde, yaratıcı olasılıkları tam kullanamamışlardır.

Kasım 1918'de monarşist otoriter Alman devleti çöktüğü zaman, sendikalar devrimci kitle hareketinin sözcülüğü rolünü üstlenmemişler, demokrasi ve sosyalizasyon istememişlerdir. Bunun yerine işverenlerle işbirliği yolunu seçmişlerdir. Devletin çöküşünden birkaç gün sonra, işçi ve işverenleri içine alan ortak çalışma ittifakı (ZAG) kurulmuş, emekle sermayenin işbirliği böylece kurumlaştırılmıştır. Oysa o sıralarda sosyalizasyon ve özel kapitalizmin kaldırılması çağrısı, beyaz ve mavi yakalı işçiler arasında yaygın bir destek bulmaktaydı. Bu nedenle sendikaların tutumu esas itibarıyla devrim karşıtıydı.

Sendikaların sosyal işbirliğine bağladıkları umut, ondan sonraki tarihlerde de gerçekleşmemiştir. İşverenler ZAG'ı, devrim nedeniyle kaçınılmaz, ama ilk fırsatta kendisinden kurtulunması gereken bir kurum olarak, istemeye istemeye kabul etmişlerdir. Temel hedefleri, mülklerini korumaktı. 1918'de bu amaç, ancak sosyal ödünlerle elde edilebilirdi. Buna karşılık sendikalar mevcut ekonomik sistemi teyid etmişler, kendi saflarında sosyalizasyona dönük hareketi engellemiş-

ler, özel teşebbüsü, ortak karar komiteleri kurarak adım adım değiştirebileceklerini düşünmüşlerdir.

Oysa devrimden bir yıl sonra, işverenler kendi konumlarını öylesine sağlaştırmışlardır ki, sendikaları başarıyla atlatmakta güçlük çekmez hale gelmişlerdir. Sendikalarca, "devrimin sosyal başarısı" diye sunulan sekiz saatlik işgününün kaderi bile bilinmezler içine girmiştir.

1919'da devrim sonrası düzenin pekiştirilmesi ardından sendikaların üye sayısında görülen müthiş artış, 1920 yazında doruğa çıkmış ve ondan sonraki dört yıl içinde 1923'deki hiper enflasyonun da etkisiyle, sendikalardan üye eksodüsüne dönüşmüştür.

Bu dramatik üye yitirimi, bir yandan sendikalar için malî bir felaket demek olurken, bir yandan da sendikaların itibarında bir gerileme ve emek pazarında işverenlerin karşısında güçsüz kalışları demek olmuştur. Gerçek gelirlerde, hiper enflasyon nedeniyle görülen çöküş, işçileri sendikalara yabancılaştırmıştır. Sendikalar, grevlerin daha sık başarısız sonuçlanması nedeniyle de işçilerin saygısını artık kazanamaz olmuşlardır.

Politika sahnesinde de, SPD'nin 1920 yazında muhalefete geçmesinden sonra Hür Sendikalar (ADGB), uygun bir iktidar ortağından yoksun kalmışlar, geri plana düşmüşlerdir. Emlakın vergilendirilmesi, kazancın daha yüksek oranda vergiye tabi tutulması, kitlelerin satın alma gücünün kuvvetlendirilmesi ve sosyal alanda aktif bir devlet siyaseti güdülmesi yolundaki sendika istekleri, ya parlamentoda gözardı edilmiş, ya da üstün körü geçirilmiştir. O dönemde ulusal hükümette burjuvazi egemen olduğu için, sendikalar politik bakımdan tamamen etkisiz hale gelmişlerdir. Sonunda ADGB sosyal işbirliğinden (ZAG) 1924'de çekilmek zorunda kalmıştır.

Güçsüzlüğe Giden Yol, 1929 - 1933

Alman ekonomisinde 1928'de başlayan gerilemeyle ilk işaretlerini veren 1929 dünya ekonomik bunalımı, sendikaların sırtına yeni yükler bindirdi. Ekimde New York Borsası çöktüğü zaman, sendikalar dahil, hemen hiç kimse, bunun bir dünya felaketine yol açacağını görebilmiş değildi. İşsizlikteki müthiş artış, insanları sefalet ve umutsuzluğa sürüklemişti. Bu durum, sendikaları, iyimserliği bırakıp gerçekleri görmeğe zorladı. İşsiz sayısı 1929'da iki milyonken, 1920'da üç milyona, 1931'de ise dört buçuk milyona tırmandı; Şubat 1932'de ise altı milyon 200 bine yükseldi. İşsizlik insanların yazgısı olmuştu.

Bunalımın sendikalar üstündeki etkisi yıkıcıydı. Çok hızlı bir üye yitirimi, sendikalara işçilerin güvensizliğinin arttığını gösteriyordu. 1929-1932 arasında Hür Sendikalar (ADGB) üyelerinin dörtte birinden fazlasını yitirdi. Temmuz 1932'de Hür Sendikalar üyesi işçilerin üçte ikisi ya işsizdi, ya yarım gün çalışıyordu. Sendikaların mali yoksunluğu, girişimlerini önemli ölçüde sınırlıyordu. İşverenler, grevcilerin yerine işsizleri çalıştırabilecek bir konumdayken işçi mücadelesi anlamsızlaşıyordu.

1930 başlarında Büyük Koalisyonun çöküşü, Weimar Cumhuriyetindeki son çoğunluk hükümetinin başarısızlığının da sonuncu örneğiydi. SPD ulusal hükümeti bir kez daha ve son defa terketti. Görünündeki neden işsizlik sigortasının finansmanı üzerindeki çekişmeydi. Gerçek nedense sermaye-emek çelişkisiydi. Sendikalar ve sendikaların denetimindeki SPD kanadı açısından sorun, koalis-yondaki burjuva partilerine sürekli ödün veren politikaya son verilmesiydi.

Çünkü bu politika sadece ADGB'nin ve SPD'nin bütünlüğünü bozmakla kalmı-yordu, reformist karakterlerini de zedeliyordu. Cumhuriyet aleyhtarı bir cephe de bütünleşen Ordudaki üst düzey subaylar, büyü toprak sahipleri ve büyük sanayi-ciler açısından ise sorun, parlamento iktidarının sona erdirilmesi, otoriter bir hü-kümet sistemi kurulmasıydı. Bu niyetlerin gerçekleşmesi için önkoşul Sosyal De-mokrat işçi hareketini Reich hükümetinden tasfiye etmekti.

Politik sağ, Büyük Koalisyonu ortadan kaldırmağa bu amaçla karar vermişti. Mart 1930'da Büyük Koalisyon yapay tartışmalar ardından çöktüğü zaman, cum-huriyet aleyhtarları, başkanlık hükümeti düzenine giden yolu, perde gerisinde çoktan temizleyip açmışlardı. Bu sistem Sosyal Demokrat işçi hareketini dışlaya-rak, hatta gerekirse o harekete karşı işleyecekti. Hür Sendikalar (ADGB) işte bu nedenle, ikili bir tehdide karşı mücadele etmek zorundaydı: Bir yandan, tarihsel olarak eşi görülmemiş bir ekonomik bunalıma karşı mücadele, bir yandan da po-litik sistemin bunalımına karşı mücadele...

Koalisyon çöktükten sonra otoriter başkanlık hükümeti sistemine geçiş sırasın-da, sendikalar savunmada kaldı. Ücretlilerin temsilcisi olma işlevleri torpillendi. Sendikaların parlamentodaki Sosyal Demokrat müttefikleri, politika oluşturma mekanizmasından uzaklaştırılmıştı; o nedenle de SPD sendikaların sosyal politi-kasına, artık devlet desteği veremiyordu.

Gerçi cumhuriyetin gerici düşmanları ortak bir program güdüyor değillerdi; amaçları monarşiden faşizme kadar değişik doğrultuları gösteriyordu, ama bu ik-tidar-açı gruplar arasında temel konsensüs, sendikaları hadım etmek, güçsüzleş-tirmek ve sanayi in çıkarlarına uygun bir konuma uyarlamaktı.

Nasyonal Sosyalist (Nazi) Alman İşçi Partisini (NSDAP) ulusal parlamentoda ikinci büyük parti haline getiren 1930 Eylül seçimlerinden sonra, faşist diktatör-lük tehdidi ve cumhuriyetin toptan yıkılışı, çok açık hale gelmişti. Bu durumda Hür Sendikalar (ADGB) ve SPD, cumhuriyet aleyhtarlarının eline koz vermemek için mevcut hükümeti hoşgörüyü izlemeğe başladılar. Güçlükten sıyrılmanın başka yolunu kimse öneremiyordu. Sosyal Demokrat işçi hareketi, olduğu ko-numda kendini dondurmıştı; bir hareket olma karakterini yitirmişti. Bir yandan siyasal, bir yandan ekonomik bunalım karşısında, cumhuriyeti sosyal açıdan pe-kıştırecek reformist girişimlere yer yoktu.

Buna karşılık 1918 - 1919'daki demokratik kazanımların sosyal temeli, sürekli olarak zayıflatılıyordu. Sosyal Demokrat İşçi hareketinin Komünist Partiyle (KDP) politik ve ideolojik çatışmaları ise, içinde bulunduğu güçlüğü katmerli-yordu. KPD'nin umudu, ekonomik bunalımı istismar ederek devrimci bir saldırı-

ya girmekti. O nedenle de Cumhuriyeti istikrarsız hale getirmek için elinden geleni yapıyordu; iflas ettiğine inandığı reformizmi "sosyal faşizm" diye damgalayarak gözden düşürmeğe çalışıyordu.

Sendikalar, hem sağdan hem soldan gelen bu sıkıştırmalar arasında, karşıt çıkışın araçlarından yoksundu. 1930-1931'de ekonomik bunalımla mücadeleyi öngören açık bir stratejiden yoksundular. O dönemde kendilerini baştaki burjuva hükümetinden de mesafeli tutmamışlardı. O dönemde hükümetin harcamaları kısması ise, iç ekonomik bunalımı daha da şiddetlendirmişti. ADGB bu durumda yeni bir iş yaratma planı üzerinde çalışmağa başladı. Bu plan aktif bir devlet ekonomisi politikasını öngörüyordu; kamu yatırımları yoluyla üretim sürecinin yeniden canlandırılmasını öneriyordu.

Sendikaların programı özellikle yeni iş alanları yaratılmasını amaçlıyor, ancak bir milyar marklık kredi genişlemesinin, para istikrarını bozup enflasyonu tırmandıracağı endişelerini görmezlikten geliyorlardı. Bu endişeler SPD saflarında da gözlenmekteydi. Ama sendikaların önerisine SPD'nin ihtiyatlı yaklaşımının tek nedeni enflasyon korkusu değildi. Partideki görüşmelerde, özellikle ortodoks marksistleri, kapitalizmin hasta yatağının başucunda tedavi edici bir doktor gibi görünmenin uygun olacağını sanmadıklarını belirtiyorlardı. Hele hele hasta öldükten sonra, insan, ölünün varisi olacağını umuyorsa... Kuşatma altındaki kapitalist düzene olağanüstü hal yardımı konusundaki bu tartışmalar, Partiyle sendikaları birbirine yabancılaştırdı ve 1932 güzünde sendikalar, SPD'yle bağlarını açıktan açığa gevşetti.

O sıralarda sendika basınında öne sürülen nasyonalizmin ve sosyalizmin bir arada ortak yaşayabileceğine ilişkin görüşlerde, o günlerin anti demokratik ruhuna selam işaretiydi ve ADGB böylece uzun yıllar savunduğu reformist-sosyalist konumundan yüzçevirerek oportünizmin yokuş aşağı giden yoluna giriyordu. Bu tutum, Nasyonal Sosyalizmin ekmeğine yağ sürdü. ADGB'nin bu yaklaşımı 1933 Ocak ayından sonra acı meyvelerini verecekti.

Nazi Almanya'sında sendikaların, göreceli bağımsızlıklarını koruma umudunun, boş bir düştene başka birşey olmadığı, kısa sürede ortaya çıktı. Sendika liderleri "ulusal uzlaşma" politikasında ısrar ederken, sendikaları tasfiye planı çoktan hazır. 1 Mayıs 1933'de birçok sendika üyesi, Nazi yürüyüş kollarına katıldıktan bir gün sonra sendika binaları işgal edildi, sendika liderleri tutuklandı. Nasyonal Sosyalizm Alman sendikacıları, sosyal kurtuluşun, faşizme teslim olarak satın alınamayacağı dersini öğretmişti.

BÖLÜM VII

Mülteci ve Mukavemetçi SPD (1933 - 1945)

Anthony Glees

SPD'nin 1933'deki görünümü, sadece donuk sözcüğüyle tanımlanabilir. Parti liderleri başlangıçta Nazilere karşı pasif görünmüşlerdir. Bazıları, Nazileri ödünlerle tatmin etmeğe çalışmıştır. Bazıları çenesini kapatarak ve daha iyi günlerin gelmesini bekleyerek "köşesine çekilmiş"tir. Bazıları içinse izlenecek tek yol vardır: Ya örtülü olarak ülke içinde, ya açıktan ülke dışında (sürgünde) direkt muhalefet...

Herşeyden önce SPD, sayıca üstünlüğüne, etkileyici örgütüne ve açık ideolojik konumuna karşın, Nazizme direnebilecek güçte değildi. SPD'yi 1933'de kötümleştiren şey, Partinin eylem söylevleriyle eylemi uzlaştırmadaki klasik güçlüğüydü. Herşey bir yana 1933, yüzeyden bakıldığı zaman Weimar Cumhuriyeti-ne yönelik bir karşı-devrimdi. Oysa Alman sosyalizmi 1918'de bu Cumhuriyeti kurma ve sürdürme yüklenimi altına girmişti. Bu cumhuriyetin tahribedilmesi, o nedenle, Partinin savaşıması beklenen bir girişimdi.

Bir kitle partisinin liderleriyle, temsil etmek istediği kitleler arasında 1933-1945 arasında var görünen uçurum gerçek miydi ve ülke dışına çıkma kararı akılcı mıydı gibi sorular, üzerinde gerçekten durulmağa değer sorulardır. Çünkü SPD yurt dışına çıkarak bir tehlikeden, Naziler tarafından bütün bütün tahribedilmekten kurtulmuştur ama, aynı zamanda, ondan daha az zararlı olmayan bir başka risk altına, Alman halkına yabancılaşma riskine girmiştir.

Unutulmaması gerekir ki Weimar Cumhuriyetinin son serbest seçimlerinde, 1923 Kasımında SPD 7 milyon 250 bin oy (Alman seçmenin beşte biri) almıştır. Eylül 1930 seçimlerinden (ki bu seçim Nasyonal Sosyalizmin gücünü ilk kez ortaya koymuştur) Kasım 1932'ye kadar Sosyal Demokratlarla Komünistler, Reichstag'da, toplam olarak Nazilerden daha çok üyelik kazanmışlardır.

Mart 1933 seçimlerinde bile, Naziler'in yüzde 43.9 oranındaki oyuna karşılık Sosyal Demokratlar yüzde 18.2, Komünistler de yüzde 12.2 oranında oy almışlardır. Hem de 28 Şubat'taki Reichstag yangını sonrasında Nazilerin her iki partiye yönelttiği terör kampanyasına karşın, bu oranda bir oyu elde edebilmişlerdir.

Ama yine de Ocak 1933'de Hitlerin Şansöliyelğe atanması karşısında, Parti

yöneticilerinin hepsi Almanya'da Sosyal Demokrasiyi koruma amacıyla birleşmelerine karşın, Hitler'e karşı güdülecek strateji konusunda bölünmüşlerdir. Bazıları, Nazilerin başarısı karşısında SPD'nin yurt dışına çıkmasını, üyelerini dışardan etkilemesini önermiştir. Bazıları ise, Alman politikasında değişiklik oluncaya kadar SPD'ye kötü gözle bakmaması için Hitler'in tatmin edilebileceğini, SPD yurt dışına çıkarsa, sosyalistler Alman aleyhtarıdır savının kanıtlanmış olacağını öne sürmüşlerdir.

Bu sav bir ölçüde kabul edilmiş olmalı ki, SPD, Hitler'in Mayıs 1933'deki dış siyaset deklarasyonu lehinde oy kullanmıştır. Bir üçüncü grup ise Alman Sosyal Demokratlarının Nazilere karşı silahlı bir direnç hareketine girişmesini önermişlerdir. Böyle düşünenler, Partinin efsanevi örgütü ve çarpışmak için kıpır kıpır bekleyen 250 bin üyeli paramiliter Reichsbanner kuvveti dikkate alınırca, kazanma şansının yüksek olduğunu öne sürmüşlerdir.

Ne var ki, Nazilerin yaptıklarının çoğu unutulmamalıdır ki, Alman Sosyal Demokrasisine karşı yapılmıştır. Hatta Nasyonal Sosyalizm terimi dahi, olasıdır ki, enternasyonal sosyalizme karşı bilinçli bir seçimdi. Hitler'le kafadarları, Almanya'dan sosyalizmin kökünü kazımak için her olanağı kullanmağa oldukça kararlıydılar. Bu açıdan bakıldığı zaman, SPD'nin yurt dışına çıkma kararını korkaklık ya da liderlerin "karamsarlıkları" iddiasıyla eleştirmek haksızdır. Yurt dışına çıkma kararının, en akıllıca karar olduğu açıktır. Sürgündeki SPD liderlerinin, Alman Sosyal Demokrasisini canlı tutmak için yurt dışından oynadıkları rolü küçümsemek de yanlıştır.

Parti, yasa-dışı sayıldığı 1879-1890 döneminde, sürgünün parti ruhunu keskinleştirdiği o günleri yeniden örnek alabilmiştir. O eski örneği yeniden yaşamak budalaca değildi. Naziler de bir yandan faal Sosyal Demokratları ellerinden çıkarmanın öfkesiyle köpürürken, bir yandan da yurt dışına çıkmış olmalarından hoşnutluk duymuşlardır.

Hitler, SPD liderlerine sığınma hakkı sağladığı gerekçesiyle Fransa ve Çekoslovakya'yı 1930'ların ortasında tekrar tekrar tehdit etmiştir. Naziler, SPD liderlerinin, kontrol ve yokedebilecekleri yerde olmalarını istiyorlardı.

Prag'da Dört Kış

Sürgündeki SPD'nin tarihi, değişik aşamalardan geçmiştir. Bu aşamaların her birinde, Alman Sosyal Demokrasisinin meşru temsilcisi olma hakkını kazanma gereksinimi, Nazizmle savaşmanın en iyi yollarını bulmak için stratejik düşünme zorunluğu ve ideolojik tartışma gibi sorunlar gözlenir.

Önde gelen birçok Sosyal Demokrat, daha 1933 Şubatında gizlice yurt dışına çıkmıştır. Parti merkezini, Sosyal Demokrasiye sempati duyan ve uzunca bir sü-

redir Almanca konuşma geleneğine sahip olan ülkenin başkentine, Prag'a taşıma-
ğa karar verilmiştir.

Sürgünün, liderlere, ülke içinde kalsalardı yapamayacak oldukları şeyleri ger-
çekleştirerek SPD'yi ayakta tutma olanağını vereceği düşünülmüştür. Yapılan
şeylerden ilki sosyal demokrat yayınları üretmek ve Almanya içinde dağıtmaktı.
Bu amaçla, sözlü ve yazılı materyeli aktarmak üzere 16 "sınır sekreteryası"
ndan oluşan bir haberleşme ağı kurulmuştur.

Gestapodan korunmak için kullanılan yöntemler hayli tehlikeli ama dahiceydi:
Yayınları konan kapakların, "Traş Olma Sanatı" ve "Erkek Makyajında Yeni
Yöntemler" gibi başlıkları, yandaşlara dönük kalkışma çağrılarını gizliyordu; bir
başka hile, posta pulundan büyük olmayan minik broşürlerdi. Parti yönetimi ayrı-
ca Neuer Vorwärts adlı bir gazete ve Sopade Berichte adlı bir haber bülteni ya-
yınıyordu.

Prag yönetimi SPD liderlerine, daha başka çıkışlar yapma fırsatını da tanıdı.
Bunlardan ilki, Hitler'in kazandığı başarının yarattığı ideolojik meydan okumayı
SPD'nin yanıtlamasına izin vermektir. İkincisi Alman Komünistleriyle ilişkiler
sorunuydu. 1934 Prag Manifestosunda yer alan programlı bir sınıf savaşımının
vurgulanması Alman Komünist Partisine (KPD) doğru uzanan bir köprüydü. Bu
köprüyü geçmek, sürgündeki birçok liderin yararınaydı. Komünistlerle ilişki so-
runu, 1935 ve 1936'da epey öncelik kazandı. Komintern, yedinci kurultayından
sonra, halk cephesi kavramını kuvvetle desteklemeğe başladı. Komintern, faşiz-
me karşı sosyalistlerle komünistlerin güç birliği yapmaları gerektiği görüşünü sa-
vunuyordu.

Daha sonraları Doğu Almanya'nın lideri olan Walter Ulbricht, Kasım 1935'de
SPD'yle temas kurarak işbirliği olanaklarını araştırdı. SPD, verilecek yanıt konu-
sunda bölünmüştü. Bazı liderler KPD ile bir görüşme yapılmasını istiyordu. Ba-
zıları bu görüşe karşıydı. Karşıtlar azınlıkta kaldığı için KPD ile görüşme yapıldı.
Ne var ki, Komünistler, SPD'nin, Alman işçi sınıfının meşru temsilcisi olma ro-
lünden feragat etmesini istemekte ısrarlı oldukları için, Sosyal Demokratlar her-
hangi bir ortak girişimi desteklemeyi reddettiler. Bu nedenle de temaslar kesildi.

Bu arada SPD liderliği, daha öncel bir sorunu çözme çabası içindeydi. Çek li-
der Benes, SPD liderlerini ülkeden çıkarması için Nazi baskısı altında olduğunu,
bu baskıya direnmenin olanaksız hale geldiğini bildirmişti. SPD liderlerinin
Prag'da kalışı, Nazilerin Çekoslovakya'ya saldırısı için bir gerekçe olabilirdi.

Bu gelişme karşısında Leon Blum, SPD liderlerini Paris'e kabule hazır olduğu-
nu bildirdi. 1938 başlarında SPD Genel Merkezini Paris'e taşımanın planları ya-
pıldı. Liderler Kopenhag yoluyla Paris'e ulaştılar. Wels, hasta olduğu için Kopen-
hag'da kalmıştı. Erich Ollenhauer, Wels'in görevlerini üstlenmişti. Ancak Wels
öldüğü zaman Parti liderliğine Hans Vogel getirildi.

Paris'de

Paris, sürgündeki Sosyal Demokrat liderleri için yeni bir başlangıç olamadı. Hitler, Almanya'ya dönük radikal siyasetini, şimdi Avrupa'ya dönük bir siyaset haline dönüştürmeğe başlamıştı. Bu gelişme, SPD liderlerinin konumunu daha da karmaşık hale getiriyordu. Hitler'in bu siyaseti, bir bakıma SPD liderliğinin güçsüzlüğünü büyük ölçüde arttırmıştı: Nazilerle uğraşmak bütün ulusları etkileyen bir sorun haline gelmişti. Avrupa'da patlak vermek üzere olan fırtına, sürgündeki Alman sosyalistlerini önüne katıp sürükleyebilirdi.

Hitler'in Çekoslovakya, Polonya, Hollanda ve Fransa'ya saldırısı, bir yandan SPD'nin talihinde bir duraklama noktası olurken, bir yandan da Partinin sürgün yaşamında daha gerçekçi, o nedenle de daha dikkate değer bir başlangıç oldu. Herşeyden önce, savaşın patlaması, SPD'nin siyasal misyonunu daha açık hale getirmişti: SPD artık, marksistlerin şamatasına kulak asmadan Üçüncü Reich'i devirmek için somut birşeyler yapmağa koyulabilirdi.

Bunun yanı sıra, savaşın patlaması, Hitler'e muhalefet cephesini oldukça açık hale getirmişti. Alman Sosyal Demokratları daha geniş ve daha güçlü bir sürgündeki liderler ittifakının parçası haline gelmekteydiler. Bu ittifakı İngiltere destekliyordu. 1939 kışında, bir Sosyal Demokratlar kurulu Londra'ya davet edildi. Paris'i terketmek zorunda kalırlarsa, Londra'da kendilerine bir rol düşebileceği güvencesi verildi.

Haziran 1940'da Fransız hükümeti teslim oldu. İmzalanan mütareke anlaşması gereğince Fransa, Almanların istediği siyasal sürgünleri geri vermeyi kabul ediyordu. Bir kez daha Alman Sosyal Demokratları ortadan kaldırılma olasılığıyla yüzyüze geldiler. Paris'deki Genel Merkezi kapatıp, kaçma fırsatı aramak üzere güneye gitmeğe karar verdiler.

Bunu yapamayanlara aman verilmedi. Örneğin Breitscheid ve Hilferding, Gestapo'ya teslim edildiler ve Hitler Almanyasının ceset mahzenlerinde kayboldular. Güneye ulaşabilenleri ise haşın bir şok bekliyordu: Toplanıp enterne edildiler ve içinde yaşadıkları güç koşullarda birçoğu yaşamını yitirdi.

1940 kışında SPD'nin talihi hiç gülmüyordu. Neredeyse, tarihteki bir isim haline gelmişti. Ama birkaç ay içinde konumu değişecekti. İngiltere İşçi Partisi, Churchill'in büyük savaş koalisyonunun bir parçası olarak sözünde durdu ve SPD liderlerinin İngiltere'ye alınmasını sağladı.

Londra ve Yaşama Dönüş

İngiltere'nin SPD liderlerine sunduğu potansiyel fırsatlar, hiçbir zaman gerçekleşmedi. Bunun gerçek nedeni bugün bile belli değil. Talihin tersine dönüşünde birçok etken vardır. Haziran 1940'da İngiltere Dışişleri Bakanlığı, düşmanın elin-

deki topraklarda uygun bir zamanda başlatılacak yaygın bir başkaldırıyı içeren askeri planın uygulanışında, SPD liderlerini bir rolün beklediği düşüncesindeydi. Ama tam bir yıl sonra Dışişleri Bakanlığı, SPD liderlerini siyasal bakımdan işlevsiz görür oldu.

Üçüncü Reich'daki Almanların, sürgündeki SPD liderlerinden teşvik ve liderlik beklemek şöyle dursun, onları "yabancı parasıyla beslenen vatan hainleri" olarak gördüğü görüşü İngiltere Dışişleri Bakanlığına egemen olmuştu. Sürgündeki SPD liderleri, Alman Sosyal Demokrasisinin mütevelli heyeti olarak İngiltere'nin siyasetine herhangi bir siyasal katkı yapamayacaklarını kısa sürede gördüler. Ne Almanya'nın gelecekteki siyasal biçimi üzerinde, ne Üçüncü Reich'a karşı yıkıcı yayınlar yapmakta hiçbir fırsat bulunmadığını belirlediler.

Ama Parti fikri ölmedi. Liderler, savaş bittikten sonra Alman siyasal yaşamına yeniden dönmeyi mümkün kılacak yeterlikte bir sağlam yapıyı korumanın iç gereklerini yerine getirdiler. Birçok kişinin Alman Solu içindeki zararlı bölünme olarak görmesi ve liderlere baskı yapmasına karşın, Vogel ve Ollenhauer'ın Alman Sosyal Demokrasisi ile Alman Komünizmi arasına kalın bir ayırım çizgisi çekmesi, belki de yapılanların en önemlisidir.

Sürgünde tek bir sol parti kurulması için anlaşmak, Komünistlerin 1945'de Alman Solunu teslim alma planlarını uygulamalarını çok kolaylaştırabilirdi. SPD'nin böyle bir anlaşmayı açıktan reddedişi, Partinin demokratik yaşam yüklenimlerini daha açık hale getirdi ve savaş sonrası yıllardaki karışıklık sırasında SPD'nin konumunu güçlendirdi.

SPD liderlerinin Londra'daki ilk işlerinden bir başkası, Prag ve Paris'de konumlarını çok zedelemiş olan bölünmelerin üstesinden gelmeleri idi. 6 Mart 1941'de Enternasyonal Sosyalist Çarpışma Hizipleri (ISK), Neubeginnen ve Sosyalist İşçiler grupları SPD'ye geri dönmeyi kabul ettiler. Bu birleşme, daha sonra Godesberg programını yazacak olan ISK kanadından Willi Eichler'i, Neubeginnen kanadından Richard Löwenthal'i ve istisnai siyasal yeteneğiyle, resmen değilse bile Partinin gerçek lideri olan Erich Ollenhauer'i biraraya getirerek, müthiş bir güçlenmeye yol açtı. Almanya'da demokrasinin geleceğine ilişkin düşünceleri ve faşist ya da komünist diktatörlüklere tam karşıtlıkları, Bonn Cumhuriyetinde SPD'nin çok işine yarayacaktı.

SPD'nin ikinci sürgün yaşamının son dönemi, özellikle Sosyal Demokrat düşüncelerin geliştirilmesi açısından olumlu özellikler taşır. Savaş sonrası Alman Sosyal Demokrasisi için, İngiliz işçi hareketinin bir model olarak benimsendiğinden kuşkulanan zordur. Hem program açısından, hem sosyalizmi ulusal uyanıklılıkla bağdaştırmış bir Parti olarak İşçi Partisini, SPD liderleri model almışlardır.

Sürgün, Alman Sosyal Demokrasisi kavramını canlı tutmuştur. Sürgünün, savaş sonrası SPD'sine yeni bir yüz ve özel bir güç verdiğini savlamak hiç de yanlış değildir.

BÖLÜM VIII

1945'den bu yana Alman Sosyal Demokrasisi

William Carr

Tüm Avrupa sosyalistleri, 1945'de, özgürlüğün yeni şafağına büyük umut bağlamışlardı. Eski düzen, faşizmle işbirliği yaptığı için itibardan düşmüştü. Savaş sonrası yeniden yapılanma sorunlarının üstesinden gelebilmek için Avrupa'nın sosyalist politika güdeceğini varsayarken, Alman sosyalistleri yalnız değildi. Öteki Avrupalı sosyalistler gibi Almanları da, İngiltere İşçi Partisinin 1945 zaferi yüreklendirmişti. Üstelik, Rus halkının kahramanca savaşımı Batıda, Sovyetler Birliği lehine geniş bir hayranlık uyandırmıştı. Bu duygu, demokratik sosyalizmle komünizm arasındaki ayrımı geçici de olsa gözden uzaklaştırıyordu ve Sosyal Demokratlara iki savaş arasında Almanya'da işçi sınıfı hareketini hadım eden SPD-KPD arası kan davasının ebediyen ortadan kalkacağı umudunu veriyordu.

İşgal altındaki Alman topraklarında 1945'de partilerin kuruluşuna izin verildiği zaman ortaya çıkan ilk parti, SPD, savaş sonrasında Avrupa'yı saran anti-kapitalist ruh halinden yararlanan egemen politik bir güç olacağına kesinkes inanmaktaydı. Yeni kurulan Hristiyan Demokratik Birliği (CDU) bile 1947'de yayınladığı Ahlen programında, gemi azıya almış kapitalizm günlerinin artık geride kaldığını, yarı-kamu ekonomisinin gitmemek üzere gelip yerleştiğini ilan etmekteydi.

Düş Kırıklığı

Sosyalist düşler, Ruslar tarafından kabaca bin parça edildi. 1945'de Rusya'dan sürgünden dönen, geçimsiz Walter Ulbricht başkanlığındaki bir grup Alman komünisti, Rus işgal bölgesinde önemli mevkilere getirilivermişti. 1945 başlarında Sovyet makamları KPD ile SPD'yi yeni bir Partiye, Sosyalist Birlik Partisine (SED) dönüştürmeğe karar verdiler. Doğudaki sosyalistler, örneğin Berlin SPD Başkanı Otto Grotewhol, bu birleşmeyi onaylarken, Batılı sosyalistler, Sovyet niyetlerinden duydukları kuşku nedeniyle, bu birleşmeye karşı çıktılar. Ama Sovyetler Nisan 1946'da birleşme kararını uygulamaya koydular ve SPD'yi de kendi bölgelerinde yasakladılar.

SPD'nin Yaşama Dönüşü

Batılıların işgal bölgesinde SPD, 1933'de bıraktığı yerden yaşama geri döndü.

Savaş yıllarında Almanya dışındaki Sosyal Demokrat çevrelerde yeni düşünceler geliştirilmişti. Ama Partiyi tabanda yeniden kuranların çoğu, 1920'lerde Partiyi kontrol eden eski bürokratlar arasından devşirilmişti. Ölümüne kadar Parti politikasını belirlemekte etkin olan ve hızla liderliğe tırmanan Kurt Schumacher, SPD'yi herşeyden önce bir işçi sınıfı partisi olarak görüyordu; ama orta sınıfın da Nazizmle işbirliği yapmış olma günahından kendini arındırmak için, SPD'nin sosyalist bir toplum yaratma çabalarına yardımcı olacağını umuyordu. Ancak ağırlıklı olarak işçi sınıfına dayandığı ve devleti, sanayii, kiliseyi kuşkuyla karşıladığı için, SPD'nin bir halk partisi haline dönüştürülmesi umudu çok zayıftı.

1949 Seçimleri

Federal Almanya Cumhuriyetinin kurulmasından sonra 1949'da yapılan genel seçimler, beklentilerin tersine, yeni Bundestag'da SPD'ye çoğunluğu vermedi. Bu sonuçtan Schumacher de sorumludur. Schumacher kahraman ve karizmatik bir liderdi. Sosyalizme bağlılığı fanatiklik sınırındaydı. Nazi toplama kamplarında geçirdiği on yıl onu geçimsiz, hoşgörüsüz, gücenik bir politikacı yapmıştı.

Schumacher seçmenin ruh halini yanlış değerlendirmekteydi. Schumacher'in, muhaliflerini desteklediği için "beşinci işgal gücü" diye damgaladığı katolik kilisesine muhafazakarlığa ve kapitalizme yönelttiği şiddetli saldırılar, çok kısa sürede çok büyük sayıda seçmeni incitmişti.

Parti için aynı ölçüde yıkıcı olan bir başka şey, Schumacher'in, kendi koşulları dışında başkalarıyla işbirliği yapmayı reddetmesiydi. İngiliz ve Amerikan işgal bölgelerinde 1947'de kurulan Ekonomik Konsey'de, son eyalet seçimlerinde aldıkları oy oranıyla dengeli olarak, SPD, CDU ve diğer partilere yer verilmişti. Schumacher'in Konseyde CDU ile işbirliği yapmayı sürekli reddedişi, CDU'ya küçük sağcı partilerin de yardımıyla Konsey'e egemen olma fırsatını verdi ve Erhard, Ekonomik Direktör olarak böylece seçildi.

Erhard'ın karne usulünü kaldırması ve özel teşebbüsten yana çıkışı, gerçi kısa sürede işsizliği ortadan kaldırmadı ama, 1949'da seçmenlere Schumacher'in planlı ekonomisinden daha çekici geldi.

Yapısal değişiklikler de 1949 seçimlerinde SPD aleyhine işledi. SPD'nin savaş öncesi gücünü aldığı Prusya artık Federal Almanya içinde değildi. Ayrıca savaş öncesi Almanya'sında halkın sadece üçte biri katolikti; oysa Federal Almanya'da halkın yüzde 45'i katolikti. Katolik kilisesi, katolik seçmenlere, CDU ile onun Bavyera kanadı olan Hristiyan Sosyal Birliği (CSU) için oy kullanmalarını salık veriyordu.

Bütün bunlara rağmen, SPD 6 milyon 900 bin oy (yüzde 29.9) alarak Bundestag'da 131 milletvekilliği kazandı. Bu oy CDU-CSU'nun oyundan sadece 400 bin

azdı. CDU-CSU 7 milyon 300 bin oy (yüzde 31) ile Bundestag'ı da 139 milletvekiliği kazanmıştı. Sağ kanattan Konrad Adenauer, Hür Demokrat Parti (FDP) ve Alman Partisi (DP) ile ilk koalisyon hükümetini kurdu.

SPD ve Avrupa

O tarihten sonraki 17 yıl boyunca SPD, Bonn'da tam bir boşluk içinde kaldı. İnancı bir katolik ve amansız bir anti-komünist olan Adenauer, iki ayrı Alman devleti yaratıldıktan sonra birleşmenin artık mümkün olmadığına inanıyordu. O nedenle de Sovyet tepkilerini gözardı ederek Federal Almanya'yı Batı İttifakı içinde dikkate alınır bir güç haline getirme amacı üzerinde yoğunlaştı. Birleşik Avrupa fikrine şevkle sarılması bundandır.

Almanya'nın 1950'de Avrupa Konseyine, 1952'de Kömür ve Çelik Topluluğuna katılması da Adenauer'in eseridir. SPD lideri Schumacher ise, gerçi uluslararası işbirliğini ilke olarak onaylıyordu ama, Fransa'nın tek taraflı bir kararla Almanya'dan ayırdığı Saarland'ı üyeliğe çağıran Avrupa Konseyi'ne Almanya'nın da davet edilmesini, kendi kaderini tayin hakkının ihlali olarak görüyordu.

Aynı şekilde Schumacher, başlangıçta Schuman Planını onayladıktan sonra, İngiltere'nin katılmayı reddetmesi nedeniyle, Plana karşı çıkmıştı. Nedeni, İngiltere çekildiği için Fransa'nın egemen güç haline gelebileceğinden endişe etmesiydi. Ayrıca Almanya'nın sanayii devletleştirme girişimlerine, birliğin engel olabileceğini de düşünüyordu.

Avrupa Savunma Topluluğuna entegre olmuş bir Almanya'nın savunma katkısında bulunması fikrini Adenauer kuvvetle desteklerken, Schumacher ve onun halefi Erich Ollenhauer bir kez daha muhalefetteydi. Adenauer, silahlanmış bir Almanya'nın, iki Almanya'nın birleşmesi konusunda Sovyetleri müzakere masasına oturtmakta daha etkin olacağını savunurken, SPD silahlanmış Almanya'nın tam tersi bir etki yapacağını öne sürüyordu.

Son anda Fransa'nın muhalefeti nedeniyle Avrupa Savunma Topluluğu girişimi çökünce Federal Almanya 1955'de NATO'ya davet edildi. SPD bu konudaki yasa tasarısına da Bundestag'da muhalif kaldı.

İki Almanya'nın birleştirilmesi fikrinin Almanlara artık pek bir şey söylemediği bir sırada SPD'nin milliyetçi bir konumda bulunması, seçim açısından bir tür handikap gibiydi.

Bunlara ek olarak Haziran 1953'de Doğu Almanya'daki ayaklanmanın ve 1956 Macar ayaklanmasının vahşice bastırılması, Sovyetlerin Batılı devletlere gerçek ödünler vereceği umutlarını tümünden yok etti. SPD'nin Sovyetlerle görüşme masasına oturulması önerilerini de Hristiyan Demokrat acımasız propaganda, SPD'nin komünizmin paravanası olduğu şeklinde sunmakta hiçbir sakınca görmüyordu.

Alman Demokratik Cumhuriyetinde ekonomik durumun felaketli bir görünüş içinde olmasına karşın SPD'nin hala temel sanayi kollarını devletleştirmekten söz etmesi de Parti hakkındaki iddiaları perçinliyordu.

Bunun sonucu olarak SPD, 1953 ve 1957 seçimlerinde ciddi gerilemeler gösterdi. Gerçek Sosyal Demokrat oylar 1949'daki 6 milyon 900 binden, 1953'de 7 milyon 900 bine (yüzde 28.8), 1957'de 9 milyon 400 bine (yüzde 31.8) ve 1961'de 11 milyon 400 bine (yüzde 32.7) yükseldiyse de CDU-CSU, 1953'de 12 milyon 400 bin (yüzde 45.2) oyla ilerleydi; 1957'de de 15 milyona (yüzde 50.2) yükseldi.

Bad Godesberg'de Rota Değişikliği

1950'lerin sonuna doğru SPD rota değiştirdi. CDU'yu iktidardan uzaklaştırmadaki başarısızlık, Carlo Schmid, Herbert Wehner ve Fritz Erler'in önderliğindeki revizyonistleri, Partiyi, eski moda marksist görüntü diye tanımladıkları imajdan kurtarmak için çabalarını katmerlemeğe yöneltti. Onların görüşüne göre bu imaj, orta sınıfı Partiye yabancılaştırıyordu.

1875'de kuruluşundan bu yana SPD, bütün öteki Batılı marksist partiler gibi devrimci idealizmle reformist pragmatizm arasındaki gerginliğin tahribatına maruz kalmıştı. Çünkü Parti, bir yandan kapitalist toplumu sınıfsız sosyalist topluma dönüştürme yüklenimi altındaydı ama, kendisine oy verenlere de var olan koşullar ve yapı çerçevesi içinde, elle tutulur ve ivedi kazanılar sunmak zorundaydı. 1957 seçimlerinde SPD, sosyalizasyonu ve marksizmi gerilere iterek seçmeni kendi yanına çekmeğe çalışmış, ama elle tutulur sonuç alamamıştı. Bad Godesberg'de nihayet revizyonistler kazandılar.

Yeni program marksizmi ebediyen programdan çıkarıp attı; demokratik sosyalizmin "**Hristiyan ahlakında, hümanizmde ve klasik felsefede kök saldı**"nı ilan etti. Ekonomik sorunlarda, sosyalizm pragmatikti; temel planlamaya olan inancını, 1950'lerde Erhard'ın popülerleştirdiği sosyal pazar ekonomisi inancıyla bağdaştırıyordu: "**Mümkün olduğu kadar çok rekabet, gerektiği kadar planlama**" yeni slogandı. Dar bir sınıf partisi anlayışından geri kalan ne varsa, hepsinden vazgeçildi. SPD artık **halk partisi** olmayı amaçlıyordu.

Din adamlığı düşmanlığı da kapı dışarı edildi. Parti sonunda ulusal savunma ilkesini de benimsedi. SPD savunma sözcüsü Herbert Wehner, 1960'da, NATO'yu açıktan desteklediklerini ilan etti; partizan olmayan bir savunma siyaseti nihayet gerçek olmuştu. Bu değişiklikler, Parti sol kanadının ciddi muhalefetine rağmen mümkün olabilmiştir. Sol kanat "**Ben de'cilik**" anlayışının sosyalist ilkelere ihanet olduğu inancıyla, bu değişiklikleri takbih etmiştir.

1970'lerin olayları da göstermiştir ki, SPD Alman politikasında belli başlı fak-

törlerden biri olmayı böylece başarmıştır, ama ödediği bedel, Federal Almanya'daki ekonomik statükoyu benimsemesidir. Bu nedenle de petrol bunalımı "ekonomik mucize"yi sona erdirdiği ve geniş çaplı işsizlik geri geldiği zaman SPD düşsel parlaklığını ve ekonomiye geniş çaplı devlet müdahalesi inancını yitirmiştir.

Adenauer Döneminin Sonu

SPD'nin Bad Godesberg'den sonra, daha çok ideolojik estetik ameliyatı sayesinde yakaladığı sandık zaferi, Adenauer'in "**Şansöliye Demokrasisi**"nin ölüm yatağında can çekişmesi dönemine rastlar. Yaşlı adamın otokratik üslubu kabak tadı vermeğe başlamıştı. 1961'de Berlin Duvarının örülmesine varan ikinci Berlin bunalımı patlak verince, Adenauer'in uyusuk yanıtına karşılık, Berlin halkının, meydan okuma duygusunu iyi değerlendiren kişi, Berlin Belediye Başkanı ve yaklaşan seçimlerde SPD'nin Başbakan adayı Willy Brandt oldu.

Ama yine de SPD'nin yüzde 36.2'lik oyuna karşılık, 1961 seçimlerinde CDU-CSU ortaklığı yüzde 45.3 oranındaki oyla parlamentoda mutlak çoğunluğunu yitirdiyse de Adenauer, Hür Demokratların desteğiyle iktidarda kalmayı başardı. Bardağı taşıran son damla 1962'deki **Der Spiegel** olayıydı. Savunma Bakanı Franz-Josef Strauss'un, Avrupa'ya bir Sovyet saldırısını önlemek üzere, saldırıyı önceden boşa çıkaracak bir atom savaşına ilişkin konuşmasıyla NATO stratejisi arasındaki çelişkiyi ortaya koyan bir yazı dergide yayınlanınca kıyamet koptu. **Der Spiegel**'in bürosuna gece yarısı yapılan polis baskınından sonra Strauss, yazının yazarıyla derginin bir kısım yöneticilerini vatana ihanet suçlamasıyla tutuklattı.

Kamuoyunun şiddetli tepkisi, Strauss'un istifasına yol açtı; koalisyon da 1963'de ancak Adenauer'in istifası koşuluyla ayakta kalabildi. Onun yerini alan Erhard'ın karşısında, iç ve dış güçlükler vardı. Ama yine de, onun hür teşebbüs formülünden çok Kore savaşının eseri olan "**ekonomik mucize**"nin babası oluşu ünü nedeniyle Erhard, 1965 seçimlerinde CDU-CSU'nun oy oranını yüzde 47.6'ya yükseltebildi. SPD ise oy oranını yüzde 39.3'e çıkarmıştı. Birçok Sosyal Demokrat, üstüste gelen bu beşinci seçim yenilgisinden düş kırıklığına uğramıştı. Willy Brandt Parti liderliğinden çekildi ve Berlin Belediye Başkanlığına döndü.

Büyük Koalisyon

Bundan birkaç ay sonra, iç durumun üzerine yığılan kara bulutlar SPD'yi iktidar ortağı haline getirdi. Ekonomik mucize solgunlaşmıştı; ekonomik büyüme oranı düşüyordu; işsizlik artıyordu; fiyatlar tırmanıyordu. Ekim 1966'da koalisyon ortakları Hristiyan Demokratlar (CDU) ve Hür Demokratlar (FDP), vergi politikası anlaşmazlığından ötürü ayrı düştüler.

Kamu giderlerinin kısılmasını isteyen Hür Demokrat Bakanlar istifa etti; tarihte ilk kez Federal Almanya, bir azınlık hükümetinin eline kaldı. Bunalım derinleşince Erhard'ın yerine CDU-CSU'nun liderliğine Kurt Kiesinger getirildi. CDU'nun Hür Demokratlarla görüş ayrılıkları giderilemiyordu. 1945'den bu yana ilk kez, tıpkı Weimar gibi Bonn'un da parlamentolu demokrasinin çöküşünün peşrevi olup olmadığı, kafaları kurcalamağa başladı. İktidar dışında kalmaktan yorgun düşmüş olan SPD, Alman demokrasisinin yüzyüze geldiği sorunlar karşısında, CDU ile büyük koalisyon kurmağa hazır olduğunu açıkladı. 1966 Aralık ayında Kurt Kiesinger Başbakanlığa, Willy Brandt Başbakan Yardımcılığı ve Dışişleri Bakanlığına getirildi. Muhafazakarlarla Sosyal Demokratlar aynı hükümet içinde buluşmuştu.

1930'dan bu yana sosyalistlerin ilk kez Alman hükümetinde yer almış olması gerçeğini, tüm parti üyeleri aynı heyecanla karşılamadılar. Gerçi Parti Genel Merkezi ve parlamento grubu büyük koalisyonu onaylamıştı ama, bu işbirliğinden hoşnut kalmayan birçok genç sosyalistten, öfkeli protestolar yükselmeğe başladı. Mart 1968'de dahi parti kurultayı koalisyonun devamını çok az bir farkla onayladı.

1966-69'un "Kara-Kızıl" koalisyonu, birçok kişinin umduğundan daha başarılı oldu. Koalisyon ekonomiyi bir yıl içinde yeniden harekete geçirdi. Bu daha çok Keynesci tekniklerin benimsenmesiyle mümkün oldu. Hükümet ekonomiye 27 milyar Mark kaynak akıttı. 1967 yılında çıkarılan İstikrar ve Büyüme Yasası çerçevesinde, fiyatları istikrarlı, istihdamı yüksek tutmak üzere, bir danışmanlık mekanizması uygulamaya kondu. Federal düzeyde, eyalet düzeyinde ve yerel düzeyde yapılacak harcama planları özenle eşgüdümlendi. Aynı zamanda sendikalarla işverenler, ılımlı ücret zamları için teşvik edildiler. Bu karma program sonuç verdi. Fiyat artışları durduruldu; işsizlik oranı 500 binden 1969'da 200 bine düşürüldü.

SPD-FDP Koalisyonu

Mart 1969'da "Kara-Kızıl" koalisyonu dağılma sürecine girdi. CDU-CSU'nun seçim sistemini değiştirme önerileri, koalisyonda ciddi ayrılıklar yaratmıştı. Seçim sisteminin değiştirilmesi, Hür demokratların tasfiyesi demek olabilirdi. O nedenle SPD Hristiyan Demokratlardan ayrı düşüyordu.

Eylül 1969 seçimlerinde CDU'nun oyu yüzde 46.1'e inerken, SPD'nin oyu yüzde 42.7'ye yükselmışti. Kilisenin, cemaat üzerindeki etkisi zayıfladıkça, SPD, Kuzey Rhine-Westphalia'daki kentli katoliklerin kalelerinde desteğini arttırmıştı. Yine de CDU genelde kırsal kesimde desteğini koruyordu.

Bad Godesberg'deki program ve yön değişikliğinden on yıl sonra SPD nihayet bir halk partisi haline gelmişti. 1952'de Parti üyelerinden yüzde 45'i kol işçisi-

di, yüzde 17'si beyaz yakalı işçiydi, yüzde 3.9'u devlet memuruydu, yüzde 4.6'sı emekliydi. 1968'de ise kol işçilerinin oranı yüzde 34.5'e indi, beyaz yakalıların oranı yüzde 19'a çıktı, devlet memurlarının oranı yüzde 8'e, emeklilerin oranıysa yüzde 18'e yükseldi. Toplam üye sayısı da 1969'daki 778 binlik düzeyden, 1981'de 954 bin 119'a yükselecekti. Gençler yeniden Partiyi çekici bulmağa başlamışlardı.

Yine Eylül 1969 seçimlerine dönersek, seçimden sonra Ekimde Willy Brandt Başbakanlığa getirildi; Hür Demokratların desteğiyle bir koalisyon hükümeti kurdu. Bu hükümet 1972, 1976, 1980 seçimlerinden sonra yenilendi ve 13 yıl iktidarda kaldı.

Dış İlişkiler

Bu hükümetin en büyük başarısı, dış ilişkilerde yatar. SPD ve özellikle Willy Brandt, Doğu-Batı ilişkilerinin iyileştirilmesine gerçek bir katkıda bulunduklarını, haklı olarak savlayabilirler. Bir zamanlar CDU ile SPD arasındaki en önemli çatışma konularından biri olan ideolojik çekişme, 1960'larda ortadan kalkmıştır. Parti programları birbirine yaklaşmış, sosyalistlerle muhafazakarların seçmene sundukları programlar birbirinden çok fazla fark göstermez olmuştur.

Ama Brandt'ın Ostpolitik diye bilinen siyaseti gündeme gelince, bu durum değişmiştir. 1950'ler boyunca Adenauer Doğu Almanya'ya karşı uzlaşmaz bir siyaset gütmüştü. Doğu Almanya'yı egemen bir devlet olarak tanımaya yanaşmamakla kalmamış, tanıyan devletlerle örneğin Yugoslavya ile ilişkilerini kesmişti. Ama süper devletleri savaşın eşiğine kadar getirmiş görünen 1961 Berlin bunalımı ve 1962 Küba füze bunalımından sonra, uluslararası genginlik, gözle görülür ölçüde yatışmıştı. Adenauer'in, günün birinde Sovyetlerle, kuvvetine dayanarak müzakere masasına oturma siyaseti birçok Almanya göre açıkça başarısız kalmıştı.

İki Almanya'yı birleştirmenin boş bir düş olduğunu ve Doğu Almanya'yla ilişkileri geliştirmek için bir anlaşmaya varmağa çalışılması gerektiğini düşünme zamanı geldiğine inanılıyordu. Adenauer ve Strauss ise, Doğu Almanya'ya herhangi bir ödün verilmesine şiddetle karşı çıkıyorlardı.

Bu durumda, SPD, Doğu Almanya ile barış içinde birarada yaşama siyasetini ortaya koymuştu. Başlangıçta Doğu Almanya Komünist Partisini, ilişkileri iyileştirici girişimlere ikna etmek mümkün olamadı. Ama Büyük Koalisyon kurulduğu zaman, Muhafazakar Başbakan Kurt Kiesinger'in Doğu Almanya'ya karşı daha olumlu bir siyaset benimsemesinde, SPD ısrar etti.

Bunun sonucu olarak Kiesinger, 1967'de, iki Almanya'nın, ticaret ve kültürel alanlarda ilişkileri iyileştirmeğe çalışmalarını önerdi. İlk bu çaba sonuç vermedi.

Ama Sovyetler Birliği, Doğu Almanya'nın lideri uzlaşmaz Ulbricht'i istifaya zorlayınca, iyi ilişkilerin önündeki esas engel ortadan kalktı. Buna ek olarak 1969 seçimlerinde SPD'nin gösterdiği başarı Brandt'a, Doğu Almanya'yla resmen tanımanın dışında her alanda tam işbirliği için açık yetki verdi.

Bir dizi anlaşmayla, 1970-1972 arasında Federal Almanya Doğu Avrupa ile ilişkilerini normalleştirdi. Brandt işe, Moskova'yla başladı. Ağustos 1970'de Federal Almanya'yla Sovyetler Birliği, mevcut sınırlar çerçevesinde, Avrupa'daki bütün ulusların toprak bütünlüğüne saygı vaadeden bir anlaşma imzaladılar. Mevcut sınırlar, Federal Almanya ile Polonya arasındaki Oder-Neisse hattı ile iki Almanya arasındaki sınırları da kapsıyordu.

Aynı yıl Aralık ayında Polonya'yla ayrı bir anlaşma yaparak Federal Almanya, Oder-Neisse hattını resmen kabul etti. Nihayet 1972'de iki Almanya, mevcut ilişkilerini yöneten bir Temel Antlaşma imzaladılar. Bu antlaşmayla taraflar normal ilişkiler geliştirmeyi, kuvvete başvurmaksızın sorunlarını çözmeyi ve birbirinin bağımsızlığına saygı duymayı kabul ettiler.

Alman Nasyonal Demokrat Partisi (NPD) tarafından oyuna getirilmekten de korkan CDU-CSU, 1969 seçimlerinde savunduğu, ancak itibardan düşen **Hallstein Tanımama Doktrininde** direterek Doğu Almanya ile ilişkiler siyasetine muhalefetini Bundestag'da sürdürdü. Bu çaba 1972'de doruğa ulaştı.

CDU lideri Rainer Barzel, güvensizlik oyuyla Brandt'ı düşürmeğe kalkıştı. Bunun üzerine seçime giden Brandt, SPD oyunu yüzde 45.8'e çıkarırken, CDU-CSU oyu yüzde 44.9'a düştü. Bunun üzerine CDU-CSU çekinse kaldı ve iki Almanya arasındaki Temel Antlaşma parlamentoca onaylandı.

Ekonomi Politikası

Brandt koalisyonunun yüzyüze geldiği ikinci sorun, ekonominin haliydi. 1973'de ilk petrol bunalımı petrol fiyatlarını üç kat arttırmıştı. İkinci bunalım o fiyatları katlamıştı. Bunun sonucu olan ekonomik bunalım 1966-67'deki ılımlı ekonomik durgunluktan çok daha ciddiydi. Yapısal bozukluklar daha göze batar oldu; işsizlik hızla arttı, 1975'de bir milyon 100 bine ulaştı. Koalisyon hükümeti umutsuzca, gah Keynesci, gah moneter yöntemlere başvuruyordu. 1972'den sonra, daha çok moneter önlemlere yönelindi.

Daha sonra, 1974'de Brandt'ın yerine Başbakanlığa getirilecek olan Helmut Schmidt'in, "önce krizi atlatma" anlayışı ve Alman Merkez Bankasının, ekonomiyi istikrara kavuşturmak için faiz hadlerini yükseltme siyasetine daha çok bağlanması, uzun erimli ekonomik stratejiden daha ivedi sayılıyordu.

1970'lerin sonuna doğru gerçi işsizlik istikrar buldu, ama bu istikrar, geçmiş on

yıla bakışla daha yüksek bir işsizlik oranı düzeyindeydi.

Reform Programı

Temel sorunlara karşın, Brandt ve Schmidt, Adenauer döneminde konformizm ve otoriterlikle kemikleşen toplumu yeniden canlandırmak ve demokratikleştirmek için, bir dizi reforma giriştiler. Evlenme ve Aile Yasası modernleştirildi. Aile ödenekleri ve hastalık ödeneklerinde sosyal güvenlik genişletildi. Üniversiteye kadar tüm eğitim kurumlarında, temelli bir eğitim reformu başlatıldı. Ve nihayet ortak-karar düzeni sanayie genişletildi. Koalisyon ortağı Hür Demokratlarla girilen önemli bir iç mücadeleden sonra, CDU'nun desteğiyle, SPD hükümeti, bütün geniş şirketlerin yönetiminde işçilere eşit temsil hakkı tanıdı.

Koalisyonun Sonu

1982'de koalisyon ortakları bütçe üzerinde anlaşılamayınca, SPD-Hür Demokrat koalisyonu çöktü. Hür Demokratlar artık CDU-CSU'yu destekliyorlardı. Güvensizlik oyuyla hükümet düşürülünce Schmidt'in yerine CDU lideri Helmut Kohl Başbakanlığa getirildi. 1983 seçimlerinde CDU-CSU yeniden itibara kavuştu, oy oranını yüzde 48.8'e yükseltti. SPD ise yüzde 38.2'ye düşmüştü. Bunun birçok nedeni vardır. Her şeyden önce 16 yıl hükümette kalan bir partiye tepki duyulması doğaldı. Parti içinde de Schmidt'in ekonomi politikasına çok muhalefet vardı; özellikle tam çalıştırmayı gerçekleştiremeyeşine tepki gösteriliyordu. Kırk yıl boyunca birçok Batı ülkesinin uyguladığı Keynescilik yöntemleri de artık bekleneni veremiyordu.

Birçok genç destekçi açısından bir başka öge, çevrecilerin baskısına, hükümetin olumlu yanıt vermeyeşiydi. Çevreciler hükümetin nükleer enerjiyi benimsemesini ve Alman topraklarında Amerikan Pershing füzelerini yerleştirmeyi kabul etmesini eleştiriyorlardı. Yeşiller Partisinin 1983 seçimlerinde 5.6 oranında oy alması, bir ölçüde de hükümet siyasetine karşı hoşnutsuzluk duyan SPD seçmenlerinin verdiği desteğin eseri idi. Bu gelişme, 1987 seçimlerinde de yineleni. O seçimler de, SPD için, büyük bir düş kırıklığıydı. Gerçi CDU-CSU oyu yüzde 44.3'e düşmüştü ama, Helmut Kohl, Hür Demokratlarla koalisyonu yenileyerek iktidarda kaldı.

O seçimlerde SPD oyu 1983'e göre yüzde 1.2 oranında gerileyerek yüzde 37'ye düşmüştü. Seçimlerden en yararlı çıkanlar Yeşiller ve Hür Demokratlardı. Yeşiller, nükleer enerjinin derhal yasaklanmasını temel alan kampanya sonucu yüzde 8.3 oy alırken, Hür Demokratlar da yüzde 9.1 oranında oy almışlardı.

Mart 1987'de Willy Brandt, 23 yıldır sürdürdüğü Parti Başkanlığından çekildi. Seçim yenilgisinin Parti içinde yarattığı sağ-sol çatışmasının ilk kurbanı Brandt'dı. Onun yerini alan Hans-Jochen Vogel, belki de geçici olarak Parti için-

de sağın ve merkezin galibiyetini haber veriyordu.

1980'lerin sonuna gelindiğinde, Partide sağ ya da sol ne çıksın, SPD'nin başı üzerinde asılı duran yanıtlanmamış soru, hükümet olma yeteneğini göstermiş bir Partinin, binlerce sosyalisti yüzyıl boyunca ayakta tutan eski ideallerinden bir kısmını yeniden kazanıp kazanamıyacağı idi.

İNGİLTERE İŞÇİ PARTİSİ

Lewis Minkin - Patrick Seyd

Kimlik Arayışı

İngiltere İşçi Partisi, kurulduğu 1900 yılından bu yana, hiç sapmaksızın parlamentolu demokrasiye bağlı kalmıştır. Bu nokta bir yana, temel yüklenimleri hep mahir bir belirsizlik içinde olmuş, siyasal kimliği sık sık belirsiz kalmıştır. Tüm Sosyal Demokrat partilerde olduğu gibi İşçi Partisinde de bu kimlik, bir yandan Partinin ulaşmak istediği amaçlardan ötürü, bir yandan da üç tür ilişkinin gelişimi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu ilişkiler, örgütlü sanayi işçisi yani sendikalarla, Partiyi oluşturan ögelerle ve seçmenle olan ilişkilerdir. Parti, sendika partisi miydi? İç yönetiminde demokratik miydi? Sosyalist bir parti miydi? İşçi Partisinin, bu sorulardan herhangi birine açık bir yanıt verilmesini mümkün kılacak açık-seçik bir inanç ya da eylem geleneği yoktu. Parti tarihinin dikkate değer özelliklerinden biri, kimliğinin, sürekli olarak birbiriyle çatışan tanımlarının yapılması ve "büyük ittifak"ın çeşitli kanatlarından değişik reçeteler yazılmasıydı.

BELİRSİZLİKLER

1. Sanayi İşçisiyle İlişkiler

İşçi Partisinin en belirgin karakteri, tarihsel ve örgütsel olarak Partiyle sendikacılık hareketi arasında büyük ölçüde resmi bir bağlantı bulunuşu anlamında, bir sendika partisi oluşudur. Örgütsel birliğin yedi temel özelliği vardır: Parti, İşçi Sendikaları Konfederasyonunun 1899 kongresinde aldığı kararın ürünüdür; çocukluk döneminde ayakta kalmasını sendika desteğine borçludur. Geçmişinde Parti üyelerinin çoğu sendikacıydı. Yapısal olarak, sendikalar, hem yerel, hem ulusal düzeyde Partiyle bağlantılıdır. Sendikalar, Partinin en yüksek karar organı olan yıllık büyük kurultayda ve en üst yönetim organı olan Merkez Yürütme Kurulu'nda çoğunlukta olmuşlardır. Sendikalar, tek tek İşçi milletvekili adayları çıkarırlar ve Partinin Avam Kamarası grubunda, sendikalarca desteklenen bir milletvekili bloğu bulunmasını sağlarlar. Parasal olarak sendikalar, üyelik ödentisi, aday destekleme ve seçim kampanyası harcamaları için Parti kasasına önemli bir katkıda bulunagelmışlerdir. Ve nihayet sendika üyeleri, Partiye sağlam bir seçmen tabanı oluşturmuştur.

Yüzeyden bakıldığı zaman, bu iç bağlantı, Partiyle sendikalar arasında koyu bir bütünleşme ve özdeşleşme olduğu izlenimini verir. Pratikte ise ilişki çok daha esnek ve örgündür. İlk günlerden itibaren, Partiyle İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TUC) arasında yapısal bir bağlılık olması fikri reddedilmiştir. Partiyle sendikalar, köprü görevini yapan bir konsey aracılığıyla, **Ulusal Ortak Konsey**, (daha sonraları **Ulusal İşçi Konseyi**) yoluyla gevşek bir biçimde ilişkilidirler. Politika bağlantıları da katı değildir. İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Yönetim Kurulu üyeleri, Parti Merkez Yürütme Kurulu için aday olamazlar.

Parti tarihinin büyük bir bölümünde, sendika liderlerinin çoğu, Parti liderliğiyle ilişkilerinde ve Parti görevlerini yerine getirmekte dikkate değer ölçüde kendilerini geri tutmayı bilmişlerdir. Bu bir ölçüde, sendikalarla partinin kompozisyon farkından kaynaklanır. Konfederasyona bağlı sendikaların üye sayısı, her zaman, İşçi Partisini destekleyenlerden daha geniş olmuştur. Ama bir ölçüde de temel işlev ve amaç farklılıklarından doğan nedenler vardır. Örneğin sendikalar işçi çıkarılarının ülke hükümetinde doğru dürüst temsil edilmesini doğal ki isterler, ama aynı zamanda kendi örgütsel bütünlükleri ve sınıai sorunların öncelliği hakkındaki endişeleri, sınıai bütünlüklerini koruma arzuları, Partinin tutarlılığı konusundaki duyarlılıkları ve taşıdıkları anayasa anlayışı, bütün bunların hepsi, Partiyi kolonileştirmelerine engel olmuştur.

Parti yönünden bakıldığı zaman da durum aynıdır. Sendika bağlantısı, sendikanın partisi olma fikrine tam bir bağlılık anlamına hiçbir zaman gelmemiştir. "**Emek çıkarları**"nın temsili fikrinin kendisindeki belirsizlik, Partinin sadece seçmene yaklaşımında değil, ama aynı zamanda, İşçi Partisinin 1924 ve 1929'da kurduğu azınlık hükümetlerindeki bakanların sendikalara karşı tutumunda da kendini ortaya koymuştur. **Mac Donald** hükümetleri, İşçi Partisinin, salt sendikalar kesiminin değil, ama tüm ulusun hükümeti olduğunu belirtmeyi ilk iş saymıştır. Çalışma anlaşmazlıklarında da aynı İşçi Hükümeti, önceki hükümetler gibi davranmağa hazır olduğunu göstermiştir. **MacDonald** döneminde, işçi hareketinin siyasal ve ekonomik iki kanadı arasında doğal olarak yapılması beklenen danışmalara tanık olunmamıştır. 1929 İşçi Hükümetinin genel olarak işsizliğe karşı tutumu, özellikle de işsizlik ödeneğinde yaptığı kısıntılar, İngiltere İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TUC) ile Parti arasında çekişmelere yol açmıştır. Bu anlaşmazlık üzerine **MacDonald** ve İşçi Partisindeki iki kıdemli lider, Ulusal Hükümete kaymış ve üçü de İşçi Partisinden ihraç edilmiştir.

1930'larda İşçi Partisi muhalefete geri dönmüştür. Partiyle sendikalar da ancak o zaman daha yakın bir uyuşum içine girebilmiştir. Muhafazakarların 1927'de çıkardığı Sendikalar Yasasının kaldırılmasında Partinin ve sendikaların ortak çıkarı vardı. O dönemde, Parti lideri **Clement Attlee** ile en geniş üyeli sendika olan Ulaştırma ve Genel İşçiler Sendikası'nın lideri **Ernest Bevin** arasında kurulan anlayış ortamı, 1945'de, İşçi Partisi bu kez çoğunluk hükümeti olarak iktidara geldiği zaman, ilişkileri iyice pekiştirmeye katkıda bulunmuştur. Sendikalarla

ilişkilere yaklaşımda, o tarihlerde Dışişleri Bakanı olan Bevin bir aracı rolü oynamış, sendikalarla da MacDonald'ın koyduğu ölçülerden çok daha ileri ölçüde danışma düzeni kurulmuştur. Böylece Parti ve sendikalar elele vererek, önemli sosyal ve ekonomik başarılar elde etmişlerdir. Ama belirsizlikler sürmüştür. Bütün İşçi hükümetleri üzerinde olduğu gibi Attlee Hükümeti üzerindeki esas baskı da ulusal çıkar baskısıydı. Grevci dok işçilerinin yargılanması dahil, belli başlı çalışma yaşamı sorunlarında hükümetin, sendikalardan bağımsız olduğu gösterilmiştir.

Yine de Partiyle sendikalar arasındaki ilişkilerin, hem o zaman, hem 1951'den sonraki muhalefet yıllarında en karakteristik yanı, uyuşum düzeyinin yüksekliğidir. Bu uyuşum, somut başarılar temeline dayanıyordu. Sendikaların hükümete ulaşabilmesi, bazı temel sanayilerin devletleştirilmesi, refah devleti, tam istihdam ve yaşam düzeyinin giderek iyileşmesi, liderler arasında, hem bir tür tatmin, hem de ortak bir muhafazakarlık yaratmıştır. Parti ve sendika liderlerinin güçlü komünizm karşıtlığı, yakın ilişkileri pekiştiren bir öge olmuştur.

Ama bazı sorunlar, 1960'larda olanca keskinliğiyle sökün etmiştir.

2. İç İlişkiler: Demokrasi, Kudret v e Otorite

İşçi Partisinin, başlangıçta, bir Parlamento-dışı parti olarak ortaya çıkması ve miras aldığı gelenekler, ilke olarak parti-içi demokrasi kurallarına göre işleyen bir örgüt yapısı yarattı. Partinin, politika belirleyici en üst organı, bağlı sendikalardan gelen delegelerin oluşturduğu yıllık kurultaydı. Bu delegeler, büyük çoğunluğuyla, oylarını, kendi örgütlerinin üyelerince önceden belirlenen yetkiler çerçevesinde kullanıyorlardı. Yıllık kurultayın kararları kuramsal olarak, Partinin yönetim organını, Merkez Yürütme Kurulunu, Genel Sekreterin yönetimindeki Parti mekanizmasının öğelerini ve bazı farklarla Parlamentodaki Parti grubunu bağlayıcı nitelikteydi. Bu çerçevede, ilke olarak, İşçi Partisinin politika belirleme mekanizması, Parti üyelerinin demokratik yetkisi olarak ortaya çıkıyordu.

Pratikte ise, Partinin davranışı, bu mekanizmanın işaret ettiği ölçüde demokratik ve tutarlı değildi. Daha başından itibaren, birbiriyle çatışan bazı yükümlülükler ve bağlılıklar vardı. Parti federal bir yapı olarak kaldı; bağlı sendikalar ve sosyalist örgütler, Partinin yıllık kurultayı dahil, herhangi bir organın, herhangi bir kararı dikte etmesine karşı, bağımsızlıklarını kiskançlıkla korudular. Partinin Parlamentodaki temsilcileri de İşçi hareketinden gelen ve birbirini kesen çeşitli baskılar altındaydılar. Sendikalara ve yerel parti örgütlerine karşı duyulan yükümlülükler, Parti kurultayına karşı duyulan yükümlülüklerle yarışıyordu. Üstelik bir de hizip çekişmelerinin yarattığı süregen bir gerginlik vardı.

Parti kurultayının otoritesine karşı en büyük meydan okuma Meclis Grubundan geliyordu. Parti-içi demokrasi, parlamentolu demokrasiyle nasıl uzlaştırılacaktı? Pratikte çok nazik bir modus vivendi geliştirildi. Parti ve sendika içinde kudret,

büyük ölçüde, liderlik düzeyinde yoğunlaştırıldı ve bir tür, otorite ayrılığı sistemi geliştirildi. Bu düzenlemenin bir yüzü de politikanın uygulanışında Parti Meclis Grubuna bir tür takdir yetkisi tanınmasıydı. Bu mekanizmanın işleyişi Parti Merkez Yürütme Kuruluna karşı etkin bir Meclis Grubu liderliği ve yıllık kurultaya karşı da etkin bir Merkez Yürütme Kurulu liderliği yarattı. Parti içinde sendikaların davranışı, bu kurumlaştırılmış liderlik yapısının pekişmesine yardım etti. Parti kurultayında her sendika, oyunu blok olarak kullanıyordu, yani azınlık oyu ortaya çıkmıyordu; blok oylar da Parlamento grubu liderliğini destekleyen sağlam bir çoğunluk ortaya çıkarıyordu.

Bu nazik ilişki, kağıda dökülmemiş bir dizi uzlaş ve geleneksel sınırlamalar üzerine oturuyordu; bir tür konsensüsü gerektiriyordu. Bu noktada hizip unsuru önemliydi. Bir yandan sendikalar, kendi egemenlik alanlarına ilişkin sorunlar söz konusu olunca büyük bir birliktelik içine giriyorlardı; bir yandan da İşçi Partili bakanlara toplu sorumluluk fikrinin kabul ettirilmesi, Parti Meclis Grubu liderliğini homojenleştirmişti, ama hem Meclisdeki İşçi Partisi grubu, hem sendikalar bu kez de Sağ ve Sol çizgilerde hizipleşmişlerdi. Ne var ki, bu Sağ-Sol hizipleşmesi Partinin bütünlüğünü ve tutarlılığını güçlendirecekti. Çünkü Partinin ve İşçi Sendikaları Konfederasyonunun belli-başlı bütün önemli organlarında Sağ çoğunlukta ve Sol'la farklılıklarının bilincindeydi. Bunun yanı sıra, bölünmüş otoritesi, konfederal yapısı ve hizip çekişmeleri nedeniyle Partinin sergilediği zafiyet, Partide, uzlaştırıcı güç olarak beliren geniş bir "merkez" in ortaya çıkmasına yol açmıştı.

1940'ların sonuyla 1950'lerde Partide Sağ'ın egemenliği ve tutarlı bütünlüğü çok açıktı. Sağ'ın oluşturduğu "platform" parti yıllık kurultaylarında her zaman galip geliyordu. Merkez Yönetim Kurulu seçimleri, sendikalarla Kadın Kollarında da benzer bir Sağ'ın egemen olduğunu göstermekteydi.

Bu nedenlerle, Partinin ve Parti Meclis Grubunun parti-içi demokrasi yüklenimine ilişkin tutumlarının ve yıllık kurultayın en üst karar organı olarak oynadığı rolün gerisinde, sağcı liderliğin konumunu güçlendiren bir ilişkiler düzeni vardı.

3. Amaç ve Siyaset

İşçi Partisi'ni ortaya çıkaran koalisyon güçleri Fabian Derneği, Bağımsız İşçi Partisi, Sosyal Demokrat Federasyon ve 41 sendikadan oluşmuştu. Ama Parti'nin Birinci Dünya Savaşı öncesindeki siyaseti, öncelikle sendikaların toplu ve bireysel istemlerini savunuyordu. Parti 1918'den sonra bu konumunda önemli bir değişiklik yaptı; üretim araçlarının ortak mülkiyeti yüklenimini de içeren bir programı benimsedi. Partinin kabul ettiği "İşçi Partisi ve Yeni Sosyal Düzen" başlıklı bildirge de açıkça sosyalist ve anti-kapitalistti. Ancak, benimsenen sos-

yalist ilkelerin başlıca özelliği belirsizliği idi. Partide, izleyen yıllar boyunca bu belirsizliğin yansımaları görülecekti.

Bu olgunun bir nedeni, yeni programın önemlice bir bölümünün, savaş öncesi toplanmış, sosyalist olmayan kurultayların kararlarından uyarlanmasıydı. Bir ikinci neden sosyalist amaçların kabulünü, partililerin ne ölçüye kadar sosyalist felsefenin kabulü saydıklarının açık olmayışındı.

Bu belirsizliğe rağmen, "bütün savaşları bitirme savaşı" sloganından sonra, eşitlik ve dönüşüm konusunda partinin kullandığı dili, işçi hareketi içinde daha geniş bir kitle daha fazla benimsemiştir. Böylece benimsenen sosyalizm, uygulama politikalarında muğlak idiyse de o zamana kadar bir hizbin anlayışı olan program, kesin bir Parti yüklenimi haline dönüşmüştür.

Partinin Meclis Grubu liderliği açısından bu yeni yaklaşım, karmaşık ve değişken bir karmayı içeregelmiştir. Bu karma politikanın hakim unsurları, bir yandan bir tür kolektivistizm (gelirin daha insancıl düzeyde dağıtılmasını ve ekonomik kaynakların daha rasyonel kullanımını öngörüyordu), bir yandan da bireyin moral ve toplumsal dönüşümüne dönük muğlak bir kavramdı. Partide giderek artan eğilim, bu amaçlara ancak üretim araçlarının ortak mülkiyetini öngören bir programla ulaşılacağı noktasındaydı. Ama bir grup açısından, mülkiyet o kadar da önemli değildi.

Hiziplere bakmaksızın, Partinin engin bir çoğunluğunu birleştiren en önemli özellik, dönüşümün, Parlamento yoluyla gerçekleştirilmesi inancıydı. Gerçi Partide birçok kişinin, özellikle Sol kanadın, iş anlaşmazlıklarında Partinin taraf olmasını sempatiyle karşılayacağından kuşku yoktu, ama Parti liderliği iş anlaşmazlıklarını siyasal amaçlarla kullanmaya her zaman isteksiz davranmıştır ve sınıf savaşımına karşı ideolojik bir uzaklık içinde olmuştur. Sınıf çatışmasının, sosyal adaletsizliği ortadan kaldırmayı amaçlamış bir devlet faaliyetiyle yavaşlatılabileceğine ve kapitalizmin sosyalizme dönüştürülebileceğine inanılmıştır.

1920'ler boyunca parti liderleri sürekli olarak dönüşüm söylevleri vermişlerdir; ama hem muhalefette hem iktidarda, politikaları genelde pragmatik ve ihtiyatlı olmuştur. 1929'daki dünya ekonomik bunalımı parti liderlerini bir ikilem içinde bırakmıştır. Bir yandan eski parlak söylevleri sürdürmüşler, ama bu arada ekonomik çöküntüyü hafifletebilmek için ortodoks ekonomik politikaları uygulamışlardır. Bu ortodoks politikalar kaçınılmaz olarak işçi sınıfından fedakarlık yapmasını isteme sonucunu vermiştir. Sonunda İşçi Sendikaları Konfederasyonu, 1931'de bu fedekarlıklara yanaşmayı reddetmiştir. Bunun sonucu olarak Ulusal Hükümet kurulması, İşçi Partisi liderlerinin o hükümete girmesi ve partiden ihraçları, kısa ve uzun vadede İşçi Partisi üzerinde çok büyük bir darbe etkisi yapmıştır.

İlk etki, İşçi Partisi hükümetlerinin izlediği politikanın karalanmasıdır. Bu gelişme, kapitalizmin aşikar olan uluslararası bunalımıyla birleşince kendine bir

halk tabanı oluşturmıştır. O tabanda daha sol fikirlerin gelişmesi olanağı belirmiştir. İzleyen yıllarda İşçi Partisi sadece dünya bunalımının niteliğini sistemli bir biçimde vurgulamakla kalmamış, ama onun yanı sıra kapitalizmin ve sosyalizmin birbirinden farklı sistemleri arasında da kesin ve keskin ayrımı belirginleştirmiştir. Partinin hem Sağ, hem Sol kanadından, üretim araçlarını kamuya mal edilmesini öngören ayrıntılı program önerileri üretilmeğe başlanmıştır. Ama yine de Sol'un, belli başlı sendikalarda ve politikayı belirleyen Merkez Yürütme Kurulunda iktidarı eline geçirme yetersizliği, Parti programında Sola dönük değişikliklerin çapını sınırlı bırakmıştır.

İşçi hükümetinin tutumundan hoşnut olmayan Parti-içi kanatlardan **bağımsız İşçi Partisi** 1932'de Partiden ayrılmış, bağımsız Sosyalist bir kampanya sürdürmeğe koyulmuş, ama sürekli olarak gerilemiş, sönmüştür. Bunun yanı sıra Komünist Parti'nin seçim başarısı da çok sınırlı kalmıştır. Bu iki gelişme, İşçi Partisi'nin Sol kanadına, kitle partisinin dışında hayat hakkı olmadığını gösteren önemli iki olaydır.

Bu örneklerden ötürü, Sol hizipler, ya Parti üyeliğinin getirdiği sınırlamalar çerçevesinde çalışmak ya da kendilerini desteklemeyi arzulamadığı görülen bir sınıf temeline dayanarak bağımsız davranmak ikilemiyle her zaman yüzyüze gelmişlerdir. Nihayet 1937'de, gelecekte parlamento çoğunluğunu elde edecek bir İşçi Partisi hükümetinin uygulaması öngörülen sosyalist önlemleri içeren İşçi Partisi'nin **İlk Hedefler Programı**'nı Parti Meclis Grubunun Sol kanadı da desteklemek durumunda kalmıştır. Çünkü program, Partinin ezici çoğunluğunca benimsenmekteydi.

Gerçekten de Avam Kamarasında çoğunluğu ilk kez 1945 yılında elde eden İşçi Hükümeti, muhalefet yıllarında, 1930'larda ve savaş sırasında hazırladığı programın hemen tümünü uygulama olanağını bulmuştur. O sıralarda, bazı İşçi liderleri, sonuçta ulaşılan dönüşümün kapsamlı ve uzun soluklu olduğuna inanıyorlardı. Öyle ki, İşçi Partisi folkloruna, Attlee Hükümeti, radikal sosyalist hükümetin somuttaki efsanesi olarak girecekti. Ama gerçekten öyle miydi?

Bir tarihçinin belirttiği gibi, geriye dönüp bakınca, olan şey, "sosyal devrimin inanılmaz biçimde büzüşmesi"ydi. Gerçekten de 1950'lerin sonuna doğru görüldü ki, değişim artık uzun soluklu görünmüyordu. Açıkça ortaya çıktı ki, hükümetin politikası, birçok bakımdan, İngiliz kapitalizminin insancıllaştırılması ve rasyonelleştirilmesi için partiler arasında varılan politik uzlaşının uygulanaşıydı. Hiç kuşkusuz, en dikkate değer öge, özellikle tam çalıştırma amacına ulaşmak için ekonominin Keynes'ci tekniklerle yönetilmesinin kabulüydü.

Bunun ötesinde, İşçi Partisiyle Muhafazakar Parti liderleri arasında, savunma ve dış politika konusunda da bir ölçüde uzlaş sağlanmıştı. Sosyalist dış siyaset kavramı, kısa sürede, pratik olma ve ulusal çıkar açısından bir kenara bırakılabaktı. Sovyetler Birliği'yle yeni ilişkiler -"Sol'un Sol'la konuşması"- umudu kı-

sa sürede "Soğuk Savaş" a dönüşecekti. Anti-komünizm ve Batı Avrupa'ya yönelik Sovyet tehdidi inancı giderek daha çok vurgulanır oldu. Bununla elele yürüyen şey, ABD ile yakınlığın giderek artması, NATO ittifakının kurulması ve bu ittifak üyelerinin, ABD hegemonyası altında karşılıklı ekonomik bağımlılığının giderek çoğalmasıydı. Kore Savaşının patlaması üzerine savunma harcamalarının hızla artması, Partili bakanlardan üçünün istifa etmesine ve Bevan'cı isyanın başlamasına yol açacaktı.

Bu sorun, kısa sürede Hükümet politikasının her alanında kendini göstermeğe başlayacaktı. Çatışmanın özellikle odaklaştığı nokta, savunma ve dış siyasetin bazı belli sorunlarıydı. Ama hepsinden önemlisi, 1945 hükümetinin başarılarına karşı takınılan tutumdur. O İşçi Hükümetine ayırıcı ideolojik karakterini veren şey, devletleştirme programıydı. Bu program, derhal ürünlerini verecek savıyla savunulmuş, dönüşümün bir parçası olduğu öne sürülmüştü.

Oysa Parti şimdi, amaçları hakkında bazı temel sorularla yüzyüze geliyordu. Bu program pratiğe nasıl aktarılmıştı? Çok sağlam aktarılmıştı da yakın gelecekte sadece sağından solundan biraz payandalanması yetecek miyi? Yoksa Parti yeni bir devletleştirme listesiyle mi ortaya çıkmalıydı? Bu, Bevan'cıları "payandacılar" dan ayıran büyük ideolojik bir sorundu. Ama bu bölünme bir yana, bir de Sağ kanat vardı ki onlar da sosyalist amacın yeniden ortaya konmasını, bütünüyle yeni bir sosyal analiz yapılmasını öneriyorlardı.

4. Seçmenle İlişkiler

Sendikalardan doğan, genelde kol işçilerinin o sendikalar aracılığıyla üye olduğu, daha çok işçilerin oturduğu yörelerde desteklenen bir partinin ilkin o işçilere seslenmesi doğaldır. Ama 1918'den sonra Partinin destek tabanını başka sosyal katmanlarla genişletmek amacıyla bilinçli girişimlerde bulunulmuştur. "Kol ve kafa işçileri" ve "üreticiler" sözcükleri beyaz yakalıları, meslek sahipleri ve küçük iş grupları dahil olmak üzere nüfusun daha geniş bir kesimini kastediyordu. Gerçi Partinin seçim bildirgelerinde aylak ve ayrıcalıklı zenginlerle onların ege-men olduğu ekonomik ve sınai sistem sık sık eleştiriliyordu ama, Partinin, belli bir kesimin partisi olduğu reddediliyor, "ulus" ve "halk"tan söz ediliyordu. Bu açıdan, Partinin kimliği ve sosyal sadakati konusunda da her zaman bir tür belirsizlik vardı.

İşçi milletvekillerinin sosyal kompozisyonu da Partinin ikiz değerlere seslendiğinin bir başka örneğiydi. 1920'lerde İşçi Partisi belli-başlı partilerden biri haline geldiği zaman, İşçi milletvekillerinin sınıfsal görünümü de epey değişmişti. Önemli bir azınlık grup artık orta sınıftan geliyordu. Üç İşçi Hükümetinde yer alan bakanların sınıfsal kompozisyonu da epey değişiklik gösterecekti. Bu hükümetler, ilkin sosyal sınıfların dengesini yansıtıyordu. Bir sendikanın temsilcisi

ya da başka işçi sınıfı örgütlerinin temsilcisi olarak, yani işçi sınıfından gelerek hükümete girenler, yaklaşık, hükümetin yarısını oluşturuyordu. Ama 1945 hükümetinden itibaren, dikkatten kaçmayan bir eğilim ortaya çıktı. Hükümet içinde kol işçiliğinden gelme sendikacılar azalmağa başladı. Egemen unsurlar, üniversite eğitimi görmüş orta sınıfta, meslek sahipleriydi artık.

Partinin sınıfsal tabanının muğlaklığı, seçim bildirgelerinin içeriğinde de görülmekteydi. Seçim bildirgeleri, şaşmaksızın devletleştirme önlemlerini içeriyordu. Bu önlemler, etkin yönetime katkıları ve sosyal dönüşümdeki genel rolleri öne sürülerek savunuluyordu. Bildirgeler, pratik ve adil olduğu savlanan sosyal reform önlemlerini de içine alıyordu. Böylece Partinin önerileri iki yönlüydü; bir yandan iyileştirmeyi, bir yandan dönüşümü öngörüyordu. 1929'da olduğu gibi, bazı zamanlar, önlemlerin iyileştirme yönü aşırı bir tevazu ve muğlaklıkla sunuluyordu; 1931'de olduğu gibi, bazı zamanlar ise, anti-kapitalizm kuvvetle vurgulanıyor, ideolojik farklılık belirginleştiriliyordu.

İkinci Dünya Savaşı deneyiminin sonucu olarak ve bir ölçüde de 1930'lardaki sıkıntılı yılların anımsanmasıyla İşçi Partisi, ilk kez 1945'de çoğunluk hükümetiyle işbaşına geldi. İşçi Partisi, hem işçi sınıfı tabanından, hem orta sınıftan en geniş oy desteği almıştı. 1945 zaferi sosyal sınıflar açısından ise bir başka belirsizliğin örneğiydi. Seçim sonucu, bir yandan, işçi sınıfı çoğunluğunun, emeğin partisini giderek artan bir biçimde destekleyeceği inancının doğrulanmasıydı. Bu inanç Partiye uzun zamandır egemendi. Bir yandan da orta sınıf desteği, Partinin lider kadrosundaki bazı siyaset adamlarını, ulusal bir parti görünümünün en güvenilir yaklaşım olduğunu düşünmeğe itiyordu.

1951'de muhalefete düşen İşçi Partisi, bu çerçevede, bazı uyarılama sorunlarıyla yüzyüze gelecekti. Herşeyden önce, gerçi Parti seçimi yitirmişti ama, o güne kadarki en yüksek oyu almıştı. Eğer Parti bu desteği sürdürecekt ve genişletecekse, iki seçim stratejisinden birini uygulamalıydı. Parti acaba, kol işçisinin oyunu mu azamiye çıkarmağa çalışmalıydı, yoksa daha geniş bir seçmen tabanına mı seslenmeliydi? 1955 seçimlerinde Parti bu iki seçenekten hiçbirini tam yürekten uygulamadı.

İkincisi İşçi Partisi, Muhafazakar Hükümetin, iş anlaşmazlıklarını ağırlaştırarak, refah devletini yokederek, işsizlik düzeyini arttırarak, saati, politik yönden geri almasını umuyordu. Bunlardan hiçbiri olmayınca İşçi Partisi liderliği, ideolojik açıdan nasıl davranacağı konusunda bir ikilemle karşı karşıya kaldı. Partilerarası konsensüsün var olduğu bir dönemde, ılımlı bir İşçi Partisi liderliği, kendi ideolojik farklılığını nasıl ortaya koyacaktı?

1955'in sonunda liderliği **Hugh Gaitskell** kazandığı sıralarda İşçi Partisi artık olgunluk dönemini yaşamaktaydı. İşçi Partisi, Liberallerin yerine ikinci parti olmuştu. İngiliz parlamenter sistemini benimsemiş, o sistemin içine kabul edilmiş-

ti. Ama hem Partinin içinde, hem dışında çok şey değişmekteydi. 1945 kuşağın-
dan olan liderler ya emekli olmuştu, ya da artık sadece birer milletvekili olmanın
ötesinde değildiler. Sendikalarda liderliğe yeni yüzler gelmişti. Bu yeni yüzlerin
çoğu, sendikaları daha Sağa kaydırmaktaydı. Parti-dışı ögeler de hızla değiş-
mekteydi. Stalin'in ölümüyle, soğuk savaşın en kötü günleri geride kalmıştı.
Uluslararası düzeyde, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 20'nci kongresindeki
gelişmeler, Macar ayaklanması, uluslararası komünist harekette ve dolaylı olarak
İşçi Partisinde büyük yankılar yapmış, izler bırakmıştı. Başarısızlıkla sonuçlanan
Süveyş serüveni, bir yandan İngiltere'nin dünyadaki statüsünün gerileyişinin ve
İmparatorluğun resmen sona erişinin sembolüyüdü.

İngiltere'nin Süveyşten çekilmek zorunda kalması, siyasal baskılara dayanama-
yacak bir malî güçlük içinde olduğunun da göstergesiydi. Süveyş olayını izleyen
dört yıl, refahın önemli ölçüde arttığı, İşçi Partisinin oylarını aldığı işçilerin
"böylesini hiç görmedikleri" bir dönem oldu. Ama o dönem aynı zamanda, Kıta
Avrupa'sında daha hızlı büyüyen Fransa ve Almanya önünde, İngiltere'nin pazar
yitirmeğe başladığı bir dönem oldu. Bir dizi ekonomik bunalımın ilk dalgaları
gelmeğe başlamıştı. Bu gelişmeler, İşçi Partisi'nin rolü açısından önemli sonuçlar
yaratacaktı.

YENİ GELİŞMELER

1. Sanayi İşçisiyle İlişkiler

İşçi Partisinin politik yaşamındaki en temelli öge, sendikalarla ilişkileridir. Bu
ilişkilerin biçimi, tonu ve kıvamı, Parti içinde kudret ve demokrasinin de modeli-
ni belirler; partinin amacını ve politikasını etkiler; seçmen gözündeki imajını ve
destegini tayin eder.

Buna karşılık bu alandaki gelişmeler, sendikalarla olan ilişkilerde hissedilir ve
o ilişkilere yansır.

1956'dan bu yana bu ilişkilerde üç aşamaya tanık olunmuştur.

Birinci aşamada, 1956'dan sonra, Partiyle sendikalar arasındaki ilişkiler belli
bir düzeye oturmuş, yakın ilişki niteliğindeydi. Muhafazakar Hükümetin tutumu,
savaş sonrası refah devleti üzerinde varılmış konsensüsün çerçevesi içindeydi.
Ama sanayi, ekonomi ve ücret politikaları konusunda bazı sürtüşmeler vardı.
Sendikalar geleneksel ideolojik farklılıklarının bilincindeydiler. İşçi Partisi'nin iç
politikada, özellikle emeklilik, toprak ve konut konularında ürettiği yeni prog-
ramlar da partiler arasındaki farklılığı ortaya koyan ögeler oldu.

Sendikalar, Muhafazakar Hükümetin ücret artışlarını gemleme çabalarına bo-
yun eğmeğe yanaşmazken, 1963'de İşçi Partisiyle elele vererek, iktidara gelince
ücretleri gönüllü sınırlama yaklaşımını gerçekleştirmeyi kabul ettiler. Ama bu-
nun koşulu, ekonominin genişlemeye devam etmesiydi. Bir ölçüde de fiyatların
denetim altında tutulmasını, düşük ücretliler için sosyal adalet önlemleri alınma-
sını istiyorlardı. Bu politikaların anlamı konusunda sendikadan sendikaya kuşku-

suz fark vardı, ama her İşçi Hükümetinin seçimine eşlik eden sendika sadakati yeter ölçüde mevcuttu. O nedenle 1964'de İşçi Hükümetinin politikasında, bazı noktaların yasa yoluyla belirlenmesi gereği ortaya çıktığı zaman, sendikalar bu konulardaki kuşkularını yenmeyi bildiler.

Ne var ki, sendikaların çoğunluğuyla Parti arasındaki bu uyuşumun yanı sıra, sendika-parti yabancılaşmasına yol açacak başka bazı gelişmeler de oldu. Örneğin 1959'dan sonra İşçi Partisi liderliği, Partinin kimliğini aydınlığa kavuşturma çareleri aramağa başladı. Yeni Parti stratejisi, beyaz yakalı ücretlileri kazanmayı amaçlıyordu. Bunun anlamı, Partinin işçi kasketli imajını bir yana koymak, kol işçilerinin sendikalarıyla özdeşliği azaltmaktı. Parti Meclis Grubu liderliğinde meydana gelen değişiklik de, birçok sendikanın liderliği kol işçisi sınıfın elinde kalırken, Parti liderliğinin giderek orta sınıfa kaydığını gösteriyordu.

Başka deyişle Partinin politik liderliği, hem sosyal kompozisyonu, hem seslenmeyi amaçladığı taban açısından, üye sendikaların kimliğinden uzaklaşıyordu.

Sendikalara gelince... İngiltere İşçi Sendikaları Konfederasyonu, hükümetle doğrudan ilişkilerini açıklığa kavuşturma sürecine girmişti. İngiltere'nin ekonomik performansı hakkındaki kuşkuların giderek arttığı bir ortamda Muhafazakar Hükümet, 1961'den sonra İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu, hükümet-işveren-işçi üçlüsünün oluşturduğu bir troykaya, Ulusal Ekonomik Geliştirme Konseyi'ne almakta sabırsızlanıyordu. Konfederasyon'un çoğunluğu, bu yeni konumu benimsemişti.

Muhafazakar hükümetin karar alma mekanizmasına işçi Konfederasyonunun dahil edilmesi, dikkate değer bazı değişiklikleri de beraberinde getirdi. Konfederasyon'un hem yapısı ve tutumu, hem de sendikaların İşçi Partisiyle ilişkileri değişmeğe başladı. Konfederasyon'un kompozisyonunu genişletme ve daha çok beyaz yakalı işçi sendikasını çatısı altına alma girişimi nedeniyle, Konfederasyon'un görünümü biraz daha nötrleştirildi. Konfederasyon üyesi sendikalardan, İşçi Partisi'ne üye olmayanların sayısı, beyaz yakalı işçi sendikalarının sayısıyla aynı doğrultuda arttı. Parti-sendika ortak forumlarında azalma oldu.

Bu gelişmeler, Partiyle sendikaların işlev farklılıklarını aydınlığa çıkarmağa da hizmet etmiştir. Parti-sendikalar ilişkisinin biçimi üzerinde, bu gelişmelerin uzun soluklu etkileri olacaktı. Ama aynı gelişmeler, kısa vadede de, özellikle 1966'dan sonra İşçi Hükümetinin tutumu nedeniyle, gerginliği arttırıcı öğeler oldu.

İngiltere'nin malî, ekonomik ve sınaî sorunlarının artması, İşçi Hükümetiyle sendikalar arasındaki ilişkiyi öylesine gerginleştirdi ki, ittifakın tarihinde en ciddi karışıklık kaçınılmaz olarak ortaya çıktı. İşçi Partili Başbakan Harold Wilson'ın, Partiyi "Hükümet Partisi" kimliğine kavuşturma çabası, Hükümetin sanayi işçisinden bağımsızlığını vurgulamasını gerektiriyordu. Wilson'ın, muğlak olmayan bir "ulusal" imaj yaratma çabası, en sadık sendikaları dahi karşısına almaya vardı. Bu yaklaşımın sonucu olarak, madencilik sanayiinin bazı kesimleri kapatıldı; hükümetin taraf olduğu bazı gergin iş anlaşmazlıkları patlak verdi; işsizliğin yeni

boyutlara tırmanmasına karşı seyirci kalındı. Muhalefet yıllarında sendikalarla varılan gönüllü ücret sınırlama siyaseti, kısa sürede yasa yoluyla, yaptırıma bağlandı. Ancak, muhalefet yıllarında, çok yarar getireceği savlanan bu ücret siyaseti başarılı olamadı. Bunun sonucunda, belli başlı büyük sendikalar, birbiri ardından bu politikaya karşı çıkar oldular.

Enflasyon, ücret düzeyleri, işyeri sendika temsilcilerinin militanlığı ve grevler üzerinde sendikalarla İşçi Hükümeti arasında giderek büyüyen çekişmeler, aslında, hükümetin çalışma yaşamını disipline almak için yasa yapma gayretinin ürünüydü. Yasa taslağında, sendikacılara hapis cezalarını öngören hükümler de yer alıyordu.

Ama Parti Meclis Grubunun şiddetli itirazları karşısında, bu ceza hükümleri tasarıdan çıkarıldı. Ne var ki, hükümetle sendikalar arasındaki gerginlik ciddi psikolojik etkiler yapacaktı. İşçi sendikalarının liderleri, giderek Partiden uzaklaşmaya, Partiye yabancılığa başladılar. Etki iki yönlüydü. Bir yandan sendikaların içindeki militan akımlar, İşçi Hükümetinin bu tutumu nedeniyle güçlenirken, bir yandan da Parti liderliğinin sağ kanadında yer alanlar, sendika-parti bağlantısını bir seçim handikapı olarak görüyorlardı.

Sendikalarla İşçi Hükümeti arasında bu karşılıklı uzaklaşma sürerken yapılan genel seçimlerde Muhafazakar Parti iktidarı kazandı. Yeni hükümet, savaş sonrası dönemde partiler arasında varılmış olan konsensüsün bazı temelli öğelerine meydan okuyan bir ideolojik programla işbaşına gelmişti. Bu programın uygulanışında, çalışma yaşamını düzenleyecek bir yasanın da bulunuşu, İşçi Sendikaları Konfederasyonu ile Muhafazakar hükümeti karşıkarşıya getirdi. Bu soğuk savaşta sendikalar, kendi fonksiyonlarını koruyabilmek için yeniden İşçi Partisine yanaştılar. Partiyle Konfederasyon arasında yeniden ulusal bağ kuruldu.

1966-1970 deneyiminden alınan ders, İşçi hükümetleriyle sendikaların uyum ve yakın danışma içinde olması gerektiği idi. Sendikalar açısında mesele, gelecek İşçi Hükümetinin, çalışma yaşamına ilişkin yasayı kabul edilebilir bir biçime sokmasıydı; sendikaları, yeni yasalara karşı korumasıydı. İşçi Partisi açısından da mesele, herhangi bir ücret siyasetini yürütebilmek için, o siyaseti sendikaların rızasına dayama zorunluğunun ortaya çıkmış olmasıydı. Bu karşılıklı çıkar ilişkisi içinde Partiyle Konfederasyon arasında bir İrtibat Komitesi kuruldu. Şubat 1973'de ortaya çıkarılan Sosyal Kontrat, bu ilişkinin ürünüdür.

Parti liderliği, bu Kontratla, çalışma yaşamına ilişkin yasal düzenlemeleri iktidara gelince kaldırmayı, ekonomik, sınai ve sosyal reformlar yapmayı, sendikaların özgür toplu pazarlık hakkına saygı göstermeyi kabul ediyordu. Buna karşılık sendikalar, muğlak bir ifade ile, toplu pazarlıkta makul düzeylerde kalmaya söz veriyorlardı. Böylece sendika-parti uzlaşısı yeniden sağlanmıştı. Bu yakınlık, 1974'de İşçi Partisi yeniden iktidara geldikten sonra da sürecekti.

İşçi Partisi'nin iktidara gelişine yol hazırlayan koşullar, sendika-parti ittifakını pekiştirecek türdendi. Muhafazakar Hükümetin politikası, İşçi Partisi'yle sendikaları birbirine yaklaştırmıştı. Muhafazakar hükümetle Ulusal Maden İşçileri

Sendikası arasında patlak veren ve genel seçimleri gerektiren anlaşmazlık, İşçi Partisiyle sendikaların çıkarlarının aynı doğrultuda olduğunu göstermişti. Sendikalarla Parti, Muhafazakarların yeniden iktidara dönmesini önlemek için, birlik olma gereğini, bu dersle kavradılar. Bu uyumdan sendikalar ilk ağızda epey kazançlı çıktı.

Ama Parti-sendikalar ilişkilerinde madalyonun bir de öteki yüzü vardı. Bu uyumun, sendikalar açısından pahalı bir maliyeti de oldu. Giderek tırmanan ücret zamlarıyla bağlanmış toplu sözleşmeler, onbeş ay gibi bir süre içinde Konfederasyonu ürkütmeğe yetti. Artan işsizlikten ve enflasyondan dehşete kapılan İşçi Sendikaları Konfederasyonu, o güne kadar eşi görülmedik katılıkta bir gönüllü ücret politikasını kabul etmek zorunda kaldı. Konfederasyon, büyük kamu yatırım programlarında yapılan harcama kısıntılarını ve işsizliği arttıran hükümet siyasetini sessizce geçiştirmek durumunda kaldı. Ama sendikaların hükümetle ilişkilerinden doğan aşırı ücret artışları ve sendika militanlığı seçmeni öylesine yıldırmıştı ki, sendikaların gönüllü ücret sınırlama siyasetini benimsemiş olmaları, İşçi Partisi'nin iktidarını sürdürmesine yetmedi ve 1979 seçimlerinde Muhafazakarlar, bu kez, daha uzun süre iktidarda kalmak üzere, seçimi Margaret Thatcher'ın önderliğinde büyük bir parlamento çoğunluğuyla kazandılar.

2. İç İlişkiler: Demokrasi, Kudret ve Otorite

Parti-içi iktidarın yapısı, birbiriyle yarışan hizipler arasında tarafsız kalan sert bir merkezizetçilikti. Merkez Yürütme Kurulunun denetim altında tutulması, alt komitelerin, Ulusal Temsilciler Bölümünün ve örgüt mekanizmasının denetimini de sağlıyordu. Bu durum, aday seçiminde de Parti liderliğini söz ve karar sahibi yapıyordu. İlke olarak milletvekili adaylarının seçimi yerel örgütlerin yetkisindeydi, ama pratikte adaylar, parti liderliğinin çok yakın gözetimi altında seçiliyordu. Bunun sonucu olarak Parti içinde muhalefet de denetim altına alınmış oluyordu. İlke olarak parti içinde açık tartışma ve müzakere egemendi, ama pratikte, yasaklanmış örgütler listesi vardı; "Parti içinde parti"ye dönüşebilecek gruplar yakın gözlem altında tutuluyordu; Parlamento Grubunda hizipleşme yasaktı; Meclis grubunda muhalefet kanadı baskı altındaydı.

Büyük kurultayın yönetilmesinde de Parti liderliğinin rolü önemliydi. İlke olarak kurultayın gündemi seçimle gelen kurultay komitesince belirlenirdi. Ama pratikte Parti yöneticileri, Parti liderliğiyle kurultay komitesi arasında önemli bir bağ sayesinde, Parti liderliğinin amaçlarına hizmet eden bir gündem belirlenirdi.

Parti-içi iktidarın bu pratiği, Parti forumlarının çoğunda Sağ kanadın egemen olmasına ve sendikaların çoğunun, Parti liderliğinin safında yer almasına dayanıyordu. Böylece, hem Merkez Yürütme Kurulu Sağ kanadın denetiminde kalıyordu, hem de tartışmalı iç politika sorunlarında, savunma siyasetinde ve her konuda kurultayın çoğunluğunu elde ediyordu.

1959 genel seçimlerinden sonra Parti liderliğinin gücü sarsılma belirtileri gösterdi. Gaitskell, kurultayda parti tüzüğünü değiştirtmeyi başaramamıştı. İngilte-

re'nin tek taraflı olarak nükleer silahsızlanmasından yana olan Sol kanat da gide-
rek güçlenmeğe başlamıştı. 1960 kurultayında tek taraflı nükleer silahsızlanmacı-
lar kazandılar. O zaman, Parlamento liderliğinin politikasını kurultayın belirleme
yetkisi olmalı mı tartışması patlak verdi.

Gaitskell bu soruya "hayır" yanıtını veriyordu ve mücadeleyi bırakmadı. Tam
12 ay direndi; Sağ kanadın yardımıyla da bir sonraki kurultayda, önceki kurultay
kararını tersine çevirtmeyi başardı.

Bu, Parlamentodaki Parti liderliğinin, kurultaydan bağımsızlığını vurgulamak
için iyi bir çaba olmuştur. Ama her zaman olduğu gibi burada da İşçi Partisinin
muğlaklığı kendini göstermiştir. En azından kurultayın üstünlüğü tabusu kırıl-
mıştır.

Gaitskell zamanında kurulan Parti-içi iktidar ve otorite düzeni, onun ölümün-
den sonra yerini alan Wilson zamanında da pek değişmemiştir. Ama Wilson hü-
kümetinin 1966'da sendikaları karşısına alan politikası üzerine, kurultaylar, Wil-
son'ın siyasetini yenik düşüren bir dizi karar almıştır. Wilson Hükümeti de bu ka-
rarları dikkate almamayı adet edinmiştir. Bu yüzden 1969 sonunda Parti kurulta-
yı, güçsüz bir seremoni yerine dönüşmüştür; Parti-içi demokrasi kavramı boş bir
kavram haline gelmiştir. Kurultay otoritesinin yerini, parlamentodaki Parti lider-
liğinin sürekli otoritesi almıştır. Böylece, sanki bir muğlaklık ebediyen ortadan
kaldırılıyor sanılmıştır; İşçi Partisi iktidarda ve muhalefette, iç kudret dağılımı
açısından rakiplerinden farksız hale gelmiş izlenimini vermiştir.

Ama bu görünüm yanıltıcıydı. İşçi Partisinin iç ilişkileri, sendikaların değişen
rol ve davranışlarından önemli ölçüde etkilenmiştir. 1968 kurultayının aldığı, an-
cak İşçi Hükümetinin görmezden geldiği kararlardan bazıları, sendikalar yönün-
den çok önemliydi. Özellikle ücret siyasetine karşı sendikaların duyduğu öfke,
Solun gücünü yenilemesine imkan vermiştir. 1967-1969 arasında en büyük altı
sendikadan dördünde solcu liderler seçilmiştir. Böylece, 1969'a gelindiğinde Par-
ti kurultayında artık Sağ kanadın blok oyu egemen olmaktan çıkmıştır; Parti tari-
hinde hiç olmadık biçimde Sol sendikalar daha güçlü hale gelmiştir.

Solun yeni gücü ve hükümet politikasına sendikaların gösterdiği düşmanlık,
kurultay kararlarına uyma konusunda ilk ağızda herhangi bir etki yapmamıştır.
Kendini daha vurgulayabilen Merkez Yürütme Kurulu da daha köktenci bir se-
çim bildirgesi çıkarmayı başaramamıştır. Ama önemli değişikliklerin yolda oldu-
ğu da gözlerden kaçmamıştır. Hükümet, Partinin parlamento dışındaki örgütle-
rinde, daha önce çok belirgin olan denetimini yitirmiştir. Genel Sekreterin yöne-
timindeki Parti merkez mekanizması örgütlerle daha liberal ilişkiler kurmağa
başlamıştır. Merkez Yürütme Kurulunun oluşumunda daha sola kayış gözlenmiş
ve 1975' de sol kanat milletvekilleri, Merkez Yürütme Kurulunun siyasetini be-
lirleyen iki alt komisyonunda başkanlığı ele geçirmişlerdir.

1970'den sonra İşçi Partisi muhalefete düşünce, değişiklikler daha açık hale
gelmiştir. Merkez Yürütme Kurulu, daha ağırlıklı bir politika belirleyici kurul
haline gelmiş ve Parlamento'daki Parti liderliğinden epey bağımsızlaşmıştır. Parti

kurultayının gündemi de liderliğin elinde oyuncak olmaktan büyük ölçüde kurtulmuştur.

Bir kez daha kurultayın yetkilerine ve otoritesine saygı gösterilmesini öğütleyen ifadeler, Parti belgelerinde öncelik alır olmuştur. Sendika liderleri politika belirlenmesinde daha etkin bir rol oynamağa başlamışlardır. Bunun sonucu olarak, muhalefetdeyken Parti politikasının önemlice bir bölümü, Partinin parlamento dışındaki örgütlerinden gelmiştir.

Ayrıca, milletvekilleriyle Parti örgütleri arasındaki ilişkilerde de dikkate değer gelişmeler olmuştur. Milletvekillerinin, yeni seçimler için adaylıklarının kesinleştirilmesi sırasında, önde gelen dört Sağ kanat milletvekili, 1972-1976 döneminde, kendi Parti örgütleri tarafından reddedilmiştir. Bu nedenle, Harold Wilson ve James Callaghan'ın liderliği dönemlerinde genelde sağ eğilimli olan Parti Meclis Grubu mensupları, Parti örgütünü kollama gereğini daha çok duyar olmuşlardır. Merkez Yürütme Kurulunun değişen rolü 1974'den sonra İşçi Hükümetiyle ilişkisinde etkilerini daha açıktan göstermiştir. Kurul, yıllık kurultay kararlarının uygulanmasında hükümetin yakasına yapışmağa, yeni Parti Programının hazırlanmasında da hükümetten daha bağımsız davranmağa başlamıştır.

Öyleki, 1974'den sonra kendisine bağlı sendikalardan bazılarının başına sağ eğilimli liderlerin geldiği İşçi Sendikaları Konfederasyonu ile hükümet arasındaki uyum, hükümetle Parti Merkez Yürütme Kurulu arasındaki uyumdan çok daha geniştir. Ama durum öylesine karmaşıktı ki, bu karmaşıklık 1976 yılında çıkarılan Parti Programı ile aynı yıl hükümetle sendikalar arasında kabul edilen "Toplumsal Sözleşme" arasındaki zıddiyette kendini açıkça göstermekteydi. Aynı dönemde Parti kurultayı da hükümetten giderek uzaklaşıyordu. Nitekim 1975 ve 1976'da Parti kurultayları hükümeti iki kez yenilgiye uğratmıştır. Daha önceki İşçi Hükümetlerinde olduğu gibi, o hükümetteki bakanlar da bu kararların çoğunu görmezden gelmişlerdir. Bir kez daha sadece hükümetle değişik Parti organları arasında değil, ama Partinin belli başlı komiteleri ve mekanizmaları arasında da dikkate değer politika farklılıkları ortaya çıkmıştır.

3. Amaç ve Siyaset

Gaitskell'in liderliğe seçildiği ortam, öyle unsurları taşıyordu ki, o ortamda herşey, güçlü bir Sağ kanat sosyalist revizyonizmin ortaya çıkmasına çok elverişliydi. 1951 ve 1955 Muhafazakar Hükümetleri, refah devletinin temellerini kaldırıp atacak davranışlardan geri durmuşlardı. Genel refah düzeyinde, daha önce görülmedik bir yükselme vardı. Göreceli bir sinai ve uluslararası barış ortamı mevcuttu. Bu koşullarda sosyalizm ve kapitalizm arasındaki bölünmüşlük, kendini eskisi kadar çarpıcı biçimde hissettirmiyordu. Kapitalizme yönelik geleneksel sosyalist eleştirinin pabucu artık dama atılmıştı.

Ülke içinde kamu kuruluşları deneyiminden ve "sosyalizmin vatanı"nda Stalinizmin yaşadığı öldürücü soğuktan sonra artık sosyalist amaç bile eski ütöpik çekiciliğini koruyamıyordu.

Bu koşullarda revizyonistler, sosyal ve ekonomik sistemin yeni tahlillerini ortaya koymağa başladılar. Sistem, kapitalizm-sonrası, insancıl **karma ekonomi** şeklinde sunuluyordu. Bu sistemde devletin ekonomik alanda pozitif bir rol oynamasıyla ve keynesci tekniklerin uygulanmasıyla eski istikrarsızlıkların kökü kazanmıştı. Ekonomik sıçrama-durgunluk kısır döngüsü, artık tarihin malıydı. Yapısal işsizlik ve yoksulluk yokedilmişti. Sanayide mülk sahipliğiyle yönetimin ayrılması, kârı azamiye çıkarma peşinde koşma ahlakını törpüleyen yeni bir ahlak yaratmıştı. Sendikaların karşı koyma gücü büyük ölçüde gelişmişti. İncelikli bir ekonomi yönetimi ve liyakat anlayışını benimseyen güçlerin artması sonucu, hızlı ekonomik büyümeye dayalı olarak yaşam standardının ve kaynakların sürekli artmasını engelleyecek hiçbir neden yoktu. Hükümet sosyal adalet politikasını böyle bir gelişme temeli üzerine oturtabilirdi.

Revizyonistler, bu teşhise dayalı olarak Partinin temel amaçlarını yeniden yorumlamağa koyuldular. 1930'lardan itibaren, genel olarak yapısal bir değişim kuramını ve kamu mülkiyeti hedefini içerdіđi kabul edilen sosyalizm, artık bir değerler sendromu olarak tanımlanıyordu. Kuvvetle vurgulanan üç kavram eşitlik, sosyal adalet (ya da refah) ve bireysel özgürlüktü. Kamu mülkiyeti kavramı, sosyalist amaçlara ulaşılmasında kullanılacak birçoğtan sadece biri düzeyine indirilmişti.

Bu revizyonizm, gerçi gelecek 15 yıl boyunca Partinin resmi siyasetinde çok güçlü bir etki yapacaktı ama, ortaya atıldığı zaman kuvvetle karşı çıkılmıştı. Gaitskell'e ve yandaşlarına karşı Sol kanat muhalefet bir hizip olarak belirdi. Sol hizip sadece geleneksel sosyalist bir yaklaşımla revizyonizmi reddetmekle sınırlı kalmıyordu. Aynı zamanda bir savunma ve dış siyaset yaklaşımı olarak da kendini göstermiyordu. Bu savunma ve dış siyaset yaklaşımı, büyük ölçüde nötralistti; savunma harcamalarına antipati besliyordu; İngiltere'nin nükleer silahlara sahip olması ya da nükleer silah üssü olması fikrine karşı giderek büyüyen bir direniş gösteriyordu. Savunma siyaseti üzerindeki çatışmalar çok coşkuluydu; her iki taraf, kendi görüşlerine sıkı sıkıya tutunuyordu. Ama söz düellosunun bir ölçüde iç politikadaki yeni sürüklenişlere duyulan öfkeden kaynaklandığı söylenebilir.

Gaitskell, bu öfkeyle uzlaşma çabasında, üç taktik yaklaşım sergilemiştir. Birinci yaklaşım, Partinin 1957'de yayınladığı **Sanayi ve Toplum** belgesinde yer alır. Bu belge ekonomiyi tahlil ederken, büyük özel firmaların ekonomiye egemenliğini ve mülkiyet sorununun artık modasının geçtiğini ortaya koymuştur. Bu görüşe eşlik eden yaklaşım, genelde bu özel firmaların "**ulusa yararlı hizmetler yaptığı**" anlayışı olmuştur. Yeniden devletleştirme kararlarının yanı sıra kamu mülkiyetinin genişletileceği alanlarda, devletleştirme, pay senetlerini satın almak suretiyle yapılacaktır. Bu belge, muğlaklığı nedeniyle, Parti kurultayında destek görmüştür.

Partinin 1959 seçimlerindeki yenilgisi ardından Gaitskell, Parti Programının 4'üncü maddesinin 4'üncü bendinin açıkça reddedilmesini istemiştir. Bu bölüm geleneksel sosyalist amaçları belirtiyordu. Onun yerine Gaitskell, daha geniş bir

değerler ve belirgin bir karma ekonomi maddesi öngörmüştür. 1959 kurultayı bu girişimi reddetmiş, onun yerine **İşçi Partisinin Amaçları** adlı bir belgeyi benimsemiştir.

Ve nihayet bir üçüncü çaba **60'ların Kilometre taşları** başlıklı belgedir. Kurultayda kabul edilen bu belge, savaş-sonrası özel teşebbüsün başarısızlıklarını daha keskin hatlarla eleştirmiş ve daha temelli bir kamu mülkiyeti geliştirilmesini öngörmüştür. Ancak ana teması **Galbraith** vari bir teşhisdir: "**Özel gönenç ve kamusal miskinlik.**" Belge daha çok vergi, eğitim ve sosyal refah üzerinde yoğunlaşmıştır. Kamu mülkiyeti açısından belgenin içerdiği tek yüklenim, çelik sanayiinin yeniden devletleştirilmesidir. Belge, tüm sosyal ve ekonomik eğilimlerin revizyonist bakış açısını kuvvetlendirdiği bir dönemde, Sol kanadın zayıflığını yansıtmaktadır.

Nitekim izleyen on yıl boyunca Parti politikası, felsefesinde revizyonist olan bir liderlik tarafından belirlenmiş ve belgeler hep o doğrultuda yorumlanmıştır. Ve sonra da **Harold Wilson**'ın liderliği döneminde siyaset giderek pragmatik hale gelmiştir. Bu dönemde parti liderliği, hükümet olduğu dönemlerde, ulusal ekonominin yönetimi sorunlarıyla çok yüklü hale gelmiştir.

Geriye doğru bakıldığı zaman, 1960 ve 1961 Parti belgelerinde, ekonomik yeniden yapılanmanın temel direkleri olarak bilim ve teknolojinin sürekli vurgulanması, İşçi Partisini en çok ekonominin yönetimi sorununun ilgilendirdiğinin göstergesidir. Bu değişimi vurgulamakta en önde gelen kişi **Harold Wilson** olmuştur. İngiltere'nin ekonomik görünümünün ve kurumlarının artan eleştirilerle yüz yüze geldiği dönemde, 1963'de İşçi Partisi liderliğine seçilen **Harold Wilson**, modernleşme, planlama ve yeteneğe dayalı ilerleme temalarını sürekli vurgulamıştır. Yeteneğe dayalı ilerleme ilkesi çerçevesinde düşünülen eşitlikçilik ve sosyal adaletin hep öne çıkarılması, Muhafazakarlardan ayrı bir ideolojik çekim sağlamıştır. Ama 1963 ve 1964'de, üretim barajını aşma temasına, ana amaç olarak, öncelik tanınan dönemler de olmuştur.

İngiltere'nin ekonomik performansını geliştirme düşüncesine eşlik eden duygu, adaya kapanmışlık duygusudur. O sıralarda, İngiltere'nin uluslararası ve malî bakımlardan gösterdiği zaafiyetin, **Wilson Hükümeti** gibi gayet ihtiyatlı bir hükümetin dahi hareket serbestliğini sınırlamak türünden bir işlevi olabileceğini pek az kişi farkedebilmiştir. Ama, **Wilson Hükümeti** göreve geldikten sonra, 24 saat içinde bağımlılıklar ortaya dökülvermiştir.

O tarihlerde astronomik boyutlarda görünen dış ödemeler dengesi açığıyla yüz yüze bulunan **Wilson Hükümeti**, paranın değerini savunmayı, politikasının köşe taşı yapmıştır; temel amacı dış ödemeler açığını kapatmak olmuştur. Bu siyaset sonucu, giderek deflasyonist önlemler gütmek zorunda kaldığı için tekrar tekrar güven bunalımıyla yüz yüze gelmiştir. Deflasyonist önlemler, kamu harcamalarının düzeyini düşürdüğü için, Partinin sosyal programını olumsuz yönde etkilemiştir. Öyleki, 1970'e gelindiğinde nisbî yoksulluğun eksilmek şöyle dursun arttığı öne sürülür olmuştur.

Uluslararası finans çevrelerinin güvenini kazanma ve ülke içinde yatırım yapılabilmesine elverişli bir ortam oluşturma endişeleri, belli başlı eşitlikçi önlemlerden sakınma sonucunu vermiştir. Örneğin Servet Vergisinden uzak durulmuştur.

Tek devletleştirme girişimi, çelik sanayinin yeniden kamu mülkiyetine geçirilmesidir. Muhalefetteyken devletleştirilebileceğinden dem vurulan tekeller, rasyo- nelliği gerekçesiyle İşçi Hükümeti tarafından teşvik edilmiştir. Hükümet, 1961 Parti programında sözü edilen pay senedi satınalarak kamu mülkiyeti yaratma önlemini bir yana koymuş, karşılıksız olarak, özel sanayie büyük çaplı sübvansiyonlar vermiştir. Kısacası, revizyonist ya da geleneksel olsun, sosyalizm, hükümetin amaçları arasında pek yer tutmamıştır.

1969 yılına ulaşıldığında dış ödemeler dengesi açığı kapatılmıştır. Hükümet artık İngiltere'nin güçlü hale geldiğini, bundan sonra amacın, ülkeyi "yaşamaya değer yüceliğe" erdirmeye çalışmak olduğunu savlayabilmekteydi. Ama Wilson vari büyüklük kavramının içerdiği hedeflerin, 1950'lerde çok hararetle tartışılan ideolojik amaçlara pek zayıf ve muğlak biçimde bağlandığı görülmüştür. Parti içinde birçok kişi, altı yıl boyunca görülen politik başarısızlıklar dikkate alınırsa, salt ödemeler dengesini sağlama başarısının pek bir işe yaramayacağı inancını taşımaktaydı. Nitekim o altı yıllık politika başarısızlıkları sonucu, 1970'deki genel seçimde İşçi Partisi yenilgiye uğrayınca, parti içinde böyle düşünenlerin ideolojik tepkisi su yüzüne vurmuştur. Bu ideolojik muhalefet, partinin amaçlarını ve stratejisini yeni ve eleştirel bir gözle didik didik etmeğe başlamıştır.

İngiltere'de politikanın, 1950'lerin ortasında revizyonizme çok elverişli olan koşulları ve özellikleri de o tarihlerde, önemli ölçüde değişikliğe uğrama sürecine girmiştir. Ekonominin yönetimine ilişkin iyimserlikler, yüksek ekonomik büyüme hızı sağlama başarısı, eşitsizliği gidermekte başvurulmuş bütçe önlemleri, kısacası revizyonizmin savunduğu kaleler birbir düşmüştür. Artan işsizliğin hızlı bir enflasyonla birlikte yaşanması, keynesciliğin artık, gelişkin kapitalizmin kurtarıcısı olamayacağını da gözler önüne sermiştir. Seçimi kazanan Muhafazakar Parti de ideolojik bir programın ardında olduğunu ortaya koyunca, savaş sonrasında politikada erişilen konsensüs tehdit altında kalmıştır. Aniden kapitalizm, bunalım, sınıflar gibi kavramlar, 30 yıldan bu yana çok güncel kavramlar olarak belirmiştir.

Bu yeni dönemde geleneksel sosyalizm, Partideki birçok kişiye kapitalist ekonominin sorunları açısından çok daha çekici gelmeğe başlamıştır. Bu değişim, Parti kurultayına sunulan ve çok geniş bir devletleştirmeyi ve sınai demokrasiyi öngören önergelerde çok belirgin hale gelmiştir. Daha Sağda olan bazı sendikalar, kamu mülkiyeti sorununda Sol bir konuma girmişler, devletleştirmeyi Sol kanadın bakışı doğrultusunda yorumlar olmuşlardır.

Revizyonistlerin entellüktüel tanıda söyleyecekleri yeni bir sözleri olmadığı gözlenirken, Sol kanatta büyük bir fikir doğurganlığı yaşanır olmuştur. Aralarında milletvekili Tony Benn'in de bulunduğu bir grubun savunduğu düşünce akımı "yeni politika"nın popülist karakterini vurgulamış ve sosyalist reçetenin ana

ilacı olarak sınıai demokrasiyi savunmağa başlamıştır.

Partinin yeni sanayi politikasını en çok etkileyen ve revizyonizme kalıcı eleştiriler yönelten bir başka düşünce akımı, sanayide demokratik denetimi güvence altına alma gerekçesiyle kamu mülkiyetine geçme gereğini vurgulamıştır.

Her zaman olduğu gibi Parti Merkez Yürütme Kurulu, değişik entellektüel eğilimler arasında bir aracı rolü oynamıştır. Ortaya çıkarılan yeni program belgeleri, birçok açıdan sola kayışın belgeleridir. Sosyalizm ve devletleştirme programının dili, sorumsuz kapitalizm hakkındaki yargı, geniş bir devletleştirme listesi, hep Sola kayışın belgeleridir. Ama bunun yanı sıra, sosyal, ekonomik ve sınıai reform alanlarındaki pratik önlemler kadar 1950'lerin sonunda gelişen revizyonist unsurların korunması da Partiyi meşgul eder olmuştur.

Her zamanki gibi, bu kez de Parti Programı Parti birliğini sağlama açısından geniş bir taban ortaya çıkarmıştır.

Ne var ki, yine her zaman görüldüğü gibi Program bir şeydir, İşçi Hükümetinin girişimleri başka bir şey. İşçi Hükümeti, Partinin sosyal amaçlarına pek de iyi gözle bakmayan güçler tarafından sıkıştırılıyordu. Yatırımlar, özel teşebbüsün işbirliğine ve iyi niyetine bağlıydı. İngiliz lirasının korunması da uluslararası sermayenin anlayış ve sempatisine kalmıştı.

İşçi Hükümetinin ilk aylarında Sanayi Bakanlığı'ndaki Sol eğilimli Devlet Bakanları, devletleştirmeleri genişletmeyi ve sınıai demokrasiye dayalı bir sanayi stratejisi uygulanmasını önerdiler. Hükümet düzeyinde ise, bu hedefler pek o kadar önemsenmiyordu. Üstelik hükümet, İngiltere'nin iş merkezi olan City'nin ve Britanya Sanayiciler Konfederasyonu'nun (CBI) şiddetli baskısı altındaydı.

Ulusal Yatırım Dairesi'nin hem fonları sınırlıydı, hem yetkileri dardı. Hükümetin önceliği ise, mülkiyetin kimde olduğuna bakmaksızın, kârlı ve genişleyen bir imalat sanayiine dayalı olarak ekonominin canlandırılmasıydı.

Hükümet, seçim bildirgesindeki bazı tartışmalı konuları uygulamaya koyma teşebbüsünde bulunmadı değil. Ama kamu mülkiyeti ve sosyal eşitlik gibi ideolojik konularda çok şiddetli bir dirençle karşılaştı.

Direncin gücü, bu konularda belli başlı partilerin büyük ölçüde ayrıldığını gösteriyordu. Ama büyük dış ödemeler açığı, tırmanan enflasyon, savaştan bu yana görülen en yüksek işsizlik, İngiliz lirasının hızla değer yitirışı gibi temel ekonomik sorunlarla yüklü olan ekonomik ve malî durumun zayıflığı nedeniyle hükümet, kamu harcamalarında ve sosyal hizmet giderlerinde, önceki Wilson Hükümetini çok çok aşan kısıntılar yapmaya hazırды.

Böylece 1976'ya gelindiğinde, Partinin amaçlarındaki muğlaklık çözümsüz kalmağa devam ediyodu. Bunun yanı sıra İşçi Hükümeti, ekonomiyi, revizyonist sosyalizmle çelişkin politikalarla yöneltiyordu. Revizyonist sosyalizm ise, hükümet çoğunluğunun resmi yüklenimiydi.

4. Seçmenle İlişkiler

İşçi Partisi'nin 1959 seçim yenilgisi, arka arkaya gelen yenilgiyle dizinin üçüncü halkasıydı. Bu yenilgi, üç yıllık görülmemiş bir sosyal değişim ve ekonomik refah dönemini izlemişti. Seçim yenilgisi üzerine Parti morg masasında otopsiye yatırıldığı zaman da, işte o üç yıllık dönemin bu özellikleri, değerlendirmelere temel oluşturacaktı.

Dikkatler, daha çok iki eğilim üzerinde yoğunlaştırıldı. Biri, kol işçilerinin burjuvalaşması, başka deyişle gittikçe maddî zenginlik sağlamaları ve orta sınıf değerlerini benimsemelerine koşut olarak Muhafazakarlara oy verme eğilimine girmeleriydi.

O sıralarda seçim sonuçları üzerinde yapılan tahliller ve bazıları revizyonizme yatkın akademisyenlerin çalışmaları, burjuvalaşma tezini doğruluyordu.

Üzerinde durulan ikinci eğilim, mavi yakalı işçilerin azalışı, beyaz yakalı işçilerin artışı eğilimiydi. Bu gelişmenin, Muhafazakar Partiy,e giderek artan bir oy potansiyeli sağlayacağı, buna karşılık İşçi Partisinin geleneksel desteğini zayıflatacağı iddia ediliyordu. Bu teşhisten yola çıkılarak, Partinin "kasketli" imajını bırakması, açık-seçik "halk partisi" kimliğine bürünmesi öneriliyordu.

Bu tanının bir sonucu, Parti içinde yetki ve kudret dağılımının düzenlenmesi sorununu bir kez daha ön plana çıkarması oldu. Partinin Parlamento Grubu içinde konumlanan lider kadrosunun, Partinin üslup ve stratejisini bizzat belirleme arzusu, Partinin yapısı ve Parti-içi demokrasi sisteminin işleyişiyle hep boşa çıkarılıyordu. Parti kurultaylarının yetkisi sorununda 1960'da yeni bir bunalım yaşanmasının temelinde bu durum yatar.

Seçim tahlilinden çıkan bir başka sonuç, sendikaların hiç de popüler olmadığı bir sırada, kol işçilerinin sendikalarıyla bağlantının, Partiyi, sendikalarla ne ölçüde özdeşlediği sorusu üzerindeki tartışmalardı.

Sendikalarla ilgili bu iki "seçim maliyeti"nin bilincinde olmak, İşçi Hükümeti bakanlarının, sendikalara ilişkin tutumlarını ister-istemez etkiliyordu.

Seçim tahlilinden çıkan üçüncü sonuç, seçmenin gözünde popüler olmadığı anlaşılan devletleştirme konusu üzerinde yoğunlaşılmasıydı. Bu tartışmalar, parti liderliğini, devletleştirme yüklenimleri altına girmekten geri durmağa yöneltmekle kalmadı, Parti Programının ilgili maddesini Gaitskell'in açıktan kınaması sonucunu da verdi.

Gerçi o madde Programdan çıkarılmadı ama, tüm bu gelişme, tahlil ve yorumlar, Partinin seçim stratejisini yeniden belirleme ortamını hazırladı. Sonuç, Harold Wilson'ın liderliğindeki İşçi Partisinin, 1964 seçimlerine modern "sınıfsız üsluplu" bir halk partisi ve orta sınıfa seslenen bir parti olarak girmesiydi.

Bu strateji büyük ölçüde başarılı oldu. Gerçi Parti 1964 seçimlerinde çok dar bir çoğunluk elde etti ama, 1966 seçimlerinde çok açık farkla zafer kazandı. Görünüşe göre İşçi Partisinin orta sınıftan aldığı oy, 1945 düzeyine ulaşmış, işçi sınıfından aldığı oy da yeni bir doruğa tırmanmıştı.

İmajını sadece halk partisi olarak değil, aynı zamanda doğal "iktidar partisi"

olarak belirlemeğe çalışan **Wilson** Hükümeti, öncül amacının tüm ülkeye karşı sorumluluk ve ekonomiyi başarıyla yönlendirmek olduğunu kuvvetle vurguluyordu. Hükümet, toplumun sendika kesiminin değil, tümünün hükümeti olduğunu belirtmeğe çalışıyordu. Partinin kol işçisi temelini fikren canlı tutmak gibi özellikle bir çaba harcanmıyordu. Partiden yığın yığın üyenin ayrılmasını önlemek için de hiçbir özel çaba gösterilmiyordu. Hükümetin kitle iletişim araçları yoluyla ve icraatına dayanarak, halka ulaşabileceği hesaplanıyordu. Sorumluluk göstermenin seçimde ödüllendirileceğine inanılıyordu. Ama 1970 seçimlerin de Parti, 1951'den bu yana en düşük oy düzeyiyle yenilmekten kurtulamadı. Parti, 1970 seçimlerinden sonra 1959'daki gibi otopsi masasına yatırılmadı. Çünkü Partinin ikiye bölüneceğinden korkuluyordu. Kimbilir belki de 1959 seçimlerinden sonrakı tanıda, politik sosyolojinin ortmaya çıkardığı bulgular, artık tatsız bulunuyordu.

Ama yine de 1960'larda işçi sınıfının siyasal davranışları konusunda akademik çevrelerin ortaya çıkardığı ve Partinin dört elle sarıldığı bulgular, yeni bir değerlendirmeye tabi tutuldu. Çünkü işçi sınıfının **burjuvalaşmakta** olduğu tezi, sanıldığından daha az gerçekti. Kaldı ki, nüfus araştırmaları İşçi Partisinin kol işçisi tabanının, potansiyel seçmenler olarak azalmak şöyle dursun arttığını gösteren kesin bulgular ortaya çıkarmıştı.

Bunun sonucu olarak, kol işçisi tabanını canlı tutmak için yeterince çaba gösterilmediği ve sendikalara yeterli özenle yaklaşmadığı için Partinin seçimde başarısız kaldığı düşüncesi yaygınlaştı. Sendikalar da Partide giderek daha etkin oldular.

Nitekim 1970 yenilgisinden sonra yapılan ara seçimlerde, seçim kampanyası hep geleneksel tabanı sandık başına götürme çabasında yoğunlaşacaktı. Ama Partinin değişik seçim kimliğini, artık Partinin denetimi altında olmayan bazı güçler yönlendiriyodu. Sanki ideolojik Muhafazakarlıkla militan sendikacılığın karşı karşıya bulunduğu 1920'lere dönülmüştü. Toplu sözleşme düzeninin geleceği tehlikedeydi. Artan işsizlik ve daha militan olan Ulusal Maden İşçileri Sendikasıyla bir hesaplaşmaya girilmesi, yarım yüzyıl öncesinin sınıf savaşımı sembollerini yeniden ortmaya çıkarmıştı.

İşçi Partisi, Şubat 1974 seçimlerine, Muhafazakar Partinin belirlediği bir kampanya konusu ile girdi. Bu kampanya, "**İngiltere'yi kim yönetiyor?**" sorusu üzerinde yoğunlaşıyordu. Muhafazakar seçim kampanyası, sendikaları, ulusal hükümetin otoritesine meydan okumakla suçluyordu ve İşçi Partisini de bu meydan okumayla yakından bağlantılı olarak sunuyordu.

Seçim sonucu hiç tahmin edilmediği gibi çıktı. Birçok kişinin düşündüğünün tersine Muhafazakar Parti çok oy yitirdi; seçimi İşçi Partisi kazandı. İşçi Partisinin sanayi bölgelerinde sağlamca yerleştiği gözleniyordu, ama Liberal Partinin ilerleyişi, İskoçya Milliyetçiliğinin Canlanması ve Irkçı Ulusal Cephe'nin dördüncü parti olark ortaya çıkışı gibi nedenlerle, İşçi Partisinin emekçi sınıflardan aldığı oyun oranı gerilemişti. Sonuç olarak sınıf-parti bağı giderek zayıfladı. Genç seç-

menler hariç tutulursa, işçi sınıfının sınıf bilincinde de bir artma olmadığı gözlemlendi.

Bu olayın nedenleri konusunda çok şey söylenebilir. Ama çeşitli sosyal değişikliklerin sonucu olarak, sınıf duygusundaki yoğunluğun ve seçim davranışlarını biçimleyici bir güç olarak işçi sınıfı etkisinin azalmakta olduğunu öne süren, 1950'lerin sonu ve 1960'larda yapılmış tahlillerin ve tanıların, ancak yüzeyden bakıldığı zaman geçerli olduğu görülecektir. Gerçekte seçmenin kendi toplumu tanımlamasını belirleyen ana unsurlar siyasal partilerdir. Ve İşçi Partisindeki değişiklikler, seçim yarışının karakterini dönüştürmüştür.

Bu değişim sadece bir "sınıfsızlık" stratejisinin, "ulusal parti" kimliğine bürünme stratejisinin sonucu değildir. Değişimde aynı zamanda önemli olan şey, İşçi Partisi lider kadrosunun kompozisyonudur. İşçi Partisi Meclis Grubu, giderek artan ölçüde orta-sınıf kimliğine bürünmüştür. Grupta işçi sınıfı kökenliler, dörtte bire düşmüşlerdir. Bu değişiklik 1969'da doruğa ulaşmıştır. 1969 Wilson Hükümetinde sadece kol işçisi tek bakan vardı.

Sonradan bu durum biraz düzeltildi. Ama 1976'daki Callaghan hükümetinde kol işçisi üç bakan bulunuyordu. Böylece İşçi Partisinin sesini duyuranlar, sosyal bakımdan Muhafazakar Partiden farksızdı. Başka deyişle İşçi Partisi içindeki değişiklik, sınıf partisi politikasını ortadan kaldırmakta önemli bir rol oynadı.

BİR DEĞERLENDİRME

İşçi Partisi, 1950'lerin sonlarından başlayarak, muğlak yanlarını ayıklama çabasını sürdürmüştür. Ama bu çabalar, sonunda hep başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Parti, geleneksel güçlerle, artık kendilerini daha çok sosyal demokrat diye niteleyen revizyonist sosyalistler arasındaki huzursuz bir dengeye dayalı olagelmıştır. Öte yandan Parti, işçi sendikalarıyla ilişkileri gerginliğe sokan güçlü gruplarla, sendika geleneklerine karşı duyarlı olan ve sendikalarla yeni bir uzlaşma arayan gruplar arasındaki huzursuz bir denge üzerine de kurulu olagelmıştır.

Seçmenin gözünde İşçi Partisi artık "kasketli" imajını taşımamaktadır. Kol işçilerinin çoğunluğunu da kontrolü altında tutamamaktadır. Ama yine de kentleşme dolayısıyla büyük kentlerde yoğunlaşan işçi sınıfının desteğini görmektedir. Beyaz yakalı işçiler sendikalarının büyük ölçüde gelişmesine rağmen, Partiyle bağlantılı sendikalar daha çok kol işçilerinin sendikalarıdır.

Buna karşılık Partinin Meclis grubu, daha çok orta sınıf mensuplarından oluşmaktadır. Bu parlamenterler, hükümet oldukları zaman, Partinin Meclis-dışı organları ile Meclis Grubu arasındaki politika ayrılıklarını görmezden gelebildiklerini göstermişlerdir. Parti muhalefete düştüğü zaman ise, sendikalar ve Partinin parlamento-dışı kanadı, parti içindeki kudret ve yetki dağılımını zorlayabilmektedir.

İşçi Partisi, özellikle seçim yitirdiği zamanlar, Grupla parlamento-dışı kanat arasındaki bu gerginliği alabildiğine yaşamaktadır.

Parti 1979, 1983 ve 1987'de ardarda üç kez seçim yitirmiş ve yeni bir lider, Neil Kinnock yönetiminde, bu gerginlikleri ve kimlik arayışını en baştan yaşaya gelmiştir. Arayış henüz sürmektedir.

FRANSIZ SOSYALİST PARTİSİ

D.S.Bell-Byron Criddle

1905'de kuruluşundan itibaren Fransız Sosyalist Partisi'nin garip kaderi, resmen radikal sosyalist amaçları benimsemiş olmasına karşılık, bu amaçlara ulaşacak araçlardan yoksun bırakılması olmuştur. Böyle bir konumda kalmasının nedeni, esas itibariyle, Partinin 1920'de birbirine hasım Komünist ve Sosyalist iki partiye bölünmüş olması; bir de dinin politikaya süregen müdahalesidir.

Bu yüzdendir ki, tamamlanmamış ve kısmî kalmış sanayileşmenin esasen sınırlı tuttuğu kentli işçi seçmenin oyunu almak üzere Fransız Sosyalist Partisi, 1920'den itibaren bir yandan Komünist, bir yandan da Katolik karşıtlarıyla savaşmak zorunda kalmıştır.

Anti-komünizm ve rahipler sınıfına karşıtlık silahlarıyla silahlanan Sosyalist Parti, gerçi sınıf savaşımı ve burjuva devletinin yenilmesi gibi marksist yüklenimlerini hiçbir zaman yadsımamıştır; ama, bir yandan parlamentolu cumhuriyeti savunurken, bir yandan da burjuva hükümetlerin iyileştirici reformlarını destekleyerek, reformist bir yöneliş içinde olduğunu göstermiştir.

İki büyük savaş arası yıllarda Partinin liderliğini yapan Léon Blum, merkez partilerle işbirliğine girilişini savunurken, iktidarın "kullanılması" ile "fethi" arasında fark olduğunu hep öne sürmüştür. Ve modern Fransız Cumhuriyet tarihinin sol partileriyle kurduğu ittifak çerçevesinde 1936'da, kısa ömürlü Ulusal Cephe Hükümetine başkanlık etmiştir. Komünistlerin desteklediği bu ittifak hükümetinde Sosyalistler ve Radikaller yer almaktaydı.

Savaş sonrasında, 1944-1947 arasında Parti, Komünistlerle ve ilerici katolikler olan Cumhuriyetçi Halk Hareketi (MRP) ile ittifak halinde üçlü bir koalisyonla ülkeyi yönetmiştir. Savaş yıllarındaki anti-faşist işbirliğinin ürünü olan bu ittifak, görünüşte ekonomi politikası yüzünden bozulmuştur. Gerçekteyse, kötüleşen uluslararası hava, Komünist Parti'nin, parlamentolu cumhuriyet yönetiminin **bona fide** (iyi niyetle) savunucusu olup olmaması sorununun yeniden gündeme gelmesine yol açması ittifakı dağıtmıştır. Bunun yanı sıra, Gaullist Parti'nin (Fransız Halkının Yeniden Toparlanması Hareketi) geleneksel parlamentolu modeli önemli ölçüde reddeden anayasal yeniden yapılanma kampanyasının yarattığı ciddi tehdit de ittifakın dağılmasına kapıyı aralayan nedenler arasındadır.

Gerek parlamento aritmetiği, gerek bu iki uçlu tehdit, Sosyalist Partiyi, koalisyon hükümetlerini merkez partilerle (Radikaller ve Katolik Cumhuriyetçi Halk Hareketi ile) sürdürmek zorunda bırakmıştır.

1947'den sonra Partinin kaderini belirleyen öge, Guy Mollet Hükümetinin politikasıdır. 1946'da reformcu lider Mayer'i devirerek liderliği ele geçiren Guy

Mollet, marksist sloganlardan arındırılmış reformist bir sosyal demokrat parti yaratılması yolunda **Léon Blum**'dan gelen çağrışı reddetmiş ve tam tersine "tüm revizyonizm çabalarını, emperyalist sömürünün her türlüünü ve sınıf savaşımı temel gerçeğini maskeleyen her girişimi takbih etme" çağrısıyla ortaya çıkmıştır. Ama pratik siyasal yaşamda, aynı **Guy Mollet**'nin kurduğu hükümet, neredeyse zamanının tümünü, Kuzey Afrika'daki Arap milliyetçilerine karşı kampanyayı tırmandırmak ve 1956'da Fransız-İngiliz-İsrail üçlüsünün Mısır'ı işgalini planlamakla geçirmiştir.

Dördüncü Cumhuriyetin yıkıldığı 1958'e kadar Fransız Sosyalist Partisi, Eylül 1944 - Haziran 1958 arasında kurulmuş 27 hükümetten 21'inde görev almıştır. Bu hükümetlerden beşinde de Başbakan, Sosyalist Parti lideridir. Ama bunca zaman hükümette kalmanın ödülleri mumla aranmalıdır. Çünkü hiçbir sosyal reform yapılmamıştır. Partinin üye sayısı ve oyu da sürekli düşmüştür.

Buna karşılık **Guy Mollet**'in, Sovyet Truva Atı diye göstermeğe çalıştığı Komünist Parti, politik kanvasın en istikrarlı kuruluşu olarak kalmıştır. İşgal yıllarında ülkenin bir bölümünde iyice kök salan Komünist Parti, 1945'den sonraki her seçimde, hem Sol'da, hem ülkede en geniş parti olduğunu kanıtlamıştır; işçi sınıfının tek partisi olduğu savıyla ortaya çıkmıştır.

Kol işçilerinin hiç değilse üçte ikisinin oyunu sürekli alan ve 1947'den sonra en büyük sendika federasyonu CGT'nin kontrolünü de eline geçiren Komünist Parti, öteki iktidar partilerinin ve tabii Sosyalist Partinin icraatından düş kırıklığı duyan seçmenlerin protesto oyunu kendi yanına kolayca alabilmek için, hükümetteki sorumluluğundan dönmüştür. 1946'dan sonra **Guy Mollet**'nin liderliğindeki Sosyalist Partinin marksist sloganları da hiç kimseyi tatmin etmemiştir.

1958'de Beşinci Cumhuriyetin gelişi, Sosyalist Partinin hükümete katılma fırsatını ve gereğini artık ortadan kaldırmıştır. Ama böyle bir durumun ortaya çıkışı, General **de Gaulle**'ün dönüşünü destekleyerek ve 1958 hükümetine katılarak **Guy Mollet**'nin Partiyi ikiye bölmesinden sonradır. Bu iki girişim Partiyi bölmüş, küçük bir parti, **Birleşik Sosyalist Parti**, böylece doğmuştur.

1958 Anayasası, parlamentonun gücünü ve önemini azaltmış, 1962'den sonra Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi de hükümetin icra gücünü ve parlamentonun rolünü daha da daraltmıştır. Yeni rejim bu açılardan, Sosyalist Parti için ciddi sorunlar yaratır olmuştur. Üstelik 1962'den sonra öteki muhafazakar gruplarla birlikte Gaullist UNR'nin (Cumhuriyet İçin Demokratlar Birliği), Ulusal Mecliste çoğunluğu ele geçirmesi de Sosyalistleri gerileten nedenler arasındadır. O zamana kadar hükümetler kuran hükümetler dağıtan, Bakanlıkların meyvalarını derleyen, etkilerinden yararlanan Sosyalist Partinin elinden bu olanak alınmıştır.

Parlamento aracı, uzlaştırıcı rolünü artık oynamaz hale gelince Sosyalist Parti sürekli muhalefete mahkum kalmıştır. Anayasada ve seçim düzeninde yapılan değişiklikler, politik çekim merkezini Sosyalistlerden Sağ'a ve önemli oranda da Parlamentodan uzağa kaydırmıştır.

Sosyalist Parti gibi, oyları yüzde 15'e inmiş olan bir partiye de kala kala ittifak stratejisi izlemek kalmıştır. İttifak merkez-sol ile. Merkez-sol, ya da merkezçilik, Sosyalist Partinin reformcu kanadından **Gaston Defferre** tarafından, 1965'deki Cumhurbaşkanlığı seçiminde kendisine bir taban oluşturacağı düşüncesiyle savunulmuştur. Bu strateji, Sosyalist Radikal ve Cumhuriyetçi Halk Hareketi oylarını toplayarak, ilk oylamada en çok oy alan ikinci aday olmak ve ikinci oylamada da Komünist oyları kazanmak şeklindeydi. Ama Katoliklerle işbirliğine, başkalarının yanı sıra **Mollet** de karşı çıktığı için **Defferre**'in yolu tılandı. **Gaston Defferre** geri çekildi; Komünistlerin, Sosyalistlerin ve Radikallerin adayı olarak onun yerini **François Mitterand** aldı. Bu adaylığın yüzde 45 oy alarak gösterdiği nisbî başarı, 1967 ve 1968 genel seçimlerinde sol eğilimli yeni ittifaklara ortam hazırladı. Sosyalistler, Radikaller ve **Mitterand**'ın küçük grubu Cumhuriyetçi Kurumlar Konvansiyonu (CIR) ilkin gevşek bir partiler konfederasyonu halinde **Mitterand**'ın Başkanlığı altında bütünleştiledi. Ortak amaç, komünist olmayan tek sol aday üzerinde birleşmekti. Bunu izleyen ikinci adım, partiler konfederasyonunun Komünist Partiyle bir seçim ittifakı kurmasıydı. Bu ittifak sayesinde Sosyalistlerle Komünistlerin parlamentodaki milletvekillerinin sayısı 1967'de bir kat artmıştır. Ama 1968 seçimlerinde aynı ittifak yeterince yapılamamış ve sol partiler ülke ölçüsünde yenik düşmüştür.

Bunun sonucu olarak ve bir ölçüde de Çekoslovakya'nın işgalinin yarattığı bunalım nedeniyle partiler konfederasyonu 1968 sonbaharında çökmüştür. Solun işbirliği geçici olarak sona ermiştir. General **de Gaulle**'nin ani istifasıyla 1969'da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Sosyalist Parti Komünist Partiye ve Birleşik Sosyalist Partiye karşı, **Gaston Defferre**'i aday göstermiştir. Ama **Defferre**'in alabildiği yüzde 5 oranındaki oy, Cumhurbaşkanlığı seçimine böyle bölük-pürçük yaklaşmanın budalaca bir girişim olduğunu göstermeğe yetmiştir.

Bu çöküşten sonra ve gelecek genel seçimlere henüz uzun bir zaman olduğunu dikkate alan Sosyalist Parti, **Mollet**'nin liderlikten istifasından yararlanarak yeni bir ittifak düzenine ve yeni bir yapılanmaya girişmiştir. **Guy Mollet**'nin yerine liderliğe seçilen **Alain Savary**, merkez-sol ittifakını reddederek tümü sol partilerden oluşacak bir ittifak gereğini savunmuştur. **Savary**, parlamentodaki sol sandalyeleri arttırmanın ve Cumhurbaşkanlığında iddialı olabilmenin tek yolunu Komünist Partiyle ittifakta görmüştür. 1971'de **Savary**'nin yerine **Mitterand** liderliğe seçilmiş, Komünistlerle başlatılan diyalogu sürdürmüştür. Bu diyalog sonunda 1972'de Komünistler ve sol Radikallerle, Sol'un Ortak Hükümet Programı'nı imzalamıştır. Bu ittifak sayesinde Sol'un parlamentoda temsili, neredeyse 1967'deki düzeyine erişmiştir.

George Pompidou'nun ölümü üzerine 1974'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de tüm Sol partilerce desteklenen **Mitterand**, zaferi çok az farkla (%49.2 - %50.8) kaçırmıştır. Ama 1981 yılı, Sosyalist Parti için bir *annus mirabilis* (hayret yılı) olacak, **François Mitterand**, Cumhurbaşkanlığına seçilecektir.

Parti Sistemi

1905'de kuruluşundan itibaren Sosyalist Parti, çok partili bir düzende çalışmak durumunda kalmıştır. Yarıştta çok partinin bulunuşu, zorunlu olarak hükümetlerin koalisyon hükümetleri olmasına yol açmıştır.

Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyetler döneminde her seçime en az beş parti katılmıştır. Her birinin oyu yüzde 15-20 arasında olduğu için, her seçimin siyasal sonucu, partilerle gruplar arasında parlamentoda bir at pazarlığı şeklinde belirmiştir. Gerçi, demokratik ülkelerin hemen hepsi, İngiltere'nin iki partili yapısı dışında, çok partili bir düzene dayanır. Ama Fransa'daki çok partili düzen, diğerlerinden epey farklıdır. Daha çok bölünmüştür; daha ele-avuca sığmaz bir yapıdadır. Koalisyon ortaklarının birarada yaşaması daha sorunludur. Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyetler döneminin hükümetleri, bu nedenle hep kısa ömürlü olmuştur.

Fransız siyasal partileri geleneksel olarak, birbirlerinden sadece politika sorunlarında değil, ama daha temelli konularda, örneğin siyasal yapının biçimi veya daha önemlisi, toplumun ekonomik örgütleniş gibi konularda da ayrılagelmişlerdir. Partilerin sadece politik istekler öne sürmekle yetinmedikleri, ama yapısal istekler de önerdikleri sistemlerde, düzen, elitler düzeyinde gerginlikler yaşamağa mahkumdur. Partilerarası ilişkilerin yönetimi de bu nedenle zorlaşır.

Örneğin temel anayasal ölçüler üzerinde öylesine konsensüs yokluğu gözlenmiştir ki, oy oranı yüksek olan bazı partiler hem hükümete, hem rejime karşı kampanya açtukları için siyaset istikrarsızlıklar içinde yuvarlanmıştır. Üçüncü Cumhuriyet, monarşistlerin çıkarlarını savunma çabasıyla başlatılmıştır. Gerçi monarşistler egemen olamamıştır ama, 1920'lerin başından itibaren rejim, bu kez de Komünistlerin ve Sağ kanadın düşmanlığını çekmiştir.

Dördüncü Cumhuriyetin kurumları 1946'da, seçmenin sadece üçte biri tarafından onaylanmıştır. Komünistlerle Gaullistlerin muhalefeti nedeniyle de sadece 12 yıl yaşayabilmiştir.

Üstelik, anayasal statükoyu onaylamaya hazır olan, o nedenle de yapısal bir konsensüse varılması için çabalayan partiler, köklü ideolojik karşıtlıklar nedeniyle, ülkeyi kolayca yönetebilme gücünü gösterememişlerdir. Böylece, Dördüncü Cumhuriyetin anayasal kurumlarını kabul eden partiler -Sosyalistler, Radikaller, Katolik Cumhuriyetçi Halk Hareketi- ülkeyi aşınrlara -Komünistler, Gaullistler ve Pujadistler- karşı birlikte yönetmeyi benimserken, çoğu zaman, ekonomik kolonyal ya da eğitim konularındaki politikalarda anlaşmayı başaramamışlardır. Çünkü, liberal-demokratik bir cumhuriyetten yana olan ama sosyalist reformlar yapmayı arzulayan Sosyalist Parti gibi bir parti için, ikilem çok keskindi.

Katılım

Sosyalist Parti kurulduğu 1905 yılından itibaren güç bir seçimle yüzyüze kaldı. Ya kendi sağındaki partilerle hükümet koalisyonuna girecek ve iyileştirici reformları o yoldan gerçekleştirmeğe çalışacaktı ya da Sosyalist bir çoğunluğun,

uzlaşmaya gerek bırakmayacağı, tek başına iktidar gününü bekleyecekti.

Sosyalist Parti 1905'de birbiriyle çatışan iki grubun kaynaşmasıyla kurulmuştu. Bu gruplardan biri **Jean Jaurés**'in liderliğindeki revizyonist kanat, diğeri **Jules Guesde**'in önderliğindeki marksist ve kuramsal olarak devrimci kanattı.

Partinin kuruluş kurultayında, burjuva hükümetlere katılınması özellikle reddedilmişti. **Guesde** kanadının, burjuva hükümetlere bakan vermeye muhalefeti, bakan olmaya hevesli Sosyalistleri, örneğin **Millerand Viviani** ve **Briand** gibi politikacıları, 1905'de yeni Partiye katılmaktan geri tutmuştu. Hükümete katılmaya karşı olan **Guesde** olduğu halde, ne gariptir ki, 1914'de **Jean Jaurés**'in katledilmesinden sonra, Sosyalist Partiyi aynı **Guesde**, Jacobin bir yurtseverlik nutkuyla, Birinci Dünya Savaşının patlaması ardından ulusal birlik hükümetine sokacaktı.

1920'de Sosyalist hareketteki çatlamadan ve Komünist Partinin kurulmasından sonra, Sosyalist Parti, hükümetlere katılmama kararını bir kez daha teyid etti. Ancak cumhuriyetçilik ve rahipler sınıfına muhalefet gibi geleneksel konularda Radikallerle seçimlerde işbirliği pratiğini sürdürdüler. 1924'den sonra bu işbirliği, Sosyalistlerin Radikal hükümetleri de desteklemeleri, ama o hükümetlere katılmamaları biçimine dönüştü. Sosyalistler 1932 seçimlerinden sonra da Radikal hükümete destek verdiler. Ancak seçim döneminin yarısında bu desteği çektikleri için, Radikaller, Muhafazakarların desteğine muhtaç oldu.

1936'da, Radikalleri geride bırakarak en büyük sol parti haline gelen Sosyalist Parti, **Léon Blum**'un Halk Cephesi hükümetiyle, barış döneminde ilk kez kabineyi kuran parti oldu. Radikallerle koalisyon halinde ve Komünistlerin desteğiyle hükümet kurarak Parti, **Blum**'un deyişiyle, "reformları gerçekleştirmek için mevcut kurumların ve sosyal sistemin idaresine sadık kalarak" iktidar olma yolunu seçiyordu. İktidar olmanın dışında kalan şey, iktidarın fethiydi. İktidarın fethi ise, mevcut kurumların dönüştürülmesi demektir. Ancak **Blum**, parlamenter bir partinin, mevcut kurumlar çerçevesinde reformları başarma fırsatını da elinin tersiyle itmemesi gerektiğini belirtiyordu. İktidar olmaktan ve iktidarı kullanmaktan kastı, 1936'da işte buydu.

Ülkenin Alman işgalinden kurtarılmasından sonra 1944'den itibaren hükümete katılım iki biçim aldı. İlk üçlü koalisyon denendi. 1944'den 1947'ye kadar üç büyük parti, Sosyalistler, Komünistler ve ilerici Katoliklerin Partisi olan Cumhuriyetçi Halk Hareketi'nin ittifakı sürdü. İkincisi, 1947'de Komünistlerin hükümetten atılmasıyla "üçüncü kuvvet" koalisyonu dönemi başladı. Bu koalisyonda Sosyalistler, Radikaller, Cumhuriyetçi Halk Hareketi ve Bağımsızlar yer alıyordu. 1951-1955 arasında Sosyalist Parti dört yıllık bir muhalefet kürü yaptı. Bu süre hariç, Parti, Beşinci Cumhuriyete kadar iktidarda kaldı.

Üçlü koalisyon döneminde hükümete, 18 ay süreyle General **de Gaulle** başkanlık etmişti. Bu hükümet, savaştaki direniş hareketinin ürünüydü. Uluslararası ortamın elverdiği sürece işbaşında kaldı. "Üçüncü kuvvet" hükümeti ise Sosyalist Partinin talihini olumsuz etkileyecekti. Ne var ki, bu hükümete Sosyalist Partinin katılımının gerekçesi, otorite yanlısı iç muhalefete karşı rejimin savunul-

ması gereğinden doğmuştu. 1946'dan 1969'a kadar Partinin liderliğini yapan Guy Mollet, hükümete katılımın "bir doktrin sorunu" değil, "bir koşullar sorunu" olduğunu belirtiyordu. Parti için sorun ya da tehlike şuydu: Cumhuriyetin, iç düşmanlarına karşı savunulması görevi, Sosyalist Partiyi muhafazakar eğilimli koalisyonlara girmeğe zorluyordu. Bu tür koalisyonlarda ise, Sosyalistler, işçi sınıfı oylarını Komünistlerden geri almayı sağlayacak sosyal politikalar gütmelerini mümkün kılacak bir ağırlık taşımıyorlardı.

Nitekim Dördüncü Cumhuriyet döneminin önemlice bir kısmında Sosyalist Partinin halk desteği eridi; Komünistler seçmenler arasında daha geniş bir destek sağladı. Ama otoriter bir General de Gaulle, 1940'ların sonlarında iktidar dışında tutulabilecekse ve bir hükümet bunalımı, gerçekte bir rejim bunalımı yaşanmayacaksa, Sosyalist Partinin hükümetlere katılmaktan başkaca bir şansı yoktu.

Komünistler

Sosyalistler açısından sorun, heterojen koalisyon hükümetlerine katılmanın ya da o tür hükümetleri desteklemenin, Sosyalist seçmenleri ve partilileri düş kırıklığına uğratması değildi; bu tür bir düş kırıklığını güçlü Komünist Parti'nin istismar etmesiydi. Komünist Parti 1936'dan itibaren ve özellikle 1944'den sonra, işçi sınıfı içinde derin kökler salmıştı. Savaş sonrasında 1945'de yapılan ilk genel seçimlerde de Solun birinci partisi olarak Sosyalistlerin yerini almıştı.

1920'deki Tours kurultayında reformcu ve devrimci sosyalistlerin ikiye bölünmesinden bu yana, Sosyalist Parti üzerinde en büyük baskı, geniş ve etkin bir Komünist Partinin var oluşuydu.

Reformcularla devrimciler, örneğin İngiltere'de, aynı parti içinde kalabilirken, Fransa'da daha büyük olan marksist-devrimci kanat, bölünmeyi zorlamıştı. On-dan sonra da aynı seçmeni kazanmak için Sosyalistlerle Komünistler arasında, amansız bir mücadele başladı. 1920'de Komünistlerle Sosyalistlerin ayrışması, Fransız solunu o zamandan bu yana bölen temel bazı sorunlardan kaynaklanıyordu. Bu sorunlardan biri, devrimci sosyalizm kavramı, diğeri leninist parti örgütlenmesiydi.

Sosyalistlere göre, Komünistlerin tutumu, temel demokratik değerlerin yadsınmasıydı. Sosyalistlerle Komünistler arasında derin bir kültürel yaklaşım farkı vardı. Bir yanda demokratik çoğulculuğa inanma, bir yanda bu inancın yadsınması...

1920'den bu yana, Sosyalist Partinin tarihi, işte bu nedenlerle, Komünist sorunuyla mücadele eden bir partinin tarihidir. Çünkü, 1920'den bu yana Sosyalist Parti apaçık reformist bir parti olduğu halde, örneğin 1959'da Alman Sosyal Demokratların Bad Godesberg'de yaptığı gibi, bütünüyle reformcu bir program kabul ederek, bu gerçeği bir türlü benimseyemiyordu. Böyle bir girişimi Komünistlerin takbih edeceğinden korkuyorlardı. Sosyalistlerin Sağdaki partilerle işbirliği yapması, ya Komünist Partinin zayıf olduğu dönemlerde, örneğin 1924'de ya da 1947-1958 arasında olduğu gibi, dış politika konularında Komünistlere kuşkuyla

bakıldığı dönemlerde nisbeten kolaydı.

Sosyalist Partinin Komünistlerle işbirliği yapması ise, ancak bazı taktik nedenlerle Komünist Parti işbirliğine yanaştığı dönemlerde mümkün olmuştu. Örneğin 1930'ların sonuna doğru ve Beşinci Cumhuriyet döneminde böyle bir işbirliği yapılabilmisti.

1920'den bu yana geçen sürenin büyük bir bölümünde Sosyalist Parti Komünistlerle savaşımında, ya uluslararası durumun, ya da Komünist Parti taktiklerinin insafına kalmıştı.

Sosyal Yapı

Sosyalist Partinin yüzyüze geldiği önemli güçlüklerden biri de, ondokuzuncu yüzyılın sonunda ve yirminci yüzyılın başlarında sosyalist politikanın oluşum döneminde, Fransız sosyal yapısının çok arkaik oluşuydu. Sosyalist Parti, 1920'den sonra işçi sınıfının oylarını yanına çekebilmek üzere Komünist Partiyle mücadeleye giriştiği zaman, bu arkaik sosyal yapının etkilerini, üzerinde ciddi biçimde hissedecekti.

Fransa'da sanayileşme ve kentleşme yavaş olmuştu. 1930'a gelindiğinde hatta sanayi devriminden bir yüzyıl sonra bile sosyal formasyonu açısından Fransa, köylüler, zanaatkarlar ve küçük burjuva ulusu niteliğindeydi. 1921'de, nüfusun yüzde 54'ü kırsal komünlerde yaşıyordu. Hatta kent nüfusunun çoğunluğa geçtiği 1946'da bile, nüfusun yüzde 47'si gibi büyük bir kesimi hâlâ köy temelliydi.

1900'lerin ilk yıllarında Sosyalist Parti, değişik akımları içerir biçimde kurulduğu zaman, aktif nüfusun içinde sadece 10 kişiden 3'ü, toplam 9 milyon kişi sanayide çalıştırılmaktaydı. Kentte yaşayanlar arasında bile toprağa bağlılık duygusu hâlâ çok güçlüydü. Fransız toplumunda bu köy ve köylülüğe bağlılık eğilimi, kentleşmiş toplumlara özgü bir özelliği, işçilerle işverenler arasındaki açık kutuplaşmayı geciktirici bir etki yapmaktaydı. Sosyalist partilerin kullandıkları bu durum, Fransa'da gecikiyordu.

Sanayide çalışan işçi sınıfı, öteki ülkelere bakışla daha küçüktü; üstelik istihdamın yapısı da öteki Batı ülkelerinden çok farklıydı. 1906'da Fransız sanayi işçisinin yaklaşık yarısı (4.5 milyon kadarı), en fazla beş işçi çalıştıran işletmelerde istihdam edilmekteydi. 100'den fazla işçi çalıştıran büyük ölçekli işletmeler ise işgücünün sadece yüzde 10'unu istihdam ediyordu.

Fransız sendikacılığının sayısal ve dolayısıyla politik zayıflığının, başka etkenlerin yanı sıra bir nedeni de bu istihdam durumudur. 1911'de İngiltere'de sendikacı işçi sayısı 4 milyon (yüzde 25), Almanya'da 4.5 milyon (yüzde 28) iken Fransa'da Sendikalar Konfederasyonunun (CGT) kayıtlı üye sayısı sadece 700 bin (toplam işgücünün yüzde 7'si) idi. Sayısal yetersizlik, radikal sendikacılığı engelliyordu. Ama bütün azınlık hareketlerinde görüldüğü gibi, sonunda Fransız sendikaları da ekstremizme kaydı ve sendikaların konumu daha ekstreme gittikçe, işçi sınıfı sekterliğinde, giderek, kendi içlerine kapalı hale geldiler; o yüzden de potansiyel üyeler için, giderek daha az çekici oldular. Üye sayısı az, fonları sınır-

lı sendikalar, etkin olmayan günlük işçi eylemlerine başvurmadan başka birşey yapamaz oldular.

Geç gelen, yavaş ve kısmî sanayileşme, zayıf ve yalıtılmış bir işçi sınıfı yarattı. Bunun sonucu, köylü ve küçük burjuva politikasına karşı onlardan ödünler sızdırabilecek, ya da onlar karşısında etkin bir denge kurabilecek bir güç olması gecikti. Egemen güç, yerel bey'di. Köylü politikasının lokal siyaset anlayışı, seçmen oyunu salt bölgesel ve lokal ölçülere göre değil, fakat sosyal ölçülere göre yapılandırmayı amaçlayan partilerin, örneğin Sosyalist Partinin etkinliğini geciktirdi.

Sınıf politikası gütmeye ve böylece işçi sınıfının istemlerini seslendirmedeki başarısızlık, Fransız işçi sınıfı hareketini karakterize eden radikal davranışların, özellikle sendika kesiminde gözlenen radikal davranışların kuluçka makinesi haline gelmiştir. Nitekim 1906'da sendikaların kabul ettiği **Amiens Şartı**, burjuva devletinde parlamento faaliyetini, açıkça reddetmiştir. İngiliz sendikalarının mevcut politik kurumlarda temsil edilmek amacıyla kendi siyasal partilerini kurdukları bir sırada, Fransız sendikaları, bütün siyasal partilere karşı husumetlerini ilan etmişlerdir. Aslında, Komünist Partinin kurulmasını, leninist yapısını ve inançlarını teneke mahallelerde yaşayan öfkeli işçi sınıfına kolayca aşıl原因arak gelişmesini teşvik eden de sendikaların bu radikal tutumudur.

Ekonomik gelişmeyle işçi sınıfı radikalizmi arasındaki ilintiyi araştıran Val Lorwin, sınıflar ülkeleri arasında, kapitalizmin en az süregelen dinamizm gösterebildiği iki ülkede, Fransa ve İtalya'da, işçi sınıfının duyduğu öfkenin, işçiler arasında Komünist Partinin önemli bir yer tutması sonucunu verdiği yargısına varmıştır. Fransa'da ekonomik büyüme, tek başına, ekonomik olmayan ve ülkeyi huzursuz eden çeşitli sorunları çözmekte güçsüz kalırken, ekonomik büyümenin kendisi de hatalı olmuştur. Geniş ölçekli sanayileşmenin yokluğu, girişimciliğin kalite eksikliği, gelir dağılımındaki bozukluk, işveren otoritesinin yapısı gibi nedenlerde yanlışlıklar yapılmıştır. İşçilere ödün vermekte hem geç, hem eli sıkı oluşları, yaşamlarıyla eşitsizliği göze batıcı hale getirmeleri ve sınıf bilinçleri nedeniyle işverenler, işçinin sınıf bilincinin gelişmesine yardım etmişlerdir. Burjuvazinin, işçileri görmezlikten gelmesi ve işçi sınıfı saflarında ütopyik radikalizmi tahrik etmesi, sosyal yapının ve yerleşik düzeni savunan politik ittifakların sonucudur.

İmalat sanayinde, perakende ticarete ve tarımda kendi işinin sahibi olan küçük burjuvazinin İkinci Dünya Savaşına kadarki dönemde sayısal açıdan çok oluşu ve bu sınıfın politik temsilcileri arasındaki ittifak, hükümetleri, bu sınıfın çıkarlarını ve statükoyu korumaya itmiştir.

İşçi sınıfı desteğinin, bu statükoya en sert biçimde direnen Komünist Partiye akması, Sosyalist Partiyi olumsuz etkilemiştir. Komünist Partinin rekabeti karşısında, sağlam bir işçi sınıfı desteğinden yoksun kalan Sosyalist Parti, gözünü başka sınıf ve katmanlara, özellikle küçük burjuvaziye çevirmek zorunda kalmıştır. Bu süreç, Partiyi işçi sınıfından daha fazla koparmış ve Radikal Partinin birçok özelliğini benimsemeğe itmiştir. Sosyalist Parti kırsal kesim ve küçük kasaba

seçmenine daha da fazla dayanmağa yönelmiştir. Sanayileşmemiş güneyde Radikal Partinin tutumu ve eğilimi buydu. Bu tür seçmenin "sosyalist" eğilimlerinden farklı "cumhuriyetçi" niteliği, Sosyalist Partinin, işçi sınıfı oyları için yarışmasını daha da güçleştirmiştir. İşçi sınıfı da giderek Komünist Partinin sınıf savaşımı militanlığına yatkınlaşmıştır.

1947'de Komünistler, Sendikalar Konfederasyonu CGT'yi de kontrolleri altına almışlar ve Sosyalist Partinin işçi sınıfını temsil vizesinin elinden kayışı böylece kesinleşmiştir. Nitekim 1956'ya gelindiğinde, Paris'de işçi sınıfının yaşadığı dış mahallelelerde işçi sınıfı seçmenlerinden üçte ikisi Komünist Partiye oy verir olmuştur. Komünist Parti oylarının beşte dördü de artık işçi sınıfından gelmektedir. En geniş 71 kentte işçi sınıfının yüzde 49'unun Komünistlere, sadece yüzde 17'sinin Sosyalistlere oy verdiği gözlenmiştir.

Din Adamı Karşıtlığı

Fransız sanayileşmesinin doğası ve sosyal yapı, Sosyalist Parti için büyük sorunların kaynağı olduysa, Fransız toplumundaki eski bir bölünme, yani Katoliklikle rahipler sınıfına karşıtlığın çatışması da Sosyalist Partinin çalışmalarındaki bir başka sınırlayıcı etmen oldu.

Yirminci yüzyıl başları Fransa'sının egemen kırsal karakteri, nasıl, sınıf siyasetinin gelişmesini kösteklediyse, aynı karakter, iman ve kalıcı düşünce yandaşları arasında sürgit bir tartışmanın verimli ortamını yarattı.

1789 Büyük Fransız Devrimi sonrasında Kiliseyle Cumhuriyet arasında patlak veren çatışmanın ve 18'inci yüzyıldaki Hristiyanlık-Agnostisizm (Bilinemezcilik) antitezinin bir sonucu olarak ondokuzuncu yüzyılda Katolisizm ile Liberalizm birbirinden kesinlikle ayrılmıştı. Ondokuzuncu yüzyıl, Kilisenin adını, Cumhuriyetin ve "ilerici" herşeyin düşmanına çıkarmıştı. Gerçi Kilise, 1789 öncesindeki egemen konumunu, Devrim sırasında, bir daha geri gelmemek üzere yitirmişti ve devlet, devrimden sonra laik ilkeler üzerine oturtulmuştu ama, yenik düşen Kilise kökünden kazanamamıştı. Belli bazı rejimlerde, örneğin III. Napoleon döneminde de Kilise, özellikle eğitim alanında etkisini yeniden hissettirebilmişti.

Üçüncü Cumhuriyetin ilk 35 yılında politikaya egemen olan anlayış, "geçmiş tasfiye etmek, Kiliseyle Devlet, din adamıyla din adamı karşıtı, Monarşiyle Cumhuriyet, militarizmle parlamantarizm arasındaki eski çatışmaları ortadan kaldırma" çabasına dönüktü. Nitekim 1905'e gelindiğinde din adamı karşıtı, cumhuriyetçi parlamenterizm muzaffer olmuştu. Üçüncü Cumhuriyetin geri kalan ikinci 35 yılında hanedana ve din adamları sınıfına ilişkin çatışmaları gölgeleyen yeni sosyal ve ekonomik sorunları ortaya çıktı. Ama bu değişime rağmen, yine de eski çatışmaların zorlayıcı gücü, politikada dikkate değer biçimde önde kalmayı başardı.

İngiltere'nin tersine Fransa'da, Birinci Dünya Savaşına kadarki dönemde, Katolik Kilisesiyle rasyonalizm ya da din adamı karşıtlığı arasındaki üstünlük savaşımı çok daha sert geçti. 1914'den önce, din sorunu, Üçüncü Cumhuriyette politi-

kayı kutuplaştırdı. Nitekim laikliğe değinmeyen resmî bir konuşmaya rastlamak mümkün değildi.

Gambetta'nın 1877'deki ünlü silaha sarılma çağrısını "**Din adamları: işte düşman**" çağrısına çeviren sol partiler, müttefiki Kilise olan Sağ'a karşı savaş ilan ettiler; bir koalisyon halinde birleştiler ve nihayet 1905'de "**din adamları sınıfının yarattığı tehdid**"in üstesinden gelerek, Devletle Kilisenin ayrılmasını başardılar. Bu işi gerçekleştiren "**burjuva hükümet**"i, laik Cumhuriyetin savunucusu olarak Sosyalist Parti destekledi.

Rahipler sınıfına düşmanlık, bu yüzyılın önemlice bir kesiminde de siyasal bir güç olarak kalmağa devam etti ve köy papazıyla öğretmen arasındaki geleneksel mücadele artık ortadan kalktığı halde, gerçek sosyalistliğin turnosol kağıdı olarak işlev görmeğe devam etti.

Hem Sol'da olmak, hem de kiliseye ayine gitmek bağdaştırılabilir sayılmıyordu; tartışmanın elle tutulur konusu kilise okulları olduğu halde, anlayış buydu. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Vichy rejiminin, kiliseden ve kilise okullarından yana bir tutum sergilemesi de eski karşıtlığı yeniden gündeme getirmişti. O nedenle ki, savaştan sonra Sosyalistlerin yeni Hristiyan Demokratlar olan Cumhuriyetçi Halk Hareketi (MRP) ile birleşmesine direnç gösterildi. Dördüncü Cumhuriyette, kilise okulları sorunu, önemli bir bölücü rol oynadı. 1944'de kaldırılan, kilise okullarına devlet yardımı uygulaması, 1951 yılında yeniden ihya edilince, kurtuluştan itibaren koalisyon hükümetlerine katılmış olan Sosyalist Parti, hükümetten çekildi. 1959'da, kilise okullarına devlet yardımını teyid eden yasa tasarısının görüşülmesi sırasında Sosyalist Eğitim Bakanı **André Boulloche**, tasarıyı kabullenmektense istifayı yeğledi; devlet okullarıyla özel okullar arasındaki ilişkiyi incelemekle görevli Komisyonun Başkanlığını kabul eden Sosyalist **Lapie** ise Partiden atıldı.

Rahipler sınıfına karşıtlık, seçim sandığında, Sosyalist Parti açısından önemli etkiler yapmıştır. Bu siyaset, devlet okullarındaki sayısız öğretmenin Sosyalist Partiyi desteklemesini sağlamıştır. Ama buna karşılık, 1944'den sonra hasım reformist bir partiye Hristiyan Demokrat Cumhuriyetçi Halk Hareketine (MRP) eğilim gösteren ılımlı orta sınıf ve işçi sınıfı oylarının Sosyalist Partiye gelmesini önemli ölçüde sınırlamıştır.

Birçok politik "**marka**"nın yarıştığı çok partili bir düzende, bir partinin etkilendiği ve desteğini sağladığı bir gruba, örneğin bu olayda, rahipler sınıfına karşıt olan öğretmenler grubuna seslenmek zorunda bulunması kaçınılmaz olabilir. Bu ise seçmen kitlesini ister-istemez sınırlar. Nitekim rahipler sınıfı karşıtlığı, Sosyalist Partiyi ve genel olarak Sol'u, Katolik itikadın yüksek olduğu Fransa gibi bir ülkede, tüm ülkede desteklenir siyasal bir hareket olmaktan alıkoymuştur. Fransa'nın politik coğrafyası, din coğrafyasıyla büyük ölçüde uyumlu olmuştur. 1952'de **Canon Boulard**'ın yaptığı bir araştırma, 1790'da Kiliseyi Devlete tabi kılan Anayasaya şiddetle karşı koyan Flanders, Artois ve Brittany yörelerinin, yirminci yüzyıl ortalarında Katolik itikadına büyük ölçüde bağlı kalmağa devam

eden yöreler olduğunu göstermiştir.

Ayrıca, sadece sosyal ve dinsel hiyerarşileri birbirine karıştıran kişilerin yaşadığı kırsal yörelerde Hristiyanlıkla Muhafazakarlık elele gitse bile, Fransa genelinde kiliseye gidenler, aynı zamanda Muhafazakar olanlardır. Fransa'nın katolik kırsal batı kesimleri, Muhafazakarların kalesidir. Ancak hedef kitle olarak işçi sınıfını seçen bir sosyalist parti için daha da önemlisi, Alsace ve Lorraine'in sanayileşmiş kesimleriyle Yukarı Rhône ve Loire vadilerinin Lyons ve Saint-Etienne bölgelerinde Katolik itikadının ve dine bağlılığın çok yüksek oluşuydu.

Bu nedenledir ki, herhangi bir seçim çevresine bakışla seçmenleri arasında çoğunluğu işçilerin oluşturduğu Moselle (seçmenin yüzde 65'i işçi) ve Pas-de-Calais'de örneğin 1956'da Sol, toplam olarak oyların sadece yüzde 23'ünü alabilmiştir. 1956'da yapılan bir araştırma, sanayi işçilerinden yüzde 28'inin aktif Katolik olduğunu göstermiştir. Bu grup, Sol'un önemli sınai merkezlerde işçi sınıfının oyunu almasının önündeki engel olmuştur. Gerçi ulusal duygular, ülkenin doğu sınırındaki seçim çevrelerinde Muhafazakarlığı/işçi sınıfı içinde ayakta tutan bir öge olmuşsa da Sosyalist Partinin ilerleyişini, dinsel duygularda büyük ölçüde önlemiştir. Rahipler sınıfına karşıtlık siyaseti güdülmeseydi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Sosyalistlerle Cumhuriyetçi Halk Hareketinin birleşmesiyle, komünist olmayan büyük bir sol parti yaratılabilirdi. Cumhuriyetçi Halk Hareketinin, daha çok muhafazakar nitelikli seçmenin oyunu almasına rağmen, bu mümkün olabilirdi. Seçmen tabanı itibariyle Komünistlerden daha geniş olan böyle bir Sol parti, Komünist Parti karşısında, giderek eriyen Enternasyonalin Fransa Kolu (SFIO)dan daha güçlü bir rakip olurdu.

Öyleyse Sosyalist Parti için sorun, geleneksel bakışın öne sürdüğü üzere ilkelikle iktidarı uzlaştırma sorunu değildi. Gerçi bu Sosyalist Partiyi ilk zamanlar epey meşgul etmiştir. Nitekim **Léon Blum** da iktidarın **fethiyle kullanılması** arasında bir ayırım yapma gereğini duymuştur. Oysa asıl sorun bu değildi. Çevresinin kendine özgü yapısı, Sosyalist Parti için önemli, ek sorunlar yaratmıştı. Zaten sayıca sınırlı olan işçi sınıfı seçmenlerin Komünist, Katolik ve Sosyalist taraftarlar gruplarına bölünmesi ve sosyal reformculuğa elverişli olmayan arkaik sosyal yapı, Sosyalist Parti üzerinde hayli sınırlayıcı etkiler yapmıştır. Fransız Sosyalistleri, kendi geçmişlerinin mahpusu olmuşlardır. Gerçekte Fransa'da politikanın kendisi, geçmişinin ağır yükleriyle aşırı ölçüde yüklüydü. Parti sisteminin karmaşıklığı da milliyetçilikle katoliklik, demokrasiyle otorite, işçiyle işveren arasında çözüme ulaştırılamamış sorunların, aynı anda idare edilmesi zorunluluğundan ileri gelmektedir.

Sözünü ettiğimiz üç karşıtlıktan ikisi, İngiltere'de henüz genel oy ilkesinin bile benimsenmediği daha önceki yüzyıllarda çözülmüştür. Bu da İngilizlere, parti karşıtlıklarını kurumlaştırma olanağını vermiştir. Fransa'da ise bu karşıtlıklar, bu yüzyıla kadar uzayagelmiş ve değişik programlı bazı partilerin aynı çizgilerde buluşması için önemli bir temel oluşturmuştur. Böylece rahipler sınıfına karşıtlığı ayırıcı kimliği olan partiler, ruhban kökleri olan partileri karşılarında bulmuş-

lardır. Bu karşıtlık aynı zamanda, Sosyalistleri, Katolik olan ılımlı reformcular-
dan ayırık tutmuştur.

Bunun gibi, liberal demokratik ölçüleri benimseyen partiler, Sağ ve Sol otorite-
terliği savunan partilerle karşı karşıya gelmişlerdir. Bu da sosyalistlerle Komünistleri ayrı kamplara düşürmüş, tek bir işçi sınıfı partisi yaratılması bu yüzden mümkün olamamıştır.

İdeal olarak belli bir sosyal katmanın ekonomik çıkarlarını temsil etmeyi amaçlaması gereken Sosyalist Partinin süregelen sorunlarını iyice açığa çıkaran gelişme, 1958 bunalımının siyasal ve anayasal yapısıdır.

Beşinci Cumhuriyette

Yeni Ortam

1958'in siyasal bunalımı General de Gaulle'ü iktidara getirdi. İktidarı, parlamentodan hükümete ve yetkileri genişletilmiş bir Cumhurbaşkanı'na aktaran, yeni bir Anayasa yürürlüğe kondu. Sosyalist Parti'nin ve genelde Sol'un, yürütme üzerinde yasama gücünün etkin denetimini öngören ve hangi biçimde olursa olsun kişiselleştirilmiş yönetime kuşkuyla bakan geleneksel görüşüne rağmen, Sosyalist Parti lideri Guy Mollet, Partisini Beşinci Cumhuriyet'in bir avant garde'ı haline getirdi; hükümette altı ay boyunca Bakan olarak görev yaptı. Guy Mollet, Komünizm ya da Faşizme karşı de Gaulle'ün bir Cumhuriyet siperi olacağına inanıyordu. Cezayir çıkmazının yarattığı Beşinci Cumhuriyet, bir bunalım çözme rejimiydi; kurulmasını, Komünist Parti dışında belli başlı bütün partiler desteklemişti.

Beşinci Cumhuriyetin egemen karakteri iki kutuplu oluşuydu: Seçmen Sağ ve Sol kutuplara, parlamento da, Hükümeti sürekli destekleyenlerle sürekli muhalif olanlara bölünmüştü. 1958'den önce Dördüncü Cumhuriyette ve 1940'dan önce Üçüncü Cumhuriyette durum böyle değildi. Dördüncü Cumhuriyette sürekli karılan "merkez" partiler destesi, Sol'un ve Sağ'ın muhalefetine karşı hep hükümet olmuşlardı. 1920'lerle 1930'larda parlamento döneminin başında hükümetler, Sol'un seçmen oyu bakımından güçlü olan Partileri tarafından kurulmuşlar ya da desteklenmişler, ama adım adım Sağ'a kaymışlar, parlamento döneminin sonunda Sol desteği bir yana atmışlar, böylece başlangıçta hükümeti destekleyenleri, sonuçta hükümetin muhalifi haline getirmişlerdi. Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyetlerde hükümetlerin politik kimliği, genel seçim sırasında ortaya çıkan seçmen eğilimini yansıtmıyordu.

Kurumsal Değişiklik

Beşinci Cumhuriyetin iki kutuplu yapısı, kurumsal iki yenilik üzerinde yükseldi. Bunlardan biri seçim sistemi, ikincisi Cumhurbaşkanlığı sistemiydi. Kutuplu yapının bir de benzersiz ögesi vardı: General de Gaulle... 1958'de kabul edilen iki turlu seçim sistemi, Üçüncü Cumhuriyetin 1940'dan önceki büyük bir bölümünde kullanılan sistemin ihyasıydı. Gerçi 1986'da nisbî sistemle yer değiştire-

cekti ama, o yıl kurulan hükümet, yeniden, iki türlü seçim sistemine dönecekti. Sistem, her seçim çevresinde bir milletvekili seçilmesini ve bir adayın ancak, ilk turda oyların yüzde 50'den fazlasını aldığı takdirde seçilmesini öngörür. Eğer hiçbir aday yüzde 50'nin üstünde oy alamamışsa, ertesi hafta seçim yenilenir. Bu ikinci seçimde en çok oy alan seçilmiş olur. Pek az parti, ilk turda birçok seçim çevresinde yüzde 50'nin üstünde oy alacak kadar oy yoğunlaşmasına ya da genişliğine sahip olduğu için, milletvekilliklerinin çoğu (genelde dörtte üçü) ikinci turda doldurulur. Birinci tura katılan adayların tümünün ikinci tura da girmesine izin verilmez. 1976'da yapılan bir değişikliğe göre, birinci turda, kayıtlı seçmenlerden en az yüzde 12.5'inin oyunu alamayan adaylar ikinci tura katılamaz. Bu baraj, 1966'da yüzde 10'du. 1958'de kabul edilen sistem ise, kayıtlı seçmenlerin değil, sadece atılan oyların yüzde 5'ini baraj olarak kabul etmekteydi. Görüldüğü gibi baraj gittikçe yükseltilmiştir.

1958'de getirilen iki türlü seçim, ilk turda küçük partileri saf dışı ediyordu. 1958'de ikinci tur seçimlerin yüzde 80'i üç ya da daha fazla aday arasında cereyan etmişken, 1967'den itibaren ikinci tur seçimlerin yüzde 79'u iki aday arasında geçmiştir. Daha sonra da ikinci tur seçimlerin hemen hepsinde sadece iki aday kalmıştır.

Seçmenin birinci turda seçim yaptığı, ikinci turda adaylardan birini elediği görüşüne dayalı bu sistem, ikinci turda taktik oy pratiğini geliştirmiştir. Özellikle, henüz seçim arenasında kalan ama daha az benimsenen partiyi engelleme, eleme eğilimine yol vermiştir. Böylece ekstrem partiler ikinci tur seçimde genel olarak başarısız olmuşlardır. Bu sistemde o tür partilerin seçim alabilmesi, daha ılımlı partilerle seçim ittifakı kurmalarıyla mümkün olabilir hale gelmiştir. 1967'ye gelindiğinde ikinci tur seçimlerin hemen hemen tümü, Gaullist ve Sol (Sosyalist ya da Komünist) adaylar arasında bir yarış haline gelmiştir.

Seçim sistemi, iki kutupluluğa elvermekle birlikte, o iki kutuplu yapıyı tayin eden öge değildir. Ya da şöyle demek de mümkündür: Ülke ölçüsünde, her seçim çevresinde ikinci turda aynı iki partiyi karşı karşıya getiren ve iki kutupluluğu yaratan seçim sisteminin kendisi değildir. Nitekim Üçüncü Cumhuriyette iki kutupluluğun birçok varyasyonu olurdu. Ülkenin bazı kesimlerinde Radikal Parti adayları, bir Muhafazakara karşı Sol adına yarışarlardı. Bazı bölgelerde ise bir Radikal aday, Sosyalist ya da alternatif Sol adaya karşı, Muhafazakar cepheyi temsil ederdi. Beşinci Cumhuriyette iki kutuplu ikinci turu, ülke ölçüsünde standart hale getiren ve aynı iki partinin adayına indirgeyen iki öge, (a) General de Gaulle ve (b) Cumhurbaşkanlığı sistemi olmuştur.

De Gaulle'in parti sistemi üzerindeki etkisi çok dramatiktir. Karizmatik görünümü, sağ-merkez seçmenler arasında, az da olsa, önceden beri sağ-merkezci bir partizan olarak tanınması, Dördüncü Cumhuriyete karşı duyulan düş kırıklığı gibi nedenler, de Gaulle için, siyasal yelpazenin sağından merkeze ve Sol'daki işçi sınıfı seçmenlerin bir bölümüne kadar yayılan bir seçmen desteği yaratmıştır. Bu geniş seçmen koalisyonu, Gaullist Parti UNR (Yeni Cumhuriyet Birliği) tarafın-

dan da 1962 yılından sonraki genel seçimlerde biraraya getirilebilmiştir. Bunu sağlayan şey, savaştan sonra ortaya çıkan, kökleri zayıf ortanın sağ partilerin yerini Gaullizm'in almış olmasıdır. 1962'de UNR'nin hakim olduğu bu geniş seçmen ittifakı Giscard d'Estaing'in Muhafazakar Partisi RI'yi de içererek, o tarihe dek eşi görülmemiş bir parlamento çoğunluğu elde etmiştir. Ondan sonra 1967, 1968, 1973 ve 1978'de yapılan bir dizi seçimde de bu çoğunluk korunmuştur.

General de Gaulle'ün, siyaseti kutuplaştırıcı etkisini, onun koalisyonuna karşı Sol'un (Komünistler, Sosyalistler ve Radikaller) verdiği yanıt da pekiştirmiştir. Seçimlerin ikinci turunda Gaullist Partiyi yenilgiye uğratabilmek için muhalefet partileri bir ittifak siyaseti gütmeye gereğini duymuşlardır. Politik güçlerin kutuplaşmasını kışkırtan şey, görüldüğü gibi seçim sisteminin mekanizması değil, ama Gaullism'dir.

Ne var ki, iki kutuplu politikayı kurumsallaştıran ana öge, 1958'den sonra rejimin Başkanlık rejimine dönüştürülmesidir. 1958 Anayasası, Parlamentoyu fesih, olağanüstü hal ve referanduma karar verme gibi yetkilerle Cumhurbaşkanlığını güçlendiren bir rejim getirmiştir. Ama o Anayasadan önce de Gaulle de facto uygulamalarla Başkanlık rejimini zaten çoktan yürürlüğe sokmuştu. 1958 Anayasası değişik yorumlara açıktı. Kimine göre başkanlık sistemini, kimine göre parlamenter sistemi öngörüyordu, kimine göre, ikisini dengeliyordu. De Gaulle'ün yorumu ise doğal ki başkanlık yorumuydu.

De Gaulle 1962'de Anayasa reformunu gerçekleştirdi. Başkanın doğrudan halk tarafından seçilmesi esası getirildi ve Başkanlık egemenliği böylece kesin sonuca bağlanmış oldu. Üstelik, Başkan seçimi yasası, siyaseti iki kutuplu hale getiren bir hükmü de içeriyordu. Yasaya göre eğer adaylardan hiçbiri ilk turda mutlak çoğunluğu alamamışsa, ikinci tura, sadece en çok oy alan iki aday katılabiliyordu. Doğrudan seçimin esas etkisi, Cumhurbaşkanını, 1958 Anayasasının öngördüğü resmî ve yüce hakem rolünden hükümet başkanı rolüne indirmesiydi. Bu yeni düzen Başbakanı da Başkanın buyruklarını yerine getiren bir memur konumuna indirgiyordu.

Ne var ki, Cumhurbaşkanının egemenliği, parlamento çoğunluğunun sağlamlığına bağlıydı. Böyle bir çoğunluğa dayanmazsa, Başbakanlık ayakta duramazdı. Bu nedenle yasama meclisi seçimleri, adeta yarı-başkanlık yarışı haline geldi. Başka deyişle seçimler "Cumhurbaşkanı için çoğunluk" sloganı altında yapılır oldu. Bu tür parlamento seçimleriyle neyin amaçlandığı ortadaydı: Başkanlık iktidarı ve anayasal istikrar...

Sol'daki partiler için, bu yeni sistemin yarattığı güçlükler hayli zorluydu. Partiler, eski parlamenter sisteme alışıklardı. Her parti, seçimlerde bilinen seçmene hitabeder, sonra blok milletvekilleriyle, birbirini izleyen koalisyon hükümetleri için pazarlığa otururdu. Partilerin en yalıtılmış olanı Komünist Parti açısından ise, bu yeni kurumsal yenilikler, iyice karanlığa itilme tehdidini taşıyordu. İki türlü seçim sistemi, genel seçimlerde kendi adaylarının desteklenmesi için müttefik partilerle seçim işbirliği yapmazsa, ikinci turda Komünist Partinin elenmesi

tehlikesini taşıyordu. 1958'de olan da tam buydu. Komünist Parti birinci turda aldığı yüzde 19 oya karşılık, ikinci turda milletvekilliklerinin sadece yüzde 2'sini kazanabilmişti. 150 milletvekilinden 10 milletvekiline düşmüştü.

Komünist Partinin 1962 seçimlerinde, ikinci turda bazı adaylarını Sosyalist Parti lehine geri çekmeyi kabul etmesi, bu sonuç düşünülünce hiç de şaşırtıcı değildir.

Başkanlık sistemi, Komünist Parti için, bir başka açıdan daha büyük darbe oldu. Çünkü Komünistler gibi ideolojik bir partinin, hele bir de şöhreti epey tartışmalı olunca, Başkanlık gibi bir makam için seçim yarışına umutla bakabilmesi mümkün değildi. Nitekim, 1968'de yapılan bir kamuoyu araştırması, seçmenlerden sadece yüzde 14'ünün Komünist bir Başkanı desteklediğini gösteriyordu. Komünist bir Başbakanı ise, seçmenlerin ancak yüzde 20'si destekliyordu. Hükûmete Komünist bakanların girmesini ise seçmen pek endişeyle karşılamıyordu. Seçmenlerin yüzde 48'i, Komünist bakanları kabul edebileceklerini belirtiyorlardı.

Bu kamuoyu yoklaması, ayrıca seçmenlerden yüzde 44'ünün, Komünist Partiyi, Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını çok fazla gözeten bir parti saydığını göstermekteydi. Kamuoyu yoklamasının bulguları, Komünist Parti imajını ortaya koymaktaydı. Nisbî temsil esasına dayalı Dördüncü Cumhuriyetin parlamenter sisteminde, böyle bir parti pek zararlı sayılmazdı. Tam tersine, anti-sistem bir güç olarak protestoyu harekete geçirebilirdi. Ama aynı parti, iki kutuplu bir politik sistem için uygun değildi.

Başkanlık sisteminde Komünist Parti için sancılı gerçek şuydu: Parti eğer iktidar istiyorsa, bunu bir Sol ittifakta ikinci ortak olarak ve sosyalist Başkan adayını destekleyerek başarabilirdi. Böyle bir yol, boyun eğmek ve gerilemek anlamına geliyordu, ama öteki seçenek, yani bağımsız strateji de yalıtılmak ve olası bir ölüm ifade ediyordu.

İşte bu nedenlerle Başkanlık sistemi, Sol partileri seçim ittifakına itmştir. Beşinci Cumhuriyetin, Komünistleri Sosyalistlerle ittifaka sokmasının nedeni budur.

Başkanlık sisteminde politika yapmanın ve eski çok partili sistemi artık unutmaya ihtiyacının bilincine varan ilk Sol politikacı François Mitterrand'dır. Mitterrand 1960'larda dağınmış sol partiler için çok dezavantajlı olan Başbakanlık sisteminin, koalisyonlara yol açan parlamenter sisteme bakışla, iktidarı ele geçirme açısından çok daha elverişli olduğunu kavrayan ilk Sol politikacılardan biridir. Bu yaklaşım, bir yandan Komünistlerle pazarlığı, bir yandan da komünist olmayan solu yeniden yapılandırarak başkanlık sistemi politikasına uyarlamayı gerektiriyordu.

1967'de Duverger'nin gözlemlediği gibi, Sağ'daki ve Merkez'deki liderleri bölen sorunlar giderek azalmağa ve birleşmeleri olasılaştırmaya başlamıştı.

Sağ'ı bölen sorunlar azalıyorsa bu Sol için de söz konusu idi. Sol'u özellikle bölen dış politika sorunları, uluslararası detantın ve barış içinde birarada yaşama-

nın soğuk savaş gerginliğini gidermesi nedeniyle, giderek daha az önemli hale gelmekteydi. Göstergeler Sosyalist-Komünist işbirliğinin gerçekleşme yolunda olduğunu ortaya koyuyordu.

Bu noktada Komünist olmayan Sol için önemli bir başka sorun, Cumhurbaşkanı kimliğine layık, Sol'un oylarını birleştirebilecek bir politikacıyı Başkan adayı olarak çıkarabilmektir.

Guy Mollet ve **Mendès France** uygun değildi. **François Mitterrand**'a gelince...

Beşinci Cumhuriyetin ilk yıllarında **Mitterrand**, siyasal müfrezelerden yoksun bir politikacıydı. 1971'e kadar Sosyalist Partinin üyesi de değildi. **Mitterrand**, Dördüncü Cumhuriyet yıllarında küçük bir partinin, Direnişin Demokratik ve Sosyalist Birliği (UDSR) adlı Partinin lideri olarak birçok hükümette Bakanlık yapmıştı. UDSR, Radikal Partinin rahipler sınıfı karşıtlığı hariç, birçok özelliklerini taşımaktaydı.

UDSR 1965'de, Cumhuriyetçi Kurumlar Konvansiyonu (CIR) ile birleşti. Böylece ortanın solu siyasal kulüpleri, **Mitterrand**'ın başkanlığında birleştiren federal yapıda bir parti ortaya çıktı. Bu yeni parti (CIR), **Mitterrand**'ın özellikle Başkanlık savaşımının taşıyıcısı haline geldi. Aslında bütün öteki partiler de liderlerinin Cumhurbaşkanlığı savaşımını yürütecek araçlar haline gelmişlerdi.

Siyasal partilerin böyle bir amaç için dönüşmesi, yeni bir liderler kuşağı yarattı.

Mitterrand'ın çabası, komünist olmayan Sol'u, Cumhurbaşkanlığı sistemine göre yeniden yapılandırmak ve uyarlamaktır. 1965'de adaylığını koyarak ilk denemesini yapacaktı. Bunun için komünist olmayan Sol'u bir ittifak içinde, FGDS (Demokrat ve Sosyalist Solun Federasyonu)'de birleştirmeyi başardı. Bu birleşmeyi FGDS ile Komünist Parti arasındaki seçim ittifakı izledi. İkinci olarak **Mitterrand**, 1971'de Sosyalist Partinin liderliğini ele geçirdi ve komünist olmayan Sol'un bütün öğelerini Partiye kattı. Bunu, 1972'de Komünist Partiyle bir program ittifakı kurma başarısı izleyecekti.

Sosyal Değişim

Beşinci Cumhuriyet, Sol için avantaj, Sağ için dezavantaj olan bazı sosyal değişikliklere de tanık oldu. Fransa'nın köhne sosyal yapısı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında esaslı ölçüde dönüştü. Özellikle köylülük geriledi; yönetici ve beyaz yakalı işçi katmanları gelişti. Kırsal kesimde nüfus azalması hızlandı. Tarımla uğraşanların oranı, 1954'deki yüzde 28'den, 1975'de yüzde 9'a düştü. Buna karşılık meslek sahipleri, yöneticiler ve beyaz yakalı işçiler kesimi 1954'de yüzde 19 iken, 1975'de yüzde 37'ye çıktı. Bu değişim, ekonomik yapıdaki temelli değişimi yansıtıyor. Kömür, çelik, tekstil gibi geleneksel sanayi kolları gerilerken, kimya ve elektronik sanayii gibi yeni sanayi kesimleri ortaya çıktı. İşçi sınıfının istemlerinde de nitel değişiklikler oldu. 1968 olaylarını izleyerek karar mekanizmaları-na katılım (autogestion) istemleri, salt ekonomik olan istemlerin yerini almağa

başladı. Toprakdan kopuş, Sağ'ı politik olarak tehdit ediyordu. Genelde Sağ, kırsal kesim oylarının üçte ikisini alırdı. Kırsal kesimin boşalmasının, oy açısından yarattığı tehdit, bir bakıma kırsal kesimin parlamentoda ağırlığından daha geniş ölçüde temsil edilmesi nedeniyle açıkça görülmüyordu, adeta maskelenmişti. Ama Cumhurbaşkanı seçiminde, kırsal kesim oylarının gerilemekte olduğu açıkça ortaya çıkıyordu.

Aşağı düzeydeki yöneticiler, amir, teknisyen kadrolarının genişlemesi, Sağ'ın kırsal kesimde yitirdiği oyları kısmen tazmin etmeğe yetiyordu. Ama yeni beyaz yakalılar sınıfı, geleneksel burjuva anlamında orta sınıf değildi. Giscard d'Estaing, *La Démocratie française* adlı yapıtında, bu katmanı, "geniş, büyüyen, amorf, merkezi grup" olarak tanımlıyor, bir yandan teknisyenler, ustabaşılar, vasıflı işçiler ve belli bazı bağımsız emekçilerle sınıai proletarya, öte yanda yöneticiler ve bağımsız çalışanlarıyla burjuvaziden oluştuğunu belirtiyordu. Ne proleter ne burjuva bir gruptu bu. Çünkü ne sosyal ve kültürel bakımdan yalıtılmıştı, ne de özel ekonomik ve kültürel bir mirasa sahipti. Her iki kutuptan aldığı değerler karmasına sahip yeni bir gruptu. Giscard d'Estaing, bu yeni grubun kişisel özelliklerini şöyle belirliyordu: Kentli ama bireyci; zenginlikten çok tüketime ilgi duyar; özel hizmetlerden çok kamu hizmetlerinden yarar sağlar; politik bakımdan pragmatiktir ama sosyal adalet ister; nicel talepler kadar niteliğe de önem verir.

Bir başka gözlemcinin, P.Braud'nun tanımıyla bu yeni beyaz yakalılar katmanını, "değerleri, büyüyen bir toplumun modernlik, etkinlik, ekonomik dinamizm, uzmanın önceliği gibi değerlerini yansıtan ama aynı zamanda modern toplumun henüz yerine getirmediği ve yarattığı düş kırıklığını protesto eden değerleri de benimseyen bir topluluk"du. Bu topluluk, gelişmenin insan-cıllaştırılması, hayat kalitesinin korunması, çevrenin muhafazası gibi değerleri de savunmaktaydı.

Braud, Sosyalist Partinin büyümesinin, modernliğe inanmak, ama aynı zamanda modernleşmenin başarısızlıklarını protesto etmek gibi, bu yeni sınıftan kaynaklanan iki isteği karşılayacak kapasitede adaylar bulmasına bağlı olduğunu belirtmekteydi.

1960'larda, kentleşmiş bu yeni orta sınıf Sağ'a eğilimli idiyse, bu Gaullist ekonomik ve politik gönençten ötürüydü. Bu kadroların daha açıktan sosyal demokratik bir yaklaşım gösterdikleri, 1973 seçimlerinde Sosyalist Partinin büyüyüp birleşen kentlere nüfuz ettiğinin ortaya çıkmasıyla anlaşıldı.

Laiklik

Seçmenin davranışında gözlenen ve Sağ'ı belki de en çok zarara sokan değişiklik, Katolik toplumdaki dönüşümdü. Bu dönüşüm iki yönlüydü. Birincisi, Katolisizmin Muhafazakarlıkla özdeşleşimi gerilemekteydi. İkincisi dinsel inanışların zayıflamasıydı.

Papa 23'üncü John'un ve onu izleyen Papanın reforma kapıyı açan mesajları, Muhafazakarlığın kalesi gibi görünen Kilisenin kimliğini silmişti. Papalık mesaj-

ları ademi merkezîyetçilik ve işçinin yönetime katılımı gibi konularda yeşil ışık yakıyordu. Bu konular, 1960'ların sonuna doğru Sol'un moda konularıydı. O nedenle Papalığın mesajları Sol'un ekmeğine yağ sürmekteydi. Bu arada kilise hiyerarşisi de Komünistler dışında herhangi bir partiye oy verilmesinin caiz olduğunu belirtmeğe başlamıştı.

Yeni Sosyalist Parti de 1971'den sonra geleneksel laik çizgisini korumaya o kadar özen göstermemeğe başladı ve Katolik radikallerin oyunu çeker oldu. Bütün bu gelişmeler, dinine bağlı Katoliklerin de giderek artan oranda Sol'a oy vermelerini sağladı.

Laiklik, modernleşen, Üçüncü Cumhuriyetin kırsal, küçük kasaba dünyasından kentleşmiş kozmopolitliğe geçen, ekonomik bir dönüşüm yaşayan toplumun kaçınılmaz vargısıydı. Dinin gerilemesi, bu sürecin bir parçası oldu.

Laikliğin bir başka sonucu yeni görüşlere kapıyı açmasıydı. Günah çıkarma yönteminin gerilemesi ve laikliğin gelişmesi kadın hakları hareketinin ilerlemesine yol açtı.

Ekonomideki hızlı büyüme ekoloji bilincini uyandırdı.

Hızla değişen uzak taşra kesimlerinin kozmopolitleşmesi özellikle Brittany'de bölgecilik kimliğini kışkırttı.

Feminizm, ekoloji ve bölgecilik, geleneksel burjuva partilerinin hemen cevap bulabileceği türden sorunlar olmanın ötesindeydi. Kaldı ki, Jacobin devletçi geleneği olan partiler, Gaullistler ve Komünistler, bölgeciliğe direnç gösterdiler. Komünistler ayrıca, modern çağın endişelerinden çoğunu, **burjuva saptırması** diye niteleyerek gözardı ettiler. Belli başlı partilerden sadece Sosyalist Parti, bu endişelere arka çıktı. Bu iki nedene dayanıyordu: Birincisi, bu sorunlar, Partinin çekirdeğini oluşturan orta sınıfların endişesiydi ve onlara sesleniyordu. İkincisi, bu endişelere destek olmanın, oya dönüşmesi söz konusuydu. **"Herkesin oyunu al"** yaklaşımı, her türlü azınlık grubunu kazanmayı gerektiriyordu.

Bütün bu nedenledir ki, Sosyalist Parti 1981 seçiminde ademi merkezîyetçiliği savunarak bölgeselliği; kadın haklarını güvence altına alıcı önlemleri savunarak, feminizmi; nükleer enerji santrallerinde işin yavaşlatılmasını savunarak ekolojistleri kendi yanına çekmeyi başardı. **Mitterrand**'ın seçilmesinde, bu azınlık gruplarının büyük katkısı vardır.

1981'DEN SONRA SOSYALIST POLİTİKA

Fransa'da politika, inanılmaz ölçüde iç gözleme önem verir ve dramatiktir. Seçmen eğilimi ve seçim sonuçlarına ilişkin tahliller, kamuoyu yoklamalarına tutku ölçüsünde bağlılık, siyasal yaşamı büyük bir gösteri haline dönüştürür. Siyaset yorumcularının işleri güçleri çatışmaları, zaferleri ve yenilgileri dursuz-duraksız irdelemektir. Özden çok biçim üzerinde yoğunlaşılır. Politik programları harcama pahasına, strateji yüceltilir. Politika oyunları, kimin kazanıp kimin kaybettiği, siyasetin program içeriğinden önceliklidir.

Bununla, Sosyalist Parti, medyanın yanlış takdiminin masum kurbanıdır demek istemiyorum. Fransız solunun genelinde olduğu gibi, Fransız Sosyalist Partisinin geleneğinde de alkışlanan katkılar ya felsefidir ya bir ölçüde stratejik sorunlara ilişkindir; salt politika programları üzerinde yoğunlaşanlar değildir. Bu geleneğin sonucu şudur: Yıllardan bu yana geniş çerçeveli bir sosyalizm yüklenimi altına girilmiştir ama, belli konularda politik programlar üzerinde uzun boylu düşünülmemiştir. Hatta hiç düşünülmemiş olan politik program konuları dahi vardır.

Bunun kabahatini, geniş ölçüde, sosyalist tartışmanın üslûbunda ve içeriğinde aramak gerekir. Sosyalist söylevcilik, ciddi ölçüde, marksizmden alınan kavramlar ve terimler dizisi üzerinde yoğunlaşır. Sosyalist tartışmalarda geçerliği olan politik tahlillerin karakterik özelliği kurama aşırı adanmışlığıdır.

Sosyalist Partinin 1958'den sonra yirmi yılı aşkın bir süre siyasal iktidarsızlığa mahkum olması dahi bu pratiği değiştirmemiştir. Belki şaşırtıcıdır ama, hemen hemen her yılına bir seçim isabet eden Beşinci Cumhuriyetin bu seçimsel özelliği bile, Sosyalist Partinin o özelliğini değiştirememiştir.

Çok seçimli bir dönemde, Partinin kuramsal söylevcilikten kurtulması bekle-nirdi. Stratejiye önem atfedilmesi, belki de Sosyalist Partinin sürekli olarak Komünist Partiyle meşgûl olmak zorunda kalışından ileri geliyor olabilir. Çünkü iki Partinin işbirliği, politika formüle etmekten çok, kuramsal sorunlar üzerindeki tartışmalarda yoğunlaşmıştır.

Komünist Partinin aktif varlığı, gerçekte, Sosyalist Partiyi, Kuzey Avrupa'nın sosyal demokrat üslûplu, politik programlar üzerinde yoğunlaşan partilerinden biri olmaktan alakoyuştur.

Sosyalist Parti, bazı dikkate değer noktalarda, özellikle sosyal tabanı bakımından klasik sosyal demokrat partilerden biri olarak görülemez. Ama hedefleri açısından, gerçekte, karma ekonominin ve temsili demokrasinin faziletine inanan çoğulcu sosyal demokrat partiler kategorisindedir.

1981 seçim zaferleri ardından kurulan **Mauroy** ve **Fabius** Hükümetleri sosyala demokrat eğilimlerin ağır bastığı hükümetlerdi. Ama Komünist Partinin şiddetli saldırılarına göğüs germedikçe, bu kimliklerini açıkça ortaya koymaları mümkün değildi. Böyle yapmaları halinde sinai barışı tehlikeye atmaları olasılığı vardı.

Oysa iktidara Komünistleri de karıştırmaları, böyle bir barışı sağlayabilmek içindi. Sosyalist Partinin açığı da bu noktada kendini gösterir. Partinin, sendikali işçi sınıfı tabanından yoksun oluşu, önemli bir eksiğidir. Sosyal demokrat partilerin ayırıcı iki özelliği vardır. Birincisi, sendikalarla bağlantılı olarak bir örgütlü işçi sınıfı tabanına dayanmaları, ikincisi anayasal statükoyu, yani temsili parlamenter demokrasiyi benimsemek.

Fransız Sosyalist Partisi, birinci ayırıcı özellikten yoksundur. İkinci özelliği ise Batının öteki sosyal demokrat partileri gibidir. O nedenle 1981'de seçilen "radikal" hükümet, serbest pazar ekonomisini kaldırmayı düşünmemiştir, ya da gelecekteki ittifakları bozmaya kalkışmamıştır. Birçok bakımlardan Sosyalist Partinin hedefleri, 1964'deki İşçi Partisinin amaçlarıyla benzeştir.

Kuşkusuz Parti tabanının önemli bir kesimi, resmen ilkeler bildirgesinde yer bulan yüklenimleri çok ciddiye alırlar. Bu yüklenimlerin çoğu, "kapitalizmden kurtulmak" gibi ifadeleri içermesiyle devrimci bir parti izlenimini verirse de Mitterrand'ın ve Sosyalist hükümetlerdeki ılımlı siyaset adamlarının yönetiminde, bu tür ifadeler sadece ideolojik bir safradır.

Resmi bildirgesi ne olursa olsun Fransız Sosyalist Partisi, reformcu bir partidir. Sosyalist Partiden beklentiler, ekonomiyi keynesci yöntemlerle düzenleyen ve aynı zamanda ulusal gelirin yeniden bölüşümüne özel özen gösteren sosyal demokrat bir parti olmasıdır. Nitekim 1981 sonrasında kurulan Sosyalist hükümetlerin yaklaşımı da bu olmuştur.

Çünkü 1981 zaferi ne radikal sosyalizmin zaferiydi, ne de radikal bir politikanın zaferi. Tam tersine, 1981'de Sosyalistlere zafer kazandıran şey, Sol'un radikal kimliğinin, törpülenmesiydi. Komünist Partinin seçimde marjinal bir parti haline gelmesi, uzun Muhafazakar iktidar yıllarından düş kırıklığına uğrayan seçmene gerekli güvencéyi sağlamıştı.

Sosyalist Partinin 1981'den 1986'daki genel seçim yenilgisine kadar uyguladığı siyaset, bu genel açıklama çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Ekonomik Siyaset

1981'den 1983'e kadar Sosyalist hükümetin ekonomi politikası, moneter bir siyasetle enflasyonu önlemek yerine işsizliği azaltmaya dönük keynesci bir siyaset olmuştur. Bu politikanın ana amacı talebi kamçulamaktı. Mitterrand'ın Cumhurbaşkanlığının ilk 18 ayı "ekonomik büyüme atılımı" çerçevesinde reflasyonist olmuştur. Talebi genişletmenin, yatırımı üretimi ve kârı arttıracığı ve işçi maliyetini daha geniş bir ürün hacmine yayacağı öne sürülmüştür. Bu amaca ulaşabilmesi için hükümet, gerçek ücretlerdeki artışı istikrara kavuşturmayı ve sanayinin rekabet edebilirliğini sürdürmeyi umuyordu.

Ne var ki başlangıçta Fransız Frangının değerini düşürmeye yanaşmayarak hükümet, bu rekabet edebilirliği ciddi ölçüde tehlikeye sokmuştur. Enflasyon beklentisini gerileterek, enflasyonist ücret artışlarının kontrol edilebileceği düşünülmüştür. Bu amaçla ücretler enflasyona endekslenmiştir.

Kimileri, bu yöntemin ücretler tarafından itilen enflasyonu körüklediği ya da en azından önlemediği kanısındadır. Bunun üzerine, önceden hesaplanan enflasyon gerçek çıkmazsa, ücretlerin aradaki fark oranında yükseltilmesi önerilmiştir.

Ancak ilk iki yılda izlenen siyaset işsizliği azaltmamıştır; enflasyon, OECD ortalamasının üstünde kalmıştır. Bu arada Frank değerinin ikinci kez düşürülmesinden sonra dört ay süreyle ücretler ve fiyatlar dondurulmuş ve üçüncü bir devalüasyondan sonra da hükümet harcamaları hayli daraltılmıştır.

İlk ağızda uygulanan ekonomik politika hayli keynescidir. Ama Keynes bir sosyalist değildi, oysa Fransız Sosyalist Partisi programının, sosyal demokratça (eşitlikçi ve yeniden dağıtıcı) yönleri de vardı.

1981 seçim kampanyası sırasında Sosyalistler, Giscard hükümetinin işsizliğe kaderci yaklaşımını yerden yere vurmuşlardı. Seçimden sonraki sosyalist hükümetin ilk savaş alanı da işsizlikti. Bütçedeki 95 milyar Frank açığın nedeni buydu. İlk ihtiyacın, ekonomiyi genişletmek olduğu düşünülüyordu.

1981'de ekonomik büyüme oranı sıfırdı. Ama işsizlikle savaşıma koşut olarak başka önlemler de alınması gerekiyordu. Örneğin çalışma haftasının kısaltılması, emeklilik yaşının indirilmesi gibi sosyal politikalar. Bu çerçevede düşünülen Dayanışma Bakanlığının rolü çok önemliydi.

Bu Bakanlık, sosyal hizmetlere, işsizlik ödeneğine, devlet yardımına ilişkin bütün kurum ve programları biraraya getirmek üzere kurulmuştu. Bu Bakanlığın çok geniş bir bütçesi vardı ama, işsizlik dolayısıyla yapılan ödemelerden ötürü açık veriyordu. İşsiz sayısı o sıralar 2 milyon dolayındaydı.

Hükümetteki Komünist Sağlık Bakanı da yeni bazı sosyal refah önlemleri aldı. Bazı reçetelerde ödemeler iptal edildi; sağlık hizmetleri daha yaygınlaştırıldı; özel hastaneleri kaldırma çabasına girildi. Araştırma gayretleri desteklendi; hastane yönetiminde ademi merkeziyetçiliğe kayıldı.

Enerji siyaseti bir başka konuydu. Eski Cumhurbaşkanı Giscard'ın hızlı nükleer enerji programı, çevrecilerin direnciyle karşılaşmıştı. Yeni hükümet altı ayrı nükleer enerji santralinin süren yapımını geçici olarak dondurdu; nükleer artık çöplüğünü kaldırdı; daha sonra daraltıldıysa da kömür ve gaz yatırımı arttırıldı. Yeni enerji kaynakları araştırmaları genişletildi.

Sanayi politikasında hükümet başlangıçta tekstil, elektrikli aletler gibi çökmekte olan sanayi kollarında bir yandan hızlı iyileştirme kararları alırken, bir yandan da uzun erimli bir sanayi stratejisi belirlemeye girişti.

Küçük ölçekli sanayi işletmelerinde durum nazikti. Hükümet, işsizliği önlemek için bu işletmelere dayanmayı umuyordu. Sağlıklı işlemelerini sağlamak üzere, kredi kolaylıkları gibi önlemler alındı.

Japonya örnek alınarak, dev bir Araştırma ve Sanayi Bakanlığı kurulması amaçlanmıştı. Mitterand, elektroniğin, geleceğin silahı olacağına inanıyordu. Bu alanda beş yıllık bir süreye yayarak 140 trilyon Frank yatırım yapıldı. Bu alandaki belli başlı firmalar devlet yatırımındı.

Sosyalist hükümetin birçok önlemi parti programındaki eşitlik ilkesini yaşama

geçirmeğe dönüktü. Vergi, eğitim, konut, kültür, sağlık alanlarındaki önlemler bu doğrultuydu. Giscard etkin bir Servet Vergisi koyamamıştı. Sosyalistler ise hem kararlıydı, hem parlamento çoğunluğu elverişliydi. 1981-86 arasında kapsamlı bir vergi reformu gerçekleştirildi. 1982 bütçesiyle bir Servet Vergisi kondu. Ama direnç nedeniyle vergi sanat ve sanayi mallarını hariç tuttu.

1983'de U Dönüşü

İlk iktidar yılının sonunda, para değerinin iki kere düşürülmesi ardından hükümetin ekonomik stratejisi önemli ölçüde hırpalanmıştı. Eski Cumhurbaşkanı Giscard, enflasyonu aşağıda tutabilmek için Frank değerini yüksek belirlemişti. Sosyalist hükümetin birinci devalüasyonu bu durumu gidermek içindi. İkinci devalüasyon ise daha değişikti.

Gerçi 1981-82 enflasyonu, yüzde 14 oranıyla bir önceki yıla göre daha iyiydi ama, Batı Avrupa'daki öteki ülkelere bakışla hayli yüksekti. Bu nedenle Fransız sanayiinin rekabeti giderek güçleşiyordu.

Hükümet durumdan, uluslararası ekonomik durgunluğu, Fransa'da yatırım eksikliğini ve ABD'deki yüksek faiz oranlarını sorumlu görüyordu ama, Sosyalist hükümetin de enflasyonla mücadele için program değiştirmesinin bunda payı vardı. Bir bakıma ilk program tersine döndürülmüştü.

Hükümet, harcamalarının daha kontrollü olması, ücret ve fiyatların dört ay süreyle dondurulması suretiyle enflasyon beklentilerinin önlenmesi, bu ters yönlü programın sonucudur.

Enflasyonun tek haneli rakama indirilmesi amaçlanıyordu. Bu düşünceyle bütçe açığı yüzde 20 oranında indirildi; harcamalar 20 milyar frank daraltıldı; sosyal güvenlik ödemeleri düşürüldü. Kısacası tam bir U dönüşü yapılmıştı. Üstelik ekonomik büyüme de beklendiği gibi yüzde 3.3 değil, yüzde 2 kadar oldu; işsizlik de 2 milyon dolayında kalmağa devam etti. Dış ödemeler dengesi kötüleşti; enflasyon oranı beklenen düzeye indirilemedi. Böylece ilk iki yılı "yürü" politikasının yerini 1983'de "dur" politikası aldı.

Devletleştirme Programı

Devletleştirme Kanununun kabulü büyük ölçüde hükümetin köklü bir değişimden yana ve Fransız sosyalizminin sosyal demokrasiden farklı bulunduğunu göstermek amacını güdüyordu. Kanun 36 bankanın yanı sıra, toplam 845 bin kişi çalıştıran sınai işyerlerini devletleştirdi. Bunun sonucu olarak artık gayri safi ulusal hasılanın yüzde 16'sı devlet tarafından üretililecekti.

Bankacılık sektörünün büyük kısmı da devletin eline geçmişti. Sadece 65 küçük banka özel kalmıştı. Devletleştirme, programda, Komünist Partinin desteğini kazanmak için yer almıştı; ama karma ekonomiyi sosyalist ekonomi haline dönüştürmesi olası değildi. Devletleştirme programı özünde politiktir; ancak uygulamada sanayiye yeniden yapılandırmaya ve rasyonalizasyona dönüştü.

Plan

Birçok gözlemciye göre, Plan, Fransız ekonomisini, kapitalist ekonomilerle Sovyet tarzı ekonomiden farklı bir konuma getirici idi. Giscard dönemi hükümetlerinin ihmal ettiği ekonomik planı yeniden canlandırmak, Sosyalist Partinin programında yer almaktaydı. 1981-83 Mauroy hükümetinde Planlama Bakanı olan Rocard, 1982'de beş yıllık plan dönemine geçiş sürecinde 1982 yılı için bir mini-plan hazırlamıştı.

Ancak başka alanlarda olduğu gibi bu alanda da öngörülen değişikliklerin yapısı açık değildi; ne plan pratiğinin, ne kendi kendine yönetimin haritası çıkarılmıştı.

Serbest pazar ekonomisinde, planın yerine getirebileceği bazı kurumsal yararlı amaçlar öngörülür, ancak Sosyalist hükümetin bu amaçlardan hiçbirini öngördüğünü söylemek mümkün değildir.

Plan sadece, hükümet programında yer alan ekonomik amaçların ayrıntılı bir irdelenişi olarak belirmiştir. Rocard 1983'de Planlama Bakanlığından Tarım Bakanlığına kaydırıldıktan sonra da plan bir yana itilmiştir.

SOSYALİST PARTİNİN YAPISI

Fransız Sosyalist Partisi örgütü epey karmaşıktır. 1905'de kuruluşunda, bugünkü Sosyalist Partinin çekirdeği olan ve 1920'de Komünist Partiyle Sosyalist Partiye bölünen eski SFIO (Enternasyonalin Fransa Bölümü) gibi, Sosyalist Parti yapısı da biçim olarak piramittir, ama liderlikle alt kademeler arasında sürekli danışmayı gerektirir. Bunun yanı sıra, eski SFIO'da olduğu gibi, bugünkü Sosyalist Partide değişik fikir akımları birbiriyle kesişir. Bu akımlar zaman zaman örgütlü ya da yarı örgütlü biçimlerde ortaya çıkarlar ve parti iç yaşamına engin bir zenginlik katarlar. Sosyalist Parti, Fransız partileri arasındaki en demokratik, en çoğulcu partidir. Yürütme organlarında nisbî temsile yer veren tek Fransız partisidir.

Partinin temel örgüt birimi seksiyondur. Seksiyonlar coğrafi olarak belirlenir, idarî birime tekabül eder. Her seksiyonda en az 5, en çok 250 üye bulunur. Coğrafi seksiyonların yanı sıra işyerleri esasına dayalı seksiyonlar da vardır. Bir de üniversite seksiyonları mevcuttur. 1981'de Komünist Partinin 8 bin olduğunu öne sürdüğü işyeri hücrelerine karşılık Sosyalist Partinin 1000 işyeri seksiyonu vardı. Sosyalist işyeri seksiyonlarının çoğu mavi yakalı işçilerin çalıştığı yerlerden çok beyaz yakalı işçilerin çalıştığı işyerlerindedir. Üyeler, ödentilerini seksiyonlara verirler, seçim kampanyasına ve siyasal tartışmaya o düzeyde katılırlar. Seksiyondaki değişik görüşleri, nisbî temsil esasına göre seçilen ve kurulu olduğu bölgedeki Federasyonun iki yılda bir yapılan kurultayına giden yetkili delegasyon temsil eder. Federasyon, Fransız idarî düzeninde departmana tekabül eder. Adayların seçiminde resmen sorumlu ve yetkili olan bölüm Federasyon örgütüdür.

Gerçekten Federasyon, daha alt düzeyde yapılan aday seçimlerini onaylar. Örneğin kanton seçiminde adaylar lokal örgütçe belirlenir; Millet Meclisi seçimlerinde adaylar, seçim çevresindeki parti üyelerinin yaptığı önseçimle belirlenir, ondan sonra yapılan bir Ulusal Konvansiyon tarafından ve ayrıca Federasyon örgütüncce onaylanır.

Bir federasyon örgütünün ulusal düzeydeki Parti kurultayında temsil edilebilmesi için, federal örgütün, en az beş seksiyonda örgütlenmiş asgari 50 üyesi olması zorunludur. Her federasyonun bir yönetim kurulu vardır; federal kongrede nisbî temsil esasına göre seçilmiştir. Federal kongre, iki yılda bir toplanan ulusal kurultaya gönderilecek delegelerin seçildiği, politika karar taslaklarının tartışıldığı bir forumdur.

Ulusal Kurultay Yönetim Komitesini seçer. Yönetim Komitesi kendi arasından Yürütme Kurulunu oluşturur ve Parti Sekreteryasıyla Birinci Sekreteri belirler.

Ulusal kurultaya federasyon kongresinde seçilen delegasyon federasyon örgütünün çapına göre belirlenir. Her 50-100 üye için bir delege, 100-250 üye için 2 delege ve ondan sonraki her 250 üye için bir delege seçilir. Ulusal kurultayda her delegenin bir oyu ve ona ek olarak her 25 üyesi için bir ek oyu vardır. Bu yüzden üye sayısı fazla olan departmanlar, ulusal kurultayda büyük ağırlığa sahiptirler.

Sendikalarla İlişki

Fransız Sosyalist Partisi, İngiliz İşçi Partisinin aksine, sendikalarla resmî bağlantı içinde değildir. Fransız Komünist Partisinin CGT'yi denetim altında tutuşunun tersine, herhangi bir Sendika Federasyonunu da kontrol ediyor değildir. Ama birçok sendikacı sosyalisttir. Sosyalist Partinin Demokratik Fransız Sendika Konfederasyonu (CFDT) ile flörtü, karşılıklı sempatinin dışında hiçbir zaman yakın bir ilişkiye yol açmamıştır.

Basın

Fransız Sosyalistlerinin, gayet canlı bir parti basını vardır. Haftalık *L'Unité*, Partinin resmî sözcüsüdür. *Le Peing et la rose* Parti aktivistleri için çıkarılan bir gazetedir; *Le Combat socialiste* işçileri hedef alan aylık bir dergidir. Ayrıca *Armée nouvelle*, *Communes de France*, *PS-Info* gibi yayınlar da vardır. Bu gazeteler ve dergiler akademik çalışmalara da yer verirler. Entellektüel aylık yayın *La Nouvelle Revue socialiste*, her konuda parti doktrinini geliştirmek amacıyla kurulmuştur; kuramsal konulara eğilir.

BELÇİKA SOSYALİST PARTİSİ

Xavier Mabilie-Val R.Lorwin

Belçikalı sosyalistler, **İşçi Partisini** 1885'de kurdular. Partiye İşçi Partisi adının verilmesi, "sosyalist" sözcüğünü kullanarak halkı korkutmamak ya da yabancılaştırmamak içindir. Kurucular, sözcülüğünü ettikleri sosyal sınıfın adını, Parti adı olarak seçmişlerdi.

Partinin şimdiki adını, **Sosyalist Parti** adını alması, kuruluşundan 60 yıl sonra, İkinci Dünya Savaşının ertesinde, yeniden yapılanma sırasında olmuştur.

İşçi Partisinin lider kadrosunda gerçi uluslararası seçkinliğe erişmiş birçok entelektüel vardı ama, gerek programının ağırlık verdiği konular gerek sosyal tabanı, gerek seçmen desteği, bakımından, öncelikle işçi örgütleriydi: **Tüketici kooperatifleri, dostluk dernekleri ve sendikalar...** Parti üyeliği, bu örgütler yoluyla kolektif üyelikti. Partide bireyler de vardı. Ancak sosyo-ekonomik örgütlerin yanında bireysel üyeler önemsizdi.

Kuruluşundan itibaren Partinin, Kıta Avrupasında sanayileşen ilk ülke olan Belçika'da işçi sınıfına yönelmesi, orta ve üst sınıfları da bölen dinsel ayrılık nedeniyle sınırlı kalmıştır. Sosyalist liderliğin işçi örgütleriyle ilişkilerinden esinlenen Katolik işçiler de kendi kooperatiflerini, dostluk derneklerini, sendikalarını kurmuşlardı. Bu katolik örgütleri kuran erkek işçiler oy hakkına kavuştuğu zaman Katolik Partiye oy veriyorlardı.

Ortaya çıkan çoğulcu sistemde, siyasal ve gönüllü örgütlerin çoğu, basın ve eğitim, dinsel ve ideolojik ayrılıklara koşut olarak üç parçaya ayrılmıştı: **Katolik dünyası, Liberal dünya ve Sosyalist dünya...**

Bu ortamda Sosyalistler de o çoğulcu dünyanın üç partisinden biri olarak yerlerini almışlardı.

Sosyalist liderler, Katolik dünyanın liderleri gibi, kendi üyelerini ve yandaşlarını beşikten mezara kadar koruma altına almanın ve burjuva devleti içinde, bir devlet olmanın yollarını araştırıyorlardı.

Katolik okul sistemine karşı, **Kültürkamp** kampanyasında laik devlet okullarını savunmak üzere Sosyalistlerin Liberallerle işbirliği yapması, bu tür çabaların önde gelenlerindendir. Belçika'da kamu yaşamında uzun sürmüş, kesin çatışmalardan biri, laik okul-katolik okulu çekişmesidir.

Reformizm

İşçilerin bir ölçüde serbestçe örgütlenebildiği bütün toplumlarda, sosyalist partiler, kısa sürede ilk devrimci platformlarından, ılımlı siyasal davranışa ve parlamenter pratiğe dönmüşlerdir. Bu nedenle Belçikalı Sosyalistlerin reformizme erkence dönüşlerinin nedenlerini açıklama gereği yoktur.

Alman düşünce ve siyaset adamı **Karl Kautsky**, Belçikalı sosyalistler hakkında **Viktor Adler'e** yazdığı mektupta **"Onlar revizyonist bile değiller. Çünkü revize edecek bir kuramları bile yok"**der. Doğrudur. Belçikalılar, **Karl Marx'ın** dilini konuşma avantajına sahip diğer partilere bakışla, kuramsal tartışmalara çok az girmişlerdir. Ama bu, sözlerle eylem arasındaki çelişkiler, Almanya'ya bakışla Belçika'da çok daha az çarpıcı olduğu içindir.

Bunun yanı sıra Avrupa'da sosyalizmin **"ehlileştirilmesi"**ni sağlayan genel nedenlere ek olarak Belçika'ya özgü bazı koşullar, kurumlar ve kararlar da reformizmde önemli etkenlerdir. Sosyalist hareketin oluşum yıllarında, Partinin dünya görüşü, ideolojisi ve politik davranışı üzerinde tüketici kooperatiflerinin büyük etkisi olmuştur. Sosyalist hareketin bir süre en güçlü kesimi olan tüketici kooperatifleri, kuramsal tartışmalara ve devrimci isteklere karşılık, sorunun hep katıkmek sorunu olduğunu öne sürmüşlerdir.

Belçikalı Sosyalistler, daha ilk başlarda, sınıf savaşımını değil, genel oy istemini vurgulama yolunu seçmişlerdir. Gerçi genel oy derken kastettikleri şey, sadece erkekler için genel oy hakkıdır. Fransızlar tam ve eşit oy hakkına daha önce kavuşmuşlardı, ama Fransa'da işçilerin çoğu ve liderleri, ekonomik ve sosyal eşitliği sağlamadığı gerekçesiyle genel oyu küçümsüyorlardı.

Belçikalılar ise öyle değildi; 19'uncu yüzyıl boyunca genel oy hakkından yoksun kaldıkları için, oy hakkını sosyal reformun anahtarı sayıyorlardı. Bu hakkı elde etmek için, Liberal Partinin ilerici kanadıyla ittifak kurdular.

Genel oy hakkını elde edebilmek için normal parlamenter yolların ötesine geçtiler; bir dizi genel grev yaptılar. İlk genel grev sonunda erkekler oy hakkını elde ettiler. Ama bu hak eşitlik temelinde değildi, sınırlıydı. Birinci Dünya Savaşının sonunda ise, 1919'da erkekler için tam genel oy hakkına kavuşuldu. Kadınlar ise, genel seçimlerde oy kullanabilme hakkını elde etmek için 1948'e kadar bekleyecekler ve oylarını ancak 1949 seçimlerinde kullanabileceklerdi.

Birinci Dünya Savaşına kadar Liberallerle Sosyalistlerin yaptığı seçim ittifakı, hem reformist bir strateji, hem de reformist bir taktikti. Bu ittifakın kendisi de sosyalist politik eylemde daha ileri reformizmin kaynağı oldu.

Sosyalist Parti daha 1910'da Liberallerle birlikte bir koalisyon hükümetinde yer almağa hazır olduğunu açıklamıştı. Bu tutum, daha sonraki hükümet pazarlıklarının habercisiydi. Ama gariptir, Sosyalistlerin koalisyon ortağı Liberaller değil, Katolikler olacaktı.

1914'den önce, otuz yıl boyunca hükümet, Katolik Partinin elindeydi. Savaş patlayınca üç parti bir koalisyon kurdular. Sosyalist Parti bu koalisyonun en küçük üyesiydi. Ama savaş yıllarının deneyimi, Liberal Partiyle Katolik Partisini,

Sosyalistlerin yurtsever, meşru ve koalisyon ortaklığı kurmağa değer olduğuna inandırdı. Savaş, Belçika Sosyalist Partisinin ılımlı tutumunu kanıtlamasına fırsat verdi. 1830 yılında bağımsızlığını kazanan ve Büyük Devletlerin kararıyla nötr kalması kabul edilen bu küçük ülke, Birinci Dünya Savaşının patlamasıyla birlikte Alman savaş makinesinin gücü altında ezilmiş, ama hem bağımsızlığını, hem nötr siyasetini cesaretle savunmuştu. Belçika Kralı Albert'in alçak gönüllülükle belirttiği gibi, herhangi bir saldırı düşü görmeksizin ülke "kahramanlığa sıkıştırılmıştı".

Komünizme Direnç

Bu deneyimin ışığında, Sosyalistlerin savaş hükümetine katılmalarına karşı Sol kanadın öne sürdüğü sakıncalar herhangi bir anlam taşımıyordu. Gelişen komünizmin, Fransız, Alman ve İtalyan Sosyalist hareketlerine soktuğu ayrılığı, Belçika sosyalist hareketine de yansıtmasına izin verilmedi.

Belçika sosyalist hareketinin, partiyle organik bağlar içinde bulunan örgütleri, tüketim kooperatifleri, dostluk dernekleri ve işçi sendikaları, Komünist sızmalarına direndiler. Komünizme karşı hayli başarılı olan bu direnişte öğretilen (doktrin) daha önemli olanı örgüttü.

Reformizm de meyvelerini vermekteydi. Almanlara karşı ulusal mücadelede Sosyalistlerin işbirliği yapması, işgal altındaki Belçika'da işçilerin siperlerde ve Almanyadaki esir kamplarında ve cezaevlerinde büyük fedakarlık göstermeleri, buna bir de hükümet makamlarının, özgürlükle birlikte Rus usûlü bir devrim olabileceği korkusunun eklenmesi, savaştan hemen sonra bir dizi reforma yol verdi. Bunlar arasında erkekler için genel oy hakkı, sekiz saatlik iş günü, toplu pazarlığın teşviki ve grev hakkının tam kabulü gibi reformlar vardı.

Komünist hareketlerin, kendilerini oturtmakla başarısızlığa düşmek arasında yalpaladıkları dönemde, Belçika'da daha yıllarca süren 3 partili koalisyon hükümetine Sosyalistlerin katılması haklı çıktı.

Erkeklerle genel ve eşit oy hakkı ve 1898'den beri uygulanan nisbî seçim sistemi nedeniyle, sadece 1950-54 dönemindeki Katolik çoğunluğu hariç, parlamentonun iki meclisinde birden hiçbir partinin tek başına çoğunluk sağlaması mümkün olamıyordu. Azınlık hükümetlerine ya da teknisyen veya uzman hükümet fikrine pek itibar etmeyen Belçikalılar koalisyonları yeğlediler.

1925 koalisyonu, koalisyonlar konusunda sanki bir dönüm noktasına gelinmiş izlenimini yarattı. 1925 seçimlerinde Sosyalistler, o zamana kadarki en yüksek oyu almışlardı. Bu gelişme, sanayileşmenin sürmesiyle koşut olarak Sosyalist işçi sınıfının büyüyeceği umudunu yaratmıştı.

Bu, kuşkusuz uzun erimli amaçtı. Ama hemen görünürde olan bir başka durum vardı. Acaba, Flanders'deki yoğun Katolik işçi oyları, Katolik Partinin aristokratik ve genelde Muhafazakar olan lider kadrosundan koparılamaz mıydı? 1925'deki Pouillet-Vandervelde koalisyon hükümeti, Sosyalist Partinin ünlü lideri Emile Vandervelde'nin başkanlığında, Katolik Partinin emek yanlısı kanadı ile, bu dü-

şünce sonucu kuruldu. Ama malî bunalım nedeniyle hükümet, bir yıldan az bir süre içinde dağıldı ve Katolik işçi grupları, Katolik Parti içindeki sınıflararası rahatsız işbirliğine yeniden dönmek zorunda kaldılar.

Kaldı ki, sürekli sanayileşme, Valonya'da daha önce yaptığına tersine, Flanders'in birçok yöresinde, Brüksel'de ve Anvers ya da Ghent gibi büyük Flaman kentlerinde hristiyanlıktan uzaklaşmayı sağlamaya yetmedi. Ne de sınai büyüme, kentleşme ya da Katolik işçilerin Katolik Parti köklerinden koparılması, Sosyalist bir çoğunluk elde etmeğe yetti. Oysa bir zamanlar, marksizmin sulandırılması ve seçimdeki başarılar, böyle bir çoğunluğa elverecek gibi görünüyordu.

Sosyalist Parti, 1930'lardaki dünya ekonomik bunalımını, Komünistlere fazla siper kaybetmeksizin atlatmayı başardı. Komünist Partinin zayıflığı ve parlamento aritmetiği, Sosyalist Partiyi böyle bir sonuçtan korudu. Sosyalist Parti, 1935-36'da Fransada görülen Halk Cephesi gibi bir yola girmeğe gerek duymaksızın geleneksel iki partiyle Katolik Paul VanZeeland'ın başkanlığındaki koalisyon hükümetine katıldı. Belçika işsizliği ve ekonomik durğunluğu atlatmakta, New Deal (Yeni Sözleşme) Amerikası'ndan ya da Halk Cephesi Fransa'sından daha başarılı oldu.

Kurtuluştan sonra Partinin yeniden yapılanması, hem yapıda hem Partinin adında bazı değişiklikler getirdi. Ama temel dünya görüşü, strateji ve üslup değişmedi. Seçmen tabanını genişletme ve sadece emekçi sınıftan değil, başka sosyal katmanlardan da oy kazanma umuduyla Parti, adındaki "İşçi" sözcüğünü düşürdü; onun yerine "Sosyalist" sözcüğü benimsendi.

Parti, savaş sonrasında, eski kollektif bağlantıları yeniden canlandırmadı. Sosyalistlerin önderliğindeki sendikalar da böyle bir girişimi zaten benimsemiyorlardı. Sendikalar ilk kez, Partiyle eşit ortak konumuna girdiler. Kaldı ki, eski bağlantılı örgütler sistemi benimsenseydi, kurtuluştan hemen sonra sendikalarda etkin olan Komünistler, Sosyalist Partinin işlerine karışma fırsatını bulabilirdiler.

Birkaç yıl sonra Parti, sendikalar, tüketici kooperatifleri ve dostluk dernekleri Ortak Eylem adlı bir örgüt kurdular. Örgütün amacı, ulusal ve yerel düzeyde çabaları eşgüdümlemektir. Bu örgütün öncelikli amacı, Leopold III'ün tahta geri dönmesine karşı bütün grupları eyleme geçirmektir. 1950'deki genel grevle de savaş yıllarındaki Kralın tahta dönmesini engellediler.

Ondan sonra Ortak Eylem örgütünün esas işlevi, seçim kampanyasındaki Parti harcamalarını, sosyo-ekonomik örgütlere bölerek malî yükü azaltmakla sınırlı kaldı.

Savaştan sonra geleneksel partilerin hızla derlenip toparlanmaları ve Komünist Partinin kısa süren güçlenişinin gerilemesiyle, politik manzara eski halini aldı. Bu manzara, dil farkına dayalı yeni bölgesel partilerin ortaya çıkmasıyla ancak 1960'larda değişti. Flanders ve Valon yörelerinde gözlenen soy, dil ve bölgecilik hareketleri karşısında Sosyalist Parti, öteki geleneksel iki partiden daha dayanıklı çıktı.

Parti Tabanı

Sosyalist Parti, öteki ulusal partiler arasında yapısı ve sağladığı destekle, en yüksek düzeyde **ulusal nitelikte** olan partidir. Üyelerin ve seçmen desteğinin ülkeye dağılımı açısından Sosyalist Parti, öteki Katolik Partilere bakışla çok daha dengelidir. Bu durum, Sosyalist Partinin, çeşitli sorunlarda, ülkenin tümünü kapsayan ortak konular sergilemesine elverişli bir yapı ortaya çıkarmıştır. Hele hele Sosyal Hristiyanların ve Liberallerin, kendi bölgesel farklılıklarını gideremediği dönemde bu daha belirgindi.

Ne var ki, Belçika nüfusu içinde Flamanların çoğunlukta olması nedeniyle, Parti içinde Flamanlarla Valonlar arasındaki denge, ulusal dengeyi yansıtmamaktadır. Sosyalist Parti Valon bölgesinde en güçlü partidir, ama Flaman bölgesinde Hristiyan Sosyal Partiden sonra gelir. Flaman bölgesindeki oyların dörtte birinden biraz daha azını alır. Parti Flaman yöresinde yalıtılmıştır.

Ama savaş sonrasında ulusal çaptaki politik karşıtlıklarda, bölgeden bölgeye çoğunluk farklı olmuştur. Örneğin Leopold III'ün tahta dönüşüne ilişkin 1950 referandumunda Flamanlar Hristiyan Sosyal Partinin istediği doğrultuda "evet" oyu kullanırken, Brüksel ve Valon yöresi "hayır" demiştir. Katolik orta öğretim okullarına devlet yardımı yapılıp yapılmaması konusundaki tartışmalarda da bu farklılık açıkça görülmüştür.

Sorun sadece çoğunlukla azınlık arasında bölgeden bölgeye değişen basit bir farklılık sorunu değildir, aynı zamanda Belçika politik sisteminin genel gruplaşması sorunudur. Tarih ve özellikle bölgelerin sosyal ve ekonomik değişiminin zamanı ve ritmi, birbirine karşıt politik toplaşmalar arası farklılıkların nedenini izah eden önemli öğelerdir. Daha basit bir deyişle Sağ ile Sol arasındaki karşıtlık Flaman Yöresine bakış Valon yöresinde daha keskindir.

Valon bölgesinde, Flanders yöresine bakış Sağ daha sağda, Sol daha soldadır. Flaman burjuvazisi, Valon yöresindeki radikalleşmeden, Katolik Kilisesi de Valonların hristiyanlıktan uzaklaşmasından, kendine göre dersler çıkarmıştır. Sonuç olarak Flaman yöresi Sosyalizmin ve rahipler sınıfı aleyhtarlığının nüfusunu önlemekte, sınai dönüşümün 19'uncu yüzyılda ve bu yüzyılın başında gerçekleştiren Valon yöresinden daha etkin olmuşlardır.

Brüksel ve çevresi, Flamanlarla Fransızca konuşan halk arasındaki sert karşıtlıkların ve rekabetin geçtiği üçüncü yöredir. Fransızca konuşanlar Brüksel'in içinde çok daha güçlüdür. Brüksel'de Sosyalist Partiye özellikle Fransızca konuşan halk tarafından verilen desteği baltalayan şey, dil savaşımıdır. 1962-63 yıllarında Belçika'daki dil yasasını yeniden düzenleyen ve Flaman topluluğa yapılmış haksızlığı düzelten hükümete Sosyalist Partinin katılması, Fransızca konuşan birçok Brükselliye Partiye yabancılaştırmıştır.

Flaman ve Fransızca konuşan Brükselli Sosyalistler arasındaki çatışma, iki ayrı sosyalist federasyon kurulmasına yol açmıştır. Brüksel yöresindeki Sosyalistlerin siyasal davranışını belirleyen şey, doktrinden ve partiye sadakatten veya milliyetçilik ya da enternasyonalizmden çok, soy-dil kimliği olmuştur.

Sosyalist Partinin güçlüğü de buradadır. Parti üç yöredeki sosyalistlerin dayanışmasını korumak ve sürdürmek zorundadır. Ama aynı zamanda Valon yöresinin öngördüğü bazı bölgeci istemleri de gerçekleştirmek durumundadır.

AVUSTURYA SOSYALİST PARTİSİ

Melanie A.Sully

Batı Avrupa'nın en başarılı sosyal demokrat partilerinden biri olan şimdiki Avusturya Sosyalist Partisi (SPÖ) 1945 Nisan ayında kurulmuştur. Ama bugünkü partinin kökeninde bulunan Sosyal Demokrat İşçi Partisinin tarihi 1889'a uzanır. Viktor Adler Sosyal Demokrat İşçi Partisini 1889'da Hainfeld kongresinde kurmuştur. Bugünkü SPÖ'nün atası olan o partiyi iç savaştan sonra 1934 yılında Dollfuss feshetmiştir.

Yirminci yüzyılın başında Sosyal Demokrat İşçi Partisi, Avusturya Marksizmi adını alan ekolün merkez üssüdür. Partinin önde gelen kuramcıları Karl Renner, Otto Bauer, Max Adler ve Rudolf Hilferding gibi düşünce adamlarıdır.

Birinci Dünya Savaşından sonra çok uluslu Habsburg İmparatorluğunun çökmesi ardından, komünizmin giderek güçlenmesi, Sosyal Demokrat İşçi Partisinin birliğini tehdit etmeğe başlamıştır. Avusturya Sosyal Demokratları, Max Adler'le Otto Bauer'e yakın olan Sol kanatla Karl Renner'in liderliğindeki Sağ kanadı dışlamayarak bir bölünmeyi önlemişler, Parti birliğini sağlamışlardır.

Otto Bauer'e göre, Avusturya Marksizmi sürekli olarak, reformizmle Bolşeviklik arasında bir orta yol çizgisi benimsemeğe çalışmıştır. Partinin bu iki akımı kendi içinde tutma çabası, hep ciddi çelişkilere ve muğlaklığa yol açmıştır.

Avusturya'nın siyasal yapısı çoğu zaman üç Lager'e, üç kampa bölünmüştür: Hristiyan Sosyal Muhafazakarlar, Sosyalistler, Milliyetçiler. Habsburg Hanedanının çöküşünden sonraki Birinci Cumhuriyet (1918-1934) döneminde Sosyal Demokratlar potansiyel olarak en güçlü konumda olan siyasal örgüttü; kısa bir süre için de koalisyon hükümetindeki en kuvvetli ortaktı.

Otto Bauer'in rehberliğinde Parti, o kısa iktidar döneminden sonra bir işçi partisi için o sıralarda daha "normal" görülen muhalefet rolünü seçmiştir. Ama Hristiyan Sosyalistlerle rahipler sınıfına karşı olan Milliyetçilerin huzursuz iktidar ortaklığı Bürgerblok'a karşı güçlü bir rakip olarak kalmışlardır.

O tarihlerde Sosyal Demokrat desteğin ana direği, ayrı bir bölge olan ve tüm den Partinin egemenliği altında bulunan "Kızıl Viyana" yöresidir. 1930'da Sosyal Demokratlar oyların yüzde 40'ından çoğunu alabilen bir parti olarak parlamentodaki en büyük partidir. Ama mutlak çoğunluğu sağlayamadığı için muhalefette kalmayı yeğlemiştir.

Partinin aynı zamanda yarı-askeri bir örgütü de vardır: Cumhuriyetçi Savunma Ligi... Ama çok güçlü olan barışçılık bilinci, bu yarı askerî gücün, fizik ve moral olarak, harekete geçirilmesini engellemiştir. 1934'de Parti faşizm tarafından yenilgiye uğratıldığı zaman, yarı-askeri ligin o güçlü barışçılık bilinci, herhangi bir karşı hareketi olanaksızlaştırmış ve Partinin önde gelen yöneticileri yurtdışına

çıkışlardır.

Ama Avusturya içinde yasa-dışı bir kadro partisi **Devrimci Sosyalistler** adı altında faaliyetini sürdürmüştür. Devrimci Sosyalistler, liderleri yurt dışına kaçan Sosyal Demokrat İşçi Partisini, militan olmayışı ve sorunların üstüne yürümeyişi gibi gerekçelerle eleştirmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşından sonra, Avusturya sosyalizminin bu iki öncüsünü, Sosyal Demokratlarla Devrimci Sosyalistleri kaynaştırma çabası "**Avusturya Sosyalist Partisi (Sosyal Demokratlar ve Devrimci Sosyalistler)**" gibi çok uzun adlı bir partinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ama komünizm aleyhtarlığının giderek artışı yüzünden, Devrimci Sosyalistler savaş sonrası kurulan Partiyi kendi yollarına çekmekte giderek etkisiz kalmışlar ve çok geçmeden Parti sadece, **Avusturya Sosyalist Partisi** adıyla anılır olmuştur.

İkinci Cumhuriyet

İkinci Dünya Savaşından sonra 1945'de yapılan ilk genel seçim, bir belirsizlik ortamında ve Müttefik Kuvvetlerin gözetimi altında gerçekleşmiştir. **Halk Partisi (ÖVP)** adlı yeni Hristiyan Muhafazakar Parti parlamentodaki sandalyelerin çoğunluğunu kazanmayı başarmıştır. Hiçbir pan - Alman ya da Sağcı partinin seçime girmesine izin verilmemiştir. Savaştan önce parlamentoda hiç temsilcisi bulunmayan **Komünist Parti (KPÖ)**, savaş sonrasının 165 üyeli parlamentosunda 4 milletvekilliği kazanmıştır. Avusturya Sosyalist Partisi (SPÖ) ise oyların yüzde 44'ünden çoğunu alarak, Sol'un en güçlü partisi olduğunu göstermiştir.

Sürgün ve siyasal baskı Sosyalistleri önemli ölçüde değiştirmiştir. O yıllardan ayakta kalabilen Sosyalistler, daha az radikal bir felsefe benimsemişlerdir. Savaştan önce Partide çok önde gelen birçok orta sınıf entellektüel ya ölmüş ya sürgünde kalmayı yeğlemiştir. Yeni partiyi kurma çabası, Birinci Cumhuriyet yıllarında Partinin Sağ kanadında bulunan ve 1945-57 arasında SPÖ'nün Başkanlığını yapan **Adolf Scharf** gibi ya da "**ya hep ya hiç**" siyasetiyle muhalefette kalmayı yeğleyen **Otto Bauer**'e karşı olan Sağ kanat mensubu **Karl Renner** gibi liderlerden gelmiştir.

Otto Bauer, büyük savaştan önce 1938'de sürgündeyken Paris'de ölünce Parti ideolojisini en çok etkileyen, **Karl Renner**'in değer yargıları olmuştur. Nitekim savaştan sonra, politik yaşamı yeniden canlandırma görevini üstlenenlerden biri de 75 yaşına geldiği halde **Karl Renner**'di.

İki büyük savaş arası dönemin sarsıcı deneyimi ve 1934'de faşizme yenilme şoku, siyasal kamplar arasında açık bir karşıtlıktan sakınma arzusunu güçlendirmiştir. Bu yaklaşım nedeniyledir ki, büyük savaştan sonraki ilk 1945 seçimleri ardından SPÖ, Halk Partisiyle bir koalisyon hükümeti kurmayı kabul etmiştir. Bu koalisyon 1966'ya kadar da sürmüştür.

Sosyalistler yönünden koalisyon, sadece bazı bakanlıklara sahip olmak anlamına gelmiyordu; onun yanı sıra devletleştirilen bankalarla kamu iktisadi kuruluşlarında da önemli mevkilere sahip olmak demek oluyordu.

Partinin yeni siyasal düzenle özdeşleşimi, istikrar sağlayıcı bir öge oldu. Belli-başlı sorunlarda iki siyasal kamp arasında ulaşım uzlaşılın, eski antipatiyi yumuşattı. Koalisyonun yan ürünlerinden biri, 1957'de **Ücretler ve Fiyatlar İçin Parti Komisyonu** adlı bir yeni kurum kurulmasıydı. Komisyon sendikaların, işverenlerin ve hükümetin temsilcileri yer alıyordu. Komisyon koalisyonun dağılmasından sonra da ayakta kalmıştır ve uzlaşmayı temsil eden gayri resmi bir kuruluş olarak görev yapmayı sürdürmüştür.

1966 seçimlerinde Muhafazakarlar mutlak çoğunluğu elde ettikten sonra, koalisyon sona ermiştir. SPÖ için bu önemli bir gerilemeydi. Parti muhalefetin katı gerçekleriyle gönülsüzce yüzyüze kalmıştı. İzleyen yıl **Bruno Kreisky** Parti liderliğine seçildi. Partinin Viyana örgütü ve bazı sendikalar Kreisky'ye kuşku duyuyorlardı. Ama Kreisky bu kuşku aşmayı ve geniş bir destek sağlamayı başardı. Popüler oluşunun nedeni, 1966 yenilgisini tersine döndürebilmesindendir. Kreisky Partiyi, Muhafazakarların karşısında iktidar alternatifi haline getirmiştir. Bu yeni bir program silahlanması ile mümkün olmuştur. Bunun sonucu olarak 1970'de Parti bir azınlık hükümeti kurabilmiş ve 1971'de, tarihinde ilk kez Avusturya Sosyalist Partisi mutlak çoğunluğu kazanarak, ilk koalisyonsuz Sosyalist Hükümeti kurmuştur. 1975 seçimlerinde aynı şey tekrarlanmıştır.

İdeoloji

1945'den sonra geliştirilen yeni politika üslûbu, kuramsal tartışmaları geriye itmiş, onun yerine Parti, politik yönetici kimliğiyle belirlemiştir. Bu ortamda SPÖ, eski Sosyal Demokrat Partinin başına bela olan marksizm-reformizm gerilimini çözmeyi amaçlamıştır. Koalisyon deneyimi ve giderek çeşitlenen seçmenin desteğini kazanma gereksinimi, reformizme kaymayı zorlamıştır.

1958'deki özel kurultayda uzun tartışmalardan sonra oybirliğiyle benimsenen Yeni Program, temel ilkeleri sil baştan formüle etmiştir. O güne kadar yürürlükte kalan program 1926 yılında kabul edilen Linz Programıydı. O program, olası bir burjuva karşı-devrimini gözönünde tutarak, işçi sınıfı diktatörlüğüne kapıyı açık bırakıyordu. Programın bu yapısı Sağcıların, "**Sosyalistler Bolşevik renkli bir hükümet darbesi yapacak**" savına inanılabilirlik katıyordu. 1958 Programı komünizmi ve diktatörlüğe dayalı her tür sistemi kesinlikle reddetti. Program, demokrasi kavramını vurguluyor "**Sosyalizm**" diyordu, "**gemlenmemiş politik, ekonomik ve sosyal bir demokrasidir; Sosyalizm erişilmiş demokrasidir.**"

Program işçi sınıfı kavramına daha az ağırlık veriyordu. SPÖ kendini "**tüm emekçilerin partisi**" ilân ediyordu. Tüm emekçilerden kasıt entellektüeller, tarım işçileri, zanaatkarlar, aylıklı ve ücretlilerdi.

Birinci Cumhuriyet döneminde, rahipler sınıfına karşı olan Sosyal Demokrat İşçi Partisinin uzlaşmaz muhalifi katolik kilisesiydi. 1945'den sonra bir **Modüs vivendi** oluştu. 1958 Programı da bunu yansıtır. Program Sosyalistlerle hristiyanların ortak ahlaki amaçları paylaştıklarını, o nedenle birarada yaşayabileceklerini öne sürüyordu. Çocuk aldırma ve okullarda din eğitimi gibi konularda hâlâ SPÖ

ile Kilise arasında bazı sürtüşmeler vardır ama Kiliseyle Parti arasındaki ilişkiler genelde uyumludur.

Yeni programıyla SPÖ, modern ve insancıl bir Avusturya yaratmayı amaçlayan bir Parti haline gelmiştir. Devletleştirme, ancak "kamu yararına" olduğu takdirde arzu edilir bir girişim olarak benimsenmiştir.

Bu Program çerçevesinde parti iktidarda olduğu dönemlerde tam istidamı ve sosyal refah devletini gerçekleştirmek için çalışmıştır.

SPÖ'nün öngördüğü sosyal güvenlik, Muhafazakarların da kolaylıkla savuna-bileceği türdendir. 1945'den bu yana da zaten Muhafazakarlarla Sosyal Demokratlar arasında birbirine yaklaşık programlar uygulama eğilimi gelişmiştir. Sosyalist ortodoksliktaki revizyonların çoğu, 1945'den sonra Partide çok fazla etkinliği kalmayan Sol tarafından uysalca kabul edilmiştir. 1958 Programı, Marx'dan bu yana toplumda değişiklikler olduğunu, artık işçilerin zincirlerinden daha başka kaybedecek şeyleri bulunduğunu kabul etmiştir. Yine de Program, sınıfları kaldırmayı ve kapitalizm üzerinde muzaffer olmayı savunmuştur. Program, demokratik sosyalizmin, ne Komünizmle ne Kapitalizmle uzlaşamayacağı inancıyla sona erer.

Birinci Cumhuriyet dönemiyle karşılaştırıldığı zaman, 1945 sonrası Avusturya'nın politik atmosferi daha az ideolojiktir. 1966'dan sonra Büyük Koalisyon dağıldığı halde, büyük partilerin liderleri arasında diyalog sürmüş ve yasaların çoğu oybirliğiyle kabul edilmiştir. Ama Halk Partisi, Sosyalist hükümetlerin sesli ve görüntülü yayına, eğitime, çocuk aldırmanın liberalleştirilmesine ve savunmaya ilişkin bazı reformlarını kabul etmemiştir, ancak muhalefet hep parlamento-nun çatısı altında yürütülmüştür; ideolojik bir çatışmadan uzak durulmuştur.

Seçmen Desteğinin Niteliği

Sosyalist Parti, eskiden daha çok Viyana'ya dayandığı halde, 1945'de sonraki yeni imajıyla adım adım kırsal kesime, hakim seçmenin Katolik olduğu yörelere girebilmiş ve kendini "ulusal" bir parti haline dönüştürmüştür. Bunun yanı sıra seçmenin yüzde 54'ünü oluşturan kadınların da oyu, Partinin iktidara gelmesinde önemli rol oynamıştır. Üstelik yeni imaj, Partinin, kalesi olan Viyana'da da oy oranını yükseltmesi sonucunu vermiştir. Kentlerde, işçi sınıfının yaşadığı gettolarda da SPÖ önemli ilerlemeler sağlamış, ayrıca liberal imajıyla akademisyenlerin, devlet memurlarının ve ücretli kesimin oylarını yanına çekmeyi başarmıştır. Komünist Parti, SPÖ için gerçek bir tehlike olmaktan çıkmıştır. Halk Partisinin daha güçlü olduğu yöreler ise Aşağı Avusturya, Tirol ve Vorarlberg'dir.

Sanayileşme ve bölgelerarası işgücü hareketliliği Sosyalist Parti lehine işlemiştir. Bu gelişmeler, belli bir partiye körükörüne bağlı olma geleneğini zayıflatmıştır. Bu bağlılık, daha çok SPÖ seçmenleri arasında gözlenmektedir. Öteki partiler açısından bu tür bir bağlılık zayıflamış ve seçmen her partiyi, giderek, kampanya sırasında değerlendirir olmuştur.

Parti Üyeliği

SPÖ'de üyelik bireyseldir, örgütlerin üyeliği söz konusu değildir. Seçmenin yaklaşık yüzde 10'u Parti üyesidir. Üyelik ödentisi, Partinin önemli gelir kaynaklarından biridir. Üyelerin, Partiye oy veren seçmene oranı hayli yüksektir. Bu oran 1950'de yüzde 37.4 gibi yüksek düzeye çıkmışsa da sonradan bir ölçüde düşmüştür.

Üyelerin yaklaşık yüzde 10'u, ücretsiz çalışan Parti görevlileridir. **Vertrauenspersonen** denen bu parti görevlileri, "öncü" addedilirler; özel parti eğitiminden geçirilirler ve model bir Sosyalist olarak davranmaları istenir. Öncüler, rutin parti görevlerini yaparlar, aylık ödentilerin toplanmasından sorumludurlar. En önemli işlevlerinden biri, Parti'nin üst kademeleriyle üyeler ve seçmenler arasında iletişimi sağlamaktır. Partinin parlamentodaki temsilcilerinin yarısından çoğu, işçi ve ücretli emekçidir.

Parti Örgütü

Sosyalist Partinin örgüt yapısı piramid biçimindedir. Tabanda 3.334 lokal birim vardır. Bu örgütlere **Ortserorganisationen** denir. Bu taban örgütleri kendi aralarında gruplar halinde 113 bölge örgütünü oluştururlar. Bu bölge örgütlerine **Bezirksorganisationen** denir. Bu bölge örgütleri, ülkenin idarî bölümüne karşılıktır. Bölge örgütleri de kendi aralarında gruplanarak 9 **Land** örgütünü oluştururlar. En tepede Federal Parti Merkezi vardır: **Bundesparteioorganisation**.

Federal düzeyde, iki yılda bir yapılan Parti kurultayı **-Parteitag-** kuramsal olarak en yüksek otoritedir; kararları tüm parti organlarını bağlayıcıdır. Kurultaya 500'ün üstünde delege katılır. Delegelerin yüzde 53'ü ücretli emekçi, yüzde 24'ü kamu görevlisi, yüzde 11'i işçidir. Bölge ve **Land** örgütleriyle bağlı kuruluşların kurultaya delege gönderme hakkı vardır. Kurultaya delege gönderme hakkına sahip yan kuruluşlar Kadınlar Komitesi, Merkezi Eğitim Bürosu ve Genç Kuşak Örgütüdür. Genç Kuşak örgütü, Partinin Gençlik Kolu değildir; 25-35 yaş grubundakileri hedef alır. Genç Kuşak Örgütünde milletvekilleriyle Parti görevlileri de bulunur. Amacı genç seçmenleri ve genç üyeleri kazanmaktır.

Kurultayın görevlerinden biri 54 üyeli Merkez Yönetim Kurulunu **-Bundesparteivorstand-** seçmektir. Bu Kurula girecek üye adaylarını bir Seçim Komitesi belirler. 54 üyelikten 40'ı **Land** örgütlerine ayrılmıştır. Üyeliklerin **Land**'lar arasında dağılımı, üyelik yoğunluğuna göre ve **d'Hont** seçim sistemiyle yapılır. Her **Land** en az bir üye ile temsil edilir. Bir **Land** sadece tek üyelik kazanmışsa, **d'Hont** sistemine göre ilk üyelikler dağıtıldıktan sonra, geri kalan 14 üyelikten tekrar bir üyelik daha alır.

Merkez Yönetim Kurulu, kurultay kararlarını uygulamaya koyar; Parti maliyesini idare eder; Parti basınıni yönlendirir. Başlıca siyasal kararları Merkez Yönetim Kurulu alır. Parti Başkanı ve İkinci Başkanlar, Merkez Yönetim Kurulu üyeleri arasından seçilir; ve **Presidiyum**'u oluşturur.

Pratikte kudret ve yetki, **Land** örgütlerinin başkanları, Kadınlar Komitesinden

bir üye ve Sosyalist Sendikalar (FSG) dan iki üye alınarak genişletilen Presidium'un elindedir. İkinci üst otorite Parti Konseyi -**Parteirat**-dir. Genel olarak Parteirat, küçük kurultay düzeyindedir; belli konuları görüşmek üzere Merkez Yönetim Kurulunca toplantıya çağrılabilir. Bu konulardan biri parlamento adaylarının tespiti konusudur. Aday önerileri, **Land** örgütlerinin tavsiyesi dikkate alınarak Merkez Yönetim Kurulunca hazırlarlar. Küçük kurultay Partinin Cumhurbaşkanı adayını da belirler. Ama Cumhurbaşkanı adayının belirlenmesinde de **Land** örgütlerinin tavsiyesi dikkate alınır.

Parti ve Sendikalar

Avusturya Sendikalar Federasyonu (ÖGB) gerçi 1945'de partiler-dışı bir örgüt olarak kurulmuştur ama, SPÖ ile sendikalar arasında kuvvetli bağlar vardır. Partiyle ilintili sendika örgütü ÖGB içindeki Sosyalist FSG'dir: **Fraktion der Sozialistischen Gewerkschafter im ÖGB**. FSG parti kurultayına 50 delege gönderme hakkına sahiptir.

İSVEÇ - I

SOSYAL DEMOKRASİ

Richard Scase

İsveç, çoğu zaman, kapitalist ve sosyalist sistemlerin en arzulanır özelliklerinin sentezi gibi görülür. Bu nedenle de hem kapitalizmin, hem sosyalizmin kabul edilemez özelliklerini ayıklamış bir ülke sayılır. Bu imaj, ülkenin Ekim 1976'ya kadar 44 yıl boyunca sosyal demokrat hükümetler tarafından yönetilmiş olmasından kaynaklanır.

Sosyal demokratların, kapitalizmi, yararları toplumun her kesimince hakkaniyete uygun biçimde istifade edilecek biçimde "ehlileştirdiği" vurgulanır. Sonuç olarak İsveç yoksulluğun, yoksunluğun ve ekonomik sömürünün müzmin boyutlarını elemiş, modern bir refah devleti olarak görülür.

Bu iddialara rağmen İsveç, dünyadaki en gelişkin tekelci sermayeye sahiptir. Başka hiçbir Batı ülkesinde özel mülkiyetteki ekonomik kaynaklar böylesine yüksek bir konsantrasyon sergilemez. 1960'larda en büyük 100 şirket, imalat sanayiindeki işçilerin yüzde 43'ünü çalıştırıyordu; toplam üretimin yüzde 46'sını bu 100 firma yapıyordu. İsveç hükümetinin 1968'de yaptırdığı bir araştırma, sınaî ve ticarî konsantrasyonun, İkinci Dünya Savaşı sonrasında arttığını ve ABD'yle Almanya'daki konsantrasyonu geçtiğini göstermiştir. Bu eğilim, İsveç şirketlerinin sahipliğine de yansımıştır. Nitekim 1960'ların ortasında pay senetlerinin dörtte biri pay sahiplerinin sadece yüzde 0.1'inin, geri kalan dörtte üçe yakını da pay sahiplerinin yüzde 10'unun elinde toplanmıştır.

Bu görünüşe bakınca, sosyal demokrat hükümetlerin, sermaye birikimi dinamiğini yok etmedikleri görülür. Gerçekten de sosyal demokrat hükümetler, sınaî ve ticarî birleşmeleri, İsveç imalat sanayii ürünlerinin dünya piyasalarında rekabet edebilme gücünü arttırdığı gerekçesiyle teşvik etmişlerdir.

Bu nedenlerle birçok marksist yazar İsveç'i defterden silmiştir. Marksist yazarlar İsveç'i, sanayi işçilerinin çıkarlarını iyileştirmekte parlamenter sosyalizmin başarısız kaldığı bir ülke saymışlardır. Ancak bu görüş, sorunları aşırı ölçüde basite indirgemek demek olur. Çünkü bu görüşler, İsveç işçi sınıfının etkisini ve kapitalist bir ülkenin yapısında bu sınıfın yarattığı gerginlikleri ve çelişkileri görmezden gelir.

Birçok ülkede olanın tersine, Sosyal Demokrat Parti (SAP) ve İsveç İşçi Sendikaları Konfederasyonu (LO), hem ideolojik, hem örgütsel olarak birbiriyle bağlıdır. O nedenle sınıî ve siyasal amaçları, işçi sınıfı hareketi içindeki bu karşılıklı bağımlılıkları göz önünde tutularak anlaşılabilir.

1. SENDİKALAR

Geç sanayileşmesi nedeniyle İsveç'te sendikacılığın başlayışı oldukça yenidir. Gerçi daha önce işçi dernekleri mevcut olmakla birlikte, sendikalar ilk kez 1880'lerde kurulmaya başlanmıştır. En eski sendikanın ise 1846'da Stockholm'de kurulan Basımevi İşçileri Sendikası olduğu savlınır. Ama bu, çağdaş anlamda bir sendika değildi; üyelerine eğitim imkanı sağlayan bir kulüptü. Aynı biçimde, 1860'larla 1870'lerde, bu kulüp benzeri birçok örgüt bulunuyordu. Ancak bu örgütlerden pek azı gerçek bir sendikaya dönüşmüştür.

Sendikalar ancak 1880'lerde basımevi işçileri, makina operatörleri ve büyük kentlerdeki diğer vasıflı zenaatkarlar tarafından kurulmağa başlanmıştır. Bunun tersine, küçük sanayi kasabaları, sendikacılığın gelişmesinde önemli bir yer tutmamıştır. Oralardaki ataerkil sosyal yapı, işçilerin, pazarlık amacıyla örgütlenmesini sınırlamıştır. Kaldı ki, sanayileşmenin sıkıntılarını, küçük kasabalardaki işçiler, büyüyen sanayi yörelerine göçmüş işçilerden daha az hissetmişlerdir.

Bu durumun sonucu olarak, İsveç sendikacılığının temelleri, büyük kentlerdeki zenaatkarlar tarafından atılmıştır. Bu tür işçiler, zenaat öğrenmek için sık sık İngiltere ve Almanya'ya giderlerdi. Bu yolculuklar, onları, o ülkelerin sendikacılık hareketiyle ve sendikacılarıyla tanıştırmıştır. Bir de sosyal yararlardan yoksun oluşları ve sanayi işçiliğinin sıkıntılarını yaşamak, onları hızla sendikacılık ideallerini benimsemeğe itmştir.

Bütün bu gelişmelerin sonucu olarak 1880'lerde bir dizi yerel sendika kurulmuştur. Sendikalar özellikle Stockholm'de ve Güney İsveç'deki sanayi yörelerinde baş vermiştir. Ama ülke çapında federasyonların ortaya çıkması, 1880'lerin sonuna doğrudur. Bu tür ilk sendika 1886 yılında kurulmuştur. 1890'larda da ülke çapında sendika türü hakim tür haline gelmiştir.

Ne var ki, o yıllarda yine de İsveç sendikaları sayıca azdır. 1880'lerin başında sendikaların üye sayısı sadece 9 bindi. Yüzyılın sonunda bu rakam 66 bine, tüm sanayi işçilerinin sadece dörtte birine ulaşmıştır.

İsveç sendikaları, ana örgüt olan İşçi Sendikaları Konfederasyonu LO'yu ancak 1898'de kurmuşlardır. O tarihe kadar ulusal sendikaların faaliyetlerini, Sosyal Demokrat Parti eşgüdümlemştir. LO'nun ilk yıllarındaki etkisi ve etkinliği çok sınırlıdır. LO, bağlı sendikalara sadece danışmanlık hizmetleri ve bilgi sunmaktaydı. LO'nun etkin bir merkezi pazarlık örgütü olması ancak, 1902'de İsveç İş-

verenler Konfederasyonu'nun (SAF) kuruluşundan sonradır. O tarihten itibaren toplu sözleşmeler LO ile SAF arasında yapılmaya başlanmıştır. İlk toplu sözleşmenin imzalandığı yıl 1905'dir. Bu sözleşme, LO'nun üye sayısında hızlı bir artışa yol açmıştır. Nitekim 1909 yılına sendikaların toplam üye sayısı 231 bine yükselmiştir. Bu rakam, sanayi işçilerinin üçte ikisidir. Ama SAF'ın girdiği bir lokavt, LO'nun üye sayısının birden yarı yarıya düşmesi sonucunu vermiş ve 1909'daki üye düzeyine, ancak 1917'de ulaşılabilmiştir. Ama 1911'den itibaren, o geçici gerilemeye rağmen LO'ya bağlı sendikalarda üye sayısı düzenli olarak artmıştır.

1920'ler boyunca İsveç işçi hareketi, toplumsal yapıyı değiştirmeyi, işçilerin ekonomik, siyasal ve sosyal koşullarını düzeltmeyi öngören birçok program hazırlamıştır. Ama zayıf pazarlık konumu nedeniyle, bu programları yaşama geçirmeyi pek başaramamıştır. 1920'lere damgasını vuran şey, yüksek işsizlik, politik kararsızlık ve işçi hareketinin birçok konuda, ideolojik olarak bölünmüş olmasıdır. Ama yine de LO'nun üye sayısındaki artış sürmüştür. Buna ek olarak bir de grevler nedeniyle yitirilen işgünü sayısı artınca, Muhafazakar gruplar, emek piyasasını düzenlemek üzere bir yasa hazırlaması için hükümete baskı yapmaya başlamışlardır. Bu baskılar sonucu, 1928 yılında çıkarılan bir yasayla, toplu sözleşme yürürlükteyken işçilerin grev yapması yasaklanmıştır. Her ne kadar LO şiddetli protestolarla karşı çıkmışsa da bu yasa, İsveç'te çalışma ilişkilerinin temellerinden biri olmağa devam etmektedir.

1932'deki genel seçimler, İsveç sendikalarının konumunu önemli ölçüde değiştirmiştir. 1932 seçimleri, ilk Sosyal Demokrat Hükümetin kurulmasına imkan vermişti. Parti parlamentoda etkin bir çoğunluğa ilk kez o tarihte sahip olmuştur. Bu seçimlerle ilk kez sendikalar, hükümete muhalif değil, onunla ortak bir konuma gelmişlerdir. LO da ilk kez ekonomik politikanın oluşturulmasına aktif biçimde katılmıştır. Bu gelişme, kuşkusuz, İsveç'te sendikaların konumunu kuvvetlendirmiştir. Ama aynı gelişme işçi hareketi içinde bazı gerginliklere de yol açmıştır. Çünkü Sosyal Demokrat Hükümet, politikasını, LO ile işbirliği halinde geliştiriyordu. Bu politika ise, sık sık, LO üyesi sendikalardan bazılarının çıkarlarıyla çatışıyordu. Örneğin LO'nun ve sosyal demokrat hükümetlerin ekonomik büyümeye öncelik tanınması, rasyonel bir ekonomi politikası izlenmesi sonucunu vermiştir. Bu ise, bazı sendikaların üyeleri arasında sık sık işsizliğe yol açmaktaydı. Buna ek olarak LO'nun 1940'lardan bu yana uygulanan "dayanışma ücreti" siyaseti, güçlü bir pazarlık konumunda olan bazı sendikaların, ücret artış isteklerini yumuşatmak zorunda kalmalarına neden olmuştur.

İsveç'te sendikaların konumunu güçlendiren tek neden 1932 seçimleri değildir. Önemli gelişmelerden bir diğeri, 1938'deki Saltsjöbaden Anlaşması'dır. Bu anlaşma, İsveç'te 1905'den itibaren süregelen çalışma ilişkilerinin merkezî olma özelliklerini pekiştirmiştir. Bu anlaşma ile LO ve SAF, fabrika, şirket ve işkolu düzeyinde, çalışma ilişkilerini düzenleyici bir düzen kurmuşlardır. Anlaşmanın

önemli sonuçlarından biri, üye sendikalar üzerinde LO'nun otoritesini pekiştirmesidir. Böylece işçi sınıfı hareketi içinde kudret, LO liderlerinin elinde daha da fazla yoğunlaşmıştır. Üye sendikaların, bağımsız bir siyaset izleme olanakları da daha daralmıştır.

Bu gelişme, işçilerin lehine mi aleyhine mi olmuştur sorusu tartışılabilir. Ama LO, söz konusu anlaşmayla, kol işçileri için pazarlık yetkisinde olan merkezî kuruluş haline geldiği için, iki yönde eşitlikçi bir politika gütmesi mümkün olmuştur. Birincisi, LO, "dayanışma ücreti" siyasetiyle, değişik kol işçilerinin kazançları arasındaki farklılıkları azaltmağa çalışmıştır. İkincisi de kol işçileriyle öteki meslek grupları arasında gözlenen ücret ve çalışma koşulları arasındaki farkları gidermeğe çalışmıştır.

Daha az merkezî bir yapı olsaydı, İsveç sendikaları, bu tür farklılıkları daraltmağa belki de daha az önem verecekler ve ücret artışı konusunda belki birçok sendika, daha sert bir yarış içinde olacaktı.

Bütün bu yararlarına ek olarak, İsveç'deki merkezî toplu pazarlık düzeni, Sosyal Demokrat Partiyle LO'nun, örgütlü işçi sınıfının kurumsal temsilcisi olarak belirmesi olanağını hazırlamıştır. Sonuç olarak, denebilir ki, çok merkezîleşmiş İsveç işçi sınıfı hareketi, sendikaları daha dağınık ve parçalı olan başka ülkelere bakışla İsveç'de kapitalistlere sınırlamalar empoze edebilmekte, daha iyi bir konumda olmuştur. Ama LO'nun kuvvetini yapan tek şey sadece bu merkezî yapısı değildir; LO aynı zamanda sanayideki kol işçilerinin sadakatiyle de desteklenmiştir. Nitekim LO, kol işçilerinin yüzde 70'ini kendi çatısı altında toplamıştır.

LO'nun, "dayanışma ücreti" siyaseti yoluyla, işçilerin hem kendi aralarında, hem öteki gruplarla olan ücret ve çalışma koşulları farkının daraltılması, bu en büyük işçi kuruluşunun merkezî bir otorite haline gelişinin sonuçlarından sadece biridir. Onun kadar önemli olan bir ikinci yarar, bu merkezî yapının değişiklere daha kolay uyabilen, daha akıcı bir işgücüne imkan sağlamasıdır.

Ücret farklılıklarının sanayi işçileri arasında daraltılmış olması çerçevesinde, geniş kapsamlı yeniden eğitim programları ve gittikleri yerde kendileri için bir ev bulunmasını sağlayacak planlara sahip olunması, işçilerin, değişik sanayi kollarında yeni işler edinmelerini kolaylaştırmıştır. Bunlara ek olarak vasıflı ve yarıvasıflı işçiler arasındaki farklılıkların da azaltılması, vasfı işe yaramaz hale getiren teknolojik buluşlara vasıflı işçilerin direnişini zayıflatmıştır.

2. SOSYAL DEMOKRAT PARTİ

Sosyal Demokrat İşçi Partisi (SAP) 1889'da kurulmuştur. LO'nun 1898'de kuruluşuna kadar geçen süre içinde, işçi sınıfı hareketinin merkez örgütü SAP'tı. LO'nun doğmasından sonra, Partiyle Sendika arasında çok sıkı ilişkiler kurul-

muş, böylece SAP ve LO, aynı hareketin yakından bağlantılı iki kanadı haline gelmiştir. Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin ilk lideri **Branting**'in 1898'de belirttiği gibi, "**İşçi hareketi tek bir bütündür, sendika doğrultusunda ve politik doğrultuda çalışır; hiçbir ötekini desteklemez; birbirlerini desteklerler ve sosyal kurtuluş için elele çalışırlar.**"

Gerçekten de o zamandan beri SAP ve LO, ideolojik ve örgütsel olarak bağlılığı sürdürmüşlerdir. Örneğin genel seçimlerde LO, üyelerinin Partiyi desteklemelerini açıkça ister; seçim kampanyasını da parasal yönden büyük ölçüde destekler.

Ayrıca SAP ve LO, eşitlikçilik ilkesinde ideolojik olarak aynı yüklenim altında iki örgüttür. Bu ortak yüklenim, LO'nun ücret politikasını, Sosyal Demokrat hükümetlerin de para-bütçe siyasetini biçimlendirirken yaptıkları işbirliğine yansır. Bu ideolojik ortaklık, iki örgütün yapıları arasındaki ilişkiyle de kuvvetlendirilmiştir. Nitekim, tüm LO üyeleri, kolektif olarak Partinin de üyesidirler. Ayrıca sendika hareketi, sendikacılar için politik kariyer bulvarı işlevini de görür.

Sosyal Demokrat Partinin kaynağı, bazı Avrupa ülkelerinde sosyalist fikirlerle tanışan vasıflı işçilerdir. Almanya'ya, Danimarka'ya ve İngiltere'ye giden vasıflı işçiler, orada sosyalist görüşlere aşina olmuşlardır. Partinin ideolojik temeli marksisttir. İsveç politikasının çerçevesi içinde Parti, 19'uncu yüzyılın sonlarında genel oy ilkesini kuvvetle savunan bir parti haline gelmiştir. 1890'larda erkeklerin sadece dörtte birinin oy hakkı vardı. Bu yüzden de iki meclisli parlamentonun senatoya tekabül eden ikinci meclisinde toprak sahipleri, millet meclisine tekabül eden birinci kanadında ise çiftçiler ve kentli tüccarlar egemendi. Birinci mecliste çiftçiler, genel olarak çoğunluğu korurdu. 1890'da, seçim reformu için baskı yapmak üzere **Genel Oy Birliği** kuruldu. Bu Birlik'de radikal aydınlar ve kent alt orta sınıfının liberal temsilcileri vardı. Birlik, 1902'de **Halk Partisi** adı altında siyasal bir partiye dönüştürüldü. Sosyal Demokrat Parti, gerçi genel oy ilkesini savunuyordu ama, 1897'de **Branting**'in seçilişine kadar parlamentoda hiçbir temsilcisi yoktu. Halk Partisiyle Sosyal Demokrat Parti, egemen sınıfların yerleşik çıkarlarına karşı ortak bir davranış içine girdiler. Egemen sınıfların çıkarını korumak üzere Muhafazakarlar da 1904'de **Högen Partisi** adı altında siyasal bir parti haline geldiler.

1907'de genel oy hakkı, kısıntılı olarak tanındı. O tarihte Sosyal Demokrat Partinin üye sayısı hızla artmıştı. 1895-1907 arasında Parti üyeleri sayısı 10 binden 133 bine yükselmişti. Genel oy reformundan sonra 1911'de yapılan ilk genel seçimlerde birinci meclisdeki 230 üyelikten 64'ünü Sosyal Demokrat Parti kazandı. Halk Partisi de 101 milletvekilliği elde etmişti. Högen Partisi'nin ise milletvekili sayısı 65'di. Genel oy reformu, millet meclisinde Sosyal Demokrat Partinin temsilci sayısını birdenbire arttırmıştı ama, ikinci mecliste zengin işadamlarıyla toprak sahiplerinin egemenliği sürüyordu. Çünkü bu ikinci meclisin üyelerini ye-

rel belediye meclisleri seçiyordu. Seçim reformu belediye seçimlerini kapsamaktaydı. O nedenle de 150 üyeli ikinci mecliste Sosyal Demokratların 12 temsilcisi, Högen Partisinin ise 87 temsilcisi vardı. Ancak 1917 genel seçimlerinden sonra Halk Partisiyle Sosyal Demokrat Partinin kurduğu koalisyon hükümeti, seçim yasasında yeni bir reform yaptı ve Högen Partisinin ikinci meclise egemen olması böylece önlendi.

1917 seçimlerinden sonra kurulan koalisyon hükümeti, Sosyal Demokrat Bakanların yer aldığı ilk hükümetti. Ama 1920'de koalisyon çöktü ve Sosyal Demokratlar azınlık hükümeti olarak göreve devran ettiler. Bu hükümetin ömrü sadece altı ay sürecekti.

Koalisyon hükümetinin bozulmasının ana nedeni, Halk Partisiyle Sosyal Demokrat Partinin, genel oy hakkını içeren ortak anayasa reformu programının tamamen gerçekleşmiş olmasıydı. 1920'ye gelindiğinde, iki partiyi birarada tutacak başka ortak amaç kalmamıştı. İki partinin sosyo-ekonomik yaklaşımları çok farklıydı. Sosyal Demokratlar devletleştirme ve ekonomiye devlet müdahalesi görüşünü savunuyorlardı. Halk Partisi ise mevcut düzende reform yapmakla yetinmek istiyordu. Üretim araçlarının devlet mülkiyetinde olması fikri, siyasal partiler arasında önemli bir çekişme konusuydu. Halk Partisi, Högen Partisi ve o sıralarda kurulmuş olan çiftçilerin **Bonderförbundet Partisi** kamu mülkiyetine karşıydı. Sosyal Demokrat ve Komünist Partiler ise kamu mülkiyetini destekliyordu.

1920-1932 arasındaki yıllar, genelde "azınlık parlamentarizmi" dönemi diye anılır. 1920'lerde Halk Partisinin seçmen desteği giderek azalmıştı. **Bonderförbundet**, ulusal, etkin bir parti haline dönüşmüştü. 1917'den sonra Sosyal Demokrat Partinin sol kanadı da kendi partisini, Komünist Partiyi kurmuştu. Partilerden hiçbiri parlamentoda çoğunluğu sağlayamıyordu. Koalisyon hükümetleri kurmak da hemen hemen olanaksızdı. Sosyal Demokratlar, sosyalist olmayan partilerden hiçbiriyle koalisyon anlaşması sağlayamamışlardı. O partiler kendi aralarında da işbirliği yapamıyorlardı. O nedenle de hükümet sık sık değişiyordu. Ama 1932'de Sosyal Demokratların çoğunluğu kazanmasıyla siyasal istikrarsızlık sona erdi. O tarihten 1976 Ekimine kadar İsveç, ya çoğunluk Sosyal Demokrat hükümet tarafından, ya da Sosyal Demokratların ağırlıklı parti olduğu koalisyon hükümetleri tarafından yönetildi. Hiçbir ülkede sosyal demokrat bir parti, seçmenin desteğinin- bunca uzun süre taşımış değildir.

Sosyal Demokratlar, 1920'lerde gerçi kısa sürelerle hükümette yer almışlardı ama o dönemde pek fazla bir şey başarabildikleri söylenemez. Ne herhangi bir işletme devletleştirilebildi, ne sosyalist bir düzeni öngören önlemlere başvurulabildi. 1930'larda ise Sosyal Demokratlar, kendi kurdukları hükümetlerle ya da büyük ortağı oldukları koalisyon hükümetleriyle, refah devletinin ve karma ekonominin temellerini kurdular. Ama o dönemde de üretim araçlarının mülkiyetini kamuya mal etmek için hiçbir girişimde bulunulmadı. Çünkü sosyalist ideallerin

aşamalı ve dolaylı yollardan da sağlanabileceği savlanıyordu. Bu tutum, birbirini izleyen Sosyal Demokrat hükümetlerin hakim karakteridir. Sosyal Demokratlar daha çok, yaratılan zenginliğin ve gelirin dağılımını düzenleyici önlemler üzerinde yoğunlaştılar. Ama bu tür önlemler, hiçbir kapitalist ülkenin genel karakterini değiştirmiş değildir. Üretim araçları, özel ellerde kalmağa devam etmiştir. Sosyal Demokrat Partinin ılımlı kesimi bu yaklaşımını, Sosyal Demokrat hükümetlerin, üretim üzerinde yeterince denetim sahibi olduğu gerekçesiyle savunmuştur. Üretim araçlarının özel ellerde bulunmasının herhangi bir adaletsizliğe yol açmadığı, çünkü yaratılan zenginliğin hükümetler tarafından yeniden dağıtıldığı öne sürülmüştür. Bu nedenle de üretim araçlarını kontrol edebilmek için, onların sahibi olmağa ihtiyaç bulunmadığı savunulmuştur.

Gerçi bu görüşe İsveç'deki Yeni Sol karşı çıkmıştır ama, Sosyal Demokrat Partinin gördüğü seçmen desteğinde, Yeni Sol yararına bir azalma olmamıştır. Nitekim 1956'dan itibaren, 1976 seçimlerine kadar Sosyal Demokrat oylar, hiçbir zaman, yüzde 69'un altına düşmemiştir. Parti sadece kol işçilerinin oyunu almakla kalmamış, mağazalarda çalışan personelin, hizmetlilerin ve tarımda çalıştırılan işçilerin de üçte ikisinin oyunu kazanmıştır. Alt kademedeki beyaz yakalıların oyunun da yüzde 40'ı Sosyal Demokratlara gitmiştir.

Eğer İsveç, Batının kapitalist ülkeleri arasında, güçlü ve tutarlı bir işçi sınıfı hareketine sahip oluşuyla farklılık gösteriyorsa, bu durum, tekelci kapitalizmin dinamiklerini nasıl etkilemiştir? Böyle güçlü bir işçi sınıfına sahip olmanın önemli sonuçlarından biri, ekonominin her kesiminde yeri olan sermayenin aşırılıklarına karşı, kontrol ve denge mekanizmaları sisteminin kurulmuş olmasıdır. Örneğin, Sosyal Demokrat hükümetlerin çıkardığı yasaların ve etkin sendikacılığın sonuçları, özel şirketlerdeki iş sözleşmesine, çalışma koşullarına ve çalışma ortamının niteliklerine ilişkin kurallarda gözlenebilir. İsveç'deki kol işçilerinin, öteki Batı ülkeleri işçilerinden çok daha iyi bir konumda oldukları açıktır. 100 işçiden daha fazla işçi çalıştıran şirketlerin yönetim kurullarında en azından iki sendika temsilcisinin bulunması zorunludur. 1976'dan bu yana da LO, sendikaların şirketlerde pay sahibi olmalarını bir siyaset olarak benimsemiştir.

İşçi hareketinin gücü, birbirini izleyen Sosyal Demokrat hükümetlerin uyguladığı politikalara ekonomik yapıya yansımakla kalmamıştır. İşçi hareketi, Ulusal Emek Piyasası Kurumunda da önemli bir rol oynamaktadır. Bu Kurum, İsveç'in ne ölçüde korporatist bir devlet haline geldiğinin de açık örneğidir. Ulusal Emek Piyasası Kurumu'nun Yönetim Kurulunda, İsveç İşverenler Konfederasyonunun ve LO'nun üçer temsilcisi, Beyaz Yakalı İşçiler Konfederasyonunun iki, Meslekî ve Yönetici Personel Konfederasyonunun bir temsilcisi vardır. Kadınları ve tarımcıları temsilen de birer kişi bulunur. İsveç ekonomisinin işleyişinde bu Kurum, çok önemli bir merkezdir. Çünkü işgücünün planlanması, meslek eğitimi, istihdam hizmetleri, işsizlik ödeneği, uzun vadeli ekonomik plan, malî ve ekonomik kaynakların yönlendirilmesi gibi sürekli ekonomik büyümeyi etkileyen ko-

nularda Kurum, doğrudan ilgilidir. Ekonominin bu Kurum eliyle yönlendirilmesi, İsveç'in diğer ülkelerde yaşanan ekonomik durgunluklardan sakınmasına, işsizliği sürekli düşük düzeyde tutmasına imkan vermiştir.

Eğer, "birlik", "düzen", "milliyetçilik" ve "başarı" korporatist bir ekonominin ana ilkeleri ise, bu kavramları ifade eden kurumsal temel, başka Batı ülkelerine bakışla İsveç'te daha belirgindir. Çünkü Ulusal Emek Piyasası Kurumu, devletin çıkarlarıyla, örgütlü işçi hareketinin ve tekelci kapitalizmin çıkarlarını, bu ilkeler çerçevesinde birbirine bağlamıştır.

Kapitalist bir ülkede, Sosyal Demokrasinin etkileri üzerine yapılacak araştırmalar için İsveç eşsiz bir ülkedir.

İSVEÇ II

SOSYAL DEMOKRASİNİN PRATIĞI

Henry Milner

DEĞERLER VE POLİTİKA

Bir toplumun üyelerini birbirine yapılar bağlar: ekonomik yapılar gereksinilen malların üretimini ve dağıtımını sağlar; siyasal yapılar karar alma ve uygulama sorumluluklarını belirler.

Yapılar, kurumlar düzenlemesidir; bireyler ve kuruluşlar arasındaki düzenli ilişkilerdir.

Ne var ki, yapılar madalyonun sadece bir yüzüdür. Toplumda bireyleri bağlayan şey, aynı zamanda kültür ve davranış düzenidir.

Yapının mı yoksa kültürün mü önce geldiği sorusu, tavukla yumurta sorusuna benzer. Bunlar, ancak kavram olarak birbirinden ayrılabilir. Gerçek yaşamda kurumlar, kültürel değerlere göre işler; insan ilişkilerini yöneten değerler de kurumlaşmış ilişkilerin içeriğinden çıkar.

Eğer sosyal demokrasi, kulağa hoş gelen bir kuram ya da hoşnutluk veren bir hükümet siyaseti değil de gerçek pratik bir sistemse, o zaman zorunlu olarak, kurumları ve değerleri aynı zamanda ve birarada kavramalıdır. Bu ikisinin birbirine uyması önemlidir. Bir topluma, bütün olarak bakmamızın nedeni de budur. O nedenle burada ilkin, kurumlarla değerlerin biraraya geldiği katılımcı ve gönüllü girişimleri içeren "tampon bölge" üzerinde yoğunlaşmak istiyoruz.

Şimdiye kadar söylediklerimiz, sosyal demokrat bir toplumdaki ekonomik faaliyetleri yöneten ana ilkeleri kavramlaştıran kuramsal alt yapıdan başka birşey değildir. İsveç'in ekonomik etkinlikle sosyal eşitlik arasında var olduğu öne sürülen çelişkinin üstesinden, kurumlarla değerlerin bu uygunluğu ve kurumların işleyişi sayesinde gelebildiğini söylerken yanlışlık yapmıyorsak, bundan sonraki adım, İsveç toplumunu belirleyen değerlerin kaynağına ve gelişimine eğilmek olmalıdır. Nasıl ki, İsveç'te kurumlarının işleyişi, sosyal demokratik değerleri besliyor ve tamamlıyorsa, o değerler de sosyal demokratik kurumları besliyor ve ta-

mamlıyor. Bu iç-ilişki tarihsel bir ilişkidir. Bir dönemin kurumları, izleyen dönemin değerlerini yaratır ve izleyen dönemin değerleri de yeni kurumlara hayat verir. O nedenle değerler, en iyi, tarihsel perspektif içinde anlaşılabilir; çünkü değerler kurumlara göre, daha az somuttur. Köklü inançları geçici heveslerden sadece tarih ayırır.

Burada İsveç toplumunun, sosyal demokratik çağa doğru ortaya çıkan politik yapıları ve kurumları çerçevesinde oluşmuş egemen değerlerine kısaca göz atmak istiyoruz. Çağdaş İsveç Sosyal Demokrasisinin birbirinden farklı iki izahı vardır. Birinci izah, yüzyıllar içinde oluşan Nordik değerlere ağırlık verir. İkinci izah, bu yüzyılda benimsenen sosyal demokrat ilkeleri ve pratiği öne çıkarır. Sosyal bilimci Jan Lindhagen, İsveç'in geleneksel değerlerinin sosyal demokrasiye yatkın olduğuna, ancak Partisinin bu potansiyeli yaşama geçirmekte, kendisine bağlanan umutları gerçekleştiremediğine inanır.

Önce İsveç'in geleneksel değerlerine eğilmek istiyoruz. Bazı gözlemciler temel İsveç değerleri kavramını yadsırlar; davranışları sosyal mühendisler tarafından biçimlendirilmiş bir toplumdaki söz ederler. Bazı gözlemciler ise, kurumların, çekice gelen tavında demir gibi kolayca biçimlendirilebilir oluşunun, bizzat bir değer olduğu kanısındadırlar. Her iki yaklaşımın temelindeki doğru aynıdır: İsveç kültürü, miras alınan soyut ilkelere sadakat yerine, değişen nesnel koşullara sürekli olarak uyum sağlayabilmiştir.

Homojen ve doğal kaynakları zengin bu 8.4 milyonluk toplumun laik ve rasyonal karakteri hiç de sıradan değildir. 17'nci yüzyılda saldırgan bir askeri güç olan İsveç, 200 yıl boyunca istikrarlı kalan sınırlarının gerisinde barış içinde yaşamıştır. (Norveç 1905'de bağımsızlığını barışçıl yoldan elde etmiştir. Norveç'in gelişimi de İsveç'inkine çok benzer. İlişkileri de çok yakındır. İsveç hakkında söylenenlerin çoğu, aşağı-yukarı Norveç için de doğrudur.)

Sanayileşme ve liberal demokrasi, İsveç'e oldukça geç gelmiştir. Ama değişim çok hızlı ve kapsamlı olmuştur. Örneğin genel oy 1918'de elde edilebilmiştir. Oysa ondan on yıl önce nüfusun ancak yüzde 9.4'ü oy hakkına sahipti. Görüldüğü gibi değişim hızlı ve kapsamlıdır. Üstelik değişiklik genelde barışçıl yollarla, uyum sağlayarak gelir. Fransız devrimine benzer bir olayı İsveç yaşamamıştır. Karşı karşıya gelmişliğin belli aşamalarında, gerileyen gruplar, ayrıcalıklarından görkemli davranışlarla değilse bile, gönüllü olarak vazgeçmeyi bilmişlerdir. Buna karşılık güçlenip gelişen toplumsal katmanlar, istemlerini yumuşatmayı başarmışlardır.

Bunun yanı sıra politika tartışmaları, soyut ilke çekişmeleri yerine istatistiklere dayalı ampirik tartışmalardır. İsveç Parlamentosu, ondokuzuncu yüzyılın başlarında ölüm cezasını kaldırma konusunu tartıştığı zaman, ölüm cezasından yana olanlarla karşı olanlar, o tarihte bile, "adil ceza" ya da "yaşam hakkı" gibi soyut ilkeler yerine, cezaların önleyiciliğine ilişkin karşılaştırmalı istatistikler üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bunun gibi -birkaç istisna dışında- sosyal refah devleti politikası konusunda, yirminci yüzyılda yapılan tartışmalarda da ideolojiden sa-

kınılmış, ampirik araştırmalar ve pratik kanıtlar ortaya konmuştur. Örneğin Sosyal Demokratlar 1920'de ilk kez hükümete girdiklerinde, sosyalizasyona ilişkin program ilkelerini gerçekleştirmek için ilk iş olarak, üretim araçlarının değişik mülkiyet biçimlerini araştırarak bir Parti Komisyonu kurmuşlardır.

Saygı-değer kurumlar tümünden ortadan kaldırılmamış, yeni çağa uyacak biçime sokulmuştur. Bu, kılı kırk yararcasına eşitlikçi ulusun başında bir kral vardır. Ama bu kral 1971'den bu yana ne yönetir, ne egemendir; işi ödül dağıtmaktır. İsveç laik bir ülkedir. Din adamları ücretli devlet memurudurlar; medenî kayıtları tutarlar. Din adamları evlilik ve cenaze törenlerini ve benzer törenleri yönetirler. Bakımlı kiliseler daha çok konser salonudur. Geleneksel tatiller ve törenler eskisi gibi yine vardır, ama dinsel içerikleri tamamen unutulmuştur.

Bütün bu söylediklerimizden anlaşılacağı üzere İsveç'in tarihsel geçmişi, farklılıkların barış içinde uzlaştırılmasıdır; "lagom" sözcüğünde ifadesini bulduğu üzere, kutuplaşma değil, uzlaşmadır. "Lagom" sözcüğü, belki de en iyi, "aşırıya kaçmadan" ya da "kararınca" şeklinde çevrilebilir. Her harekette ve kişilikte aranan nitelik budur. Sözcüğün kökeni, aynı sürahidin sırayla bira içen insanların kullandığı bir tabirde yatar. "Ortak bardaktan, gereğinden fazlasını içmek affedilemez, ama çok az içmek de hiç sosyal bir davranış sayılmaz. Çünkü az içmek topluluk ruhuna uymamak demek olur." Bu çerçevede "lagom", ılımlılık demektir. Ama İsveç değerlerinden birini, ortak faaliyetlere katılma değerini de gösterir.

İsveç'in değerlerinden ilki, pratik ılımlılık diye tanımlanırsa, ikincisi de "kamu ruhuyla doluluk" ya da "kamu ödevlerinin gereği gibi yerine getirilmesi" diye tanımlanmalıdır.

İsveç'in değer yargılarından üçüncüsü, hakkaniyet, bazı sağcıların varsaydığı gibi insanları, akılsızca aynı düzeye getirmek demek değildir. Bu değer yargısı, bilgi farklılığıyla ya da uzmanlığa saygıyla çelişkin değildir. Tam tersine onları da içerir. Hakkaniyet kavramı İsveç'deki "değer yargılarının en mutlak olanı" sayılır. Bu kavram, kurumlar ve süreçler sistemi olarak demokrasiyi, onun temel ürünüyle, sosyal adaletle ilişkilendirir. Hakkaniyet kavramı, kamu otoritelerine, onurlu ve vicdanlı davranmayı da bir manevî zorunluk olarak yükler. Politik liderlerin ya da herhangi bir ortamdaki elit katmanların kendilerine ayrıcalık tanıma çabalar İsveç'te hoşgörüyle karşılanmaz.

Katılımcılık çerçevesinde "kamu ruhuyla doluluk" kavramı, karizmatik liderlerin sürüklediği popülist bir çeşni de değildir. Bu değer yargısı, istikrarlı, dramatik olmayan, tantanayla ilan edilmeyen faaliyetlere katılmakta ifadesini bulur. Örgütler, amaçlarını, bu tür faaliyetlerle sessiz sedasız gerçekleştirirler.

İsveçlilerin dördüncü temel değer yargısı, bireysel özerkliğe saygıdır. İlimliliği ve kamu ruhuyla doluluğu, tek-örnek davranışa benzer bir yaklaşım gibi algılamak yanlıştır. Kurumlarının faaliyetine katılarak, topluma karşı sorumluluk duygusuyla davranmak, özgürce seçilen bireysel bir davranıştır. Toplumsal ve kamusal çalışmalara katılmak, yüzyıllardan bu yana İsveç'te bireysel bir faaliyet

olarak algılanır.

Son olarak, İsveç'in değer yargıları listesi, **çalışma ahlakını** görmezden gelemez. Çalışmak, insan faziletinin ayrılmaz parçası sayılır. O nedenle de emek pazarına verilecek desteğin, nakitten çok, iş olanağı yaratmak biçiminde olması temel yaklaşımdır. İsveç'te işi olmayanın, kimliği ve kişiliği olamaz.

İlmîlilik, kamu ruhuyla doluluk, hakkaniyet, bireysellik ve çalışma ahlakı gözlemcilerin İsveçlilerde olduğunu istisnasız kabul ettikleri değerlerdir. Bu değerler, sosyal demokrasinin ayrılmaz parçası değilse, en azından ona uygun düşen değerlerdir.

POLİTİKADA İŞÇİ HAREKETİ

İsveç Sosyal Demokrat Partisiyle, devletleştirmeyi ve sınıf karşıtlığını vurgulayan Alman işçi hareketinin marksizmi arasında, gerçi program açısından bir ilinti kurmak mümkündür ama, pratikte İsveç işçi hareketi, kısa süre içinde, İsveç'in değer yargılarıyla tutarlı pragmatik bir uslûbu benimsemiştir.

Kıta Avrupasındaki yoldaşlarının aksine İsveç Sosyal Demokrat Partisi'nin liderleri, daha çok, işçi sınıfı ailelerinden gelirler. Halk okullarında okumuşlardır, kozmopolit aydınlarla pek uzlaşmazlar.

Partinin ilk programı (1897), gerçi Alman Sosyal Demokratlarının 1891 Erfurt Programından esinlenmiştir ama, onun tersine, üretim araçlarının sosyalle edilmesinin aşamalı olarak ve barışçıl yollardan gerçekleştirilmesini öngörür. Bu "revizyonizm", Partinin ilk lideri **Hyalmar Branting**'in eseridir. Resmî, ama çok sulandırılmış sınıf savaşımı yüklenimine rağmen Sosyal Demokrat Partinin politikası ve felsefesi, ılımlılık ve uzlaşma gibi geleneksel değer yargılarını içerir. Nisbî temsil esasına dayalı seçim sistemi de çoğunluk hükümeti kurabilmek için partilerarası işbirliğini zorladığından, Partinin bu doğrultuda evrimlenmesine katkıda bulunmuştur.

ÖRGÜTLENME VE TOPLU PAZARLIK

İsveç gibi bir toplumda, çıkar grupları ağı ve gönüllü örgütlerin, karar alma ve uygulama süreçlerindeki rolünü en iyi niteleyen sözcük, "**uyumlama**" sözcüğüdür. Herkesin birleştiği görüş, İsveç'in örnek bir korporatist demokrasi olduğudur. Korporatist demokrasilere karakterini veren şey, sağlamca örgütlenmiş genellikle merkezî çıkar grupları, özellikle emek, sermaye ve meslek grupları arasındaki etkileşim ve ona ek olarak, bu grupların tavsiyelerini yasa ya da gayri resmî düzenlemeler çerçevesinde dikkate almak zorunda bulunan merkezi bir hükümettir.

İsveç'in toplu pazarlık düzenini de bu geniş çerçevede değerlendirmek gerekir.

Çıkar gruplarının faaliyetlerini kapsayan, bir yandan piyasanın gereklerine, bir yandan bürokrasinin işleyişine tabi bir "**tampon bölge**" nin varlığı da İsveç'in örgütlerarası ilişkilerini anlamak bakımından önemlidir. İsveç'in sosyal sorumluluk, ılımlılık, bireysellik, çalışma ahlakı gibi geleneksel değerleri ve bu yüzüyl

içinde onlara eklenen hakkaniyet ölçüsü, temsil gruplarının tampon bölgedeki faaliyetleriyle bütünleşmiştir. Tampon bölgedeki grup faaliyetleri temel değer yargılarının belirlediği bir ilişkiler ağı oluşturur.

Sosyal demokrasinin kurumsal özü, bu tampon bölgenin işleyişinde ve genişliğinde ifadesini bulur. Piyasanın dar çıkarıcılığı ve devlet bürokrasisinin düzenlemelerinin mekanik yetmezliği bu tampon bölgedeki uyumlama ve ortak çıkara işlerlik kazandırılması yoluyla göğüslenir.

İsveç'te emek, sermaye ve diğer çıkar gruplarının katılımının yüksekliği nedeniyle bu tampon bölge hayli geniştir.

Temsilî örgütlere katılım düzeyi, İsveç'te gerçekten yüksektir. Gerçi gönüllü örgütlerin üye sayısını kesin olarak bulmak güçtür ama, 1977'de yapılan bir araştırmaya göre, yetişkinlerin yüzde 80'inden fazlası, bir ya da birden çok örgütün üyesidir. İsveçlilerin üçte biri bir örgüte üyedir, yarıya yakını, birden çok örgütün üyesidir. Ortalama olarak her yetişkin 1.63 örgütün üyesidir. Bu oran, Batı dünyasındaki en yüksek orandır. 1987'de Parti kurultayında verilen bilgiye göre de 10 İsveçliden 9'u, 150 bin yerel kuruluştan birinin ya da birkaçının üyesidir.

En geniş üyeli örgütler sendikalardır. İki İsveçli'den, neredeyse biri, sendika üyesidir. 1986 yılının sonunda kol işçileri Konfederasyonu (LO) nun üye sayısı 2 milyon 275 bini bulmuştur. Beyaz yakalıların sendikası TCO'nun bir milyon 230 bin üyesi vardır. Üniversite mezunu meslek sahiplerinin örgütü olan SACO/SR'nin üye sayısı 290 bindir. İsveç Çiftçileri Federasyonu, tarım ürünü toptancılarını ve tarım ürünü mamulleri üreticilerini, üretici birliklerini birleştirir ve çıkar gruplarının en genişlerinden biridir. İşverenler Federasyonu SAF'ın da 42 bin üyesi vardır.

LO ve SAP'dan sonra, işçi hareketinin önemli parçalarından biri olan kooperatif hareketi de toplumsal yaşamda ciddi yeri bulunan bir örgütlenmeyi yansıtır. Yerel tüketici kooperatiflerinin 40'ı tarafından 1899 yılında kurulan İsveç Kooperatifler Birliği ve Toptancı Sosyetesini (KF), bugün 2 milyona yakın üyeyi temsil etmektedir. 90 bin çalışanıyla KF İsveç kuruluşları sıralamasında üçüncü gelir.

Amerikalılarla İngilizlerin kutuplaşma ve karşıtlık ruhunun tersine İsveç'teki bu ve benzeri örgütler, çıkarları uyumlama yetenekleriyle, karşıtlığın yerine uzlaşmayı koymuşlardır. Amerikalı gözlemci Kelman'ın dediği gibi, "İnsanlar görüşmeler sırasında, çatışma halinde oldukları karşıtlarının perspektiflerini ve değer yargılarını takdir ederler. Görüşmeler böylece daha geniş anlayışı ve fedakarlığı öne çıkarır. Oysa karşıtlık ve güç denemeleri buna imkan tanımaz." Diğer Batılı ülkelerle İsveç arasındaki bu farklılığı, toplu sözleşme pazarlığı arenasından başka hiçbir şey, onca açıklığıyla ortaya koyamaz. İsveç sosyal demokrasisini geliştiren en önemli arenalardan biri de işte bu toplu pazarlık arenasıdır.

Toplu pazarlık sürecinin çapı ve emek piyasasındaki etkisi İsveç'te çok geniştir; sosyo-ekonomik önemi herkesçe takdir edilir.

LO 1898'de SAF 1902'de kurulduktan sonra, başlangıçta iş anlaşmazlıkları yoğunlaşmıştır. Ama, bu anlaşmazlıklardan kaçınmanın örgütsel temeli de böylece atılmıştır.

İsveç'in toplu pazarlık düzeninin gelişiminde SAF'ın payı, LO'dan az değildir. SAF'ın merkezî yapısı, işveren örgütleri arasında, oldukça kendine özgüdür. SAF'ın üyesi olabilmek için, bir firmanın aynı zamanda kendi işkolundaki şubenin de üyesi olması zorunludur. SAF'a bağlı 35 şube vardır. Bunlar 2.400 işyerini kapsayan İmalat Sanayii İşverenleri Federasyonundan, 14 bin işyerini içeren pasta ve şekerleme işyerleri örgütüne kadar, sanayiın her alanını kapsar. Her firma hem SAF'a, hem bağlı olduğu şubeye, kendi maaş bordrosunun yüzde 0.4'ü oranında yıllık ödenti verir. Her firma iş anlaşmazlığı nedeniyle zarara giren firmayı desteklemek üzere SAF'a ayrıca kaynak sağlar. 1982'de bir ölçüde sulandırılınca ya kadar SAF Tüzüğü üye şubelerin ve firmaların lokavt ilan etmesini, ya da merkezî olarak yapılan anlaşmanın dışında SAF'ca izin verilmedikçe ayrı bir anlaşmaya girmesini yasaklar.

Şubeler de kendi üyelerini disiplin altında tutarlar. 35 işveren şube örgütü, SAF genel kuruluna temsilci gönderir; genel konseyde ve yönetim kurulunda temsil edilir. SAF Genel Kurulunun 430 delegesi vardır. Her şube bir delege ve üye firmalardaki her 3 bin çalışan için bir ek delege gönderir. Genel Konsey'in 85 üyesi, şubeler tarafından atanır. Yönetim Kurulu ise en büyük 17 Şubenin yöneticilerinden ve genel kurulca seçilen 13 üyeden oluşur. SAF'dan ayrı olarak İsveç Sanayiciler Federasyonu (SI) 24 şubeden oluşur; 4 bin şirketi temsil eder. Bu şirketler aynı zamanda SAF üyesidirler.

Kamu kesimi işverenleri de merkezi olarak örgütlenmişlerdir. Ulusal Toplu Pazarlık Dairesi (SAV) 600 bin devlet memuru ile pazarlık yapar. Kamu iktisadî kuruluşlarındaki 125 bin çalışanla da SFO sözleşmeye oturur.

İşçi Sendikaları Konfederasyonu (LO) 25 ulusal mavi yakalı işçi sendikasını kapsar. Yaklaşık 2.3 milyon üyenin üçte ikisi özel firmalarda çalışan işçilerdir. LO'nun 1800 adet bölge örgütü vardır. Bu örgütler de 10 bin daha küçük örgütü temsil eder.

SAF gibi LO da kendi üyesi kuruluşlar üzerinde, özellikle grev ve toplu pazarlık söz konusu olduğu zaman, çok sıkı bir denetim uygular. Eğer bir grevde LO üyelerinden yüzde 3'ünün yer alması söz konusuyla LO Yönetim Kurulunun onayı gereklidir. Bu esası ihlâl eden üye sendikalar, ekonomik ve moral destek hakkını yitirirler.

Toplu pazarlığa, uzlaşmacı bir yaklaşım içinde bulunulmasının nedeni, işçi ve işveren örgütlerinin böylesine merkezileştirilmiş olmasıdır. SAF ve LO 1938'de geniş bir çerçeve anlaşmasına ulaşmayı başarmışlardır. Bu anlaşmanın amacı, her bir tarafın, karşısındakinin meşru amaçlarını tanıdığı ve farklılıkları uzlaştırıcı yöntemleri belirlediği bir çerçeve yaratmaktır. Taraflar bu anlaşmayla emek piyasasında barışı sürdürmek için sorumluluk almayı ve dengeli ekonomik büyümeye uyuşan bir ücret yapısına ulaşmayı kabul etmişlerdir. Ücret ve fiyat kontrolle-

rini içeren resmî bir ücret siyasetinden böylece kurtulunmuştur. Ama yine de 1970'lerle 1980'lerde hükümetler zaman zaman toplu pazarlık görüşmelerini, bütçe reformlarıyla ilişkilendirerek etkilemeyi denemişlerdir. İlke olarak hükümet, iş anlaşmazlıklarında, sadece arabulucu olarak görev yapar.

1938 LO-SAF anlaşması, toplu pazarlık kurallarını olduğu kadar, işçileri keyfi azle karşı, işverenleri de sorumsuz sendika çıkışlarına karşı koruyan ilkeleri de belirlemiştir. Bu kuralların işlerliğini gözlemek ve üye örgütler arasındaki anlaşmazlıklarda hakemlik etmek üzere merkezî ortak bir komite kurulmuştur.

Bu mekanizma çerçevesinde ilkin SAF ile LO arasında genel bir anlaşma yapılmakta, ondan sonra işyeri ve iş kolu düzeyinde alt anlaşmalar gerçekleştirilmektedir.

Müzakerelerin merkezî oluşu, başarılı sanayi sektörlerindeki işçiler için yüksek ücret artışları yerine, daha düşük artışlarla yetinmeyi zorunlu kılmıştır. Ama anlaşmanın merkezî oluşu, aynı zamanda, kazanılan ücret zamlarının, değişik işçi gruplarının daha iyi ücret zammı almaları sonucu ortaya çıkabilecek enflasyon tarafından eritilmesini de önlemiştir.

İş anlaşmazlıklarını yürütmenin araçları LO ile SAF'ın eline verilmiştir. O nedenle hiza dışına çıkan iş yeri ya da işkolu veya sendika, kendi başına birşey başarabilecek durumda değildir. Bu tür işyeri ya da iş kolu SAF tarafından desteklenmez; LO'dan ayrılıp görüşmeyi kendi başına yürütmek isteyen sendika ile de SAF bir masaya oturmaz.

Sistemin kalbi LO-SAF ortaklığındadır. Emekle sermaye arasındaki tarihsel uzlaşma 1950'lerin sonunda 1960'ların başında gerçekleşmiştir. Bir gözlemci, İsveç emek piyasasının temelindeki uzlaşma özelliğinin öğelerini şöyle sıralar: zanaat sendikacılığı yerine sanayi sendikacılığı, toplu pazarlık gücünün parçalanmasından çok merkezileştirilmesi, her iki tarafın problemlere polemiksel değil analitik yaklaşması.

Çok uzun yıllar aksamaksızın işleyen LO-SAF işbirliği, ilk kez 1979'da Muhafazakar Hükümetin, kamu kesimi çalışanlarının rotasyonlu grevi karşısında, onlara ortalamadan daha yüksek ücret zammı vermesi yüzünden sarsılmıştır. SAF, burjuva hükümeti, toplu pazarlık sistemini baltalamakla suçlamıştır. O enflasyonist anlaşma da Sosyal Demokratların iktidara dönüşünü hızlandırmıştır.

Sosyal Demokratlar 1982'de iktidara döndükten sonra ve yine 1985 seçimlerini kazanmalarının ardında, toplu pazarlık sistemini yeniden eski haline getirmeğe çalışmışlardır. Ancak büyük engellerle karşılaşmıştır. Muhafazakar koalisyon zamanında bozulan dengeleri düzeltmek üzere, bir Ücretliler Fonu kurulmuştur. Ancak kendi sektörlerinde, özellikle başarılı imalat sanayi kesiminde ücretlerin düzeyini bizzat belirlemek isteyen işverenler SAF'ı daha az merkezî bir ücret pazarlığı yönüne itmişlerdir. Nitekim 1983 ve 1984'de toplu pazarlık görüşmeleri-

nin çoğu, işkolu düzeyinde yürütülmüştür. Sistemin, eski haline dönmesi epey güç görünmektedir.

AKTİF EMEK PİYASASI SİYASETİ VE DAYANIŞMA ÜCRETİ

Emek piyasasına devletin müdahalesi, İsveç'te çok önceleri benimsenmiştir. Bu yüzyılın başında İsveç'te yerel iş ve işçi bulma kurumları vardı. 1906'da bu kurumlar merkezileştirildi ve devlet yardımı almağa başladı. 1920'lerde işsizler için meslek eğitimi programları uygulamaya kondu. 1930'larda da işsizlere, değişik türden kamu kesimi işleri sağlanmağa başlandı. Bu işçiler de piyasada geçerli ücreti alıyorlardı. Diğer seçenek, işsizlere işsizlik parası ödemek olduğu için, bu yol daha geçerli görülmüştü. Keynesci anlayışa uygun "aktif" emek piyasası programları, İkinci Dünya Savaşı çıkınca terkedildi. Çünkü savaş, tam istihdam getirmişti.

Savaştan sonra ise, Keynesci siyasetten tümüyle vazgeçildi; yeni bir yaklaşımın denenmesine başlandı. Yeni yaklaşımın tasarımcıları LO'nun ekonomistleri olan Gösta Rehn ile Rudolf Meidner'dir. O nedenle bu yaklaşım **Rehn Meidner Modeli** diye bilinir.

Model, refahın uzun vadeli tam istihdam için bir tehdit değil, bir araç olması gerektiğini savunuyordu. Rehn'le Meidner'in hazırladığı LO raporuna göre, ekonomiyi canlandırıcı Keynes'ci politikalar, gerçi 1930'larda başarılı olmuştu ama, yeni koşullarda, kaçınılmaz olarak enflasyona yol açabilirdi. O nedenle tam istihdam siyaseti, selektif emek piyasası destekleme politikasına dayalı, enflasyonsuz büyüme siyaseti olmalıydı. LO bu konuda şunu öneriyordu:

"İşsizlik tehlikesi beliren herhangi bir kesimde istihdam düzeyini korumayı amaçlayan önlemler, efektif talebi genel olarak kamçılamanın tersine, kabil olduğu ölçüde yerel çerçevede, sınırlı tutulmalıdır. Çünkü efektif talebi kamçılama enflasyonist baskı yaratır. İstihdam düzeyini koruyucu sınırlı çerçevede tutulmuş önlemler, kamu yatırımları, firmalara parasal yardım, işsizlik tehdidiyle karşılaşan üretim kollarındaki firmalara devletçe mal siparişi verilmesi şeklinde olmalıdır. Bu önlemler ayrıca, genişleme eğilimi gösteren firmalara, üretim alanlarına ve bölgelere, emeğin gönüllü olarak kaymasını teşvik edici de olmalıdır. Bu amaçla emek gücünün en çok ihtiyaç duyan yerlere akmasını sağlamak için, teşvik primleri ödenmelidir."

Rehn ve Meidner, ekonomik büyüme yüksek kârlara ve emek gücü kıtlığına yol açtığı zaman, sendikaları, ücret taleplerinde ılımlı davranmağa teşvik etmenin, silahı kendine çevirmekten farksız olduğunu, birer sendikacı olarak çok iyi biliyorlardı. Öyleyse anti-enflasyonist mekanizmalar, büyüme ve istihdam yaratma sürecinin içine yerleştirilmeliydi. Emeğe duyulan yüksek talep, sonunda fiyat ve maliyet enflasyonuna yol açabilir, üretkenliği de pak fazla etkilemeyebilirdi. Bu nedenle, istikrarlı tam istihdamın koşulu, tek tek firmalar için yüksek kâr olasılığının çok fazla olmamasıydı. Çünkü yüksek kâr, belirtildiği gibi, sonunda enf-

lasyonist ücret ve fiyat artışlarını kışkırtırdı.

Standart ekonomik politika çerçevesinde, etkin olmayan firmalar ve sanayiler, enflasyonist koşullarda ayakta kalmayı başarabilirlerdi, ama etkin sanayi kolları, kârdaki hızlı artışı almakla birlikte istihdamı ve üretimi arttırmak için pek fazla teşvik edici bir ortamın da mevcut olmadığını görerek, yeni yatırımlara girişmezlerdi. Üretkenliği geliştirmeyi teşvik edici bir ortamın var olmayışı nedeniyle de enflasyonist yüksek kârlar, herşeyden önce, ücretleri ve fiyatları şişirmeğe yönelirdi.

Bu nedenle selektif olmayan Keynesci talep canlandırma politikası bir yana konmalıydı. İstihdamı teşvik için genel talebi körükleme yerine, üretken bir ekonomide hükümetler, tam tersini yapmalı, tüketimi vergileyerek talebi daraltmalıydı. Kâr düzeyini ve dolayısıyla ücret artışlarını yeter ölçüde düşük tutabilmek için hükümetler bütçe önlemlerini sürekli olarak kullanmalıydı. Kâr düzeyi düşük olduğu zaman, daha az rekabet gücü olan firmalar, kendi başlarının çaresine bakarlardı ve örneğin işçi çıkarırlardı. Bu işçiler, "aktif" bir emek gücü siyaseti çerçevesinde, daha üretken alanlara kaydırılmalıydı. Bu amaçla meslek eğitimi, emeğin başka yörelere aktarılması, selektif istihdam yaratma programları uygulanmalıydı. LO raporu, işte bu çerçevede üretkenliğin modernizasyon yoluyla arttırılabileceğini ve tam istihdamın sağlanabileceğini savunuyordu.

Gerçi bu, herşeyden önce hükümetlerin işiydi ama, sendikalara da önemli bir rol düşüyordu. Enflasyonist olmayan bir ekonomik genişleme siyasetinin başarılı olabilmesi için, en hızlı büyüyen firmaların, ücretleri yükseltme eğilimi kontrol edilmeliydi. Eğer ücretler firma ya da işkolu bazında belirlenirse, enflasyonist bir ücret-fiyat sarmalı gelişebilirdi. Öyleyse ihtiyaç duyulan şey, gelirin ücret ve kâr arasında bölüşümünü bütünüyle belirleyen bir mekanizmaydı.

LO raporuna göre, işin gerektirdiği vasıf farklılığına değil de serbest pazarın ölçüsü olan nisbi işçi talebine dayandırılan ücret farklılıkları, emeğin başka alanlara kaydırılması için yeterli bir araç değildi. Pazarın bozukluklarından ötürü, değişen ücret farklılıklarına emeğin yanıtı, çok yavaş geliyordu. O nedenle de hızla gelişen firmalar kısa sürede yeni işçi çekebilmek için tek yol olarak tüm işçilerinin ücretlerini arttırıyorlardı. Yüksek istihdam koşullarında ya da sendikaların güçlü olduğu konumlarda da belli gruplar için büyük ücret artışları, başkalarının da aynı taleplerle ortaya çıkmasına yol açıyordu. Kaçınılmaz sonuç, fiyatların enflasyonist biçimde artmasıydı.

Bu tür gelişmelerden sakınmak üzere LO raporunun öngördüğü araç dayanışma ücreti mekanizmasıydı. Dayanışma ücretinin iki ölçüsü vardı: Birincisi genel ücret artış oranlarını ülke düzeyinde belirlemek, ikincisi de farkı daraltmak için, düşük ücretlilere özel artışlar vermek.

Toplu pazarlık açısından İsveç imalat sanayiinin tümü bir ünite kabul edilmişti. İmalat sanayiinde çalışan firmalar, kâr etme düzeyleri ne olursa olsun, eşit ücret ödemeliydiler. Bu düzenin etkisi, beklendiği gibi oldu. Düşük ücretlerle ayakta durabilen firmalar, ya kapanma ya üretimi rasyonelleştirme baskısıyla yüzyüze

geldiler. İşten çıkarılan işçiler yeniden eğitildi ve rekabet gücü olan işletmelerde yeni işlere yerleştirildi.

Dayanışma ücreti siyaseti, aynı zamanda ekonomik etkinliğin aracı ve İsveç sosyal demokrasisinin eşitlikçi amacının ifadesi oldu. Düşük ücret ödeyen sanayiler giderek azalır ve ücret farklılığı daraltılırken, başarılı firmalar da serpildi. Yeni kuşak, gelir uçurumunun giderek daraldığına tanık oldu. Örneğin en yüksek ortalama ücret ödeyen sanayilerle en düşük ortalama ücret ödeyen sanayiler arasında, 1960'da yüzde 30 olan ortalama ücretler farkı, 1976'da yüzde 13'e düştü. Kadın ve erkek işçiler arasındaki ücret farkı da daraldı.

Vergiler de ücret farklılıklarını daraltmağa, dayanışma ücreti kadar yardım etti. 1939'da bir hükümet üyesinin net aylığı, bir işçinin net aylığından 8 kat fazlaydı. Şimdi sadece iki kat fazladır.

Dayanışma ücreti siyasetinin, sokaktaki adam açısından sonucu, ekonomik büyümenin sürekliliği, daha iyileştirilmiş çalışma koşulları, daha yüksek ortalama ücret ve tam istihdam olmuştur. Genel bir kâr enflasyonuna yol açmaksızın tam istihdamın sağlanması, böylece serbest pazar ilkeleriyle bağdaştırılmıştır.

YATIRIM SERMAYESİ VE SİNAİ DEMOKRASİ

Rhen-Meider Modelinin uygulanışıyla İsveç sanayiinin hızla modernleştirilmesi, büyük çaplı yatırım sermayesine duyulan talebi arttırdı. Bu sermayenin bir bölümü, başarılı firmaların, kârı yeniden yatırıma yönlendirmeleriyle, öz-finansman şeklinde karşılanmaktaydı. Ancak öz-finansman, ihtiyaç duyulan geniş çaplı yatırım sermayesini karşılamakta yeterli değildi. Ek yatırım sermayesinin, görünen kaynaklarından biri küçük tasarruflardı. 1950'lerde gözlenen müthiş ekonomik büyüme, özel tasarrufların, yatırım sermayesi açığını kapatmaya yetecek ölçüde geniş olduğu izlenimini veriyordu. Gerçekten sorun, suyun altında varlığını sürdürüyordu.

LO ekonomistleri, bu çerçevede öz-finansmanı ve özel borçlanmayı tamamlayacak kollektif yatırım kaynakları üzerinde durmağa başladılar. Dayanışma ücreti sisteminden kârlı çıkan başarılı firmaların elde ettiği yüksek kazançların, o firmalar işçilerini, dayanışma ücretine ek olarak prim istemeğe itecek ölçüde büyümesine izin verilmemesini savunuyorlardı. Uzun vadede ortalama kârları düşük tutmak da yatırım sermayesi darlığına yol açabilirdi. Öte yandan, dayanışma ücreti siyasetine eşlik eden aktif emek piyasası programlarının finansmanı için gelir vergisinin yüksek oranlarda tahsili, ilk sanının tersine, geniş çaplı bir küçük tasarrufa elvermiyordu. Başka kamu kaynakları bulunmalıydı. Ek yatırım sermayesi bulma ihtiyacı, LO'yu, mavi yakalı işçiler için, ek emeklilik programları yaratma amacına yöneltti. Beyaz yakalı işçilerin ve meslek sahiplerinin çoğu, devlet emekliliğine ek olarak özel emeklilik sandıklarından yararlanıyordu. LO, dayanışma ücreti mantığına dayanarak, bu ek emeklilik fonlarının, firmaların

kârlılığına bağlanması halinde, işçiler arasında farklılık yaratacağını düşünerek, evrensel bir program önerdi. Öneri, üç ayrı komisyon kurulmasına, bir referandum ve parlamentonun yeni seçimlere gitmesine yol açtıktan sonra, 1960'da yasa-
laştı. Gerçi, iş çevrelerinin itirazları tamamen yatıştırılamamıştı ama, 1960 se-
çimlerinde Sosyal Demokratların gösterdiği büyük başarı karşısında muhalefet,
ATP diye bilinen bu ek emeklilik fonları tasarısını kabule mecbur kaldı.

Yasaya göre işveren ve işçilerden kesilen ek primlerle üç Fon kuruluyordu. Bi-
ri Kamu Kesimi Fonu, diğeri Özel Kesim Fonu, üçüncüsü de esnaf ve zenaatkar
türünden işyerlerini kapsayan, Küçük İşletmeler Kesimi Fonuydu. Bu üç Fon'da
biriken tasarruflar, ancak kamu kesimine ödünç verilebilecekti. En geniş kaynak-
lar, böylece devletin konut yatırımlarına kaydı. Ancak 1960'ların sonuna doğru
kâr marjları düşmeğe başlayınca, özel teşebbüsün öz-finansman kaynaklarının
iyice yetersiz kalmakta olduğu gözlendi ve ATP fonlarının özel sermayeye de
açılması baskıları artmağa başladı. ATP fonlarının yatırımını kolaylaştırabilmek
için, 1960'lı yılların sonuna doğru bir Devlet Yatırım Bankası ve onun yanı sıra
bir dizi, ara kredi kurumları kuruldu. 1970'lerde bu kuruluşlar, ATP fonlarını
özel teşebbüsün yararına açtılar.

Ancak 1970'de Maliye Bakanlığı'nın yayınladığı Uzun Vadeli Ekonomik Göz-
lem Raporu, kârın ulusal gelirden aldığı payın her yıl yüzde 1.2 oranında azal-
makta olduğunu belirterek, öz-finansman biçimindeki yatırım sermayesinde da-
ralma olabileceği tahmininde bulunuyordu. Rapor, ATP fonlarının, ödünç olarak
verilmesi nedeniyle, giderek borç düzeyini artırdığını ve ilerde şirketlerin yatı-
rım harcamalarını daha da zorlaştırabileceğini öne sürüyordu.

Çözüm, ATP fonlarının borç olarak verilmesi yerine, firmaların pay senetlerine
yatırılmasıydı. LO bu fikri benimsiyordu. Hükümet de üç ATP Fonunun yetkisini
değiştirmek yerine dördüncü bir fon kurdu. Yönetim Kurulunda 5 sendikacının,
üç iş adamının ve biri merkezî diğeri yerel hükümetten iki temsilcinin yer aldığı
bu Fon şirketlere hisse senedi karşılığında yatırım sermayesi sağlamağa başladı.
1982'ye gelindiğinde, piyasa değeri 4 milyar Kron olan bir sermaye birikmişti.
Fon, Stockholm Borsasındaki 4'üncü büyük hisse senedi sahibi haline geldi.

Bu dördüncü ATP Fonu ile 1983'de kurulan ve Ücretliler Fonu diye bilinen
çalışanlar yatırım fonu arasında temel benzerlikler vardır. Her ikisini de LO
önermiştir. Her ikisi de sanayide yatırım için pay senedi alır. İş adamlarınca mu-
halefet edildiği halde her ikisi de sermaye arayan şirketler için yararlı olduğunu
göstermiştir. Ama benzerlikler burada bitiyor. ATP fonlarının tersine Ücretliler
Fonu için toplumda bir konsensüs doğmamıştır. Ücretliler Fonu, işletmelere ya-
tırım sermayesi yaratmanın yanı sıra, emeğin sermaye karşısındaki konumunu
güçlendirme amacını da gütmektedir.

LO yıllık kongresinin 1971'de görevlendirmesi üzerine bu konuda Rudolf Me-
idner bir rapor hazırlamıştır. Rapor LO tarafından 1975'de açıklanmış, ancak öy-
lesine bir tartışmaya neden olmuştur ki, uygulamaya konması ancak 1983'de
mümkün olabilmektedir.

Hükümetçe çıkarılan yasa, Ücretliler Fonu'nun şirket kârlarından finanse edilmesini ve şirketlere, pay senetlerini satın alarak yatırım sermayesi sağlanmasını öngörmektedir. Bu senetlerin şirket genel kurulunda bahsettiği oy hakkının yarısı, şirket çalışanları tarafından kullanılır. Ülkenin beş yöresinde kurulan fonlar, 5'i sendika temsilcisi olmak üzere hükümetin atadığı 9 üyeli bir yönetim kurulunca yönetilir. Fon için gerekli paranın yüzde 20'si, belli bir miktarın üzerinde kâr eden firmalardan alınan vergiyle, geri kalanı ise bordro miktarı üzerinden alınan yüzde 0.2 oranındaki ek vergiyle sağlanmıştır. Ücretliler Fonu 1990 yılında artık şirketlerden para almayı durdurmuştur. O yıl yapılan hesaplara göre, Ücretliler Fonu, İsveç şirketlerinin sermaye senetlerinin yüzde 10'una yakın bir bölümü demek olan 15 milyar Kronluk pay senedine sahiptir.

Ücretliler Fonu'nun temel hedeflerinden biri sınai demokrasiye ulaşmak, çalışanlara işyerinde daha fazla kontrol olanağı sağlamaktır.

İsveç sınai demokrasisi birincisi yasalar yoluyla, ikincisi emek-sermaye arası görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. 50'den fazla işçi çalıştıran işyerlerinde danışma niteliğinde iş konseyleri kurulması, LO ve SAF arasında 1946 yılında yapılan müzakerelerin sonucudur. 1973 yılında sendikalara, 100'den çok işçi çalıştıran şirketlerin yönetim kurullarına 2 temsilci gönderme hakkı kısaca MBL diye bilinen yasa ile tanınmıştır. Daha sonra MBL'de değişiklik yapan bir başka yasa ile bu hak, 25'den fazla işçi çalıştıran firmalara genişletilmiştir. İşçilerin firma hakkında bilgi edinme hakkını ve işyeri kararlarına katılımını öngören bu yasa, sınai demokrasi reformu çabalarının odak noktası haline gelmiştir. Ücretliler Fonu'nun tersine, özel teşebbüs MBL yasasına muhalefet etmiş değildir; bu yasa ile uzlaşmayı bilmiştir. Özel teşebbüs, yönetimin yetkilerini erozyona uğratacağına dair kuşku duymasına rağmen, yasanın uygulanmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.

NORVEÇ İŞÇİ PARTİSİ

Knut Heidar

Avrupa'daki güçlü devletlerin dış çevresinde kalmış bir ülke oluşu, Norveç'in genel olarak siyasal yaşamında ve özel olarak işçi hareketinde, önemli siyasal nirengi noktalarını belirleyen bir öge olmuştur.

İşçi hareketinin örgütsel yapısı, Alman mirasının özelliklerini taşır. Hareketin kurumsal tartışmaları, Avrupa sosyalizminin büyük tartışmalarından ödünç alınan kavramlarla ve kanıtlarla yürütülmüştür. Bu kavram ve kanıtlar, Danimarka ve İsveç'te gözlenen tartışmalardan Norveç'e sızmıştır.

1920'lerde Partide tanık olunan bölünmeleri hazırlayan ögeler, Sovyet Devrimi ile uluslararası işçi hareketinde o devrimi izleyen hizipleşmelerdir.

Partide 1961'de ortaya çıkan bölünmenin gerisinde, Partinin dış politika sorununa yaklaşımına duyulan muhalefet vardır.

Norveç İşçi Partisi'nin, tarihindeki en büyük seçim yenilgisi olan 1973 seçim yenilgisinin gerisinde de Norveç siyasal yaşamındaki Avrupa Topluluğu sorunu yatar.

Norveç sosyal demokratlarının üzerine bir karabasan gibi çöken şey, içsel değişimler ya da "tüm göçmüş kuşakların geleneği" değildir; Avrupa'nın siyasal yaşamında ve özellikle Avrupa işçi sınıfının siyasal yaşamındaki değişimlerdir.

Geçmişte ve günümüzde İşçi Partisi'nin karşılaştığı sorunlar ve vardığı çözümler, sadece Partinin Norveç siyasal yaşamında giderek daha egemen bir güç haline nasıl geldiğini ortaya koymakla kalmamıştır. Onun yanı sıra iki önemli noktayı daha aydınlığa çıkarmıştır. Birincisi, Parti olarak, öteki Norveç partileri arasında İşçi Partisi'nin bir istisna olduğu dönemler geride kalmaktadır. İkincisi, muhalefet yılları ve seçim yenilgileri, Partinin sıkı yönetici eliti örgüsünü gevşetmiş, sol kanat alternatif elite, daha fazla etki olanağı tanımıştır.

KURULUŞ VE SİYASAL İÇERİK

Norveç İşçi Partisi 1887 yılında kurulmuştur. Amaç, dağınık işçi sendikalarına ve işçi sınıfının siyasal örgütlerine, hepsini kapsayan siyasal ulusal bir yapı kazandırmaktır.

Norveç'in siyasal yaşamındaki bu yeni seçenek, İşçi Partisi, bir süre pek fazla öne çıkamamıştır. Sahne ışıkları daha ziyade, Liberal Partiyle Muhafazakar Parti üzerindeydi. Bunun bir nedeni, genel oy hakkının sınırlı oluşuydu. Ama İşçi Partisi'ni karanlıklarda unutan tek neden bu değildi. Norveç'in İsveç'ten ayrılması, o yılların en öncelikli siyasal sorundu. O nedenle ulusal sorun sosyal soruna ön-

celik alıyordu.

Norveç ortamının sınırlayıcı bu iki özelliği, yirminci yüzyıla girildiğinde ortadan kalktı. Onun yanı sıra, Norveç büyük bir sınai atılım yaşadı. Bu atılım, modern işçi sınıfını ortaya çıkaracaktı.

Bu gelişmelerin sonucu olarak İşçi Partisi, yüzyılın ilk 15 yılı içinde büyük bir oy patlaması yaptı. 1921'de nisbî temsil esasının kabul edilişi, İşçi Partisi oylarında genel bir azalma gözlemlendiği halde, Partinin Meclisdeki temsilci sayısının artması sonucunu verdi. 1920'lerin ilk yıllarında İşçi Partisi'nin oy yitirilişinin nedenlerinden biri, Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemdeki sınaî bunalımdı. Yanlış bütçe siyaseti de bunalımın Norveç'de uzamasına neden olmuştu. Bir ikinci neden, Sovyet Devrimi ardından işçi hareketinin bölünüşüydü.

Bu bölünmenin 1927'de kısmen giderilmesi, Norveç İşçi Partisi'ne seçim zaferi getirecekti. Partinin kurduğu azınlık hükümeti gerçi, sadece 18 gün iktidarda kalabildi ama, yine de 1935'de kurulacak Nygaardsvold Hükümeti'nin bir peşrevi niteliğindeydi. 1935 hükümetini gerçi İşçi Partisi tek başına kurmuştu ama, parlamento tabanında, çiftçi partisi olan Bondepartiet'in desteği de vardı. 1935 hükümeti, sanayi ve tarımdaki bunalımı tedavi etmek üzere Keynesci açık bütçe politikası uygulamayı programlayarak işbaşına gelmişti. Gerçi bu bir "bunalım uzlaşısı" idi ama, beş yıl süren İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki kesinti hariç, 25 yıl iktidarda kaldı. Savaşın sona 1945'de Norveç İşçi Partisi, iyi bir parlamento çoğunluğu ile iktidara yeniden dönecek ve 1965'de burjuva partilerinin zaferi sonucu iktidardan ayrılacaktı.

İŞÇİ PARTİSİ VE İŞÇİ HAREKETİ

İşçi Partisi, işçi hareketinin, basit yapıda örgütlenmiş siyasal kanadı olarak ortaya çıkmıştır. 1899'da işçi sendikaları, ulusal bir eşgüdüm örgütünde (LO) birleşmişlerdir. Böylece işçi hareketinin ekonomik kanadıylı, siyasal kanadı arasında bir işbölümü yapılmıştır. Örgütsel işbölümü, 1901'de Kadınlar Derneğinin, 1903'de de Gençlik Örgütünün kurulmasıyla çeşitlendirilmiştir.

İşçi hareketinin en önemli iki kanadı olan parti ve sendika kanatları, çoğu zaman "tek vücut iki kol" anlayışıyla çalışmıştır. İşbölümü, örgüt pratiğinden çok, örgüt yapısı açısından belirgindi. Yerel düzeyde parti üyeleri, yerel sendika şubesi kanalıyla ve topluca Partiye bağlıydı. 1922'de, Parti üyeleri arasında kollektif üyelerin oranı üçte iki düzeyindeydi. Kırk yıl sonra bu oran biraz düşse de yüzde 60'a çok yakındı. Bu yapı, sendikaların Partiyi etkileme gücünün güvencesiydi. Üst düzeyde sendikaların Partiyi etkilemesi ise merkez organlarında karşılıklı temsil yöntemiyle güvenceye alınmıştı. Gerçi bu karşılıklı temsil sistemi 1925'de bırakılacaktı ama, onun yerine 1927'de işçi hareketinin ekonomik ve siyasal kolları arasında bir İşbirliği Komitesi kurulacaktı. İşçi hareketinin kesesi de sendikalardı. Parti, bugün bile, özellikle seçim zamanında, bu keseyi kullanır.

Sendikalarla Partinin ilişkileri, işçi hareketi tarihinde hem kuramsal, hem pratik açılardan sürekli tartışmalı bir sorun olagelmıştır. 1920'ler, bu ilişkilerde bir dönüm noktasıdır. Partiyi yiyip bitiren iç çekişmeler ve ekonomik bunalım yıllarından önce, Parti siyasal alanda önceliğin kendisinde olduğunu savunurdu. Belirleyici politika kararları, Parti içinde biçimlendirilirdi. Ancak, sendika hareketinin ekonomik ve örgütsel desteğine duyulan ihtiyacın giderek artması sonucu, bu göreceli özerklik yavaş yavaş yitirildi. Partinin bölünmesi, Sendikalar Konfederasyonu (LO) açısından hoşgörülemez bir siyasal zayıflık demektir. Bölünme İşçi Partisi'ne, örgütsel ve parasal bir bunalım şırına etmişti. Yeniden bütünleşme sürecini başlatarak ve gerekli parasal yardımı yaparak LO, kendisini güçlü ortak olarak kabul ettirdi. Partinin hızla radikallikten uzaklaşması sürecinde de LO çok etkin oldu. Bugün, işçi hareketinin bu iki kanadının, önemli politik sorunlarda bölünmelerini düşünebilmek bile mümkün değildir.

İşçi Partisi'nin örgütsel büyümesi, genel işçi hareketinin büyüüşü ile uyumludur. 1890'larda önemsiz bir kuruluşken Parti, 1900'lerde büyümeğe başlamış, üye sayısı 1919'da 100 bine ulaşmıştır. Bu, o dönemin tepe noktasıdır. Ondan sonra bölünmeler nedeniyle kitlesel ayrılmalarla yüzyüze gelinmiştir. Bu gidiş 1923'de durdurulmuş, ondan sonra yeniden büyüme başlamış ve 1940'da üye sayısı bir kat artmıştır. Bu hızlı yükseliş, 1950'de tepe noktasına ulaşmış, ondan sonra yeniden çözülme başlamıştır.

İşte bu temelde, çok iyi düşünülmüş bir parti yapısı kurulmuştur. Ancak bu yapı oligarşik eğilimlerden de uzak değildir. Norveç İşçi Partisi'nde gerçi 1920'den önce de oligarşik bir yapı vardı ama, 1920'lerdeki bölünme ve Komünistlerle savaşımın politik öğeleri, 1930'larda, bu oligarşik özelliği, Partiye iyice yerleştirmiştir. 1920'den önce, parti içi tartışmalar, resmen örgütlü muhalefet gruplarına hayat vermişti. Ayağını sağlam basan parti liderliği, bu grupları hoşgörüyle karşılayabiliyordu. Daha sonraları gruplaşma yasaklanmış ve hatta düşünülemez olmuştur. Partideki oligarşik eğilimleri sonradan bir başka öge, Avrupa Topluluğu ögesi bir ölçüde yumuşatmıştır.

SOSYAL YAPI

Seçmenin sosyal kompozisyonuyla parti liderliğinin sosyal kompozisyonu birbirinden hayli değişiklik göstermiştir. Parti 1900'den önce kent işçileriyle zenaatkarlara dayanırdı. 1902'de yeni tarım programını kabul ederek Parti destek tabanını, kırsal alana doğru genişletmiştir. Ancak o yıllar, Partinin, yavaş yavaş ortaya çıkan sanayi işçisinin güvenini ve oyunu kazandığı yıllardır. 1930'larda ise Parti, kırsal kesimde büyük bir atılım yapmıştır. Norveç sosyal demokrasisi, ona kuvvetli konumunu kazandıran sınıflararası ittifakı, o yıllarda tamamlamıştır. İşçi Partisi, sanayi işçilerinin, küçük çiftçilerin, tarım ve orman işçilerinin ve balıkçıların partisi haline dönüşmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrasında da alt sınıftaki beyaz yakalılarla devlet hizmetlisi olan beyaz yakalılar, Partinin aldığı oyun içindeki paylarını yükseltmişlerdir.

Parti yönetici elitinin değişen kompozisyonu, İşçi Partisi'nin yapısal izolasyonunu açıkça gözler önüne serer. Serbest meslek sahipleri ve zenaatkarlar, Parti'nin ebesidirler. Ama kısa süre sonra, işçi hareketindeki diğer meslek sahipleri gazeteciler, parlamenterler, Parti yetkilileri ve sendikalar yönetimi ele geçirmişlerdir. Seçmen düzeyindeki ağırlıklı sosyal gruplardan hiçbiri, Parti elitinde, dikkate değer bir temsil imkanını bulamamıştır. İlk dönemdeki zenaatkarlar istisnadır. Parti yönetici elitinin hangi katmanlardan geldiğinin en güzel aynası, seçmen tabanının sosyal yapısı değil, işçi hareketinin sosyal kompozisyonudur.

POLİTİKA VE ÜST YAPI

Norveç İşçi Partisi'nin ideolojik gelişimine bakıldığı zaman, Bernstein'ın, "nihai amaç hiçbir şey değildir, hareket herşeydir" sözünü anımsamamak mümkün değildir. 1920'ler bir yana konursa, gündelik çıkarların zorladığı oynamalar dışında, ideolojideki dönüşler, Parti bütünlüğüne ciddi bir tehdit oluşturmamıştır.

İşçi Partisi, oldukça ılımlı bir parti olarak kurulmuştur. Parti, "sendika bilinci"nin sınırlarını hiçbir zaman aşmamıştır. Parti ılımlı bir partiydi derken kastedilen şey, Norveç siyasal yaşamının içeriği çerçevesinde bir ılımlılık değil, Avrupa'da çağdaş sosyalist tartışmalar çerçevesinde bir ılımlılıktır. 1912 dolayında "Yeni Doğrultu" adı altında örgütlenen muhalefet ve gençlik hareketi, Partide ağırlık kazanmıştır. Bu grup, kendi görüşlerini, Amerikan sendikacılığının pratiğine ve uluslararası sosyalist hareket içindeki "revizyonizm" tartışmalarının yarattığı argümanların eleştirel reddine dayandırmaktaydı. 1918'de Parti yönetimini Sol muhalefet ele geçirdi ve bir yıl sonra Parti'yi Komintern'e soktu. Radikalizmin bir görünümü olarak bu hareket, ne Parti açısından, ne Norveç işçi sınıfı açısından güvenilebilir değildi. Temel doğrultusu Sovyet Devrimine bağlılıktı. Ancak bu bağlılık, Sovyet Devriminin uluslararası ifadesine değil, tarihsel bir hareket oluşuna bağlılıktı. Norveç İşçi Partisi, Komintern'in 1920'de benimsediği "21 Tez"i kabul etmedi. Daha sonraları da Norveç İşçi Partisi'nin Komintern üyeliği, "karşılıklı yanlış anlama" şeklinde tanımlanmıştır. Ancak Parti öylesine radikaldi ki, ılımlı muhalefet 1921'de İşçi Partisi'nden ayrıldı ve Norveç Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni (NSA) kurdu. İşçi Partisi, iki yıl sonra Komintern'den ayrılınca bu kez de Komünistler Partiden koptu ve Norveç Komünist Partisi'ni (NKP) kurdular.

Norveç İşçi Partisi, uluslararası komünizmle kısa bir flört döneminden sonra, reformist bir pratiğe çabucak geri döndü. Parti 1927'de NSA ile yeniden birleşti ve radikallikten arınma süreci 1960'lara kadar sürdü. Radikallikten arınmayı hızlandıran üç nedenden biri 1930'lardaki dünya ekonomik bunalımı, ikincisi faşizmin doğuşu ve üçüncüsü 1940-45 savaş yılları deneyimidir.

Norveç'de sosyal demokrat politikanın gelişimi, kuramsal tartışmalardan göreceli olarak ayrışık bir ortamda olmuştur. 1921-23 arası ve 1970-73 dönemi hariç tutulursa, kuramsal tartışmalar pek yaygın ve pek yoğun değildir. İşçi Partisi

içinde oldum olası entellektüellere ve entellektüalizme kuşkuyla bakılmıştır. Yoğun ideolojik tartışmaların odağında uluslararası sorunların bulunduğu dönemlerde de İşçi Partisi'nin pratik politikayı vurgulayışı dikkati çeker. Gerçekten de hareketin birliği herşeydir. İdeolojinin gerekli program öğelerini belirlemek, bir parti komitesine bırakılmıştır. Bu öğeler, parti politikasını meşrulaştırmak üzere işlev gören üstyapı öğeleri sayılmıştır.

1945'den sonra gözlenen sosyal ve ekonomik değişiklikler, Norveç toplumunu hemen her yönüyle dönüştürmüştür. Ama 1971'e kadar, bu değişikliği, benzer ağırlıkta bir siyasal değişiklik izlememiştir. Ne partilerin temel politikası değişmiştir, ne farklı partiler arasındaki denge değişmiştir.

Savaşın sonra, önemli bir taraftar grubuyla güçlenen parti, Komünist Partidir. Ama 1948'de Çekoslovakya'da tanık olunan darbe ardından ve yerel McCarticilik nedeniyle Norveç Komünistlerinin itibarı giderek azalmıştır. İşçi Partisinin diğer rakibi, 1961'de ortaya çıkan Sosyalist Halk Partisi (SF) dir. İşçi Partisinin dış politikasına Parti içindeki muhalefet, yeni Partiyi üretmiştir. Bu muhalefetin liderleri Partiden çıkarılınca SF kurulmuştur. SF küçük bir partiydi, ama parlamento matematiğinde önemliydi. Nitekim 1961-1965 arasında anahtar parti rolünü oynamıştır.

İŞÇİ PARTİSİ, ALELADE BİR PARTİ Mİ?

Norveç siyasal yaşamının genel olarak gözlenmesinin önemli yargılarından biri Duverger'nin veya Neumann'ın partilere ilişkin sınıflamalarının geçerliğine ışık tutucu niteliktedir. Duverger, partileri kadro partileri ve kitle partileri diye ayırır. Neumann ise partileri bireysel temsile dayalı partiler, sosyal bütünleşmeye dayalı partiler diye sınıflar. Bu sınıflamalar, temelde burjuva partileri ile işçi sınıfı partileri arasındaki temel ayrımları ortaya koymak içindir. Kitle partisi ve sosyal bütünleşme partisi kavramları, üyelerin özel bir statüye sahip bulundukları partileri, burjuva elit partilerinden, örgütlü politik kollektif olma nitelikleriyle ayırmayı amaçlayan tanımlardır... Bunlar, politik bir temsilci oldukları kadar, sosyal toplum partisidirler. 1940 öncesi Norveç için bu yararlı bir ayrımdır. Ama savaş sonrası dönemde, bu ayrım önemini yitirmiştir.

Norveç İşçi Partisi'ni, istisnai bir parti olmaktan çıkaran şey, sadece bekar kalmakta ısrar etmekten vazgeçmesi ve 1977 seçimlerinden sonra gerekirse koalisyon hükümeti kurmayı kabullenışı değildir. Ondan önemlisi, İkincisi Dünya Savaşından sonraki dönemde İşçi Partisi'nin örgüt gücünün zayıflamasıdır; parti-üye ilişkisinin gevşemesidir. Partinin üye sayısının yanı sıra şube sayısı da azalmıştır. Parti liderliği, köklerinin giderek kurduğunun bilincindedir. Ancak "örgüt mühendisliği" nin bir yarar sağlamadığı gerçeği, partideki değişiklikten çok işçi sınıfı içindeki değişikliğin dikkate alınması gerektiğini göstermiştir. Partiye gösterilen seçmen desteğindeki keskin dalgalanmalar, istikrarlı parti destekçileri çekirdeğinin çözülmekte olduğunu ortaya koymuştur.

İşçi Partisi ile burjuva partileri arasındaki benzeşmelerden bir diğeri, Parti eli-

tinin kompozisyonunda gözlenir. Parti yöneticilerinin devşirildiği kaynaklar, kuşkusuz hâlâ farklıdır. Ama eğitimdeki patlama, İşçi Partisi elitini, öteki partilerin elitine benzer hale getirmiştir. Partiyle sınıfın bağları gevşemeğe başlamıştır.

Bu gelişme, İşçi Partisi'nin artık kitlesel işçi sınıfı desteğini, çantada keklik saymasını engellemektedir.

Yaklaşık yarım yüzyıl boyunca sürdürülen seçim ittifakı yani sanayi işçileri, küçük çiftçiler, tarım işçileri ve balıkçılar arasındaki ittifak, ekonomideki yapısal değişim nedeniyle İşçi Partisi için, artık parlamentoda çoğunluğu sağlayıcı bir ittifak olmaktan yavaş yavaş çıkmıştır. Tarım, orman ve balıkçılığın istihdamdaki payı 1930'da yüzde 36 iken, 1970'lerde yüzde 11'e düşmüştür. Bugün daha da düşüktür. Buna karşılık hizmet kesimindeki istihdam yüzde 37'den 1970'lerde yüzde 55'e yükselmiştir. Bugün oran daha da yüksektir.

1950'li yılların sonundan itibaren gözlenen bu değişiklikler, Parti içinde, örgüt ve siyaset açılarından öteden beri tartışıl gelmiştir. İşçi Partisi'nin sağ kanadı, bu değişimi, daha ılımlı bir politikanın kanıtı olarak ortaya koymuştur. Sol kanat ise, geleneksel tabanın Parti için hâlâ önemli bir güç olduğunu savunmuştur. Sağ kanat yeni program ölçüleri ortaya koyabilmek için, toplumdaki yeni katmanları hedef alan aktif bir strateji güdülmesini, tüm ücretlileri kapsayan bir politika oluşturulmasını öngörmektedirler. Sol kanat ise, yeni toplumsal katmanları, işçi sınıfının yeni kesimleri olarak tanımlamayı yeğlemektedirler. Partide sağ kanadın gücü, giderek daha ağırlıklı olarak kendini göstermiştir. Bu değişimin sürmesi beklenir.

DANİMARKA SOSYAL DEMOKRAT PARTİSİ

Alastair H.Thomas

Danimarka'da sosyal demokrasi hareketi 1871'de başlamıştır. Ancak Partinin gelişmesi, parlamenter düzenin benimsendiği 1901 yılından sonra mümkün olabilmektedir. Sosyal Demokrat Parti, siyasal düzen içinde, 1913'de, dört parti arasındaki en güçlü parti olarak belirmiştir. 1924'den sonra da bu konumunu çok uzun bir süre sürdürmüştür.

Partinin altın çağı 1930'lardadır. O yıllarda Sosyal Demokrat Parti, Radikal Liberaller'le birlikte kurulan çoğunluk koalisyonunun ana partisi olarak iktidara gelmiştir. Yaklaşan kaos karşısında, tüm Danimarkalılar, bir baba gibi gördükleri Parti lideri Thorvald Stauning'in çevresinde birleşmişlerdir. Stauning hükümeti, o dönemde, Danimarka sosyal yaşamını, kuşaklar boyu biçimlendiren geniş reformları yasalaştırmayı başarmıştır.

İkinci Dünya Savaşından sonra Sosyal Demokrat Parti, 1947-50 arasında öncülük rolünü yeniden kazanmış, 1953'den 1968'e kadar sürekli iktidarda kalmıştır. Bu dönemde, Partinin en geniş oranda seçmeni kendi yanına kazandığı yıl, 1964'dür. Ancak 1968'den sonra Parti bir yandan giderek daha az sayıda seçmeni kendi yanına çekebilmiş, Sol'un giderek artan rekabetiyle yüzyüze gelmiştir.

1960 yılında, Sosyal Demokrat Parti'ye rakip olarak Sosyalist Halk Partisi kurulmuştur. Bu yeni Parti, Danimarka'nın siyasal yaşamına egemen olan dört partiyle aynı önem ölçüsüne gelmeyi başarmıştır. O tarihten itibaren de Sosyal Demokrat Parti, kendi solundaki oylar için de yarışma gereğini duymağa başlamıştır. 1970'lerden itibaren Sosyal Demokratların yüzyüze geldiği sorun şudur: Parti, giderek daha iyi eğitim gören, daha hareketli, daha radikal, daha müreffeh ve yoğun biçimde vergilendirilen, yerleşik partilere karşı giderek güvensizlik duymağa başlayan ve popülizmin çıkışlarını kuşkuyla karşılayan kesimin desteğini yeniden nasıl elde edebilir?

Bu yazının amacı, karşı karşıya geldiği bu sorunlara Partinin nasıl yanıt verdiğini, Parti desteğinde ve üyeliğinde meydana gelen değişikliklerin neler olduğunu, Sosyal Demokratların Danimarka Parti sistemi içindeki yerini ve Sol'daki öteki partilerle ilişkilerinin nasıl geliştiğini ortaya koymak ve Parti ideolojisini geriye doğru izlemektir.

PARTİNİN ORJİNİ VE ÖRGÜTÜ

Danimarka Sosyal Demokrat Partisinin orijininde, 1871 yılı Temmuz ayında yayınlanmağa başlanan haftalık Socialisten adlı bir dergi vardır. Aynı yıl Ekim ayında Birinci Enternasyonal'in Danimarka Şubesi kurulmuştur. Sendikacılık ha-

reketi ve Sosyal Demokrat Parti de bu Şube'den kaynaklanmıştır. Enternasyonal'in Danimarka Şubesini kuranlar, **Socialisten** dergisinin kurucusu **Louis Pio**, derginin Yazı İşleri Müdürü olan yeğeni **Harald Brix** ve **Paul Geleff**'dir.

1872 baharında **Socialisten** duvarcılarının grevini aktif biçimde desteklemiş ve sorunu görüşmek üzere bir açık hava toplantısı çağrısında bulunmuştur. Birinci Enternasyonal'in o toplantısı ve benzeri toplantıları polisçe yasaklanmış ve hareketin üç lideri, 3 yıla 5 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırılmışlardır.

Haftalık dergi bunun üzerine **Social-Demokraten** adı altında yayın hayatını sürdürmüştür. 1876 yılında da Parti, hapishaneden yeni bırakılan **Pio**'nun başkanlığında ilk kongresini yapmıştır. Ancak **Pio**'nun hitabet yeteneği, demokratik olmayan liderliğini ve sendika hareketini dikkate almayışını eleştirilerden uzak tutmağa yetmemiştir. Bir yıl sonra **Pio** Parti liderliğinden istifa etmiş ve polis tarafından sağlanan parayla, yanına **Geleff**'i de alarak Amerika'ya göçmüştür.

Parti 1878'de yeniden yapılandırılmış, siyasal faaliyetle sendika faaliyeti birbirinden ayrılmıştır. Çünkü, kötü ekonomik koşullarda, işçileri, kendilerini koruyamayan bir sendikada kalmağa ikna etmek ve sosyalist fikirlerini anlamadıkları ya da hoş karşılamadıkları bir örgüte ödentı vermelerini haklı göstermek çok zordu.

Partinin örgütsel yapısı kuramsal düşüncelere dayandırılmış değildi; daha çok, pratikti. Sosyalist bir örgütün diğerlerinden farklı olması gerektiğine ilişkin herhangi bir düşünce ortaya atılmış değildi. Yabancı herhangi bir modeli almak gibi bir çaba da gösterilmemişti.

İşçi hareketinin siyasal ve sendikal kollarının resmen ayrılmasına rağmen, Parti ile sendikalar yakın bir işbirliği içinde oldular; Sendikalar Konfederasyonu (LO), Parti'nin 14 üyeli Merkez Yürütme Kurulunda, başkanı ve Parti üyesi olan bir mensubuyla temsil edildi. LO gerçi bugünkü adını 1959 yılında aldı ama, ortak bir forum ve sendikaların sözcüsü olarak ortaya çıkışı 1898 yılında oldu.

1899'da LO, üç ay süren grevli ve lokavtlı iş anlaşmazlıklarında çok önemli bir rol oynadı. O grevlerle lokavtlar, 1899 yılında Eylül Anlaşması diye bilinen uzlaşmayla sonuçlandı. Bu anlaşma, sendikalarla işverenler arasında haklar, karşılıklı tanıma ve yöntemleri belirleyen görüşme kurallarını ortaya koyuyordu. Bu anlaşma, 1960 yılında yapılan bazı değişikliklerle 1969 yılına kadar yürürlükte kaldı ve 1973'de onun yerine yeni bir anlaşma aldı. Yüzyılın önemlice bir kesiminde sınaî barışı sağlayan, bu anlaşmadır. Anlaşma, grev ve lokavt kararı için yapılacak bir toplantıda yüzde 75 çoğunluk oyunu öngörüyor ve kararın, karşı tarafta iki haftalık bir süre tanıyarak bildirilmesini hükme bağlıyordu. Ücret anlaşmalarının sona erdirilmesi için üç aylık bir ihbar süresi tanınıyordu. Anlaşmada tahkim hükümleri de yer alıyordu. Her iki tarafın örgütleri, barışçıl ve istikrarlı bir ortamda, iyi iş ilişkileri içinde davranmayı kabul ediyordu. Başlangıçta anlaşma, ücret pazarlığının merkezî olmamasını öngörüyordu. Ama anlaşmanın uygulanışı sırasında ve özellikle 1950'lerden itibaren genel isteklerin merkezî kurularca müzakere edilmesi, işkolu ve işyeri düzeyindeki sorunların ise o düzeyde müzakere edilmesi eğilimi gelişti.

Parlamentoda temsil sorunu da Partinin önemli sorunlarından biriydi. Çünkü Parti, sosyal ve ekonomik reformların gerçekleştirilmesinin tek yolu olarak birinci meclis olan Folketing'de çoğunluğun sağlanması görüşünü benimsiyordu. 1888'den itibaren Partinin en yüksek organı yıllık kongreydi. Ancak Merkez Yürütme Kurulu sürekliliği ve eşgüdümü sağlayan, taktikleri kararlaştıran, öteki partilerle müzakereleri yürüten, Folketing'deki milletvekilleri grubunu yönlendiren ana otorite idi. Yaygın bir şube ağı da kısa sürede kuruldu. Ancak her şubenin önemli ölçüde özerkliği vardı. Bu özerklik, Merkez Yürütme Kurulu'nun belirlediği genel politika çerçevesiyle sınırlıydı.

PARTİ ÜYELİĞİ

Sosyal Demokrat Parti, 1880'lerde, bütün anti-elitist örgütlerin kuruluşunda yaşanan, örgütlenmeye ve bireysel ilişkilere değgin bazı güçlüklerle yüzyüze gelmiştir. Danimarka'da bu güçlükler, ülkenin ekonomik güçlükleriyle katmerlenmiştir. Çünkü o ekonomik güçlüklerin ağırlığını, daha çok Partinin potansiyel üyeleri çekiyordu. Ama 1890'larda sanayi gelişmeğe başlamış ve bu durum, potansiyel ve gerçek sosyal demokratların sayısını artırmıştır. Gerçi 1878'den itibaren Parti ve sendikalar ayrı ayrı örgütlenmişlerdir ama, genel kural, örgütlenmiş bir iş kolunda çalışanların, Parti üyesi olmak için, önce kendi iş kollarındaki sendikanın üyesi olmaları şeklindeydi.

Gerçi ilk başlarda Parti, kendi üyelerinin dışında pek az seçmenin oyuna dayanıyordu ama, 1890'larda tüm ülke çapında Parti gazeteleri yayınlanmağa başladıktan sonra, hem üye sayısı, hem partiye oy verenlerin sayısı, hızla ve düzenli olarak artmıştır.

1901 yılında hükümetin Folketing'deki parlamento çoğunluğuna karşı sorumlu olması ilkesi benimsenmiştir. Aynı zamanda seçimlerde açık oy yerine gizli oy kullanılması esası kabul edilmiştir. Ama 1915 yılında kadınlara da oy hakkı tanınıncaya kadar, seçimler, nisbî temsil esasına göre değil, çoğunluk esasına göre yapılmaya devam etmiştir. Oyun gizli olması, hem toprak sahiplerine, hem amirlerine karşı seçmeni, cezalandırılmaktan koruyor, hem de nasıl oy verdiğini onlara karşı kanıtlamasını imkansızlaştırıyordu. Gariptir ki, bu karardan sonra, hem Parti üyesi sayısında, hem Parti teşkilatı sayısında bir düşme olmuştur.

Kısa süre sonra 1905'de Radikal Liberal Parti kurulmuştur. Gerçi bu Partinin ortaya çıkışı Sosyal Demokrat Partinin destek kaynaklarından birini -küçük toprak sahipleriyle kırsal kesimdeki yoksulları- eksiltmiştir ama, her iki parti, seçim sisteminin olumsuz etkilerini giderecek bir seçim ittifakı yapmayı başarmışlardır. 1905'den sonraki 60 yıl boyunca her iki parti çok yakın bir işbirliğini sürdürmüşlerdir.

1909-1918 yılları arasında Sosyal Demokrat Parti canlılığını ve radikal imajını yitirmiştir. Bunun nedeni, 1910'da sınaî anlaşmazlıklar için sürekli tahkim düzenini öngören bir yasayı desteklemesi, ayrıca 1913-1920 arasında Radikal Liberal Hükümeti desteklemeyi kabul etmesidir. Parti lideri Thorvald Stauning

1916'dan itibaren hükümette bakanlık kabul etmiş ve böylece Partinin reformcu karakteri iyice belirginleşmiştir. O sıralarda Danimarka'daki sendika eylemleri ve Almanya'yla Rusya'daki devrimler, daha ideolojik eğilimli birçok işçi tarafından desteklendiği için, Partinin reformcu niteliği, bazı seçmenleri Sosyal Demokratlardan uzaklaştırmıştır.

1915'de nisbî temsil sistemi kabul edilmiş, 1920'de de seçim çevreleri yeniden belirlenmiştir. Bu değişiklikler, Radikal Liberallerin Jutland'da aşırı ölçüde temsil edilmelerini önlemek için onlarla seçim ittifakı yapılması zorunluğunu ortadan kaldırmıştır. O ittifak çerçevesinde Sosyal Demokratlar kırsal kesimde seçime girmiyorlar, Radikaller de kentlerde onların karşısına aday çıkarmıyorlardı.

1920 Martunda ücret görüşmeleri kesilmiş, geniş çaplı bir grev ve lokavt başlatılmıştır. O arada bir de hükümet bunalımı patlak vermiştir. Folketing'de çoğunluğa sahip olmasına rağmen, Almanlarla bir sınır sorununda güttüğü siyaset nedeniyle Radikal Liberal Başbakanı Kral azletmiştir. Sosyal Demokrat Partinin lideri Stauning de o sıralarda Krala ve İşverenler örgütüne karşı genel grev tehdidiyle ortaya çıkmıştır. Sendikalar, genel grev tehdidinde Stauning'e, gönülsüz de olsa destek vermişlerdir. İşverenler bunalımın ekonomik yönünden çok politik yönünü vurgulamakla birlikte, Kralın baskıları sonucu ve gelecek seçimlerde sosyalist olmayan partileri güçlendirme umuduyla, orta yolcu bir ücret anlaşmasını kabul etmişlerdir. Sendikacılar, politik suçlar için bir af dışında hiçbir şey elde edemedikleri için, kendilerine ihanet edildiği duygusuna kapılmışlardır. O nedenle, deniz adamlarının grevini sürdürmüşler, ancak Haziran ayında solukları tükenmiştir. Sol kanat muhalefetin böylece yenilgiye uğraması, Sosyal Demokrat Parti'nin sendikacılık hareketi içinde önemli ölçüde kuvvetlenmesi sonucunu vermiştir.

1920-1945 arasında Partinin üye sayısı giderek artmıştır. Ancak üye oranı, seçmenin yüzde 9-10'u kadardı. Partiye oy veren seçmenlerin sayısı da aynı dönemde düzenli olarak artmıştır. 1924'de Sosyal Demokrat Parti, Folketing'deki en büyük parti haline gelmiştir. Parti, daha çok Liberaller aleyhine genişliyordu. Bu eğilim 1930'larda da sürmüştür. Sosyal Demokratlar, ilk kez 1925'de, Landsting'de (İkinci Meclis) de Radikallerle birlikte çoğunluğu sağlamışlardır.

1945'den sonra Sosyal Demokratlar, oylarını korumuşlarsa da parti üyeleri tabanı 1945'den itibaren sürekli erimeğe başlamış ve üyelerin Partiye oy veren seçmene oranı 1964'den sonra ciddi ölçüde düşmüştür.

1930'lardaki güçlü üye tabanı, Sosyal Demokratlara Komünistlerden, Muhafazakar gençlik örgütlerinden ve daha sonraları ortaya çıkan faşist gruplardan gelen tehdidi göğüslemeğe elverişliydi. 1920'lerde partinin stratejisi üye desteğini artırmağa yönelikti. 1930'larda bu strateji değiştirilmiştir; Parti, 1935'de sendikalarla ortaklaşa bir enformasyon ve propaganda hareketine ve her an harekete hazır elit gruplardan oluşan aktif takımlar kurmağa ağırlık vermiştir.

İki büyük dünya savaşı arasındaki dönemde, yerleşik değerlerin reformist ve pragmatik yol ve yöntemlerle kesin olarak değiştirilmesini savunan bir partiyi

destekleme eğilimi artmıştır. Sosyal Demokrat Partinin genel beklentisi de seçmenin mutlak çoğunluğunu kazanmak ve o zamana kadar istemlerini ılımlı tutmaktır. Parti, çoğunluğu, örneğin Radikal Liberallerle bir koalisyon hükümeti kurarak elde edebileceğini hesaplıyordu.

1943 seçimleri, işgal kuvvetlerine karşı, meşru popüler temsilcileri destekleme anlayışının müthiş bir göstergisi oldu. Seçmenin yüzde 89.5'i sandık başına gitmişti. Sosyal Demokratlar da o seçimde, normal olarak yasa-dışı sayılan Komünist Partiye gitmesi olası oyların bir bölümünü kazanmayı başardılar. Ama izleyen iki yıllık dönemde, Komünistler, yeraltı direniş hareketinde özellikle etkindiler. Bunun sonucu olarak 1945'deki seçimde Sosyal Demokratlara gitmiş oyları önemli ölçüde geri aldılar. 1943'den itibaren Sosyal Demokratlarla Komünistler arasında birleşik bir hareket oluşturmak için görüşmeler yapılmıştır. Ama 1945 seçimlerinden iki ay önce toplanan Sosyal Demokrat Parti kurultayı iki ilkede ısrarlıydı: Parti çalışmalarının temelinde Danimarka demokrasisinin ölçüleri bulunmalı, Demokratik Sosyalizm de amaç olmalıydı. Bu iki temel ilkenin ortaya çıkarabileceği sonuçlar, kuşkusuz Komünistlerce makbul görülüyordu.

1945 seçimlerinde Sosyal Demokratların karşılaştığı oy kaybı geçiciydi. Yeni üye yazımı hızla geliştirildi ve 1947 seçimleri Partinin gücünü eski haline getirdi ve hükümete dönmesini sağladı.

Ancak 1948'den itibaren üye tabanı yeniden zayıflamağa başladı. Ara yerde gözlenen artışlara rağmen, üye tabanındaki zayıflama, giderek artan seçmen sayısı dikkate alınırsa, Partinin konumunu korumakta güçlük çekeceğini gösteriyordu.

1940-1964 arası döneme ilişkin tahliller, Partiden ayrılan kadın ve erkek üye sayısının, paralel olduğunu gösteriyor. Emeklilerin Partiye üyeliğinde ise 1950'ye kadar fazla bir değişme gözlenmiyordu. Ancak ondan sonra emeklilerin, diğer üyelere oranı hızla artmağa başladı ve 1950'deki yüzde 5.6'dan 1963'de yüzde 19.6'ya fırladı. Parti yaşılanıyor, yeni üye çekmekte başarısız kalıyordu. 1954'den sonra Parti şubelerinin sayısı da düşmeğe başladı. Üye sayısında, 1966'da Sosyalist Halk Partisi'nin gelişmesiyle birlikte yeni bir düşme daha gözlemlendi. Gerçi 1966'da parlamentoda ilk kez sosyalist çoğunluk kendi başına sağlanmıştı ama, bu Sosyal Demokrat Partiyi destekleyenler çekirdeğinin, giderek daha sosyalistçe eğilimler taşımasının ürünüydü. Fakat 1968'de hem üye, hem oy sayısı düştü ve sosyalist olmayan partiler bloku ilk kez çoğunluk koalisyonunu kurmayı başardı.

Ondan sonra, Sosyal Demokratların oyu, gâh artarak, gâh azalarak bugüne kadar gelmiştir. Özellikle ekonomiye bakışın giderek yeni cephelışmelere yol verdiği günümüzde, Sosyal Demokratların oy ve üye sayısında düzenli bir gelişme gözlenmemekte, iniş-çıkışlar birbirini izlemektedir.

PARTİ DESTEĞİNİN SOSYAL KOMPOZİSYONU

Parti desteğinin sosyal tabanına ilişkin tahliller, son yıllarda o tabanda önemli değişiklikler olduğunu göstermiştir. 1954'de, Sosyal Demokrat Parti desteğinin

yüzde 84'ü, vasıflı, ancak amir konumunda olmayan işçilerden, vasıfsız işçilerle tarım işçilerinden ve küçük çiftçilerden oluşan sosyal gruplardan geliyordu. 1968'deki bir Gallup araştırması, yaklaşık aynı sonucu vermiş, Partinin 1954'e bakışla alt katmanlara biraz daha fazla dayandığını ortaya koymuştu. Ancak Gallup'un daha sonraki bir başka araştırması, seçmen desteğinin yüzde 68'inin alt katmanlardan geldiğini, Partinin giderek orta sınıf desteğine dayandığını göstermiştir.

1970'lerde Partinin, öteki partilere göre daha geniş ölçüde emeklilerin desteğine sahip olduğu, 30 yaşının altındaki seçmeni kazanmakta, daha solundaki partilere bakışla Sosyal Demokratların az başarılı kaldığı gözlenmiştir. Sosyal Demokratları destekleyenler daha az eğitim görmüş kişilerdir. Yüzde 80'den fazlası yasaların zorunlu kıldığı asgari eğitimin ötesine geçmemiştir. Daha soldaki partiler ise, ötekilere bakışla yüksek eğitim görmüş seçmenin desteğini kazanmakta daha başarılı olmuşlardır. Daha soldaki partiler, beyaz yakalıların, vasıflı işçilerin ve öğrencilerin desteğini, Sosyal Demokratlara bakışla daha büyük oranda çekebilmektedirler.

Seçmenin sosyal statüsü alt düzeylere indikçe, Partinin o seçmenler arasında tutulurluğunun arttığı, tipik emekli ve vasıflı ya da vasıfsız işçinin Sosyal Demokrat Partiye oy verdiği hâlâ bir gerçektir.

Sol kanat partiler, öğrencilerin yanı sıra, başkaları tarafından istihdam edilmeyen gruplara daha çok dayanmaktadırlar ve son yıllarda vasıflı işçi gruplarıyla alt tabakalardaki beyaz yakalılar arasında da destek bulur olmuşlardır. Sağ ve Merkez Partiler de alt tabakalardaki beyaz yakalıları ve kentlerdeki orta sınıfa dayanmaktadırlar. Liberalellerin esas desteği, kendi toprağında çalışan çiftçilerden; İlerici Partinin desteği ise kentlerdeki meslek sahiplerinden gelmektedir.

1920'lerin başlarında Avrupa'nın başka yerlerinde olduğu gibi Danimarka'da da, genel oyun kabulünden sonra Parti sistemi ve potansiyel destekçi olan belli-başlı sosyal katmanların bazı partilerde toplaşması adeta donmuştu. Ondan sonraki yarım yüzyıl boyunca, bazı istisnalar dışında, bu bölünmüş yapı sürdü. Danimarka'da parti sistemi, Sosyal Demokratlara ek olarak Radikal Liberalleri, Liberalleri (Venstre) ve Muhafazakar Halk Partisini içeriyordu. Bu eski dört partiye bir parlamenter güç anlamında, 1932'den sonra Komünist Parti katıldı. 1960'da Sosyalist Halk Partisi, 1920'den bu yana dört eski partiye ciddi rakip sayılan tek parti olarak Folketing'de Komünistlerin yerini aldı.

Başka deyişle 1920'lerden 1960'lara kadar Danimarka Parti sistemi dikkate değer ölçüde istikrarlıydı. Sosyal Demokratlar 1924'den itibaren dört partinin en genişiydi; ama mutlak çoğunluğu tek başına hiçbir zaman sağlayamamıştı ve genel olarak Radikal Liberaller'den parlamento desteği arardı. Yarım yüzyıllık bu istikrarlı görünüm ilk kez 1973 seçimlerinde bozulmuş, seçmenin üçte biri tarafından desteklenen beş yeni parti de parti sistemine dahil olmuştur. Bunlar arasında, Sosyal Demokratlardan sonra büyüklük bakımından ikinci sıraya gelen İlerici Parti, Hristiyan Halk Partisi ve Merkez Demokratlar önemlidir. Merkez

Demokratlar, Sosyal Demokratlardan kopanların kurduğu bir partidir. Diğer iki parti ise Adalet Partisiyle Komünist Partidir.

SOLDA İŞBİRLİĞİ VE HİZİPÇİLİK

Burjuva partileriyle işbirliği taktik parlamenter bir gereksinimken, Sol'daki partilerle ilişkiler, Sosyal Demokratlar için önemli stratejik ve ideolojik yansımaları olan bir sorundur.

1945'e kadar Sosyal Demokratlar, işçi hareketinin dikkate değer tek temsilcisi olduklarını başarıyla iddia edebilmişlerdir. 1920'de siyasal ortama egemen oluşları ve gösterdikleri esneklik, sendikacıların işçi hareketini bölmesini önlemiştir. Ama 1919'u başarısız genel grevinde payı olan bazı unsurlarla Sosyalist İşçi Partisi ve Sosyal Demokratların Gençlik Kolu'nun bazı üyeleri, Danimarka Sol Sosyalist Partisi'ni kurmuşlardır. İzleyen yıl, Partinin adı Danimarka Komünist Partisi'ne çevrilmiştir. 1923'de sendikacıların çoğu da Komünistlerle bütünleşmiştir. İlk yıllarda Komünistler zayıf kalmış ve iç çekişmelerle vakit geçirmiş, Partinin Sağ kanadı 1930'da yeniden Sosyal Demokrat Partiye dönmüştür. 1932'de ise Komünist Parti parlamentoya girmiştir.

IDEOLOJİ

Danimarka Sosyal Demokrasisi, Ferdinand Lasalle ile Eduard Bernstein'in entellektüel ahfadıdır. Yüzyılın başında Alman Sosyal Demokrasisinde beliren tartışmaları, Danimarka Sosyal Demokratları ilgiyle zilemişlerdir. Ama Danimarka'nın uzun, barışçıl değişim geleneği, Almanya'daki tartışmaların, Danimarka Sosyal Demokratlarını etkilemesine pek imkan vermemiştir. 1536'daki reformasyon, 1849'daki anayasacılık ve 1901'deki parlamentarizm, hiç kan dökülmeden gerçekleştirilmiştir. Gerçi karşıtları Sosyal Demokrat hareketi, ilk yıllarında, devrimcilikle suçlamışlardır ama, Pio ve diğer liderler, işçilerin genel oydan, aktif bir işçi partisinin parlamentodaki etkisinden ve pratik reformlardan çok kazançlı çıkacağını sürekli olarak savlamışlardır. Partinin vurguladığı ilkeler marksist kolektivizm değildir; işçiler kendi üretici birliklerini kurmalı ve kapitalizmle rekabet ederek onu yenmelidir. Özellikle genel oy işçilere iktidar olma imkanını verince, devlet kredileri bu üretici birliklerini desteklemekte kullanılmalıdır. Bu fikirlerin etkisi, Danimarka'da devletleştirmelerin çerçevesini sınırlı tutma görüşüne yansımıştır. 1930'lardaki dünya ekonomik bunalımının etkileri öteki ülkelere bakışla Danimarka'da daha az hissedilmiş, bunun sonucu olarak ekonomik kararlar, ideolojik olmaktan çok pragmatik çerçevede alınmıştır.

Gerçi Sosyal Demokrat Parti işçi sınıfı tabanına dayanır ama, kendini hiçbir zaman dar bir sınıf partisi gibi görmemiş, toplumda dezavantajlı durumda olanları bir bütün olarak temsil iddiasında olmuştur. Partinin sosyalizm kavramı, üretim araçlarını bizzat kontrol eden bir toplumu ve tüm toplum yararına hareket eden bir devleti öngörür. Gerçek sosyal reformları ve işsizlikle ekonomik bunalımlar dahil kapitalizmin kötü sonuçlarını, salt işçilerin değil ama aynı zamanda

küçük çiftçilerin, küçük esnaf ve zenaatkarın ve genelde yoksulun yararına ortadan kaldırmayı, çoğunluğu elde ederek parlamento yoluyla gerçekleştirmeyi önerir. Pratiği de bu olmuştur.

Partinin kurucusu **Pio**, gerçi **Marx**'la temas halindeydi ama partinin ilk on, onbeş yılında ılımlı **Lasalle**'ci devlet sosyalizmi Partiye egemen olmuştur. 1896'da haftalık **Social-Demokraten**'e yazı yazan **Gustav Bang** nedeniyle, sadece geçen yüzyılın son yıllarında Parti, **Marx**'ın görüşlerini yorumlayan bir kaleme sahip olmuştur. Parti organında gerçi **Kautsky**'nin görüşleri Partinin kuramsal temeli olarak belirmişse de pratikte Parti pragmatik bir yol tutmuş, daha çok **Bernstein**'in düşüncelerini paylaşmıştır. **Gustav Bang**'ın yazıları Partinin Sol kanadı tarafından benimsenmiş, ancak etkisi uzun sürmemiştir.

TÜSES YAYINLARI

I - KİTAPLAR

- 1) AVRUPA SOSYAL DEMOKRAT PARTİLERİNİN PARTİ PROGRAMLARI :
Fehmi KAYA10.000.-
- 2) SOSYAL DEMOKRASİDE EKONOMİ POLİTİKALARI15.000.-
- 3) SOSYALİST ENTERNASYONAL 18. KONGRE15.000.-
- 4) SOSYAL DEMOKRAT İDEOLOJİ15.000.-
- 5) 30. YILINDA YURTDIŞINDAKİ TÜRKLER:
Varolma Savaşının Anatomisi15.000.-
- 6) DİKTADAN DEMOKRASİYE: Güney Avrupa'nın Yeni Demokrasileri
Aydın CINGİ.....15.000.-
- 7) SOSYAL DEMOKRASİNİN ÇAĞDAŞ BOYUTLARI:
Türk - İsviçre Perspektifleri15.000.-
- 8) TÜRKİYE'DE SEÇİM KAMPANYALARI
Editör: Hıfzı TOPUZ.....10.000.-
- 9) SEÇİMLERDE İLETİŞİM POLİTİKALARI
Editör: Hıfzı TOPUZ.....15.000.-
- 10) SİVİL TOPLUM
Editör: Yurdakul FİNCANCI.....15.000.-

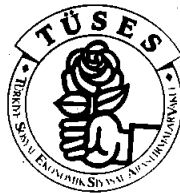
NOT: 1.Nolu kitabın mevcudu tükenmiştir.

II- ARASTIRMA RAPORLARI

	S	Fiyatı
1) "Savunma-Güvenlik: Dünya ve Türkiye", Prof. Dr. Tolga Yarman.....	67	15.000 TL
2) Kamuoyu Araştırmalarına Göre Türkiye Gelir Dağılımı-1988, Prof. Dr.Emre Kongar.....	26	10.000 TL
3) Türkiye'de Ücretlilerin Kazanç Durumundaki Gelişmeler (1980-1989), Doç.Dr.Mete Törünç.....	27	10.000 TL
4) Türkiye'de Yabancı Sermaye, Prof.Dr.Taner Berksoy, Yrd.Doç.Dr.A.Suut Doğruel, Dr.Fatma Doğruel.....	58	15.000 TL
5) Türkiye Sanayisinde Küçük Üretim, Dr.Gürel Tüzün, Dr. Sezgin Tüzün.....	123	25.000 TL
6) Otomotiv Sektör Raporu, Şener Özşahin.....	98	20.000 TL
7) İşçinin Feshe Karşı Korunması (İş Güvencesi): Türkiye İçin Bir Model, Prof.Dr. Devrim Ulucan, Prof.Dr.Öner Eyrenci, Prof.Dr.Fazıl Sağlam, Doç.Dr. Savaş Taşkent.....	120	25.000 TL
8) Sosyo-Ekonomik Düzene Tepki Olarak Din: Gülcük Örneği, Prof.Dr. Ahmet Yücekök.....	29	10.000 TL
9) Sanayide Uygulanacak Ana Politikalar: Petrokimya ve İlgili Sektörler, Yük.Müh.Gündüz Pamuk..	92	20.000 TL
10)Doğu Avrupa Sosyalist Ülkeleri: Bugünü ve Geleceği, E.General Sedat İlhan.....	35	10.000 TL
11) Enflasyon Sorunu ve Türkiye Enflasyonu Önleme Politikaları, Prof.Dr. Süleyman Özmucur, Doç.Dr.Ziya Öniş.....	97	20.000 TL
12)Sosyal Demokrasi Açısından Sermayenin Mülkiyeti, Dr.Seyfettin Gürsel, Banu Gülsever, Fikret Adaman, Feyzi Baban.....	98	20.000 TL
13)Türk Halkının Sağlık Düzeyi; Nasıl Yükseltilebilir? Prof.Dr. Nusret H. Fişek.....	32	10.000 TL
14) Sağlık Sigortaları, Bilgi Kongar.....	60	15.000 TL
15)Avrupa Topluluğunda Sosyal Güvenliğe İlişkin Düzenlemeler ve Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Uyum Sorunları, Prof.Dr.Mesut Önen, Prof.Dr.A.Can Tuncay, Ar.Gör.İşıl Karakaş	77	15.000 TL
16)Kadın Erkek Eşitliği Politikaları ve Devlet, Doç.Dr.Şirin Tekeli.....	93	20.000 TL
17)Türkiye İmalat Sanayiinde Yoğunlaşma ve Yoğunlaşmayı Belirleyen Faktörler, 1975-1985, Dr.Erol Kalırcıoğlu.....	52	15.000 TL
18)Türkiye'de Kamu Harcamalarının Gelişimi, Prof.Dr.İzzettin Önder, Doç.Dr. Tülay Arın, Dr.Esin Akbulut, Dr.Eser Karakaş.....	132	25.000 TL
19)Türkiye'de Vergi Politikaları, Prof.Dr.Burhan Şenatalar, Prof.Dr.İzzettin Önder, Doç.Dr.Oğuz Oyan, Dr.Veysi Seviğ.....	169	25.000 TL
20)Teknoloji: Dünya ve Türkiye, Prof.Dr.Tolga Yarman, Doç.Dr.Binboğa Sıddık Yarman, Dr. Faruk Ağa Yarman.....	102	20.000 TL
21)Sosyal Demokrat Kültür Politikası İçin Engeller ve Olanaklar: Yerel Yönetimlerde Kültürel Örgütlenme Modelleri, Sabahattin Çetin.....	90	20.000 TL
22)İhracat Teşviklerinin İmalat Sanayii İhracatına Etkisi, Prof.Dr. Gülten Kazgan, Dr.Nihal Tuncer, Dr.Hasan Kirmanoğlu.....	41	10.000 TL
23)Kamu Ekonomik Girişimciliği Politikaları, Algan Hacaloğlu, Prof.Dr.Yakup Kepenek, Aykut Eksen, Doç.Dr.Hurşit Güneş, Mustafa Özcan, Nazif Eksen.....	152	25.000 TL
24) Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanması, H.Semih Eryıldız.....	49	10.000 TL
25)Yerel Kentsel Hizmetlerin Dağıtımında Ekonomik Verimlilik, Feyzan Beler.....	63	15.000 TL

26) Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Emeklilik Sorunları ve Çözüm İçin Bir Model Önerisi, Prof.Dr.Ali Güzel, Doç.Dr.Ali Rıza Okur, Yrd.Doç.Dr.Müjdat Sakar.....	96	20.000 TL
27) Sağlık Politikaları, Prof.Dr.Türkan Akyol.....	25	10.000 TL
28) İstanbul'daki Sosyal Demokrat Belediye Başkanları ve Gecekondu, Dr.Sema Köksal.....	67	15.000 TL
29) Silahlı Kuvvetler- Sivil Otorite İlişkinin Yeniden Düzenlenmesi, Dr.Hikmet Özdemir.....	44	10.000 TL
30) Günümüzdeki Yaklaşımlar Işığında Kadın ve Siyaset, Doç.Dr.Meryem Koray.....	97	20.000 TL
31) Türkiye'de Laiklik Sorunsalı, Doç. Dr.Gencay Şaylan.....	57	15.000 TL
32) Türkiye Enerji Politikası, Doç. Dr. Ömer Kuleli.....	33	10.000 TL
33) Sanayileşme Stratejileri, Prof.Dr.Bilsay Kuruç, Prof.Dr.Ergun Türkcan, Doç.Dr.Oktar Türel, Murat Gültekingil, Güçkan Yapar, Tuğrul Katoğlu.....	105	20.000 TL
34) Türkiye'de Kamu Kesimi Ekonomisi, Prof.Dr.İzzettin Önder, Yrd. Doç.Dr.Esin Akbulut, Prof.Dr.Nihat Falay, Prof.Dr.Sevim Görgün, Doç.Dr.Oğuz Oyan, Prof.Dr.Burhan Şenatalar.....	160	25.000 TL
35) Dış Ticaret ve Ödemeler Dengesi, Prof. Dr.Gülten Kazgan, Doç.Dr.Eser Karakaş, Doç.Dr.Tulay Arın, Doç.Dr.Nihal Tuncer, Dr.Esin Akbulut	152	25.000 TL
36) Yeniden Dağıtım Mekanizmaları, Prof.Dr.Korkut Boratav, Dr.Nazım Ekinci, Doç.Dr.Oğuz Oyan, Doç.Dr.Fikret Şenses, Doç.Dr.Oktar Türel	182	25.000 TL
37) İstihdam Politikaları, Prof.Dr.Yakup Kepenek, Prof.Dr.Mustafa Altıntaş, Prof. Dr.Alpaslan Işıkli, Doç.Dr.Fikret Şenses, Doç.Dr.Oktar Türel, Ar.Gör.Hakan Yetkiner	60	15.000 TL
38) Kamu Ekonomik Girişimciliği Politikaları, Algan Hacaloğlu, Atilla Aybay, Celaleddin Dursun, Aykut Ekzen, Doç.Dr.Hurşit Güneş, Dr.Mehmet Kabasakal.....	100	20.000 TL
39) Teknoloji Politikaları, Prof.Dr.Ergun Türkcan, Ender Arkun.....	35	10.000 TL
40) Kırsal Politikalar, Çağlar Keyder, Halis Akder, İsmail Duymaz, Nükhet Sirman-Eralp.....	29	10.000 TL
41) Sanayi İlişkileri Politikaları, Prof.Dr.Devrim Ulucan, Prof.Dr.Öner Eyrenci, Prof.Dr.Taner Berksoy Prof.Dr.Murat Demircioğlu, Doç.Dr.Fazıl Sağlam.....	40	10.000 TL
42) Ulusal Eğitim Politikaları, Prof.Dr.Bozkurt Güvenç, Füsün Akarsu, Prof. Dr. Yahya Kemal Kaya, Prof.Dr. Yıldız Kuzgun, Salih Özbaran.....	100	20.000 TL
43) Kültür Politikaları, Onat Kutlar, Murat Belge, Prof.Dr.Cevat Çapan, Prof.Dr.Ayla Ödekan, Prof.Dr.Filiz Ali.....	36	10.000 TL
44) Çevre Politikası, Doç.Dr.Ömer Kuleli, Doç.Dr.Aslan Sonat.....	25	10.000 TL
45) Türkiye'de Ordu ve Politika, Sema Kılıçer.....	63	15.000 TL
46) Türk-Yunan İlişkileri, Prof.Dr. Şükrü S.Gürel.....	47	10.000 TL
47) Televizyon Yayınlarında Geleneksel Kültür, Prof.Dr. Aysel Aziz, Ar.Gör. Nur Betül Çelik, Ar.Gör. Nilüfer Timisi.....	57	15.000 TL
48) Türkiye'de Dernek ve Vakıf Kurma Özgürlüğü, Prof.Dr. Aydın Aybay, Prof.Dr.Rona Aybay.....	16	10.000 TL

NOT: Araştırma Raporları ve kitaplar doğrudan Vakıf Merkezi'nden veya TÜSES'in 671352 numaralı Posta Çeki hesabına bedelini yatırıp istediğiniz araştırma raporu ve adedi ile adresinizi bildirerek sağlanabilir. İsmarlanan her yayın için 3.000 TL posta ücreti eklenmelidir.

Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı
İnebolu Sk. No.67 Setüstü / Kabataş - İstanbul
Tel : 152 06 08 / 09 Fax : 152 31 27